ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 62

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦ. ΗΣΑ·Ι·ΑΝ Γ'—Η'

Κείμενον: **B. de Montfaucon**

Μετάφρασις—Σχόλια
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΟΝΗ
θεολόγου - φιλολόγου
(Γ' - Ε')

ΚΥΡΙΑΚΟΥ Γ. ΡΟΥΜΠΗ
θεολόγου - φιλολόγου
(ΣΤ' - Η')

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς σελίδων τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ ΗΣΑΪΑΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

«Ἰδοὺ ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ θὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ κάθε ἰσχυρὸν ἄνδρα καὶ κάθε ἰσχυρὰν γυναῖκα».[1]

B Ὅπως ὁ ἄριστος ἰατρὸς ἐργάζεται μεθοδικὰ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας τῶν ἀσθενῶν, ἄλλοτε μὲ τὸν καυτῆρα, ἄλλοτε μὲ τὸ «νυστέρι», ἄλλοτε μὲ τὰς συνταγὰς πικρῶν φαρμάκων, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς μὲ ποικίλας καὶ διαφόρους τιμωρίας περιορίζει τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὴν μανίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι, νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ αὐτόν. Ἄλλοτε ἐκφοβίζει τοὺς ἀγνώμονας μὲ τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων, ἄλλοτε, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνων, μὲ ἄλλας ἀπειλὰς τοὺς ἐπαναφέρει εἰς τὴν τάξιν. Ἔτσι μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀπειλῶν διατηρεῖ μεταξὺ αὐτῶν ἀκμαῖον τὸν φόβον. **C** Τώρα λοιπὸν τοὺς ἀπειλεῖ μὲ ἀσθένειαν καὶ πεῖναν καὶ ἔλλειψιν ὄχι μόνον τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα βοηθοῦν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς μας ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα. Διότι δὲν εἶναι μόνον ἡ πεῖνα δεινόν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις προσώπων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀναλάβουν τὴν διακυβέρνησιν τοῦ λαοῦ. Τοῦτο συνήθως κάμνει τὴν ἔντασιν τῆς πείνης φοβερωτέραν. Ποῖον ἀλήθεια εἶναι τὸ ὄφελος, ἐὰν τρέχουν ἀδιάκοπα ἀπὸ τὰς πηγὰς τὰ ἀγαθὰ ὅλα, ὅταν ξεσποῦν ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἡ θάλασσα ἀγριεύῃ καί,

1. Ἠσ. 3, 1.

ἐνῷ μαίνονται τὰ κύματα, δὲν ὑπάρχῃ οὔτε κυβερνήτης οὔτε παρατηρητὴς εἰς τὴν πρώτην οὔτε κανεὶς ἄλλος, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς θέσιν νὰ διευθετήσῃ τὴν θύελλαν τῶν πραγμάτων καὶ νὰ φέρῃ τὴν γαλήνην; **D** Ὅταν μάλιστα προστίθεται εἰς αὐτὰ καὶ ἡ πεῖνα, τότε ἠμπορεῖς νὰ καταλάβῃς τὸ μέγεθος τῶν συμφορῶν.

Ὅλας λοιπὸν αὐτὰς τὰς ἀπειλάς, καὶ κατ' ἀρχὰς τὴν χειροτέραν ἀπὸ ὅλας, τὰς ἐκτοξεύει ὁ Θεός, διότι λέγει «Ἰδοὺ ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ». Αὐτὴν τὴν λέξιν, «ἰδού», χρησιμοποιοῦν συνέχεια οἱ προφῆται, ὅταν ἐπιθυμοῦν νὰ παράσχουν εἰς τὸν ἀκροατὴν πλήρη ἀσφάλειαν, διὰ τὰ λεγόμενα. Ὄχι μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἀνωτέρω καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρήσῃ κανείς, ὅτι πολλάκις αἱ ἁμαρτίαι προηγήθησαν τῆς σωματικῆς ἀσθενείας, ὅπως συνέβη εἰς τὸν Κάιν. Διότι δίκαια περιῆλθεν εἰς κατάστασιν παραλυσίας, ἀφοῦ δὲν ἐχρησιμοποίησεν ὀρθὰ τὴν σωματικήν του δύναμιν.[2] Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο κοντὰ εἰς τὴν κολυμβήθραν.[3] Διότι ὁ Χριστὸς **E** μὲ τὸ «Ἴδε, ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε», εἶπεν ὅτι ἡ πηγὴ τῆς παραλυσίας ἦσαν τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ ὁ Παῦλος ἐπίσης λέγει· «Διὰ τοῦτο εὑρίσκονται μεταξύ σας πολλοὶ ἀσθενεῖς».[5] Συνέβαινε τοῦτο, ἐπειδὴ ἡμάρτανον, ἀφοῦ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας μὲ ἀκάθαρτον συνείδησιν. Ἀκόμη παραδίδει εἰς ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διέπραξε τὸ ἁμάρτημα τῆς πορνείας καὶ ἀπαιτεῖ αὐτὴν τὴν τιμωρίαν διὰ τὸ ἁμάρτημά του.[6] Ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε τοῦτο ποινὴ διὰ τὴν διάπραξιν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ κάποτε τοῦτο τὸ πρᾶγμα γίνεται ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀπόδοσιν στεφάνου νίκης, ὅπως εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ Λαζάρου[7] καὶ τοῦ Ἰώβ.[8]

33 **A** Ὄχι μόνον ἀσθένειαι παρεχωροῦντο ἐξ αἰτίας ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι δυστυχίαι τοῦ σώματος,

2. Γεν. 4, 1 ἑξ.
3. Ἰωάνν. 5, 1 ἑξ.
4. Ἰωάν. 5, 14.
5. Α' Κορ. 11, 30.
6. Α' Κορ. 5, 1 ἑξ.
7. Λουκ. 16, 19 ἑξ.
8. Ἰδὲ βιβλίον τοῦ Ἰώβ

ὅπως ἡ λέπρα τοῦ Ὀζία[9] διὰ τὴν ἀναίδειαν τῆς διανοίας του καὶ ἡ ξηρότητα τῆς χειρὸς τοῦ Ἱεροβοάμ, τὴν ὁποίαν ὑπέμεινεν ἐξ αἰτίας τῆς παραφροσύνης καὶ τῆς ἀλαζονείας του.[10] Καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ζαχαρίου δι' οὐδένα ἄλλον λόγον ἐδέθη, παρὰ μόνον διὰ τὴν ἁμαρτίαν τῆς ψυχῆς.[11] Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ καλὴ ὑγεία, τὸ σφρῖγος καὶ ἡ καύχησις δι' αὐτὰ τὰ πλεονεκτήματα ἐγένοντο εἰς τοὺς Ἰουδαίους πηγὴ τῆς ἀναιδείας των, ἀφήρεσε τὴν ρίζαν τῆς ἀλαζονείας μὲ τὸ νὰ τοὺς νουθετῇ, νὰ τοὺς κάμνῃ καλυτέρους καὶ νὰ τοὺς προσφέρῃ περισσότερα ἀπὸ ὅτι τοὺς ἀφαιρεῖ. Διότι ποία εἶναι ἡ ζημία **B** μὲ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος, ὅταν ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀσθενείας σωφρονίζεται ἡ ψυχή; Μετὰ ταῦτα, διὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι τὸ γεγονὸς προέρχεται ἀπὸ φυσικὴν ἀσθένειαν, προανήγγειλεν αὐτὰ ὁ προφήτης. Καὶ δὲν περιώρισε μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ μετέφερε τὴν τιμωρίαν καὶ εἰς τὸ γυναικεῖον γένος, ἐπειδὴ εἶχον διαφθαρῆ καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη φύσις. Ἐν συνεχείᾳ στρέφει τὸν λόγον καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς γυναῖκας καί, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπερβολῆς τῆς παραδόξου συμπεριφορᾶς των, τὰς κατηγορεῖ δι' ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνέτρεπον τὴν ἰδίαν τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ θεμέλια. Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ἐμπλέκει καὶ αὐτὰς εἰς τὰ δίκτυα τῆς μολυσματικῆς νόσου. Διότι μοῦ φαίνεται ὅτι, ὅταν λέγῃ «θὰ ἀφαιρέσω κάθε ἰσχυρὸν ἄνδρα καὶ κάθε ἰσχυρὰν γυναῖκα», ὑπαινίσσεται μολυσματικὴν νόσον ἢ κάποιαν ἄλλην σωματικὴν ἀσθένειαν, ἡ ὁποία δὲν ὑποχωρεῖ οὔτε μὲ τὰ ἰατρικὰ μέσα. **C** Αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα, λοιπόν, ἔχουν αἱ πληγαί, αἱ ὁποῖαι παραχωροῦνται ἀπὸ τὸν Θεόν.

«Κάθε δύναμιν ἄρτου καὶ κάθε δύναμιν ὕδατος».[12] Ἡ τιμωρία εἶναι φοβερωτάτη, ὅταν δὲν ἀφαιρῇ τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, ὥστε νὰ τιμωροῦνται ἀκόμη καὶ μὲ τὴν θέαν τῶν ὀφθαλμῶν, ἀφοῦ ποτὲ δὲν χορταίνουν, καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀντιλαμβάνωνται, ὅτι ἡ ὀργὴ ἐστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν.

«Κάθε γίγαντα καὶ κάθε δυναμικὸν ἄνδρα».[13] Γίγαντα συνηθίζει πάντοτε ἡ Γραφὴ νὰ καλῇ τὸν δυνατὸν ἢ

9. Β' Παραλ. 26, 16 ἑξ.
10. Γ' Βασ. 13, 1 ἑξ.
11. Λουκ. 1, 19 ἑξ.
12. Ἠσ. 3, 1.
13. Ἠσ. 3, 2.

ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὑπερέχει τῶν ὑπολοίπων ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν διάπλασιν. Διότι, ὅταν ἀναφέρῃ εἰς τὴν δημιουργίαν τὸ «οὗτοι ἦσαν οἱ γίγαντες, οἱ ἄνθρωποι οἱ ὀνομαστοί»,[14] δὲν λέγει, ἐνῷ διηγεῖται αὐτά, ὅτι εἶχε δημιουργηθῆ κάποιο ἄλλο γένος, ἀλλὰ ὑπαινίσσεται εἰς ἡμᾶς τοὺς δυνατούς, τοὺς ρωμαλέους καὶ τοὺς σφριγηλούς.

«Καὶ κάθε ἐμπειροπόλεμον ἄνδρα καὶ κάθε ἄξιον δικαστήν».[15] Ἀνυπόφορος εἶναι ἡ τιμωρία. **D** Καὶ τὰ λεγόμενα εἶναι ἀπόδειξις τῆς ὁλοκληρωτικῆς καταστροφῆς, καὶ ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις, ἂν καὶ ἵσταντο ὄρθια τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι, θὰ ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν εἰς τοὺς πολεμίους μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἔμψυχα καὶ τὰ ἄψυχα ἀγαθά της. Διότι ἡ ἀσφάλεια τῶν πόλεων δὲν στηρίζεται εἰς τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα καὶ τὰ τείχη, ἀλλ' εἰς τοὺς συνετοὺς πολίτας. Οὗτοι, ὅταν μὲν ὑπάρχουν, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι παρὼν ὁ ἐχθρός, τὴν ἀσφαλίζουν καλύτερον ἀπὸ ὅλα, ὅταν ὅμως ἀπουσιάζουν, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὴν ἐνοχλεῖ κανείς, τὴν κάμνουν νὰ φαίνεται ἀθλιωτέρα ἀπὸ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἡ ὁποία πολιορκεῖται.

Ὥστε μὲ αὐτὰ ἐδίδαξεν ὁ προφήτης καὶ εἰς ἐκείνους καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀκροατὰς **E** πολὺ μεγάλην πρακτικὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ προσεπάθησε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μὴ ἔχουν ποτὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως καὶ ἀκόμη οὔτε εἰς τὰς τάφρους καὶ τὰ ἀμυντικὰ μηχανήματα, ἀλλ' εἰς τὴν γενναιότητα τῶν συνετῶν ἀνδρῶν. Μὲ σκοπόν, λοιπόν, νὰ τοὺς ἐκφοβίσῃ, τοὺς λέγει, ὅτι θὰ τὴν ἀπογυμνώσῃ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι παρέχουν ἀσφάλειαν εἰς αὐτήν. Διότι δὲν θὰ ἀπαγάγῃ μόνον τοὺς ἐμπειροπολέμους ἀλλὰ καὶ τοὺς δικαστάς, οἱ ὁποῖοι δὲν προσφέρουν εἰς τὰς πόλεις ὀλιγωτέρας ὑπηρεσίας ἀπὸ ὅ,τι οἱ πολεμισταί, ἀφοῦ καὶ τὴν εἰρήνην ὑπηρετοῦν ὀρθὰ καὶ πολλάκις ἀποκρούουν τοὺς ἐπερχομένους πολέμους. **34 A** Ἐπειδὴ οὗτοι οἱ πόλεμοι φυτρώνουν ἀδιάκοπα ἀπὸ τὴν ρίζαν τῶν ἁμαρτημάτων, εἶναι δυνατὸν εἰς τοὺς φύλακας τῶν νόμων καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν αὐστηρὰν ἀπόδοσιν τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ ἀναχαιτίσουν τὰ περισσότερα ἁμαρτήματα, νὰ ἐξαφανίσουν καὶ τὴν ἀφορμὴν τοῦ πολέμου.

14. Γεν. 6, 4.
15. Ἡσ. 3, 2.

Διὰ ποῖον, λοιπόν, λόγον τοὺς ἀπαγάγει ὁ Θεός; Ἐπειδή, ὅταν ἦσαν οὗτοι παρόντες, δὲν τοὺς μετεχειρίζοντο διὰ χρησίμους σκοπούς. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὰ σωτήρια διδάγματά του προσέφερον μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἀκροατάς, ὅταν ὅμως ὡμιλοῦσεν εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν, ἀπέκρυπτε τὰ λεγόμενα μὲ τὴν ἀσάφειαν, ἐπειδὴ δὲν ἔδιδον προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους του, ἔτσι λοιπὸν καὶ τὰ δῶρά του αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπερμεγέθη καὶ φέρουν εἰς ἡμᾶς πολλὴν σωτηρίαν, πολλάκις τὰ ἐξαφανίζει ἀπὸ τὴν μέσην, **B** ὅταν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὰ λαμβάνουν, δὲν θελήσουν νὰ λάβουν τίποτε ὡς καρπὸν ἀπὸ αὐτά.

«Καὶ κάθε προφήτην καὶ στοχαστήν».[16] Δὲν εἶναι μικρὸν εἶδος ὀργῆς καὶ ἡ στέρησις τῆς προφητείας. Ὅταν, λοιπόν, ἐγκατέλειψεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων τῶν υἱῶν τοῦ Ἠλί, ἐξέλιπε καὶ ἡ προφητεία ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης κακίας τοῦ λαοῦ.[17] Διότι λέγει· «Καὶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ἦτο τίμιος καὶ δὲν ὑπῆρχε προφητεία δι' ὁραμάτων διατάσσουσα σαφῶς καὶ ρητῶς τὰ πρακτέα ἢ μή».[18] «Τίμιον» σημαίνει σπάνιον. Καὶ κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ὀζία αὐτὸ τὸ ἴδιο συνέβη. Πράγματι δὲν ἐλάμβανον ὀλίγους καρποὺς ἀπὸ αὐτήν, ἐὰν βεβαίως ἤθελον. Διότι τὸ νὰ μανθάνῃ κανεὶς τὸ θεῖον θέλημα, καὶ νὰ προετοιμάζεται νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ μέλλοντα δεινά, καὶ νὰ ζητῇ νὰ πληροφορηθῇ **C** δι' ἄγνωστα πράγματα, καὶ πότε μὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν, πότε δὲ πρέπει νὰ ἡσυχάζῃ, καὶ μὲ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ ἀπομακρύνῃ ὅλα τὰ λυπηρά, προσέφερεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην εὐκολίαν διὰ τὴν σωτηρίαν των. Ἀλλ' ἐπειδή, ἂν καὶ ἐμάνθανον τὸ θεῖον θέλημα, δὲν τὸ ἔπραττον, διὰ τοῦτο ἀφήρεσεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὴν δυνατότητα τῆς μαθήσεως.

Τοῦτο ἦτο ἀπόδειξις τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἰδικά του, ἂν καὶ ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέλλοντα καὶ ὅτι δὲν θὰ χρησιμοποιήσουν κατάλληλα τὰ δῶρά του.

16. Ἡσ. 3, 2.
17. Α' Βας. 2, 12 ἑξ.
18. Α' Βας. 3, 1. Εἰς τὸ κείμενον τῆς μεταφράσεως τῶν Ο', τὸ ὁποῖον παραθέτει ὁ Χρυσόστομος, δὲν ὑπάρχει ἡ λέξις «ὅρασις». Ὁπωσδήποτε ὅμως ὑπῆρχεν εἰς τὸ ἀρχικὸν κείμενον.

Ἀναφέρει ὅτι μαζὶ μὲ τὸν προφήτην θὰ ἐξαφανίσῃ καὶ στοχαστήν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι χαρακτηρίζει στοχαστὴν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δύναται μὲ τὴν μεγάλην του κρίσιν καὶ τὴν πεῖραν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα νὰ φαντάζεται τὰ μέλλοντα. **D** Ἄλλο βεβαίως πρᾶγμα εἶναι ὁ στοχασμὸς καὶ ἄλλο ἡ προφητεία. Ὁ μὲν προφήτης ὁμιλεῖ μὲ τὴν χάριν τοῦ θείου Πνεύματος χωρὶς νὰ προσφέρῃ τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ὁ δὲ στοχαστής, ἀφοῦ λαμβάνει τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος καὶ ἀφοῦ τὰ θέτει εἰς βάσανον τῆς κριτικῆς του ἱκανότητος, προβλέπει πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλλοντα, ὅπως εἶναι φυσικὸν νὰ προβλέψῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι εὐφυής. Ἀλλ' ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνου εἶναι μεγάλη. Καὶ τόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἀπόστασις, ὅσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀνθρωπίνης εὐφυΐας καὶ τῆς θείας χάριτος. Διὰ νὰ κάμω ὅμως σαφῆ τὸν λόγον μὲ παράδειγμα, ἂς ἐνθυμηθῶμεν τὸν Σολομῶντα καὶ τὸν Ἐλισσαῖον. Διότι καὶ οἱ δύο ἐφανέρωσαν ἀποκεκρυμμένα πράγματα καὶ ἀπεκάλυψαν κεκαλυμμένα. Ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησαν καὶ οἱ δύο τὴν ἰδίαν δύναμιν. **E** Ἀλλ' ὁ μὲν Σολομῶν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην εὐφυΐαν, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀφορμὰς ἀπὸ τὴν φύσιν, ἀπεκάλυψεν τὴν ἀλήθειαν διὰ τὰς πόρνας ἐκείνας γυναῖκας.[19] Ὁ Ἐλισσαῖος ὅμως δὲν ἐχρησιμοποίησε κανένα συλλογισμὸν (ποῖος ἀλήθεια συλλογισμὸς ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν κλοπὴν τοῦ Γιεζῆ;), ἀλλὰ εἶδεν ἐμπρός του ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχον γίνει εἰς μακρινὴν ἀπόστασιν.[20]

«Καὶ πρεσβύτερον καὶ πεντηκόνταρχον».[21] 35 **A** Μαζὶ μὲ αὐτοὺς λοιπὸν λέγει ὅτι θὰ ἀφαιρέσῃ ἀκόμη «καὶ πρεσβύτερον καὶ πεντηκόνταρχον». Πρεσβύτερον δὲν ὀνομάζει ἁπλῶς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διανύει τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διατηρεῖ μαζὶ μὲ τὰ λευκὰ μαλλιὰ καὶ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς αὐτὰ σύνεσιν. Ὅταν

19. Ἢ ἀναφέρεται εἰς τὸ γνωστὸν γεγονός, καθ' ὃ ὁ Σολομὼν κατώρθωσε διὰ λογικοῦ τεχνάσματος νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν πραγματικὴν μητέρα τοῦ ζῶντος τέκνου, περὶ τοῦ ὁποίου ἤριζον (Γ' Βασ. 3, 16-28), ἢ εἰς τὸ πέμπτον κεφάλαιον τῶν Παροιμιῶν, ὅπου ἀποκαλύπτει τοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τὰς πόρνας.

20. Δ' Βασ. 5, 20-27.

21. Ἡσ. 3, 2-3.

22. Πεντηκόνταρχος ἦτο ὁ διοικητὴς στρατιωτικοῦ τμήματος ἀπὸ πενήντα ἄνδρας.

λέγῃ πεντηκόνταρχον,[22] δὲν ἐννοεῖ ἕνα ὡρισμένον πεντηκόνταρχον, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα ὑπαινίσσεται ὅλους τοὺς ἄρχοντας. Διότι τίποτε, τίποτε δὲν εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν, ὅπως ἀκριβῶς τίποτε δὲν θὰ εὑρίσκετο εἰς πιὸ ἐπικίνδυνον κατάστασιν ἀπὸ τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει κυβερνήτην. Καὶ δὲν σταματᾷ ἐδῶ, ἀλλ' ἀπειλεῖ ὅτι θὰ ἀφαιρέσῃ καὶ ἄλλην μεγάλην ἀσφάλειαν, δηλαδὴ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ δίδουν τὰς ἀρίστας συμβουλάς. **B** Οὗτοι δὲν προσφέρουν εἰς τὰς πόλεις μικροτέραν ἀπὸ τὰ ὅπλα βοήθειαν. Θὰ ἀφαιρέσω, λέγει, «καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα».[23] Δὲν ἐννοεῖ τὸν οἰκοδόμον, ἀλλὰ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει πεῖραν τῶν πραγμάτων καὶ γνωρίζει πολλὰ καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ διευθετήσῃ μὲ σύνεσιν ὅλας τὰς ὑποθέσεις τῆς πόλεως.

Καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς «καὶ συνετὸν ἀκροατήν».[24] Ἂν πράγματι ἀπέλθουν καὶ οὗτοι, καὶ ἂν ἀκόμη ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι παρόντες, δὲν ὑπάρχει πλέον τίποτε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἂν ἀκόμη παρευρίσκωνται προφῆται, καὶ ἂν σύμβουλοι, καὶ ἂν ἄρχοντες, ἂν ὅμως δὲν ὑπάρχῃ κανείς, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἀκούσῃ, τότε ὅλα εἶναι μάταια καὶ ἀνώφελα. **C** Μοῦ φαίνεται ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ «ἀφελῶ» ἔχει τὴν ἰδίαν σημασίαν μὲ τὸ ἐάσω καὶ ἀφήσω, ὅπως ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος· «Παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς ἀδόκιμον νοῦν».[25] Τὸ χωρίον δὲν σημαίνει τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τοὺς ἔρριψεν εἰς κατάστασιν μωρίας, ἀλλ' ὅτι τοὺς ἄφησε καὶ ἐγκατέλειψεν, ἐπειδὴ ἦσαν ἀνόητοι.

«Καὶ θὰ διορίσω νεανίσκους ὡς ἄρχοντάς των».[26] Τοῦτο εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ πολὺ φοβερώτερον. Ἐκεῖνος μέν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἄρχοντα, ἔχει στερηθῆ ἁπλῶς τοῦ ὁδηγοῦ, ἐκεῖνος ὅμως, ὁ ὁποῖος ἔχει πονηρὸν ἄρχοντα, ἔχει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ρίψῃ εἰς τοὺς κρημνούς. Χρησιμοποιεῖ ἐδῶ τὴν λέξιν νεανίσκους χωρὶς νὰ ἔχῃ σκοπὸν ἁπλῶς νὰ κατηγορήσῃ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ πλεονάζει εἰς τὴν κοινωνίαν δεικνύει τὴν μωρίαν των. Διότι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν καὶ νέοι συνετοί, καὶ πρεσβύτεροι νὰ συζοῦν μὲ τὴν μωρίαν. **D** Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μὲν συνήθως

23. Ἡσ. 3, 3.

24. Ἡσ. 3, 3.

25. Ρωμ. 1, 28.

26. Ἡσ. 3, 4.

συμβαίνει σπάνια, ἐκεῖνο δὲ ποὺ πλεονάζει εἶναι τὸ ἀντίθετον, τοὺς ἐκάλεσεν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ σημεῖον ἀνοήτους. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Τιμόθεος νέος ἦτο, καὶ ὅμως διηυθέτησε τὰς Ἐκκλησίας συνετώτερον ἀπὸ ἀναριθμήτους πρεσβυτέρους.[27] Καὶ ὁ Σολομῶν, ὅταν εὑρίσκετο εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, συνωμιλοῦσε μὲ τὸν Θεόν, καὶ εἶχε μεγάλην εὐχέρειαν εἰς τὸν λόγον, καὶ ἀνεκηρύσσετο καὶ ἐστεφανοῦτο βασιλεύς, καὶ εἶχεν ἀκροατήριον τῆς σοφίας του, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ βαρβάρους. Καὶ ὄχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες προσήρχοντο ἀπὸ μακράν, καὶ εἶχον μόνον τοῦτον τὸν σκοπὸν τῆς ἀποδημίας των, τὸ νὰ μάθουν καὶ νὰ ἀκούσουν κάτι ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν του. Ὅταν ὅμως ἐγήρασε, παρημέλησε πολὺ τὴν ἀρετήν.[28] Καὶ ὁ πατὴρ τούτου, ὁ μακάριος Δαυΐδ, δὲν διέπραξε τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἁμαρτίαν τότε, ὅταν δηλαδὴ ἦτο παῖς καὶ νεανίσκος, ἀλλ' ὅταν ἐξεπέρασεν αὐτὴν τὴν ἡλικίαν.[29] Ὅταν ὅμως ἦτο μικρὸν παιδίον, καὶ ἀξιοθαύμαστον τρόπαιον ὕψωσε, καὶ τὸν βάρβαρον συνέτριψε,[30] 36 A καὶ ἔδειξε κάθε ἀγάπην πρὸς τὴν παιδείαν, καὶ δὲν τοῦ ἔγινεν ἐμπόδιον ἡ νεότης του εἰς αὐτὰ τὰ κατορθώματα. Καὶ τὴν ἄποψιν τοῦ Ἱερεμίου, ὅταν παρῃτεῖτο μὲ πρόφασιν τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας, δὲν ἀπεδέχθη ὁ Θεός, ἀλλὰ τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ιουδαϊκὸν λαὸν καὶ εἶπεν, ὅτι δὲν ἐμποδίζεται καθόλου αὐτὸς ἀπὸ τοῦτο, ἐὰν τὸ πνεῦμα εἶναι ρωμαλέον.[31] Ὁ Δανιὴλ ἐδίκασε τοὺς πρεσβυτέρους, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἰδίαν, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς πολὺ μικροτέραν ἀπὸ αὐτὴν ἡλικίαν.[32] Καὶ ὁ Ἰωσίας, ὅταν δὲν εἶχε συμπληρώσει κανονικὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς βασιλείας. B Καὶ τότε μὲν διεκρίθη, μετὰ ταῦτα ὅμως, ἐπειδὴ ἠδιαφόρησεν ὀλίγον, κατέστρεψε τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς.[33] Τί

27. Ἡ δρᾶσις τοῦ Τιμοθέου, μαθητοῦ καὶ ἀκολούθου τοῦ ἀποστόλου Παύλου, περιγράφεται σποραδικὰ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου.
28. Ἰδὲ κυρίως Γ' Βασιλειῶν, κεφ. 1-11, Α' Παραλειπομένων, κεφ. 28-29, καὶ Β' Παραλειπομένων, κεφ. 1-9.
29. Β' Βασ., κεφ. 11-12. Ἡ φοβερὰ ἁμαρτία ἦτο ἡ διάπραξις τῆς μοιχείας μετὰ τῆς Βηρσαβεὲ καὶ ὁ φόνος τοῦ συζύγου της, τοῦ Οὐρίου.
30. Α' Βασ., κεφ. 17. Ἀναφέρεται εἰς τὴν νίκην τοῦ Δαυῒδ ἐπὶ τοῦ Γολιάθ.
31. Ἱερ. 1, 4-10.
32. Δαν., Ἱστορία Σωσάννης.
33. Δ' Βασ. 22, 1 ἑξ.

ἀλήθεια ἔπραξε καὶ ὁ Ἰωσήφ; Δὲν ἐκέρδισεν, ἐνῷ ἦτο νέος, καὶ μάλιστα πολὺ νέος, τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον πόλεμον, ἐνῷ ἐμάχετο ὄχι ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐναντίον αὐτῆς τῆς τυραννίδος τῆς φύσεως, καὶ ἐξεπήδησε σῶος καὶ ἀβλαβὴς μέσα ἀπὸ κάμινον καὶ φλόγα πολὺ σφοδροτέραν ἀπὸ τὴν κάμινον τῆς Βαβυλῶνος, ἀφοῦ διέμεινεν ἀκέραιος ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς τρεῖς παῖδας; Διότι, ὅπως ἐκεῖνοι ἀπέδειξαν ὅτι μετέφερον τότε ἔξω ἀκέραια τὰ σώματά των μαζὶ μὲ τὰς τρίχας, ὡσὰν νὰ ἐξήρχοντο μᾶλλον ἀπὸ πηγὴν παρὰ ἀπὸ κάμινον, ἔτσι βεβαίως καὶ οὗτος, ἀφοῦ ἀπηλλάγη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Αἰγυπτίας, C ἐξῆλθε χωρὶς νὰ πάθῃ κάτι — ὅπως ἦτο φυσικὸν νὰ πάθῃ, ἀφοῦ ἦτο ἄνθρωπος — οὔτε ἀπὸ τὴν ἁφήν, οὔτε ἀπὸ τοὺς λόγους, οὔτε ἀπὸ τὴν θέαν, οὔτε ἀπὸ τὰ φορέματα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἀρώματα, τὰ ὁποῖα ἄναπτον πιὸ ἔντονα ἀπὸ τὰ δαδιὰ καὶ τὴν πίσσαν τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τέλος οὔτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἡλικίαν.[34] Καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ τρεῖς παῖδες, ἐνῷ ἦσαν εἰς αὐτὸ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας των, καὶ ἔγιναν κύριοι τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς κοιλίας των, καὶ περιεφρόνησαν τὸν φόβον τοῦ θανάτου, καὶ ἐνίκησαν τόσον μεγάλο στράτευμα καὶ τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἐξετόξευε ἰσχυροτέραν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν κάμινον θυμόν, καὶ δὲν τοὺς κατεπτόησε τίποτε, ἀλλὰ διετήρησαν συνέχεια ἀδούλωτον τὸ φρόνημα.[35] D Δὲν λέγει λοιπὸν αὐτὰ μὲ σκοπὸν νὰ ψέξῃ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν λέγῃ «μὴ νεόφυτον, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῇ καὶ πέσῃ εἰς τὴν αὐτὴν ἐξ ὑπερηφανείας καταδίκην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσε καὶ ὁ διάβολος»,[36] δὲν ἐννοεῖ τὸν νέον ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρόσφατα ἐφυτεύθη, δηλαδὴ ἐκατηχήθη. Διότι τὸ ρῆμα φυτεύω σημαίνει κατηχῶ καὶ διδάσκω. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ «Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλὼς ἐπότισε».[37] Καὶ ὁ Χριστὸς ὀνομάζει τὸ τοιοῦτο ἔργον φυτείαν καὶ λέγει· «Κάθε φυτεία, τὴν ὁποίαν δὲν ἐφύτευσεν ὁ οὐράνιος πατήρ μου, θὰ ξερριζωθῇ».[38] Ἐπειδή, ἐὰν ὠνόμαζε τὸν νέον νεοφυ-

34. Γεν. 39, 6-20.
35. Δαν., κεφ. 1 καὶ 3.
36. Α' Τιμ. 3, 6.
37. Α' Κορ. 3, 6.
38. Ματθ. 15, 13.

τον, δὲν θὰ τὸν ἀνεβίβαζεν εἰς τόσον μεγάλο ἀξίωμα **E** καὶ δὲν θὰ ἐπέτρεπε νὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα τόσον πολλῶν Ἐκκλησιῶν ὁ Τιμόθεος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπερβολικὰ νέος, καὶ τόσον πολὺ νέος, ὥστε νὰ λέγῃ εἰς αὐτὸν «Κανεὶς νὰ μὴ καταφρονῇ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας σου».[39]

«Καὶ οἱ ἐμπαῖκται θὰ γίνουν ἄρχοντές των».[40] Βλέπεις, ὅτι δὲν κατηγορεῖ ἁπλῶς τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ τὴν διεφθαρμένην συνείδησιν; Μάλιστα μὲ τὴν παράθεσιν τῶν παραδειγμάτων ἔκαμνε τοῦτο πιὸ σαφές. Ἐμπαίκτας ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς ἀπατεῶνας, τοὺς εἴρωνας, τοὺς κόλακας, ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν γλυκύτητα τοῦ λόγου τοὺς παραδίδουν εἰς τὸν διάβολον. «Ὁ λαὸς θὰ γίνῃ φύρδην μίγδην, ἄνθρωπος θὰ ἐπιπίπτῃ κατὰ ἀνθρώπου, καὶ ἄνθρωπος κατὰ τοῦ πλησίον του».[41] Ὅπως βεβαίως εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ γκρεμίζωνται οἱ τοῖχοι, ὅταν καταστρέφωνται ³⁷ **A** ἢ καὶ ἀφαιροῦνται τὰ ξύλα, τὰ ὁποῖα συγκρατοῦν τὰς οἰκοδομάς, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει κανείς, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς διατηρῇ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅταν ἐξηφανίσθησαν αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἐμνημονεύθησαν προηγουμένως, δηλαδὴ οἱ ἄρχοντες, οἱ σύμβουλοι, οἱ δικασταὶ καὶ οἱ προφῆται, δὲν ὑπῆρχε κανένα ἐμπόδιον νὰ διασπασθῇ ὁ λαὸς καὶ νὰ δημιουργηθῇ μεγάλη σύγχυσις.

«Τὸ μικρὸν παιδίον θὰ συμπεριφερθῇ αὐθαδῶς πρὸς τὸν σεβάσμιον γέροντα καὶ ὁ ἄτιμος θὰ φέρεται αὐθαδῶς πρὸς τὸν τίμιον».[42] Θὰ ἀντιλέγῃ, λέγει, ὁ νέος εἰς τὸν πρεσβύτερον, θὰ τὸν περιφρονήσῃ, θὰ τοῦ φέρεται αὐθαδῶς. Ἡ τοιαύτη συμπεριφορὰ εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ κάθε πόλεμον καὶ μάλιστα εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐφόδου τῶν ἐχθρῶν. **B** Διότι, ὅταν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τὸ γῆρας περιφρονεῖται ἀπὸ τὴν νεότητα, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ οἱ τιποτένιοι καὶ οἱ περιφρονημένοι καταπατοῦν τὰ πρότερον ἀξιοσέβαστα πρόσωπα, ἡ μελλοντικὴ κατάστασις τῆς τοιαύτης πόλεως δὲν θὰ διαφέρῃ καθόλου ἀπὸ τὴν τύχην τῆς πόλεως, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖ τοὺς μάντεις.

«Διότι θὰ κρατοῦν ἀπὸ τὰ ἐνδύματα οἱ ἄνθρωποι οἱονδήποτε ἄγνωστον ἄνδρα ἢ συγγενῆ των καὶ θὰ λέγουν ἱκετευτικά: Ἀφοῦ ἔχεις ἔνδυμα, γίνε ἀρχηγός μας καὶ

39. Α' Τιμ. 4, 12.
40. Ἠσ. 3, 4.
41. Ἠσ. 3, 5.
42. Ἠσ. 3, 5.

ἡ διατροφή μας ἂς ἐξαρτᾶται ἀπὸ σέ. Καὶ θὰ ἀπαντήσῃ κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ θὰ εἴπῃ: Δὲν θὰ γίνω ἀρχηγός σου, διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν οἰκίαν μου ἄρτος οὔτε ἄλλο ἱμάτιον. Δὲν θὰ γίνω ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ τούτου».[43] Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ ὑπαινίσσεται κάποιαν φοβερωτάτην πολιορκίαν, ἡ ὁποία τοὺς βυθίζει εἰς τὴν ἐσχάτην στενοχωρίαν, **C** ἢ χωρὶς πολιορκίαν κάποιαν ἀνυπόφορον πεῖναν καὶ μεγάλην ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων. Χρησιμοποιεῖ κοινὸν τρόπον ἐκφράσεως. Ὅπως πολλοὶ λέγουν, μὲ σκοπὸν νὰ δείξουν τὴν ἐσχάτην πενίαν: ἐὰν συνέβαινε νὰ πωληθῇ ὁλόκληρος ἡ πόλις ἀντὶ ὀβολοῦ, δὲν θὰ ἦτο κανεὶς εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ τὴν ἀγοράσῃ, ἔτσι καὶ ὁ προφήτης λέγει, ὅτι δὲν θὰ ἐπωλοῦντο αἱ ἐξουσίαι ἀντὶ ἑνὸς ἱματίου καὶ ἑνὸς ἄρτου μόνον, δὲν θὰ ὑπῆρχε κανεὶς ἀγοραστής. Τόσον μεγάλη θὰ εἶναι ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων! «Διότι ἔχει ἀφεθῆ ἡ Ἱερουσαλήμ».[44] Δηλαδὴ ἔχει ἐγκαταλειφθῆ, ἔχει ἐρημωθῆ, **D** ἔχει γυμνωθῆ ἀπὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἡ Ἰουδαία ἔχει καταρρεύσει».[45] Ἔχει γεμίσει, λέγει, μὲ ταραχὴν καὶ θόρυβον, σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν.

«Διότι καὶ αἱ γλῶσσαί των λαλοῦν παράνομα καὶ ἀπειθοῦν πρὸς τὸν Κύριον».[46] Μετὰ ταῦτα ἀναφέρεται καὶ ἡ αἰτία τῶν κακῶν. Εἶναι ἡ ἀκράτεια τῆς γλώσσης. Τοῦτο ψέγει καὶ ὁ Ὠσηὲ καὶ λέγει· «Ἡ φυλὴ τοῦ Ἐφραὶμ περιῆλθεν εἰς ἀφανισμὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κρίσεώς της ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Εἰς τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ ἔδειξα ἀξιόπιστα γεγονότα».[47] Καὶ ὁ Μαλαχίας πάλιν τὰ ἴδια λέγει· «Οἱ προφῆται ὀνειδίζοντες ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παροργίζουν τὸν Θεὸν μὲ λόγους. Καὶ εἴπατε: Πῶς παρωργίσαμεν αὐτόν; Διότι λέγετε: Πᾶς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος διαπράττει τὸ κακόν, λαμβάνει καλὸν ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ εἰς αὐτοὺς αὐτὸς ἀρέσκεται. **E** Καὶ ποῦ εὑρίσκεται ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης;».[48] Τοῦτο λοιπὸν καταδικάζει καὶ ὁ ἡμέτερος προφήτης καὶ παρουσιάζει διπλὸν ἔγκλημα, διότι ὄχι μόνον εἶναι ἀπειθεῖς, ἀλλ᾽ ἀκόμη καὶ τὸν νόμον παραβαίνουν. Ἐνῷ λοιπὸν ὀφείλουν νὰ ἐντρέ-

43. Ἠσ. 3, 6 - 7.
44. Ἠσ. 3, 8.
45. Ἠσ. 3, 8.
46. Ἠσ. 3, 8.
47. Ὠσηὲ 5, 9.
48. Μαλ. 2, 17.

πωνται διὰ τοῦτο καὶ νὰ κοκκινίζουν, νὰ καλύπτουν τὰ πρόσωπά των καὶ νὰ σκύβουν κάτω τὴν κεφαλήν, αὐτοὶ ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν προηγουμένων. Δὲν ἐκτελοῦν τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ συγχρόνως ἐκστομίζουν χυδαίους λόγους. **38** **A** Ὅπως κάποιος ἀγνώμων δοῦλος ὅταν ἐγκαταλείπῃ τὰς διαταγὰς τοῦ κυρίου του, γίνεται ἀκόμη θρασύτερος.[49]

«Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐταπεινώθη ἡ δόξα των καὶ ἡ αἰσχύνη τῶν προσώπων των κατεφέρθη ἐναντίον αὐτῶν».[50] Πάλιν ἐμφανίζει τὰ μέλλοντα ὡς παρελθόντα, διότι χρησιμοποιεῖ τὸν συνήθη τρόπον τῆς προφητείας. Ταπείνωσιν δόξης καλεῖ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι δὲν ἦτο συνηθισμένη αἰσχύνη τοῦτο, ἐκεῖνοι δηλαδή, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν τιμητικὴν τάξιν τῶν βασιλέων τῆς οἰκουμένης, νὰ ὑποταχθοῦν εἰς ἀνθρώπους ἱεροσύλους καὶ βαρβάρους. Αἰσχύνην προσώπου ἐδῶ καλεῖ τὴν ἀναισχυντίαν, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Διότι τοιοῦτος ἦτο ὁ βίος των. **B** Ἐπειδὴ λοιπὸν προηγουμένως κατεντρόπιασαν τοὺς ἑαυτούς των, μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔπραττον, διὰ τοῦτο βεβαίως ὁ Θεὸς τοὺς ἀπεστέρησε ἀπὸ τὴν δόξαν καὶ τοὺς παρέδωσεν εἰς τιμωρίαν μικροτέραν ἀπὸ ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐπεβλήθη ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τοὺς ἑαυτούς των. Διότι δὲν ἦσαν τόσον ἀξιοκατάκριτοι, ὅταν διέμενον εἰς τὸν ξένον τόπον τῆς ἐξορίας, ὅσον, ὅταν παρέβαινον τὸν νόμον, ἐνῷ κατεῖχον τὴν μητρόπολίν των. Πράγματι, τότε μὲν ἡ κακία των περιωρίζετο, εἰς τὴν πατρίδα ὅμως πάντοτε ἐμεγάλωνε. Ἀξιόλογον λοιπὸν διδασκαλίαν παρέδιδεν εἰς αὐτοὺς ὁ προφήτης, μὲ τὸ νὰ τοὺς πείθῃ ἀπόλυτα νὰ ἐγκαταλείπουν τὴν πονηρίαν πρὸ τῆς τιμωρίας καὶ νὰ καλύπτουν τὸ πρόσωπον καὶ νὰ ἐντρέπωνται. Ὄχι ὅταν τοὺς συλλαμβάνουν οἱ βάρβαροι καὶ τοὺς ὁδηγοῦν εἰς τὴν δουλείαν, ἀλλ' ὅταν εἶναι αἰχμάλωτοι τοῦ τυραννικοῦ καθεστῶτος τῆς ἁμαρτίας. **C** «Διεκήρυξαν καὶ ἐφανέρωσαν μάλιστα τὴν ἁμαρτίαν των ὡς οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων».[51] Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀνέφερον πολλάκις, ἐπαναλαμβάνω καὶ τώρα: Ὅτι ὁ προφήτης δεικνύει τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν προλέγει ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ πάθουν, ἀλ-

49. Πρβλ. Ματθ. 18, 31 ἑξ.
50. Ἠσ. 3, 8-9.
51. Ἠσ. 3, 9.

λὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄξιοι νὰ ὑποστοῦν. Διότι τὰ ἁμαρτήματα μέν, τὰ ὁποῖα εἶχον διαπραχθῆ ἀπὸ αὐτούς, ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ ἁμαρτήματα τῶν κατοίκων τῶν Σοδόμων, ἡ τιμωρία ὅμως δι' αὐτὰ ἦτο κατωτέρα. Πράγματι, οὔτε αὐτοὺς ἀπήγαγε μέχρι τὸν τελευταῖον, οὔτε τὴν πόλιν κατέστρεψεν ἀπὸ τὰ θεμέλια, οὔτε τὰ ὑπολείμματα τοῦ γένους ἐξηφάνισε. Τὸ «διεκήρυξαν καὶ ἐφανέρωσαν εἶναι περισσότερον ἀνθρώπινος τρόπος ἐκφράσεως. Διότι δὲν πληροφορεῖται ὁ Θεὸς τότε τὰ γεγονότα, ὅταν δηλαδὴ γίνωνται (πῶς βεβαίως εἶναι δυνατὸν τοῦτο εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πάντα προτοῦ νὰ πραγματοποιηθοῦν;), **D** ἀλλὰ ὡμίλησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διὰ νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς.

Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει «Ἀνέβη ἡ κραυγὴ τῆς κακίας των εἰς ἐμέ»[52] χωρὶς νὰ τοποθετῇ κάπου μακρὰν τὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τὸν περιορίζῃ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἀναφέρει ταῦτα μὲ σκοπὸν νὰ δηλώσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ λέγει «διεκήρυξαν» μὲ σκοπὸν νὰ δείξῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς πονηρίας των. Τὰ κατώτερα μὲν ἁμαρτήματα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαφύγουν τῆς προσοχῆς, τὰ ὑπερβολικὰ ὅμως καὶ μεγάλα εἶναι εἰς ὅλους γνωστὰ καὶ ὁλοφάνερα, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχῃ κανείς, ὁ ὁποῖος τὰ κατηγορεῖ καὶ ἀσκεῖ ἔλεγχον. **E** Διότι αὐτὰ τὰ ἴδια αὐτοαποκαλύπτονται καὶ αὐτοφανερώνονται. Ἐπειδὴ ἤθελεν ὁ προφήτης νὰ δείξῃ ἐδῶ τὸ μέγεθος τῶν κακῶν, λέγει «διεκήρυξαν καὶ ἐφανέρωσαν». Μὲ ἄλλους λόγους διέπραττον τὰ κακὰ μὲ μεγάλην τόλμην, μὲ μεγάλην ὑπερηφάνειαν, χωρὶς νὰ ἐντρέπωνται, χωρὶς νὰ καλύπτουν τὰ πρόσωπά των, ἀλλ' ἔκαμνον μοναδικήν ἀπασχόλησίν των τὴν πονηρίαν. «Ἀλλοίμονον εἰς αὐτούς, διότι ἔχουν λάβει κακὴν ἀπόφασιν, ἡ ὁποία στρέφεται ἐναντίον των. Αὐτοὶ εἶπον: «Ἂς ρίψωμεν εἰς τὰ δεσμὰ τὸν δίκαιον, διότι εἶναι ἄχρηστος εἰς ἡμᾶς».[53] Μ' αὐτὰ ἐπιτείνει τὴν πονηρίαν των, **39** **A** ἀφοῦ ὄχι μόνον ἁμαρτάνουν, ὄχι μόνον ἁμαρτάνουν μὲ προκλητικὸν τρόπον, ἀλλ' ἐκδιώκουν ἀκόμη καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι εἰς θέσιν νὰ διορθώσουν τὰ τοιαῦτα. Ὅπως βεβαίως κατέκοψαν πολλάκις τὸν ἰατρὸν οἱ κατεχόμενοι ἀπὸ τρέλλαν, ἔτσι καὶ

52. Γεν. 18, 20.
53. Ἠσ. 3, 9-10.

οὗτοι ἐφανέρωσαν ὡς μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς ἀνιάτου νόσου των τοῦτο, τὴν ἐκδίωξιν δηλαδὴ τῶν δικαίων. Διότι τέτοια εἶναι ἡ ἀρετή. Καὶ μόνον ἡ ἐμφάνισίς της εἶναι ἀρκετὴ νὰ στενοχωρήσῃ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι βυθισμένος εἰς τὴν κακίαν. Τέτοια εἶναι ἡ κακία. Πολλάκις, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἐλέγχεται, ὑποφέρει ἀκόμη καὶ μὲ τὴν παρουσίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἐνάρετα. Διπλῆ ὅμως εἶναι ἐδῶ ἡ κατηγορία, καὶ τὸ ὅτι ρίπτουν εἰς τὰ δεσμὰ τὸν δίκαιον, καὶ τὸ ὅτι τὸν φυλακίζουν ὡς ἄχρηστον.

B Ὅταν λοιπὸν ὄχι μόνον δὲν εὐχαριστοῦν κάποιον τὰ ὠφέλιμα, ἀλλὰ πιστεύῃ ὅτι αὐτὰ εἶναι καὶ βλαβερά, ποία πράγματι εὐκαιρία διορθώσεως ὑπολείπεται; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ εἶδεν ὅτι ἀπεπλανήθησαν εἰς ἔσχατον βαθμόν, ἀρχίζει πάλιν μὲ θρήνους, ὄχι μὲ κατηγορίας καὶ ἐγκλήματα, καὶ λέγει τὸ «ἀλλοίμονον εἰς αὐτούς» καὶ συνεχίζει πολὺ σαφά, «διότι ἔχουν λάβει κακὴν ἀπόφασιν, ἡ ὁποία στρέφεται ἐναντίον των». Ἂν καὶ παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὰ γενόμενα ἀπετολμήθησαν κατὰ τοῦ δικαίου, ἐν τούτοις, ἂν κανεὶς ἤθελεν ἐξετάσει μὲ προσοχήν, θὰ ἔβλεπεν ὅτι ἡ ἀπόφασις δὲν στρέφεται ἐναντίον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος πάσχει, ἀλλὰ ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὴν λαμβάνουν. Ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο μανθάνομεν, ὅτι ὁ καλός, καὶ ἂν ὑποφέρῃ ἀναρίθμητα δεινά, οὐδεμίαν βλάβην ὑφίσταται ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καταφέρουν τὰ κτυπήματα. **C** Ἐκεῖνοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι σχεδιάζουν κακὰ ἐναντίον ἄλλων, οὗτοι εἶναι μᾶλλον ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι σπρώχνουν τὸ ξίφος ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἡμέτεροι. Διότι δὲν ἔβλαπτον καθόλου τὸν δίκαιον, ὅταν τὸν ἔρριπτον εἰς τὰ δεσμά, τοὺς ἑαυτούς των ὅμως τοὺς ἔρριπτον εἰς μεγαλύτερον σκότος καὶ ἐρημίαν, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνον ἀπὸ τοὺς πόδας των τὸν λύχνον.

«Διὰ τοῦτο θὰ ἀπολαύσουν τὰ δημιουργήματα τῶν ἔργων των».[54] Διότι τέτοια εἶναι ἡ κακία. Αὐτὴ ἡ ἴδια ἔχει μέσα της τὴν τιμωρίαν. Ἡ ἔννοια ἐκείνων, τὰ ὁποῖα λέγει ἐδῶ, εἶναι ἡ ἑξῆς: Θὰ ἀπολαύσουν τοὺς καρπούς των. Ἔτσι θὰ ρίψουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς μεγαλυτέραν ἐρημίαν καὶ θὰ ἐπινοήσουν πολλοὺς κρημνούς.

«Ἀλλοίμονον εἰς τὸν παράνομον ἄνθρωπον! Ὀλέθρια πράγματα θὰ συμβοῦν εἰς αὐτόν, ἀνάλογα πρὸς τὰ

54. Ἠσ. 3, 10.

ἔργα τῶν χειρῶν του».[55] Βλέπεις ὅτι ἀπὸ ἡμᾶς πηγάζουν τὰ μέτρα καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς τιμωρίας; **D** Διὰ τοῦτο λοιπὸν πάλιν ὁ προφήτης θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται καὶ κτυπᾷ τὸ στῆθός του, διότι οἱ ἴδιοι οἱ Ἰουδαῖοι ἐσχεδίαζον κακὰ ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των καὶ κατέστρεφον τὴν σωτηρίαν των χειρότερα ἀπὸ κάθε ἐχθρόν. Τί χειρότερον ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ; «Λαέ μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καλαμῶνται ὑμᾶς».[56] Τοῦτο εἶναι γνώρισμα τοῦ ἀρίστου διδασκάλου, νὰ ποικίλλῃ δηλαδὴ τὸν λόγον, καὶ οὔτε μόνον νὰ τὸν σκληρύνῃ, οὔτε μόνον νὰ τὸν κάμνῃ εὐπροσήγορον, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιῇ ἄλλοτε μὲν τοῦτο, ἄλλοτε δὲ ἐκεῖνο τὸ εἶδος, ὥστε ἀπὸ τὴν ἐναλλαγὴν νὰ προκύπτῃ μεγάλη ὠφέλεια. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης δὲν ψέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ θρηνεῖ. Οὗτος ὁ θρῆνος εἶναι μὲν ἐνοχλητικώτερος ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, **E** ὅμως προσφέρει ὀλιγώτερον πόνον. Καὶ τὸ ἀξιοθαύμαστον εἶναι τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν βαθυτέραν τομὴν ὁ πόνος εἶναι μαλακώτερος. Καὶ δὲν θρηνεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεραπεύει. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλον θαυμάσιον τρόπον διδασκαλίας. Ποῖος εἶναι αὐτός; Τὸ νὰ μὴ κατηγορῇ ὅλους διὰ μιᾶς, ἀλλὰ νὰ ξεχωρίζῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας καὶ νὰ ἐπιρρίπτῃ τὴν εὐθύνην διὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ εἰς τὰς κεφαλὰς ἐκείνων. **40 A** Τόσον μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τοῦ εἴδους τούτου τῆς διδασκαλίας, ὥστε νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ καθ' ὑπερβολικὸν τρόπον καὶ ὁ Μωυσῆς. Διότι οὗτος μὲν ὁ προφήτης, ἂν καὶ εἶναι ὅλοι ὑπεύθυνοι διὰ τὰ ἐγκλήματα, στρέφει τὸν λόγον κατὰ τῶν ἀρχόντων· ὁ Μωυσῆς δέ, ἂν καὶ εἶδε τότε ὅτι κύριος δράστης τῆς παρανομίας ἐκείνης ἦτο ὁ λαὸς καὶ ὅτι ὁ Ἀαρὼν δὲν ἦτο ἄξιος τόσης μεγάλης κατηγορίας, ἀφοῦ ἄφησε κατὰ μέρος τοὺς ὑπερβολικὰ ὑπευθύνους, ἔστρεψε τὴν κατηγορίαν ἐναντίον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο τόσον ὑπεύθυνος, καὶ μὲ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα ἐστρέφοντο ἐναντίον ἐκείνου, ἔδωσεν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν τὴν δυνατότητα νὰ ἀποφασίσουν μεγαλυτέραν τιμωρίαν διὰ τοὺς ἑαυτούς των. Τοῦτο βεβαίως καὶ ἐγένετο. **B** Διότι δὲν ἐχρειάσθη ἄλλους λόγους διὰ τὸν λαόν, ἀλλ' ἦσαν ἀρκετὰ τὰ ἁπλᾶ ἐκεῖνα λόγια, τὰ ὁποῖα ἐλέ-

55. Ἠσ. 3, 11.
56. Ἠσ. 3, 12.

χθησαν πρὸς τὸν 'Ααρών, νὰ βάλουν εἰς τάξιν, ὡς ἕνα ἄνθρωπον, τόσας πολλὰς χιλιάδας καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν θρασύτητα νὰ τοὺς ρίψουν εἰς τὴν ἐσχάτην δειλίαν καὶ ἀγωνίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν προέβλεπεν αὐτὰ ὁ Μωυσῆς, ἀφοῦ κατῆλθεν ἀμέσως, καὶ τὰς πλάκας ἔρριψε κατὰ γῆς καὶ ἔλεγε πρὸς τὸν 'Ααρών· «Τί σοῦ ἔκαμεν αὐτὸς ὁ λαός, ὥστε νὰ τὸν γελοιοποιήσῃς εἰς τοὺς ἐχθρούς;».[57]

C Τοῦτο πράττει καὶ ὁ προφήτης οὗτος, μιμούμενος εἰς δύο σημεῖα τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ἄνδρα. Διότι τότε δὲν τοὺς κατηγόρησε μόνον ὁ Μωυσῆς, ἀλλά, ἀφοῦ συμμετέσχε καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸν πόνον, ἔτσι καὶ μόνον ἔτσι ἐξετόξευσεν ἐκείνην τὴν κατηγορίαν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐμιμήθη καὶ οὗτος ἀμφότερα καὶ εἶπεν «Λαέ μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καλαμῶνται ὑμᾶς». Διότι καὶ κατηγόρησεν ἐκείνους καὶ ἔλεγεν αὐτὰ ὡς συμμέτοχος τοῦ πόνου τοῦ λαοῦ. Πράκτορας ἐδῶ φαίνεται νὰ ὀνομάζῃ τοὺς εἰσπράκτορας τῶν φόρων. Ὅμως ἐγὼ νομίζω ὅτι ὑπαινίσσεται τοὺς ἅρπαγας, τοὺς πλεονέκτας των· ἐὰν δὲν συμβαίνῃ τοῦτο, ὁπωσδήποτε ὑπονοεῖ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλουν τοὺς φόρους. Πρόσεξε καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὴν σύνεσίν του. Διότι δὲν ἀποβάλλει τὸν θεσμόν, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν. Πράγματι, δὲν εἶπεν ἀπαιτοῦν, ἀλλὰ «καλαμῶνται», δηλαδὴ τοὺς ἀπογυμνώνουν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἀπαιτήσεως τοὺς ἀποστεροῦν ἀπὸ ὅλα. D Ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν λέξιν κατὰ μεταφορικὸν τρόπον ἀπὸ τὴν ζωὴν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι συνέλεγον τοὺς στάχεις. Διότι «καλαμᾶσθαι» ὀνομάζεται ἡ μετὰ τὸν θερισμὸν συλλογὴ τῶν στάχυων, οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν ἀπὸ τοὺς θεριστάς, καὶ τὸ νὰ μὴ ἀφήνουν ἐντελῶς τίποτε εἰς τὸν θερισμένον ἀγρόν. Τοῦτο βεβαίως ἔπραττον τότε καὶ οὗτοι, ἀφοῦ ἥρπαζον ὅλα τὰ ὑπάρχοντα καὶ τοὺς ἐγκατέλειπον γυμνούς.

«Καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦν τὴν εἴσπραξιν χρημάτων θὰ γίνουν κύριοί σας».[58] Καὶ τὸ φοβερώτερον βεβαίως ἦτο, ὅτι δὲν περιωρίζοντο εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τῆς πλεονεξίας, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ ηὔξανον τὴν τυραννίαν, ἀφοῦ μετέβαλλον τοὺς ἐλευθέρους εἰς δούλους. «Λαέ μου,

57. Ἐξ. 32, 12, 25.
58. Ἡσ. 3, 12.

ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι σᾶς μακαρίζουν, σᾶς πλανοῦν».[59] Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι ὑπαινίσσεται τοὺς ψευδοπροφήτας ἢ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν εἰς αὐτοὺς πρὸς εὐχαρίστησιν, E τὸ ὁποῖον γίνεται παντοῦ ἀφορμὴ τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς. Μὲ σκοπὸν λοιπὸν νὰ δηλώσῃ τὴν βλάβην ἀπὸ τοῦτο προσέθεσε «καὶ τὴν πορείαν τῶν ποδῶν σας διαταράσσουν».[60] Μὲ ἄλλα λόγια δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν λαὸν νὰ βαδίζῃ ὀρθά, ἀφοῦ τὸν διαστρέφουν, τὸν ὁδηγοῦν εἰς χαλάρωσιν, τὸν κάμνουν ὀκνηρότερον. «Ἀλλὰ τώρα ὁ Κύριος θὰ καθίσῃ νὰ κρίνῃ καὶ θὰ στήσῃ ἔμπροσθέν του τὸν λαόν του, διὰ νὰ τὸν κρίνῃ. Αὐτὸς ὁ Κύριος θὰ ἔλθῃ μὲ τοὺς πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ καὶ τοὺς ἄρχοντάς των διὰ νὰ τοὺς κρίνῃ».[61] Ἀκόμη καὶ τώρα ἐπιμένει εἰς τὸ ἴδιο εἶδος τῆς διορθώσεως. Στρέφει τὸν ἔλεγχον ἀπὸ τὸν λαὸν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ μεταχειρίζεται φοβερώτερον λόγον. 41 A Παρουσιάζει αὐτὸν τὸν Θεὸν νὰ καταφεύγῃ εἰς δίκην καὶ νὰ καταδικάζῃ καὶ νὰ ἐπικρίνῃ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀδικοῦν τὸν λαόν, διὰ τὰ εἰς βάρος τοῦ πλήθους ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἀλλὰ τώρα ὁ Κύριος θὰ καθίσῃ νὰ κρίνῃ». Ἐπειδὴ μάλιστα κατηνάλωσε τὸν λόγον εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν κατηγοριῶν, ἐπειδὴ ἐπίσης εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἀνόητα, ὁ μὲν ἔλεγχος δὲν εἶναι πολὺ βαρὺ πρᾶγμα, ὁ δὲ κολασμὸς φοβερόν, λέγει, ὅτι δὲν θὰ περιορισθοῦν μόνον εἰς τὴν κατηγορίαν τὰ πράγματα, ἀλλὰ θ' ἀκολουθήσῃ τὰ ἁμαρτήματα καὶ δίκη, διότι βεβαίως ἀπαιτεῖ εὐθύνας αὐτός, ὁ ὁποῖος πρόκειται εἰς τὸ μέλλον νὰ καταδικάσῃ, καὶ λαμβάνει ἀποφάσεις ἐναντίων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διέπραξαν σφάλματα. Τοῦτο φανερώνει καὶ τὴν μεγάλην συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ, B ἀφοῦ ἀνέχεται νὰ καταφύγῃ εἰς δίκην μαζὶ μὲ αὐτούς, καὶ δίδει χαρακτῆρα ἐλεγκτικὸν εἰς τὸν λόγον, τὸ ὁποῖον συνήθως ρίπτει τοὺς σώφρονας εἰς μεγάλην ἀγωνίαν. Δὲν στρέφει τὸν λόγον εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους μόνον δι' ἐκείνην τὴν αἰτίαν, τὴν ὁποίαν ἀνέφερον προηγουμένως, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλει νὰ διδάξῃ, ὅτι αἱ εὐθύναι τῶν ἀρχόντων εἶναι βαρύτεραι ἀπὸ τὰς εὐθύνας τῶν ἀρχομένων. Διότι ὁ μὲν ἀρ-

59. Ἡσ. 3, 12.
60. Ἡσ. 3, 12.
61. Ἡσ. 3, 13 - 14.

χόμενος δίδει λόγον μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὁ δὲ ἄρχων διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ τὸν λαόν, τοῦ ὁποίου τὴν διακυβέρνησιν ἔχει ἀναλάβει. Καὶ ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους βεβαίως δὲν ζητεῖται παράλογα ἢ τόσον μεγάλη αὐστηρότης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐντολῶν. Διότι, ὅ,τι εἶναι δι' ἐκείνους ἡ ἐξουσία, δι' αὐτοὺς τοῦτο εἶναι ἡ ἡλικία. C Βεβαίως ἀκόμη καὶ ὁ νέος εἶναι ἄξιος ἐπιτιμήσεως, ὅταν διαπράττῃ φοβερὰ ἁμαρτήματα. Ὅμως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος λόγῳ τῆς ἡλικίας του εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰς δημοσίας ὑποχρεώσεις, καὶ δὲν πολιορκεῖται ἀπὸ τόσον μεγάλα κύματα τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ κυριαρχεῖ πιὸ εὔκολα εἰς αὐτά, καὶ εἶναι εἰς θέσιν χωρὶς ἰδιαιτέραν προσπάθειαν νὰ ἀντιστέκεται καὶ εἰς τὰ ὑπόλοιπα βιωτικὰ πράγματα, καὶ ἔχει ἀπὸ τὴν πεῖραν τῶν πραγμάτων μεγαλυτέραν σύνεσιν, οὗτος δίκαια θὰ ἦτο ἄξιος μεγαλυτέρας ἀπὸ ὅλους καταδίκης, ἐάν, ἐνῷ εὑρίσκεται εἰς τὸ γῆρας, ἡ ζωή του παρουσιάζῃ τὰ παραπτώματα τῶν ἀκολάστων νέων.

«Διατί σεῖς παρεδώσατε τὸν ἀμπελῶνά μου εἰς τὸ πῦρ καὶ διατί ἡ ἁρπαγεῖσα περιουσία τοῦ πτωχοῦ εὑρίσκεται εἰς τοὺς οἴκους σας;».[62] Παντοῦ καὶ πάντοτε ὁ Θεὸς δεικνύει μεγάλην φροντίδα διὰ τοὺς ἀδικουμένους. Καὶ δὲν ὀργίζεται ὀλιγώτερον διὰ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα στρέφονται ἐναντίον του, D ἀλλ' ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὀργίζεται ἀκόμη περισσότερον διὰ τὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα διαπράττονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἰς βάρος τῶν συνανθρώπων των. Διότι εἰς μὲν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶχε πόρνην σύζυγον, ἐπέτρεψε τὸ διαζύγιον,[63] εἰς ἐκεῖνον ὅμως, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰδωλολάτρισσαν, δὲν ἐπέτρεπε ποτὲ τὸν χωρισμόν.[64] Καίτοι εἰς μὲν τὴν μίαν περίπτωσιν τὸ ἁμάρτημα στρέφεται ἐναντίον του, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ἐναντίον ἀνθρώπου. Καὶ κατὰ τὴν προσφορὰν τῆς θυσίας προέτρεψεν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει λυπήσει μὲ τὴν συμπεριφοράν του τὸν πλησίον του, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ δῶρον του καὶ νὰ μὴ τὸ προσφέρῃ προτοῦ νὰ λύσῃ τὴν διαφορὰν μὲ τὸν ἀδελφόν του.[65] Καὶ ὅταν ἐδίκαζε ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφάγει δέκα χιλιάδας τάλαντα, ἐνῷ τοῦ ἀπηύθυνε κατηγο-

62. Ἡσ. 3, 14.
63. Ματθ. 5, 32.
64. Α' Κορ. 7, 12.
65. Ματθ. 5, 23 - 24.

ρίας διὰ τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα ἐστρέφοντο ἐναντίον του, E δὲν τὸν ἐκάλεσε πονηρόν, ἀλλὰ καὶ συνεφιλιώθη ἀμέσως καὶ ἐχάρισεν ὁλόκληρον τὸ δάνειαν. Ὅμως διὰ τὰ ἑκατὸν δηνάρια καὶ πονηρὸν δοῦλον τὸν ἀποκαλεῖ καὶ εἰς τοὺς βασανιστὰς τὸν παραδίδει καὶ διέταξε νὰ μὴ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερον ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἐπέστρεφεν ὁλόκληρον τὸ χρέος του.[66]

Καὶ ὅταν μάλιστα ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐδέχετο ράπισμα, δὲν ἐπροξένησε κανένα κακὸν εἰς τὸν δοῦλον, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὸ κτύπημα, ἀλλ' ἀπεκρίθη μὲ ἠρεμίαν καὶ εἶπεν· 42 A «Ἐὰν ὡμίλησα κακῶς, ἀπόδειξε μὲ κανονικὴν μαρτυρίαν τὸ κακὸν τοῦτο. Ἐὰν ὅμως ὡμίλησα καλῶς, διατί μὲ δέρνεις;».[67] Ὅταν ὁ Ἱεροβοὰμ ἥπλωσε τὴν χεῖρά του καὶ προσεπάθησε νὰ συλλάβῃ τὸν προφήτην, ὁ ὁποῖος τὸν ἤλεγξε τότε, ὁ Θεὸς ἐξήρανε τὴν χεῖρα.[68] Μὲ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα διδάσκει καὶ σένα ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ δέχεσαι μὲ ὑπομονὴν τὰς ἀδικίας, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς βάρος σου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ψέγῃς σκληρότατα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα στρέφονται κατὰ τοῦ Κυρίου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἐνομοθετοῦσε, ἂν καὶ εἶπεν ὅτι κατέχει τὴν δευτέραν θέσιν ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, ὅμως τὴν ἐχαρακτήρισεν ὁμοίαν μὲ τὴν προηγουμένην. Καὶ ὅπως ἀπαιτεῖ μὲ ὑπερβολικὸν τρόπον τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκείνης, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐκτελῆται καὶ αὐτή. B Διότι δι' ἐκείνην μὲν λέγει «ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου», δι' αὐτὴν δὲ «ὡς σεαυτόν».[69] Καὶ εἰς ἄλλα μέρη καὶ ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἴδῃ, πόσον αὐστηροὺς μᾶς θέλει ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δικαιοσύνης εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλον. Πρόσεξε, λοιπόν, μὲ τί σφοδρότητα ἐπιτίθεται καὶ πῶς ἐπαυξάνει μὲ βαρυτάτους λόγους τὴν κατηγορίαν. «Διατί», λέγει, «παρεδώσατε σεῖς τὸν ἀμπελῶνα μου εἰς τὸ πῦρ;». Ὅπως ἀκριβῶς θὰ ἔπραττον κάποιοι σκληροὶ καὶ βάρβαροι ἐχθροί, ἔτσι συμπεριεφέρθητε καὶ σεῖς πρὸς τοὺς οἰκείους σας. Ἀμπελῶνα ὀνομάζει τὸν λαόν,[70] διότι ἐπεδείκνυε

66. Ματθ. 18, 23 - 35.
67. Ἰωάν. 18, 23.
68. Γ' Βασ. 13, 1 ἑξ.
69. Ματθ. 22, 37 - 39.
70. Πρβλ. Ἡσ. 6, 1 ἑξ.

δι' αὐτὸν μεγάλην φροντίδα καὶ θείαν ἐπιμέλειαν. Καὶ αὐξάνων τὴν κατηγορίαν δὲν εἶπεν, διατί κατεστρέψατε τοὺς ὁμοδούλους σας, τοὺς πλησίον σας, τοὺς ἀδελφούς σας, ἀλλὰ διατί ὡδηγήσατε εἰς τὴν ἀπώλειαν τὰ ἰδικά μου, διατί διεφθείρατε τὰ ἰδικά μου; **C** Μετὰ ταῦτα δηλώνει τὸ εἶδος τοῦ ἐμπρησμοῦ καὶ λέγει· «Ἡ ἁρπαγεῖσα περιουσία τοῦ πτωχοῦ εὑρίσκεται εἰς τοὺς οἴκους σας». Διότι συνήθως δὲν προξενεῖ ἀκόμη καὶ ἡ χάλαζα τόσην μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἄμπελον, ὅσον πυρπολεῖ ἐκ φύσεως ἡ ἀδικία τὴν ψυχὴν τοῦ πτωχοῦ καὶ πένητος καὶ τὴν βασανίζει μὲ βαρυτέραν ἀπὸ κάθε θάνατον στενοχωρίαν. Παντοῦ λοιπὸν εἶναι κακὸν ἡ ἁρπαγή, ἰδιαίτερα ὅμως, ὅταν ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἁρπάζεται ἡ περιουσία, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν. Δὲν κατηγορεῖ μόνον, ὅταν λέγῃ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ὀρθὸν δρόμον καὶ τοὺς παραπέμπει νὰ ἴδουν τὴν μορφὴν τῆς ἁρπαγῆς. **D** Διότι, μετὰ τὸν λόγον τοῦτον, εἶναι ἀρκετὸν τὸ θέαμα τῆς ἁρπαγῆς, τὸ ὁποῖον ἵσταται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, νὰ συγκινήσῃ κατάκαρδα ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν ζῇ μέσα εἰς πλήρη ἀναισθησίαν. «Διατί σεῖς ἀδικεῖτε τὸν λαόν μου»;[71] Συνέχισε πάλιν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἰδίου τρόπου ἐκφράσεως. Ὅπως λέγει ἐκεῖ «τὸν ἀμπελῶνά μου», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ἐδῶ λέγει «τὸν λαόν μου». «Καὶ καταισχύνετε τὸ πρόσωπον τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων;».[72] Διότι σπρώχνουν βίαια ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ ἀνασηκώσουν, καὶ ρίπτουν κάτω ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ στήσουν ὀρθίους. Πράγματι, συγχρόνως μὲ τὴν πρᾶξιν τῆς ἁρπαγῆς, καὶ περιφρονοῦσαν ἐντελῶς τοὺς πτωχοτέρους, καὶ τοὺς μετεχειρίζοντο χειρότερα ἀπὸ δούλους. **E** Ἔτσι κοντὰ εἰς τὴν πλεονεξίαν ηὔξανον καὶ τὴν ἀλαζονείαν καὶ ἀπὸ τὸν ἄδικον αὐτὸν πλοῦτον ἐκέρδιζον πολλὴν παραφροσύνην. Διότι τὸ νόσημα τῆς ὑπερηφανείας εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν πλεονεξίαν· καὶ ὅσον αὐξάνει κανεὶς τὸν πλοῦτον, τόσον θριαμβεύει καὶ τὸ νόσημα τοῦτο.

«Τοῦτο λέγει Κύριος, Κύριος, Κύριος τῶν στρατιῶν».[73] Τί σημαίνει ἡ λέξις «στρατιῶν»; Τῶν ἀγγέλων λέγει,

71. Ἡσ. 3, 15.
72. Ἡσ. 3, 15.
73. Ἡσ. 3, 15. Ἡ φράσις δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο΄. Τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ἀντιθέτως διατηρεῖ τὴν γραφήν.

τῶν ἀρχαγγέλων, τῶν ἄνω δυνάμεων. Ἔτσι ἀναβιβάζει τὸν ἀκροατὴν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν εἰσάγει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς μεγάλης βασιλείας του, διὰ νὰ τὸν κάμνῃ, ἀφοῦ τὸν καταπλήξει μ' αὐτό, σωφρονέστερον καὶ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ τόση μεγάλη ἀνοχή του εἶναι ἀποτέλεσμα ὄχι ἀδυναμίας, ἀλλὰ μακροθυμίας. 43 **A** «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος: Ἐπειδὴ αἱ θυγατέρες Σιὼν ὑπερηφανεύθησαν καὶ περιπατοῦν μὲ τὸν τράχηλον ὑψηλὰ καὶ μὲ νεύματα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κατὰ τὸ βάδισμα τῶν ποδῶν συγχρόνως σύρουν τοὺς χιτῶνας καὶ παίζουν μὲ τὰ πόδια, ὁ Κύριος θὰ ταπεινώσῃ τὰς ἀριστοκράτιδας θυγατέρας Σιὼν καὶ θὰ ἀποκαλύψῃ τὴν γύμνωσίν των κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ θὰ ἀφαιρέσῃ ὁ Κύριος τὴν δόξαν τῶν ἐνδυμάτων των καὶ τὰ στολίδια των, δηλαδὴ τὰ εἰδικὰ πλεξίματα τῆς κόμης, τοὺς κορύμβους, τοὺς μηνίσκους, τὸ κάθεμα, τὸν στολισμὸν τοῦ προσώπου των, **B** τὴν σύνθεσιν τοῦ κόσμου τῆς δόξης, τοὺς χλιδῶνας, τὰ ψέλλια, τὸ ἐμπλόκιον, τοὺς δακτυλίους, τὰ περιδέρια, τὰ σκουλαρίκια, ἐνδύματα ἔχοντα παρυφὴν πορφυρᾶν, [ἄλλα ἐνδύματα μεμειγμένα μὲ πορφύραν], ἐπενδύτας, τοὺς ὁποίους φοροῦν εἰς τὴν οἰκίαν, διαφανῆ ἐνδύματα ἐκ Λακωνίας, ἄλλα ἐνδύματα ἐκ βύσσου, ἐξ ὑακίνθου, ἄλλα ἐνδύματα χρώματος ἐρυθροῦ, ἄλλα ἐκ βύσσου ὑφασμένα μὲ χρυσὸν καὶ πολύτιμον λίθον ὑάκινθον καὶ τέλος τὴν κατάχρυσον θερινὴν καλύπτραν. Καὶ τότε ἀντὶ τῆς εὐχαρίστου εὐωδίας θὰ ἔχῃς κονιορτὸν καὶ ἀντὶ ζώνης θὰ ζωσθῇς σχοινίον καὶ ἀντὶ τῶν χρυσῶν στολιδιῶν τῆς κεφαλῆς θὰ ἀποκτήσῃς φαλάκρωμα διὰ τὰ ἔργα σου καὶ ἀντὶ τοῦ μεσοπορφύρου χιτῶνός σου θὰ περιζωσθῇς σάκκον. Ταῦτα θὰ δοθοῦν εἰς σὲ ἀντὶ καλλωπισμοῦ. **C** Καὶ ὁ υἱός σου ὁ κάλλιστος, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷς, θὰ πέσῃ διὰ μαχαίρας· καὶ οἱ δυνατοί σου ἄνδρες θὰ φονευθοῦν διὰ μαχαίρας καὶ θὰ ταπεινωθοῦν. Καὶ θὰ πενθοῦν αἱ θῆκαι τῶν κοσμημάτων σας καὶ θὰ ἐγκαταλειφθῇς μόνη καὶ θὰ κρημνισθοῦν κατὰ γῆς αἱ οἰκοδομαί σου».[74] Παράδοξον πρᾶγμα ἐποίησεν ὁ προφήτης αὐτός, διότι ἀπηύθυνε μακρὸν λόγον πρὸς τὰς γυναῖκας, γεγονὸς τὸ

74. Ἡσ. 3, 16-26. Τὸ κείμενον δημιουργεῖ ὡρισμένα προβλήματα (παραλείψεις, προσθῆκαι, διάφοροι γραφαί). Ἐγένετο μία προσθήκη, διότι ἐκρίθη αὐτὴ ἀπαραίτητος. Ἡ μετάφρασις δὲν εἶναι πλήρης, διότι ἔπρεπε ὡρισμέναι λέξεις νὰ διατηρήσουν τὴν ἀρχικὴν μορφήν των, τῆς ὁποίας τὴν ἑρμηνείαν προσπαθεῖ νὰ δώσῃ κατωτέρω ὁ ἅγιος πατήρ.

ὁποῖον εἰς κανένα σημεῖον τῶν Γραφῶν δὲν βλέπομεν νὰ ἔχῃ συμβῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία τοῦ παραδόξου;

Εἰς ἐμὲ φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε μεγάλη ἡ νωθρότης τῶν γυναικῶν καὶ ὅτι αὐταὶ εἰσέφερον τὸ μεγαλύτερον μέρος εἰς τὴν κακίαν τῶν ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀπευθύνεται κατ' ἰδιάζοντα τρόπον πρὸς αὐτάς, καὶ τὰς κατηγορεῖ διὰ τὰ βαρύτερα ἐγκλήματα, καὶ ἀρχίζει νέον τμῆμα τοῦ λόγου, καὶ ὁμιλεῖ πάλιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ.

D «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος. Ἐπειδὴ αἱ θυγατέρες Σιὼν ὑπερηφανεύθησαν καὶ περιπατοῦν μὲ τὸν τράχηλον ὑψηλά».[75] Τὰς κατηγορεῖ διὰ τὸ σημαντικώτερον ἀπὸ τὰ κακά, τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν ματαιοδοξίαν. Διότι τοῦτο εἶναι μὲν παντοῦ φοβερόν, ἰδιαίτερα ὅμως ὅταν γεννᾶται εἰς τὴν γυναικείαν φύσιν. Διότι, ὅταν ἐμπλησθῇ ἀπὸ ὑψηλοφροσύνη ἡ γυνή, ἐπειδὴ εἶναι περισσότερον ματαιόδοξος καὶ παράλογος, εὔκολα ἀνατρέπεται, καταποντίζεται καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως γίνεται ναυάγιον παντὸς πονηροῦ ἀνέμου, ἐπειδὴ ἡ ἔπαρσις καὶ ἡ ἀλαζονεία τὴν καταποντίζουν. Φαίνεται ὅτι ἀπευθύνει τὸν λόγον πρὸς τὰς γυναῖκας τῶν Ἱεροσολύμων. Διὰ τοῦτο τὰς ἀπεκάλεσε «θυγατέρας Σιών». «Καὶ περιπατοῦν μὲ τὸν τράχηλον ὑψηλά». Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὰς περιπαίζει καὶ δεικνύει, ὅτι ἡ γυναικεία ὑψηλοφροσύνη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὴν διάνοιαν, **E** ἀλλ' ἐκρήγνυται καὶ ἐξωτερικεύεται μὲ τὰς κινήσεις τοῦ σώματος. Δὲν τὰς κατηγορεῖ μόνον διὰ παραφροσύνην, ἀλλὰ καὶ δι' ἀκολασίαν. Τοῦτο ἐκφράζεται καὶ δηλώνεται μὲ τὰ ἑξῆς: Προσέθεσε λοιπόν «Καὶ μὲ νεύματα τῶν ὀφθαλμῶν».[76] Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι πορνεύονται, νὰ στρέφουν δηλαδὴ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις καὶ νὰ φανερώνουν μ' αὐτὸ τὴν μεγάλην νωθρότητα καὶ μαλθακότητα. **44 A** Δὲν ὑπάρχει κανένα ἄλλο τόσον χαρακτηριστικὸν σημεῖον τοῦ ἐκθηλυσμοῦ καὶ τῆς νωθρότητος, ὅσον εἶναι τοῦτο. «Καὶ κατὰ τὸ βάδισμα τῶν ποδῶν συγχρόνως σύρουν τοὺς χιτῶνας».[77] Δὲν εἶναι αὐτὸ μικρὸν

75. Ἡσ. 3, 16.
76. Ἡσ. 3, 16.
77. Ἡσ. 3, 16.

παράπτωμα, καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι εἶναι μικρόν, ἀλλὰ τὸ νὰ σύρουν τοὺς χιτῶνας εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἐσχάτης διαφθορᾶς, μαλθακότητος, παραλύσεως καὶ χαλαρώσεως. Τοῦτο λοιπὸν καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς θύραθεν συγγραφεῖς, περιπαίζων τὸν ἀντίδικόν του τὸ ἐξέφρασεν ὡς ἑξῆς: «Θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν». «Καὶ παίζουν μὲ τὰ πόδια».[78] Καὶ τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις πάλιν τῆς ἰδίας ἀσχημοσύνης. Διότι διὰ πάντων, δηλαδὴ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ τῶν ἐνδυμάτων, διὰ τῶν ποδῶν, διὰ τοῦ τρόπου τοῦ βαδίσματος, ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀκολασία. **B** Πράγματι αἱ κινήσεις τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων εἶναι ἕνα εἶδος κηρύκων τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία κάθηται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματος. Καὶ ὅπως οἱ ζωγράφοι μὲ τὸν συνδυασμὸν τῶν χρωμάτων ἐκφράζουν τὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας ἐπιθυμοῦν, κατὰ τὸν ἴδιον βεβαίως τρόπον καὶ αἱ κινήσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος φέρουν εἰς τὸ φῶς τὰς ἰδιότητας τῆς ψυχῆς καὶ τὰς θέτουν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν μας. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος ἄλλος σοφὸς ἔλεγε· «Ὁ στολισμὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὁ γέλως τῶν ὀδόντων καὶ ὁ τρόπος τοῦ βαδίσματος τῶν ποδῶν δίδουν πληροφορίας διὰ τὸ ποιὸν τοῦ χαρακτῆρός του».[79]

«Ὁ Θεὸς θὰ ταπεινώσῃ τὰς ἀριστοκράτιδας θυγατέρας Σιὼν καὶ ὁ Κύριος θὰ ἀποκαλύψῃ τὴν γύμνωσίν των κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Καὶ θὰ ἀφαιρέσῃ ὁ Κύριος τὴν δόξαν τῶν ἐνδυμάτων των».[80] **C** Ἀφοῦ ἐξέθεσε δύο ἐγκλήματα, τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν ἀκολασίαν, προσθέτει εἰς τὸ καθένα χωριστὰ τὸ κατάλληλον φάρμακον. Εἰς τὸ πρῶτον ἔγκλημα τὸ πρῶτον φάρμακον καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἔγκλημα τὸ ἑπόμενον φάρμακον. Εἰς μὲν τὴν παραφροσύνην, τὴν ταπείνωσιν, εἰς δὲ τὸν στολισμὸν τοῦ σώματος τὴν καταστροφὴν ἐκείνου. Ἐπειδὴ θὰ ξεσπάσῃ τότε πόλεμος, λέγει, θὰ ἐξαφανισθοῦν τὰ πάντα. Διότι καὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι φλογίζονται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ὑπερηφανείας, καὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦνται ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἀπὸ τὴν ἔπαρσιν, ἀφοῦ καταβληθοῦν ἀπὸ τὸν φόβον, θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ νόσημα. Καὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι κατέχονται ἀπὸ τὴν νωθρότητα καὶ πλέουν μέσα

78. Ἡσ. 3, 16.
79. Σοφ. Σειρ. 19, 30
80. Ἡσ. 3, 17 - 18.

εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰ στολίδια, ἀφοῦ περιέλθουν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας, θὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ ὅλην ἐκείνην τὴν μωρίαν. Διὰ νὰ κάμῃ τὸν λόγον εἰς αὐτοὺς **D** ἐπαχθέστερον καὶ νὰ ἐγγίσῃ τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν, καὶ ἀπαριθμεῖ κατ' εἶδος τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἐνδυμάτων τῶν γυναικῶν ἐκείνων, δηλαδὴ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα, τὰ στολίδια τοῦ προσώπου καὶ τὰ στολίδια τοῦ ὑπολοίπου σώματος, καὶ προχωρεῖ καὶ εἰς τὸν στολισμὸν τῆς οἰκίας. Διότι δὲν ἐκαλλώπιζον βεβαίως μόνον τὰ σώματα, ἀλλὰ μετέφερον αὐτὴν τὴν λαγνείαν καὶ εἰς τοὺς τοίχους ἀκόμη. Δὲν ἐξώδευον τίποτε διὰ κάτι ἀπαραίτητον. Ἀκόμη καὶ τὰς τρίχας μὲ καμένα σίδηρα ἐκατσάρωναν καὶ ἤπλωναν τὰ πτερὰ τῆς τοιαύτης ἐφευρέσεως πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Αὐτὸ λοιπὸν ψέγει, ὅταν λέγῃ, ὅτι «θὰ ἀφαιρέσῃ τὴν δόξαν τῶν ἐνδυμάτων των καὶ τὰ στολίδια των καὶ τὰ στολίδια τῆς κεφαλῆς των καὶ τοὺς κορύμβους».[81] **E** Κορύμβους ὀνομάζει ἢ κάποιον στολισμόν, ὁ ὁποῖος ἐτίθετο περὶ τὴν κεφαλήν, ἢ τὸ σχῆμα τοῦ ἰδίου τοῦ κεφαλοδέσμου. «Καὶ τοὺς μηνίσκους».[82] Δηλαδὴ στόλισμα μὲ τὸ σχῆμα τῆς σελήνης, ὁ ὁποῖος ἐκρεμᾶτο περὶ τὸν τράχηλον. «Καὶ τὸ κάθεμα».[83] Ἴσως ἐννοεῖ τὸ θέριστρον.[84] «Καὶ τὸν στολισμὸν τοῦ προσώπου των».[85] Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὰ κόκκινα ψιμύθια καὶ τὸ βάψιμον τῶν βλεφαρίδων. 45 **A** «Καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ κόσμου τῆς δόξης».[86] Ἔτσι καλεῖ τὸ ἐπίχρυσον στόλισμα. «Καὶ τοὺς χλιδῶνας»,[87] δηλαδὴ τὰ περὶ τοὺς βραχίονας χρυσᾶ κοσμήματα. «Καὶ τὰ ψέλλια»,[88] δηλαδὴ τὰ περὶ τοὺς καρποὺς κοσμήματα. «Καὶ τὸ ἐμπλόκιον»,[89] δηλαδὴ χρυσὸν στόλισμα, τὸ ὁποῖον ἐτίθετο περὶ τὴν κεφαλήν. «Καὶ τοὺς δακτύλους καὶ τὰ περιδέξια»[90] αὐτὰ ὀνομάζονται δεξιάρια.[91] «Καὶ τὰ σκουλαρίκια καὶ τὰ περιπόρφυρα καὶ τὰ

81. Ἠσ. 3, 18.
82. Ἠσ. 8, 18.
83. Ἠσ. 3, 19.
84. Θέριστρον ἐκαλεῖτο τὸ ἐλαφρὸν θερινὸν ἔνδυμα.
85. Ἠσ. 3, 19.
86. Ἠσ. 3, 20.
87. Ἠσ. 3, 20.
88. Ἠσ. 3, 90.
89. Ἠσ. 3, 20.
90. Ἠσ. 3, 20.
91. Δεξιάρια ἦσαν κοσμήματα τοῦ δεξιοῦ βραχίονος.

μεσοπόρφυρα καὶ τοὺς οἰκιακοὺς ἐπενδύτας καὶ τὰ διαφανῆ λακωνικὰ ἐνδύματα».[92] Τόσον μεγάλη μάλιστα ἦτο ἡ φροντὶς των περὶ τὴν παραλυσίαν, ὥστε νὰ μὴ περιορίζωνται μόνον εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἐντοπίων, ἀλλὰ νὰ συλλέγουν αὐτὰ ἀκόμη καὶ ἀπὸ μακρὰν καὶ ἀπὸ ξένας χώρας καὶ νὰ διοργανώνουν ὑπερπόντια ταξίδια δι' αὐτά. **B** Διότι εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Παλαιστίνης καὶ Λακεδαίμονος καὶ μεταξὺ αὐτῶν παρεμβάλλεται ἀπέραντον πέλαγος.

Δὲν ἀνέφερεν ἁπλῶς καὶ ἄνευ λόγου τὸ ὄνομα τῆς χώρας, ἀφοῦ ἀπεσιώπησε τὰ ὀνόματα τῶν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπερβολικὴν των παραλυσίαν. «Καὶ ἐνδύματα ἐκ βύσσου καὶ ἐνδύματα ἐξ ὑακίνθου καὶ τὰ ἐρυθρᾶ καὶ ἄλλα ἐκ βύσσου ὑφασμένα μὲ χρυσὸν καὶ πολύτιμον λίθον ὑάκινθον καὶ τέλος τὴν κατάχρυσον θερινὴν καλύπτραν».[93] Διότι δὲν ἄφησαν κανένα εἶδος, οὔτε μεταξὺ τῶν ἐνδυμάτων οὔτε μεταξὺ τῶν ὑπολοίπων στολισμάτων, ἀλλὰ ἐβάδισαν κάθε ὁδὸν πολυτελείας καὶ ἔγιναν μανιακαὶ ἀπὸ τὴν τυραννίδα τῆς ἀσελγείας. Ἐὰν μάλιστα αὐτὰ ἐθεωροῦντο ἐγκλήματα τότε, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τῆς χάριτος καὶ τῆς τόσον μεγάλης φιλοσοφίας, **C** ποίας συγγνώμης θὰ ἐτύγχανον ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι, ἂν καὶ ἔλαβον τώρα τὴν κλῆσιν διὰ τὸν οὐρανὸν καὶ διὰ μεγαλύτερα ἀγωνίσματα καὶ ἑλκύωνται πρὸς τὴν ἀγγελικὴν εὐδαιμονίαν καὶ ἔχουν δυνάμεις νὰ νικήσουν θριαμβευτικὰ αὐτὴν τὴν ἀσέλγειαν, ἐπισκιάζουν μὲ τὴν ἀνάρμοστον συμπεριφορὰν καὶ ἐνδυμασίαν των ἀκόμη καὶ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι στροβιλίζονται εἰς τὰς σκηνὰς καὶ τὰ θέατρα; Καὶ τὸ βαρύτερον μάλιστα δι' αὐτὰς εἶναι, ὅτι πιστεύουν ὅτι δὲν ἁμαρτάνουν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ στρέψωμεν καὶ ἐναντίον αὐτῶν τὴν φωνὴν τοῦ προφήτου. Διότι ὄχι μόνον ἐναντίον ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον αὐτῶν θὰ λεχθῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ: «Καὶ τότε ἀντὶ τῆς εὐχαρίστου εὐωδίας θὰ ἔχῃς κονιορτόν».[94] Βλέπεις πῶς ἐξαφανίζει τὰς μυρωδικὰς ἀλοιφὰς καὶ πόσον αὐστηρὰ τιμωρεῖ δι' αὐτάς; **D** Κονιορτὸν βεβαίως ἐδῶ ἐννοεῖ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὑψώθη πρὸς τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων καὶ

92. Ἠσ. 20 - 22.
93. Ἠσ. 3, 23.
94. Ἠσ. 3, 24.

τὴν ὁλοσχερῆ καταστροφὴν τῆς πόλεως. Διότι τότε τὴν ἐμοίρασαν καὶ εἰς τὸ πῦρ καὶ εἰς τὸν σίδηρον, ἀφοῦ ἄλλο μὲν μέρος αὐτῆς κατέσκαψαν, ἄλλο δὲ τὸ παρέδωσαν εἰς τὸ πῦρ. Αὐτὰ λοιπὸν προλέγων ἔλεγεν, ὅτι «ἀντὶ τῆς εὐχαρίστου εὐωδίας θὰ ἔχῃς κονιορτὸν καὶ ἀντὶ ζώνης θὰ ζωσθῇς σχοινίον».[95] Μὲ αὐτὰ γνωστοποιεῖ καὶ τὸν τρόπον τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τὴν ἀπαγωγὴν εἰς τὴν βαρβαρικὴν χώραν. «Καὶ ἀντὶ τῶν χρυσῶν στολιδιῶν τῆς κεφαλῆς θὰ ἀποκτήσῃς φαλάκραν».[96] Θὰ ἀποκτήσουν φαλάκραν, διότι ἢ θὰ πέσουν αἱ τρίχες ἀπὸ τὴν ταλαιπωρίαν ἢ θὰ πράξουν τοῦτο οἱ ἐχθροὶ ἢ θὰ τὰς κόψουν αὐταὶ αἱ ἴδιαι. E Διότι ὑπῆρχεν ἔθιμον κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους νὰ κουρεύωνται καὶ νὰ ξυρίζωνται εἰς τὸ πένθος καὶ τὴν συμφοράν. Πράγματι ὁ Ἰὼβ ἀπέκοψε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν συμφορὰν τῶν παίδων του.[97] Καὶ εἰς ἑπόμενον κεφάλαιον ὁ ἴδιος ὁ προφήτης προτρέπει, μαζὶ μὲ τὸν σάκκον καὶ τὸν κοπετόν, νὰ γίνῃ ἀκόμη καὶ ξύρησις.[98] Καὶ ἄλλος ἐπίσης λέγει· «Ξύρισε καὶ κούρευσε τὰς κεφαλὰς τῶν τρυφερῶν σου τέκνων».[99] Καὶ ἀντὶ τοῦ μεσοπορφύρου χιτῶνός σου θὰ περιζωσθῇς σάκκον».[100] Ἆρά γε δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι αὐτὰ φοβερὰ καὶ ἀνυπόφορα; 46 A Εἰς ἡμᾶς ὅμως δὲν θὰ περιορισθοῦν αἱ τιμωρίαι μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ θὰ ἀκολουθήσῃ δηλητηριώδης σκώληξ καὶ ἀτελεύτητον σκότος. Ἐὰν ἀνέμενεν ἐκείνους αἰχμαλωσία καὶ δουλεία καὶ τὰ ἔσχατα κακὰ διὰ τὸν καλλωπισμόν, πράγματι ἡ τιμωρία μας θὰ εἶναι φοβερωτέρα. Ὅτι βεβαίως διὰ τοῦτο ἀπαιτοῦσε ποινὰς καὶ ἐκόλαζε αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν κατὰ ἰδιάζοντα τρόπον, ἄκουσε πῶς, ἀφοῦ ἀπηρίθμησε ἐκεῖνα, προσέθεσε καὶ τὴν αἰτίαν· «Ταῦτα θὰ δοθοῦν εἰς σὲ ἀντὶ καλλωπισμοῦ».[101] Ἐὰν λοιπὸν ὑφίσταντο τόσον μεγάλην τιμωρίαν ἐξ αἰτίας τοῦ τοιούτου καλλωπισμοῦ αἱ γυναῖκες τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ καὶ ἡ πατρίς των κατεστράφη ἐκ θεμελίων καὶ αὗται μετὰ τὴν μεγάλην τρυφὴν μετεφέρθησαν εἰς ξένην χώραν ὡς δοῦ-

95. Ἠσ. 3, 24.
96. Ἠσ. 3, 24.
97. Ἰὼβ 1, 20.
98. Ἠσ. 22, 12.
99. Μιχ. 1, 16.
100. Ἠσ. 3, 24.
101. Ἠσ. 3, 24. Ἡ φράσις δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο'.

λαι καὶ αἰχμάλωτοι καὶ ἀπόλιδες καὶ παρεδόθησαν εἰς ἀναριθμήτους πείνας, μολυσματικὰς νόσους καὶ θανάτους, B πῶς δὲν εἶναι σαφές, ὅτι ἡμεῖς θὰ πάθωμεν χειρότερα, ὅταν περιπίπτωμεν εἰς τὰ ἴδια παραπτώματα; Ὅπως βεβαίως ἦσαν μεγαλύτεραι αἱ τιμαί, ἔτσι καὶ αἱ τιμωρίαι βαρύτεραι. Ἐὰν ὅμως ποτὲ ἕως τώρα δὲν ἔπαθε τὸ τοιοῦτον καμμιὰ γυνή, ἡ ὁποία ἠσχολεῖτο ὑπερβολικὰ μὲ τὸν καλλωπισμόν, ἂς μὴ ἀποθρασύνεται. Διότι εἶναι συνήθεια τοῦτο εἰς τὸν Θεόν, νὰ ἐπιβάλλῃ δηλαδὴ τὰς τιμωρίας εἰς ἕνα καὶ δύο πρόσωπα καὶ μέσου τῆς τιμωρίας ἐκείνων νὰ νομοθετῇ εἰς ὅλους τοὺς ὑπολοίπους τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς καταλαμβάνουν.

Διὰ νὰ κάμω ὅμως σαφέστερον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγω, φέρω ἕνα παράδειγμα. Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν κάποτε τὰ Σόδομα, περιέπεσαν εἰς φοβερὰν ἁμαρτίαν καὶ ἐτιμωρήθησαν μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, ὅταν ἔπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκείνη ἡ θεομηνία καὶ αἱ πόλεις καὶ ὁ λαὸς καὶ ἡ χώρα μαζὶ μὲ τὰ σώματά των ὅλα κατεκάησαν.[102] C Καὶ λοιπόν; Δὲν ἐτόλμησε μετὰ ἀπὸ ἐκείνους κανεὶς νὰ πράξῃ τὰ ἴδια; Πολλοὶ βεβαίως καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς οἰκουμένης. Διατί, λοιπόν, δὲν ὑπέστησαν τοιαύτην ποινήν; Διότι προορίζονται δι' ἄλλην φοβερωτέραν τιμωρίαν. Διὰ τοῦτο βεβαίως, ἀφοῦ ἔπραξεν αὐτὸ ἅπαξ ὁ Θεός, παρέμεινεν εἰς ἀπόστασιν, διὰ νὰ γνωρίσουν πολὺ καλὰ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τολμοῦν νὰ διαπράξουν τὰ ἴδια, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τιμωρηθοῦν ἐδῶ, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ἀποφύγουν τὴν τιμωρίαν. Πῶς ἀλήθεια θὰ ἐδικαιολογεῖτο, ὅτι ἐκεῖνοι μέν, οἱ ὁποῖοι ἡμάρτησαν πρὶν ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τὸν νόμον καὶ δὲν ἤκουσαν οὔτε προφήτας οὔτε κάποιον ἄλλον, ὑπέστησαν τοιαύτας τιμωρίας, ἐκεῖνοι δέ, οἱ ὁποῖοι ἀπήλαυσαν μετὰ ἀπὸ ἐκείνους τόσον μεγάλην πρόνοιαν καὶ δὲν ἐβελτιώθησαν οὔτε μὲ τὸ παράδειγμα, D τὸ ὁποῖον κάμνει τὴν ἁμαρτίαν πολὺ βαρυτέραν, ἀπέφυγον τὴν ποινήν, ἡ ὁποία ὡρίσθη διὰ τοῦτο; Διατί λοιπὸν δὲν ἐτιμωρήθησαν ποτὲ ἕως τώρα καὶ ἀκόμη καὶ σήμερον; Διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι προορίζονται διὰ πολὺ φοβερωτέραν τιμωρίαν. Ὅτι βεβαίως εἶναι δυνατὸν νὰ πάθουν χειρότερα ἀπὸ τὰ Σόδομα, ἄκουσε τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ· «Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ εἶναι περισσότερον ἐπιεικὴς ἡ τιμωρία

102. Γεν., κεφ. 18 - 19.

διὰ τὴν χώραν τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομμόρας παρὰ διὰ τὴν πόλιν ταύτην».[103] Ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη αἱ γυναῖκες, ποὺ καλλωπίζονται τώρα, δὲν πάθουν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν ἐκεῖναι ποὺ ἐστολίζοντο τότε, ἂς μὴ λαμβάνουν θάρρος. **E** Διότι αὐτὴ ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ μακροθυμία αὐξάνει φοβερὰ τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς καὶ κάμνει μεγαλυτέραν τὴν φλόγα. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σαπφείραν. Διότι ἐκεῖνοι εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ προοίμιον τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων, ὅταν ἀφήρεσαν κρυφὰ ἐκεῖνα τὰ χρήματα, αὐτομάτως ἐθανατώθησαν, μετὰ ὅμως ἀπὸ ἐκείνους, ἂν καὶ πολλοὶ ἐτόλμησαν νὰ πράξουν τοιαῦτα, δὲν ἔπαθον τίποτε.[104] Πῶς λοιπὸν θὰ ἐδικαιολογεῖτο, **47 A** ὁ δίκαιος κριτὴς καὶ ὁ ἀποδίδων εἰς ὅλους τὰ ἴσα ἄλλους μέν, ἂν καὶ εἶχον ὀλιγώτερον ἁμαρτήσει, νὰ τιμωρήσῃ, ἐκείνους δέ, οἱ ὁποῖοι ἔπραξαν φοβερώτερα, νὰ τοὺς ἀθωώσῃ; Δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι, ἐπειδὴ «ὥρισεν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν μέλλει νὰ κρίνῃ τὴν οἰκουμένην»,[105] διὰ τοῦτο ἀνέβαλλε τὴν τιμωρίαν, ἢ διὰ νὰ βελτιωθοῦν μὲ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ ἢ διὰ νὰ ὑποστοῦν χειρότερα, ἐὰν ἐπιμείνουν εἰς τὰ ἴδια; Ὅταν λοιπόν, ἂν καὶ διεπράξαμεν τὰ ἴδια ἁμαρτήματα μὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπλανήθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν, δὲν ὑποστῶμεν τὰς αὐτὰς τιμωρίας, ἂς μὴ λαμβάνωμεν θάρρος, ἀλλὰ μᾶλλον ἂς φοβώμεθα. Διότι ὁ Θεὸς ἐξέφερεν ὡς νόμον τὴν τιμωρίαν ἐναντίον ἐκείνων καὶ πρὸς ὅλους ἀπευθύνει προτροπὴν καὶ λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ἐτιμώρησα ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἡμάρτησεν εἰς τὴν ἀρχήν, διὰ νὰ ἀναμένῃς τὰ ἴδια καὶ σύ, **B** ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ ἐκείνους περιπίπτεις εἰς ἁμαρτήματα, διὰ νὰ μεταβληθῇς καὶ γίνῃς καλύτερος. Διότι εἰς τὰ τοιαῦτα ἁμαρτήματα τοιαῦται τιμωρίαι ἔχουν ὁρισθῆ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔρχωνται αὐτόματα.

Δὲν κατηνάλωσα βεβαίως τὸν χρόνον μου μὲ αὐτὰ χωρὶς λόγον, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς μωρίας τῶν γυναικῶν εἰσῆλθεν εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀνθρώπων πονηρὸν νόσημα, ἡ ἀγάπη διὰ τοὺς στολισμούς, ἡ ὁποία καὶ τὴν σπατάλην τῶν χρημάτων αὐξάνει ὑπέρμετρα καὶ τοὺς ἄνδρας ρίπτει εἰς ἀσκόπους δαπάνας καὶ ἀφορμὴ γίνεται καὶ πολέμου καὶ στάσεως καὶ καθημερινῆς φιλονει-

103. Ματθ. 10, 15.
104. Πράξ., κεφ. 5.
105. Πράξ. 17, 31.

κίας καὶ τοὺς στομάχους τῶν πτωχῶν βασανίζει. Διότι, ὅταν ἡ γυνὴ ἀναγκάζῃ τὸν ἄνδρα νὰ δαπανᾷ ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν **C** ἢ καὶ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν ἀσέλγειαν τοῦ σώματος (διότι ἀσέλγεια τοῦ σώματος εἶναι ὁ χρυσός, τὸν ὁποῖον φέρομεν ὡς ἔνδυμα), εἶναι ἀνάγκη νὰ περιορίζῃ ἡ χεὶρ τὴν γενναιόδωρον ἐλεημοσύνην της. Καὶ πολλὰ βεβαίως ἄλλα εἴδη ἁμαρτημάτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς νὰ γεννῶνται ἀπὸ αὐτό.

Ἀλλά, ἀφοῦ ἀφήσωμεν νὰ γίνουν αὐτὰ γνωστὰ μὲ τὴν πεῖραν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πάσχουν, ἂς ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰ ἑπόμενα. Μετὰ τὴν παράστασιν τοῦ τρόπου τῆς αἰχμαλωσίας καὶ μετὰ τὸν λόγον, ὅτι δίδω αὐτὴν ἀντὶ καλλωπισμοῦ, ἐπιτείνει τὴν συμφορὰν καὶ λέγει· «Καὶ ὁ υἱός σου ὁ κάλλιστος, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷς, θὰ πέσῃ διὰ μαχαίρας· καὶ οἱ δυνατοί σου ἄνδρες θὰ φονευθοῦν διὰ μαχαίρας».[106] **D** Τοῦτο πράγματι εἶναι χειρότερον ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι ὑπάρχει καὶ τρόπος ζωῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι πικρότερος ἀπὸ τὸν θάνατον. Ὅταν βεβαίως ἀναγκάζωνται μαζὶ μὲ τὴν δουλείαν νὰ θρηνοῦν καὶ πρόωρα πένθη, καταλαβαίνεις πόσον μεγάλο εἶναι τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, ἀφοῦ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν των πικρά, ἑνώνονται τὸ ἕνα μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο. Διότι, καὶ ἂν ὑπῆρχε μόνον ἡ αἰχμαλωσία, τὸ κακὸν ἦτο ἀνυπόφορον. Καὶ ἂν συνέβαινον τοιαῦτα πένθη εἰς ἐλευθέραν ζωήν, πάλιν ἦτο πιὸ πικρὰ ἀπὸ τὸν θάνατον ἡ ζωή. Ἀλλὰ τώρα θὰ εἶναι, λέγει, καὶ τὰ δύο ἡνωμένα μεταξύ των. Μᾶλλον πρέπει νὰ ὀνομάζῃ κανεὶς αὐτὴν διπλῆν καὶ τριπλῆν καὶ τετραπλῆν συμφοράν, **E** ὅταν καὶ υἱὸς καὶ κάλλιστος καὶ ἠγαπημένος εἶναι καὶ φονεύεται ὑπὸ βαρβάρων καὶ δὲν τερματίζει τὸν βίον του σύμφωνα μὲ τὸν κοινὸν νόμον τῆς φύσεως. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν φονεύονται ὅλοι τῆς ἡλικίας του, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ εἰς αὐτοὺς ἀγαθὴ ἐλπίδα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν καὶ συμμαχίαν. **48 A** «Καὶ θὰ ταπεινωθοῦν. Καὶ θὰ πενθοῦν αἱ θῆκαι τῶν κοσμημάτων σας καὶ θὰ ἐγκαταλειφθῇς μόνη καὶ θὰ κρημνισθοῦν κατὰ γῆς αἱ οἰκοδομαί σου».[107] Μὲ ὅλα αὐξάνει τὸν θρῆνον, ἐπιτείνει τὸν φόβον, μεγαλώνει τὴν ἀγωνίαν, φέρει ἑνώ-

106. Ἡσ. 3, 25.
107. Ἡσ. 3, 25 - 26.

πιον τῶν ὀφθαλμῶν τὰ δεινά, εὐρύνει τὴν διήγησιν τῆς συμφορᾶς μὲ τὸ νὰ τριγυρίζῃ παντοῦ καὶ νὰ συγκεντρώνῃ ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τὰ λυπηρὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀναισθησίας τῶν ἀκροατῶν. Διότι ἔπρεπε νὰ ἦτο εὐχαριστημένος, ἐνῷ αὗται κατεσείοντο ἀσελγῶς, νὰ τὰς ἀνορθώσῃ καὶ νὰ λάβουν αἴσθησιν ἐκείνων τῶν λυπηρῶν, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ προσέθεσεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι εἶναι πολὺ ἀξιοσυμπάθητον, τὸ νὰ βλέπουν δηλαδὴ ὅτι ἡ θήκη τῶν κοσμημάτων εἶναι κενή, ἐνθύμιον τῆς παλαιᾶς εὐημερίας, B τὸ ὁποῖον ὡς θέαμα διατηρεῖ ἔντονον τὸν πόνον. Διότι τότε συνήθως μᾶς πληγώνουν ἰδιαίτερα αἱ συμφοραί, ὅταν τὰς συγκρίνωμεν μὲ τὰς προηγουμένας εὐημερίας. Ἐπίσης ἡ σύγκρισις κάμνει φοβερωτέραν τὴν πληγήν.

Τοῦτο λοιπὸν ἔλεγε κάποτε καὶ ὁ Ἰὼβ μὲ θρήνους: «Ποῖος δύναται νὰ μὲ φέρῃ πάλιν εἰς τὰ περασμένα χρόνια;».[108] Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνέφερε ὅλον τὸν πλοῦτον, τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἔτρεχον ὅπως τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν, τὰς τιμάς, τὰς δημοσίας ἐμφανίσεις, ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν, ὥστε μὲ τὴν σύγκρισιν τούτων νὰ κάμνῃ πολὺ πιὸ φοβερὰ τὰ παρόντα δεινά, τὰ ὁποῖα τὸν κατέλαβον. Τοῦτο λοιπὸν ἔπραξε τώρα καὶ ὁ προφήτης. Ἐπανέφερεν εἰς τὴν μνήμην των τὰς θήκας τῶν στολιδιῶν, ὅμως δὲν περιωρίσθη εἰς αὐτό, ἀλλὰ τὰς ἐπαρουσίασε νὰ πενθοῦν. Διότι εἶναι περισσότερον ἐμφαντικὸν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ λόγου, ὅταν χρησιμοποιῇ τέτοιου εἴδους προσωποποιΐας. C Ἤδη λοιπὸν παρουσιάζει καὶ τὰς ἀμπέλους καὶ τὸν οἶνον νὰ θρηνοῦν, ὥστε νὰ ταπεινώσῃ περισσότερον τοὺς ἀκροατὰς καὶ νὰ ψέξῃ τὴν ἀδιαφορίαν των. Τί σημαίνει τὸ «θὰ ἐγκαταλειφθῇς μόνη»; Θὰ μείνῃς, λέγει, ἔρημος, ἀπὸ συμμάχους καὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, θὰ γυμνωθῇς ἀπὸ ὅλην τὴν ἄλλην μεγαλοπρέπειαν, θὰ κυκλωθῇς ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ θὰ ἐγκαταλειφθῇς μόνη ἀνάμεσα εἰς αὐτούς. Μετὰ ταῦτα, ἐπιθυμῶν νὰ περιγράψῃ τὸ μέγεθος τῆς ταπεινώσεως, λέγει· «Καὶ θὰ κρημνισθοῦν κατὰ γῆς αἱ οἰκοδομαί σου». Δὲν εἶπεν θὰ πέσῃς, θὰ καταστραφῇς, ἀλλὰ ἐχρησιμοποίησεν ἄλλην λέξιν, ἡ ὁποία δεικνύει σαφέστερον ὅλην τὴν μηδαμινότητά της.

108. Ἰὼβ 29, 2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

D «Ἑπτὰ γυναῖκες θὰ πιάσουν ἕνα ἄνδρα καὶ θὰ εἴπουν πρὸς αὐτόν: Τὸν ἰδικόν μας ἄρτον θὰ τρώγωμεν καὶ τὰ ἰδικά μας ἐνδύματα θὰ ἐνδυώμεθα. Μόνον τὸ ὄνομά σου ἂς ἀκούεται ἐπάνω εἰς ἡμᾶς. Ἀφαίρεσε τὸν ὀνειδισμόν μας».[1]

Ὁ προφήτης ἐπιθυμεῖ νὰ δείξῃ τὴν ὀλιγανθρωπίαν, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου, καὶ μὲ τί τρόπον ἐμειώθη εἰς τὸ ἐλάχιστον ὁ ἰουδαϊκὸς λαός. Διότι δὲν εἶπαν ὅτι ἔχουν ἀνάγκην προστασίας, E ἡ ὁποία ἁρμόζει νὰ παρέχεται ἀπὸ τοὺς ἄνδρας εἰς τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ ὅτι τὸν ἀπαλλάσσουν ἐντελῶς ἀπὸ αὐτὴν τὴν λειτουργίαν, νὰ τὰς συμπαθῇ δηλαδὴ καὶ νὰ τὰς ἀγαπᾷ, ἐὰν βεβαίως ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἤθελον ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς χηρείας. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἀφαίρεσε τὸν ὀνειδισμόν μας». Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἐθεωρεῖτο ὅτι ἦτο τοῦτο ὄνειδος. 49 A «Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ἐκείνην θὰ λάμψῃ ὁ Θεὸς ἐν βουλῇ μὲ δόξαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, διὰ νὰ ὑψώσῃ καὶ δοξάσῃ ἐκείνους τοὺς Ἰσραηλίτας, οἱ ὁποῖοι ἐγκατελείφθησαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα».[2] Ἀφοῦ ἐτάραξεν ὑπερβολικὰ τὴν διάνοιάν των μὲ τὴν ἀπειλὴν τῶν λυπηρῶν καὶ περιέγραψεν ἐπαρκῶς καὶ κατὰ τραγικὸν τρόπον τὴν συμφορὰν καὶ διηγήθη μὲ ἐκτενῆ λόγον τὰ φοβερά, τώρα στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὰ χρηστότερα. Διότι τοῦτο εἶναι ἄριστος τρόπος θεραπείας, νὰ μὴ ἀποκόπτῃ δηλαδὴ καὶ ἀπολυμαίνῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ νὰ καταπραΰνῃ μὲ κατάλληλα φάρμακα τοὺς πόνους, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ αὐτά. Αὐτὸ λοιπὸν πράττει καὶ αὐτός. Διότι δὲν εἶπε βεβαίως ὅτι θὰ καταρρίψῃ τὰ πάντα εἰς τὰ λυπηρά, ἀλλὰ

1. Ἡσ. 4, 1.
2. Ἡσ. 4, 2.

ὅτι, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὸ μέσον οἱ πονηροί, θὰ ἀκολουθήσουν τὰ χρηστότερα· B καὶ ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχῃ μόνον ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ δυσάρεστα, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρέπεια καὶ λαμπρότης. Ὀνομάζει μάλιστα τοῦτο λάμψιν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία διαλύει τὸ σκότος τῆς βαρυθυμίας, ἀνατέλλει λαμπρὰν ἡμέραν καὶ τοὺς κάμνει ἐπιφανεῖς. Τὸ «ἐν βουλῇ» σημαίνει, ὅτι θὰ πράξῃ τὰ πάντα μὲ σύνεσιν καὶ σοφίαν, ἡ ὁποία ἁρμόζει εἰς αὐτόν.

«Καὶ θὰ ὑπάρχουν ὑπόλοιποι εἰς τὸ ὄρος Σιὼν καὶ ὑπολείμματα εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ θὰ ὀνομασθοῦν ἅγιοι ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ εἶναι ἐγγεγραμμένοι εἰς τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς εἰς Ἱερουσαλήμ».[3] Διὰ νὰ γνωρίσῃς, ὅτι δὲν ἐπετεύχθη ἐκ τυχαίας συμπτώσεως ἡ σωτηρία ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διέφυγον τὸν κίνδυνον, ἀλλά, ἐπειδὴ ἐτειχίσθησαν μὲ τὴν οὐράνιον ἀπόφασιν, C ἂν καὶ εὑρίσκοντο μέσα εἰς τὰς συμφοράς, δὲν ἠχμαλωτίσθησαν, διὰ τοῦτο λέγει· «Θὰ ὀνομασθοῦν ἅγιοι ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι θὰ εἶναι ἐγγεγραμμένοι εἰς τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς εἰς Ἱερουσαλήμ». Ἐκεῖνοι ποὺ ἐξεχωρίσθησαν, λέγει, ποὺ ἐδοκιμάσθησαν, ποὺ ἐσφραγίσθησαν, ὥστε νὰ μὴ πάθουν κανένα κακόν. Πολὺ εὔλογα τοὺς ὀνομάζει ἁγίους, δεικνύων, ὅτι δὲν τοὺς ἔσωσε μόνον ὁ ἀποχωρισμός, οὔτε μόνον ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅτι προσέφερε εἰς αὐτὸ κάτι καὶ ἡ ἔμπρακτος ἀρετή των εἴτε πρὶν εἴτε μετὰ τὰ γεγονότα. Ἂν καὶ ὑπῆρχον βεβαίως ὡρισμένοι ἀγαθοὶ καὶ συνετοί, ὅμως ἀπὸ τὰ συμβάντα ἔγιναν ἀγαθότεροι καὶ τελειότεροι. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ὁ χρυσός, ὅταν παραδίδεται εἰς τὸ πῦρ, ἀποβάλλει κάθε κηλῖδα, D κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ σπουδαῖοι γίνονται σπουδαιότεροι εἰς τοὺς πειρασμούς, καθαρίζοντες τὸ σῶμά των ἀπὸ κάθε ραθυμίαν. «Διότι ὁ Κύριος θὰ πλύνῃ τὸν ρύπον τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ θὰ καθαρίσῃ τὸ αἷμα ἐκ μέσου αὐτῶν ἐν πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως».[4] Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐδῶ μνημονεύει διπλὸν καθαρμόν, καὶ τὸ ὅτι δηλαδὴ θὰ τιμωρηθοῦν διὰ τὰ παραπτώματα, τὰ ὁποῖα διέπραξαν, καὶ τὸ ὅτι ἀπὸ αὐτὸ θὰ γίνουν εἰς τὸ μέλλον καλύτεροι. Αἷμα τῆς Ἱερουσαλὴμ ὀνομάζει τοὺς φόνους, τὰς ἀδίκους σφαγάς. Μετὰ ταῦτα αὐξάνει τὸ ἔγκλημα καὶ λέ-

3. Ἠσ. 4, 3.
4. Ἠσ. 4, 4.

γει· «Ἐκ μέσου αὐτῶν». Δὲν εἶχον βεβαίως τὴν τόλμην νὰ διαπράξουν τὰς ἀνδροφονίας κρυφὰ καὶ μὲ ἐνέδραν, E ἀλλὰ πολὺ χειρότερα ἀπὸ τοὺς λῃστὰς καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρεμόνευον εἰς τὰς ὁδούς. Διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐνεργοῦν τὰ συνηθισμένα ἐγκλήματα κρυμμένοι εἰς τὸ σκότος καὶ τὰς ἐρημίας, οὗτοι ὅμως διέπραττον τὰς παρανομίας των εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως καὶ μέσα εἰς αὐτὰ τὰ δικαστήρια. Ὅμως καὶ τὴν κηλῖδα, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν, ὅταν ἔλθῃ ὁ πόλεμος θὰ τὴν καταστρέψῃ.

Καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν χρηστῶν ἀπολογεῖται βεβαίως ὑπὲρ τῶν προηγουμένων λυπηρῶν παθημάτων, 50 A ὅτι δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνα τὰ ἴδια τὰ γεγονότα διὰ τοῦτο συνέβησαν, διὰ νὰ ἐκπλυθοῦν, διὰ νὰ καθαρισθοῦν, διὰ νὰ ἀποκαθαρθοῦν διὰ πυρός, διὰ νὰ ἀπορρίψουν κάθε κηλῖδα, διὰ νὰ πλύνουν καὶ καθαρίσουν τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ ὄνειδος, τὸ ὁποῖον προήρχετο ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰς σφαγάς. Τί σημαίνει ὅμως ἡ φράσις του «Πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως»; Ἐχρησιμοποίησε κατὰ μεταφορικὸν τρόπον τὴν εἰκόνα τῶν μεταλλικῶν ὑλῶν, αἱ ὁποῖαι λειώνονται εἰς τὸ χωνευτήριον. Ὅπως δηλαδὴ ἐκεῖ, ὅταν πίπτῃ ὁ ἀὴρ μὲ βίαν εἰς τὸ χωνευτήριον καὶ ἀνάπτῃ τὰς φλόγας καὶ θερμαίνῃ πιὸ πολὺ τὰ κάρβουνα, καταστρώγει κάθε ἀκαθαρσίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ ὀργή, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἡ ἔφοδος τῶν ἐχθρῶν, ἡ ὁποία ἐνέσκηψε, ἐδόθη εἰς τὴν πόλιν ὡς πῦρ, πῦρ, τὸ ὁποῖον δὲν καταστρέφει ἐντελῶς, ἀλλὰ καίει καὶ καθαρίζει καὶ τιμωρεῖ καὶ διορθώνει. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν βεβαίως ἔχει τὸ «πνεύματι κρίσεως». B Αὐτὸ εἶναι πνεῦμα κολάσεως, τιμωρίας, ἐκδικήσεως. «Καὶ θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος».[5] Παρουσίαν αὐτοῦ ὀνομάζει τὴν ἐνέργειάν του.

«Τότε θὰ συμβῇ τοῦτο: Ὁλόκληρον τὸ ὄρος Σιών, ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ ὅλα τὰ περίχωρα αὐτῆς θὰ σκιάζῃ κατὰ τὴν ἡμέραν μία νεφέλη καὶ μία φωτεινὴ στήλη θὰ φωτίζῃ τὴν νύκτα ὡς ἀπὸ καιομένου πυρός. Ἔτσι ὁ τόπος θὰ σκεπασθῇ μὲ μεγάλην δόξαν. Καὶ θὰ εἶναι σκιὰ κατὰ τὴν ὑπερβολικὴν ζέστην τῆς ἡμέρας καὶ σκέπη καὶ καταφύγιον κατὰ τὸ ψῦχος καὶ τὴν βροχήν».[6] Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο νεφέλην ὀνομάζει τὴν παρηγορίαν, ἡ ὁποία

5. Ἠσ. 4, 5.
6. Ἠσ. 4, 5 - 6.

ἔρχεται μετὰ ἀπὸ τὰς συμφοράς. Πυρὰν καλεῖ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἡ ὁποία προστίθεται μαζὶ μὲ τὴν παραμυθίαν. C Ὅ,τι δηλαδὴ εἶναι εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ζέστην ἡ νεφέλη, αὐτὸ εἶναι εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν βαθυτάτην νύκτα ἡ ἀναμμένη καὶ ἀκτινοβόλος πυρά. Διότι ἡ μὲν νεφέλη ἐξουδετερώνει τὴν ξηρασίαν, ἡ δὲ πυρὰ διαλύει τὸ σκότος. Παρωμοίασε, λοιπόν, τὴν μὲν μεγαλοπρέπειαν μὲ τὴν λαμπρότητα τῆς πυρᾶς, τὴν δὲ ἄνεσιν μὲ τὴν σκιὰν τῆς νεφέλης. Μετὰ ταῦτα δεικνύει, ὅτι δὲν θὰ συμβοῦν αὐτὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐνῷ θὰ διαλύωνται αἱ συμφοραί, ἀλλὰ θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ μεταβολὴ κατ' αἰφνιδιαστικὸν τρόπον καὶ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τῶν λυπηρῶν. Ἔτσι θὰ μάθουν ἀπὸ αὐτό, ὅτι δὲν ἔγινεν ἡ μετάστασις πρὸς τὸ καλύτερον ἀπὸ κάποιαν περιφορὰν καὶ σύμπτωσιν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐπετεύχθησαν ἀπὸ τὴν οὐράνιον δύναμιν. «Ὡς πυρὸς καιομένου νυκτός», λέγει, ἔτσι θὰ γίνῃ ἡ μεταβολή. D «Καὶ θὰ εἶναι σκιὰ κατὰ τὴν ἡμέραν». Ποῖος θὰ εἶναι σκιά; Ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, λέγει, καὶ ἡ συμμαχία θὰ εἶναι ὅπως ἡ σκιὰ εἰς τὸν καύσωνα. Καὶ ὅπως ἡ στέγη ἢ κάποιο κοίλωμα σπηλαίου, ἐνῷ πίπτει ραγδαία βροχή, διατηρεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐζήτησεν ἐκεῖ καταφύγιον, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον βεβαίως καὶ ἡ συμμαχία τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ὑποστοῦν κάτι κακόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἐκρήγνυται τόσον φοβερὸς πόλεμος, ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἠθέλησεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ διασώσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

E «Θὰ ψάλω λοιπὸν ᾆσμα ἀγάπης εἰς τὸν ἠγαπημένον Ἰσραήλ, τὸν ἀμπελῶνα αὐτὸν τοῦ Κυρίου».[1]

Ἀφοῦ τοὺς ἐφόβησε μὲ τὰ λυπηρά, τοὺς ἐχαροποίησε μὲ τὰ ἀγαθὰ καὶ εἰργάσθη μὲ πολλοὺς τρόπους διὰ τὴν θεραπείαν των, ἀρχίζει ἄλλο τμῆμα τῆς προφητείας, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ ὁμοιάζει μὲ τὸ προοίμιόν της. 51 A Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου του ἀνέφερε τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, αἱ ὁποῖαι εἶχον γίνει εἰς αὐτούς, καὶ εἶπε «υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα»[2] καὶ μετὰ ταῦτα προσέθεσε καὶ ἐξέθεσε τὰς παρανομίας, τὰς ὁποίας ἐτόλμησαν ἐκεῖνοι, ὅτι δηλαδὴ «αὐτοὶ μὲ ἠθέτησαν»[3] καὶ ὅτι «Ὁ Ἰσραὴλ παρὰ ταῦτα δὲν μὲ ἀναγνωρίζει καὶ ὁ λαός μου δὲν μὲ ἀντιλαμβάνεται»,[4] ἔτσι βεβαίως καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τμῆμα μὲ διαφορετικὰς λέξεις, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια νοήματα, δεικνύει τὰ ἴδια μὲ τὰ προηγούμενα.

Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον, ἐνῷ πρόκειται νὰ ἐκτοξεύσῃ κατηγορίας, ὀνομάζει ᾆσμα τὴν κατηγορίαν; Ὁ Μωϋσῆς βεβαίως μὲ τὴν Μαρίαν πολὺ ὀρθὰ ἔπραξαν τοῦτο, διότι ἐπρόκειτο νὰ τραγουδήσουν θριαμβευτικὸν ᾆσμα, καὶ πολὺ ὀρθὰ ἔλεγον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ᾄσματος· «Ἂς ψάλωμεν εἰς τὸν Κύριον, διότι καθ' ὑπερβολικὸν τρόπον ἐδοξάσθη. B Ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἀναβάτας των».[5] Πολὺ ὀρθὰ καὶ ἡ Δεβώρα τραγουδᾷ, μετὰ τὸ ἀξιοθαύμαστον ἐκεῖνο τρόπαιον καὶ τὴν ἀπίστευτον νίκην, τὸ θριαμβευτικὸν ἐκεῖνο ᾆσμα καὶ ἐγκωμιάζει τὸν Θεόν.[6] Οὗτος ὅμως ὁ προφήτης, ἐνῷ πρόκειται νὰ ἐξαπολύσῃ κατηγορίας καὶ χρειάζεται αὐστηρὸν

---

1. Ἠσ. 5, 1.
2. Ἠσ. 1, 2.
3. Ἠσ. 1, 2.
4. Ἠσ. 1, 3.
5. Ἐξ. 15, 1.
6. Κριτ. 5 κεφ.

λόγον καὶ σθεναρὸν καὶ ὄχι ταπεινὸν φρόνημα, μᾶς ἀναγγέλλει ὅτι θὰ τραγουδήσῃ καὶ ὀνομάζει ᾆσμα τὰς κατηγορίας. Καὶ δὲν χρησιμοποιεῖ μόνον αὐτὸς αὐτὴν τὴν μέθοδον, ἀλλὰ καὶ ὁ μεγάλος ἐκεῖνος Μωϋσῆς, ὁ ὁποῖος ἔψαλε τότε τὸ ἐπινίκιον ᾆσμα. Ψέγων τοὺς Ἰουδαίους, συνέθεσε ἐκτενὲς ᾆσμα πλῆρες μομφῶν καὶ ἔλεγε· «Αὐτὰ δίδετε ὡς ἀντάλλαγμα εἰς τὰς εὐεργεσίας τοῦ Κυρίου; Οὗτος ὁ λαὸς εἶναι ἀνόητος καὶ ὄχι σοφός».[7] C Καὶ ἀφοῦ συνέθεσε ᾆσμα μὲ πολλὰς κατηγορίας, ἐνομοθέτησε νὰ τὸ ἀπαγγέλλουν, ὅταν ψάλλουν. Καὶ ἡμεῖς σήμερον, ὅταν ψάλλωμεν, τὸ ἀπαγγέλλομεν. Διατί λοιπὸν μετατρέπουν τὰς κατηγορίας εἰς ᾆσμα; Οὗτοι, ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦν νὰ φέρουν πολὺ κέρδος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν, χρησιμοποιοῦν μίαν εὐφυᾶ πνευματικὴν μέθοδον. Ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι τόσον ὠφέλιμον, ὅσον τὸ νὰ θυμᾶται κανεὶς ἀδιάκοπα τὰ ἁμαρτήματά του, καὶ τίποτε δὲν κάμνει τόσον σταθερὰν τὴν μνήμην, ὅσον ἡ μελῳδία, διὰ νὰ μὴ ἀποφεύγουν νὰ μνημονεύουν ἀκατάπαυστα τὰ ἁμαρτήματά των διστάζοντες καὶ ὑποχωροῦντες ἐμπρὸς εἰς τὸ μέγεθος τῶν κατηγοριῶν, D ἀφοῦ κλέπτει κρυφὰ μὲ τὸ μέλος τοῦ ᾄσματος τὴν ἐντροπήν, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν, καὶ ἀφοῦ καταπραΰνει τὴν ἀνυπόφορον στενοχωρίαν, συνθέτει αὐτὰ τὰ ᾄσματα. Ἔτσι τὰ ἐνθυμοῦνται ἀδιάκοπα, ἀφοῦ ἀναγκάζονται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μελῳδίας νὰ τὰ ἀπαγγέλλουν συνέχεια, καὶ ἔχουν πάντοτε ὡς διδασκαλίαν τῆς ἀρετῆς τὴν διηνεκῆ ἐνθύμησιν τῶν ἁμαρτημάτων. Γνωρίζετε βεβαίως ὅτι, ἀκόμη καὶ σήμερον, τὰ μὲν ὑπόλοιπα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς δὲν εἶναι γνωστὰ εἰς τοὺς πολλοὺς οὔτε ὀνομαστικῶς, τὸ ἔργον ὅμως τῶν Ψαλμῶν καὶ αὐτὰ τὰ ᾄσματα τοῦ βιβλίου τὰ ἔχουν ὅλοι εἰς τὸ στόμα των.

Ἔτσι ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα γίνεται φανερόν, πόσον μέγα εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν μελῳδίαν. E Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ οὗτος λέγει· «Θὰ ψάλω λοιπὸν ᾆσμα ἀγάπης εἰς τὸν ἠγαπημένον Ἰσραήλ, τὸν ἀμπελῶνα αὐτὸν τοῦ Κυρίου»: «Ἆσμα εἰς τὸν ἠγαπημένον», λέγει, «ἀμπελῶνα». Θὰ ψάλω δι' αὐτὸν τὸν ἠγαπημένον. Καὶ πρὸς χάριν του θὰ ψάλλω, λέγει, καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ ᾄσματος ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν καὶ τὰ πράγματά του. Μὴ ἀπορήσῃς, ἐπειδὴ τὸν ὀνομάζει ἀγαπητὸν καὶ ἠγαπημένον, ἂν καὶ πρόκειται νὰ ἐκτοξεύσῃ κατηγορίας. Διότι καὶ αὐτὴ ἡ μέθοδος εἶναι ἀξιολογώτατον ὅπλον κατηγορίας, ἐπειδή, ἂν καὶ ἠγαπήθησαν καὶ ἀπήλαυσαν τόσον μεγάλην εὔνοιαν ἀπὸ τὸν Θεόν, δὲν ἔγιναν καθόλου καλύτεροι. 62 A Τοῦτο βεβαίως ὑπαινίσσεται καὶ ἄλλος προφήτης καὶ λέγει· «Εὗρον τὸν Ἰσραὴλ ὅπως τὴν σταφυλὴν εἰς τὴν ἔρημον καὶ εἶδον τοὺς πατέρας των ὅπως τὸ πρώϊμον σῦκον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς ὑψηλὸν μέρος».[8] Μὲ αὐτοὺς τοὺς καρποὺς δεικνύει ὁ προφήτης τὸ περιπόθητον καὶ ἀξιαγάπητον αὐτοῦ. Εἶναι περιπόθητος καὶ ἀξιαγάπητος ὁ Ἰσραὴλ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρετήν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Τὸ νόημα τοῦ λόγου τοῦ προφήτου εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἐγὼ ἠγάπησα τὸν Ἰσραὴλ τόσον πολύ, ὅσον θὰ ἐχαίρετο κάποιος, ὅταν εὕρισκε σταφυλὴν εἰς τὴν ἔρημον ἢ ἀνεκάλυπτε πρώϊμον σῦκον εἰς τὴν συκῆν. Ἂν καὶ εἶναι ἀνάξια τοῦ Θεοῦ τὰ παραδείγματα, ὅμως εἶναι κατάλληλα νὰ δηλώσουν τὴν γαστριμαργίαν των. B «Αὐτοὶ» ὅμως, λέγει, ἂν καὶ ἀπήλαυσαν τόσην μεγάλην ἀγάπην «ἀπεξενώθησαν ἀπὸ ἐμὲ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν εἰδωλολατρικὸν τόπον Βεελφεγώρ».[9] Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ τὸν ὀνομάζει ἠγαπημένον καὶ ἀγαπητόν, δεικνύων, ὅτι ὁ Θεὸς ἔπραξεν ὅλα ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ δὲν ἔδωσαν αὐτοὶ πρῶτοι τὴν ἀφορμήν, ἀλλὰ προηγήθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι δὲ οὔτε μετὰ ταῦτα δὲν ἀπέδειξαν τοὺς ἑαυτούς των ἀξίους τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ ἔδειξαν ἐντελῶς ἀντίθετον συμπεριφοράν. «Πρὸς χάριν τοῦ ἠγαπημένου ἐδημιουργήθη ἀμπελὼν εἰς κέρας (ὑψηλὸν λόφον), εἰς ἔδαφος γόνιμον».[10] Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀμπελῶνος ἔδειξεν ὅλην τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φροντίδα δι' αὐτούς.

C Ὅμως δὲν σταματᾷ εἰς αὐτό, ἀλλὰ ἀπαριθμεῖ καὶ τὰ ὑπόλοιπα εὐεργετήματα. Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα κάμνει τοῦτο μὲ τὴν θέσιν τοῦ ἀμπελῶνος. Διότι ἀνέφερεν ὅτι ἐδημιουργήθη ὁ ἀμπελὼν «εἰς κέρας, εἰς ἔδαφος γόνιμον», διὰ νὰ ἐπαινέσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν θέσιν. Τὸ ἴδιο εἶπεν εἰς ψαλμὸν

7. Δευτ. 32, 6.

8. Ὡσ. 9, 10.
9. Ὡσ. 9, 10.
10. Ἡσ. 5, 1.
11. Ψαλμ. 134, 2.

καὶ ὁ Δαυΐδ, ὅτι δηλαδὴ «τὰ ὄρη κυκλώνουν» τὴν Ἱερουσαλήμ, «καὶ ὁ Κύριος κυκλώνει τὸν λαόν του».[11] Διότι τὴν ἐτείχισε, λέγει, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν τοποθεσίαν· πλὴν ὅμως δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἀσφαλέστατον τεῖχος της ἔγινεν αὐτὸς ὁ ἴδιος. Τοῦτο βεβαίως ὑπενίσσεται καὶ οὗτος μὲ τὸ νὰ λέγῃ «εἰς κέρας». Μὲ τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν τοῦ κέρατος τοῦ βοὸς δηλώνει καὶ τὸ ἀπόρθητον καὶ τὸ ἀκατανίκητον τῆς τοποθεσίας καὶ πρὸ πάντων τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. D Ἀκόμη καὶ λαϊκὴ παροιμία τοιαύτης φύσεως ἔχει λεχθῆ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καταφεύγουν εἰς κάποιαν ἀσφαλῆ τοποθεσίαν. Ἐπειδὴ ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα τὸ πιὸ δυνατὸ εἶναι ὁ ταῦρος καὶ ἐπειδὴ ἰσχυρότερον σημεῖον αὐτοῦ τοῦ ζώου εἶναι τὸ κέρας — διότι χρησιμοποιεῖται ἀπὸ αὐτὸν ὡς ὅπλον — συνηθίζουν οἱ περισσότεροι νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν εἰς τὸν λόγον των, διὰ νὰ ἐκφράσουν τὸ ἀπόρθητον. Πολλάκις ὀνομάζει καὶ ἡ γραφὴ κέρας μονοκεράτου ζώου ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Ἐδῶ λοιπὸν μὲ τὸ «εἰς κέρας» ἐννοεῖ τόπον ἀσφαλῆ, τόπον ὑψηλόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔλεγεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου μὲ τὸ «υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα».[12] «Εἰς ἔδαφος γόνιμον».[13] Τοῦτο ἐκφράζει ὅ,τι εἶπεν ὁ Μωϋσῆς μὲ τὸ «γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι».[14] «Καὶ τὸν περιέβαλον μὲ φραγμὸν καὶ τὸν ὠχύρωσα».[15] Φραγμὸν ὀνομάζει ἢ τὸ τεῖχος ἢ τὸν νόμον ἢ τὴ πρόνοιάν του. E Διότι ὁ νόμος τοὺς περιέβαλλε καὶ τοὺς παρεῖχε μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἀπὸ τὸ τεῖχος. «Καὶ τὸν ὠχύρωσα», δηλαδὴ ἔκαμα ἰσχυρὰν τὴν ἀσφάλειαν. Ἐπειδὴ πολλάκις ὁ φραγμὸς εἶναι εὐπρόσβλητος, λέγει, τοὺς περιέκλεισα καὶ μὲ ἄλλην συμμαχίαν. «Καὶ ἐφύτευσα ἄμπελον Σωρήχ».[16] Ἐπιμένει εἰς τὴν μεταφοράν, τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ ἑρμηνεύωμεν κατὰ λέξιν, ἀλλ', ἀφοῦ γνωρίζομεν τὸν σκοπόν, νὰ περιοριζώμεθα εἰς αὐτόν. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἡ λέξις Σωρὴχ σημαίνει τὴν ἀληθινήν, αὐτὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ καλὸν γένος καὶ ὄχι ἀπὸ ταπεινὰ καὶ κατώτερα φυτά, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἐξαίρετα καὶ τὰ πρῶτα. Διότι αἱ ποικιλίαι τῶν ἀμπέλων εἶναι πολλαί.

12. Ἡσ. 1, 2.
13. Ἡσ. 5, 1.
14. Ἐξ. 3, 8.
15. Ἡσ. 5, 2.
16. Ἡσ. 5, 2.

53 A «Καὶ ἔκτισα εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ πύργον καὶ προλήνιον».[17] Μερικοὶ λέγουν ὅτι πύργος εἶναι ὁ ναὸς καὶ προλήνιον τὸ θυσιαστήριον, ἐπειδὴ ἐκεῖ συγκεντρώνονται οἱ καρποὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ καθενός, αἱ προσφοραὶ καὶ ὅλαι αἱ θυσίαι. Ἐγὼ ὅμως θὰ ἐπαναλάβω καὶ τώρα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀνέφερον προηγουμένως, ὅτι πρέπει δηλαδὴ νὰ προσέχωμεν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς μεταφορᾶς. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἐπιθυμεῖ ὁ Θεὸς νὰ εἴπῃ τὰ ἑξῆς: Ὅτι ὅλα ὅσα ἐξηρτῶντο ἀπὸ ἐμὲ τὰ ἐξεπλήρωσα, ἔδειξα κάθε ἐπιμέλειαν. Δὲν ἐστενοχώρησα μὲ κόπους, δὲν συνέτριψα μὲ ταλαιπωρίας, δὲν διέταξα οὔτε νὰ κτίσουν αὐτοί, οὔτε νὰ σκάψουν, οὔτε νὰ φυτεύσουν, ἀλλὰ παρέδωκα τὸ ἔργον ὁλοκληρωμένον. Καὶ δὲν ἐσταμάτησα εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὰ ἔργα τῆς φιλανθρωπίας, B ἀλλὰ «καὶ ἔμεινα τοῦ ποιῆσαι σταφυλήν»,[18] δηλαδὴ καὶ μὲ μεγάλην μακροθυμίαν ἐπερίμενα τὸν κατάλληλον καιρόν, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἔφερε καρπούς. Τὸ «ἔμεινα» αὐτὸ φανερώνει. «Αὐτὸς ὅμως ἔφερεν ὡς καρποὺς ἀκάνθας».[19] Δεικνύει τὴν ἄκαρπον, τὴν τραχεῖαν, τὴν σκληρὰν ζωήν των. Ποίας λοιπὸν συγγνώμης θὰ ἦσαν ἄξιοι, ἐὰν μετὰ ἀπὸ τόσην μεγάλην φροντίδα ἐπέστρεφον εἰς τὸν γεωργὸν αὐτοὺς τοὺς καρπούς; «Καὶ τώρα, σεῖς Ἰουδαῖοι καὶ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ, κρίνατε τὴν ἰδικήν μου συμπεριφορὰν ἀπέναντι τοῦ ἀμπελῶνος μου καὶ ποῖον καρπὸν μοῦ ἔδωκεν ἐκεῖνος»[20] C Τοὺς παρέχει μεγάλα δικαιώματα, ὅταν αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, τοὺς ὑπευθύνους, τοὺς καθιστᾷ δικαστὰς τῶν ἰδικῶν του καὶ τῶν ἰδικῶν των ἔργων. «Καὶ τώρα»: Δὲν ἀναφέρω μόνον τὰ παλαιά, λέγει, ἀλλ' εἶμαι ἕτοιμος νὰ δικασθῶ ἀκόμη καὶ σήμερον. Ἔτσι δὲν παύω ποτὲ νὰ ἐκπληρώνω τὰς ὑποχρεώσεις μου, σεῖς ὅμως δὲν ἐπιτελεῖτε τὰς ἰδικάς σας. «Τί ἦτο δυνατὸν νὰ κάμνω εἰς τὸν ἀμπελῶνά μου; διότι ἐπερίμενα νὰ κάμνῃ σταφύλια, αὐτὸς ὅμως ἔφερεν ἀκάνθας».[21] Ἡ σύνθεσις τῶν προτάσεων φαίνεται νὰ εἶναι πολὺ ἀσαφής. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον νὰ τὴν κάμωμεν σαφεστέραν. Τὸ νόημα τοῦ λόγου του εἶναι τὸ ἑξῆς: Τί ἔπρεπε νὰ κάμω καὶ δὲν τὸ ἔκαμα; Εἶναι φανερόν, ὅτι αὐτοὶ ὑπέπεσαν εἰς τοιαῦτα

17. Ἡσ. 5, 2.
18. Ἡσ. 5, 2.
19. Ἡσ. 5, 2.
20. Ἡσ. 5, 3.
21. Ἡσ. 5, 4.

παραπτώματα. Διατί λοιπὸν ἠμποροῦν νὰ τὸν κατηγορήσουν; Ἢ μήπως διέπραξαν τοιαῦτα σφάλματα, ἐπειδὴ δῆθεν εἶχον γίνει ὡρισμέναι παραλείψεις ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ;

Τί ἦτο δυνατὸν νὰ κάμω εἰς τὸν ἀμπελῶνά μου καὶ δὲν τὸ ἔκαμα;»:[22] Ἐκεῖνα ποὺ ἔπραξα, λέγει, εἶναι αὐτά. D Ὅμως δὲν ἀρκοῦμαι εἰς αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει, οὔτε λέγω ὅτι ἔκαμα πολλὰς εὐεργεσίας. Ἀλλ' ὅμως, ἐὰν δὲν ἔπραξα ὅλα μετὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει τίποτε νὰ κάμω, τοῦτο, ἔχω τὴν ἀπαίτησιν, νὰ τὸ εἰπεῖτε σεῖς, σεῖς ποὺ ἔχετε ἀπολαύσει τὰ ἀγαθὰ καὶ εἶσθε μάρτυρες τῶν γεγονότων καὶ τὰ ἐμάθετε ἐξ ἰδίας πείρας, καὶ δὲν εἶσθε κάποιοι ξένοι καὶ ἀλλοδαποί. «Τώρα, λοιπόν, θὰ σᾶς ἀναγγείλω ἐγὼ τί θὰ κάμω εἰς τὸν ἀμπελῶνά μου».[23] Ἀφοῦ ἀπέσπασε εἰς τὴν δίκην μὲ τὸ μέρος του τὴν νίκην καὶ ἀπέδειξε τὴν ἀγνωμοσύνην ἐκείνων, τότε φέρει εἰς φῶς τὴν βουλήν του καὶ ἀναφέρει ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ πράξῃ, ὄχι διὰ νὰ τοὺς καταδικάσῃ, E ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς κάμῃ, μὲ τὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς, πιὸ συνετούς. «Θὰ ἀφαιρέσω τὸν φραγμόν του καὶ ἔτσι θὰ εἶναι ἔκθετος εἰς διαρπαγήν, θὰ κρημνίσω τὸν τοῖχόν του καὶ ἔτσι θὰ καταπατηθῇ».[24]

Θὰ ἀπομακρύνω, λέγει, τὴν συμμαχίαν μου, θὰ τοὺς ἀπογυμνώσω ἀπὸ τὴν βοήθειάν μου, θὰ τοὺς κάμω νὰ μείνουν ἔρημοι ἀπὸ τὴν τόσον μεγάλην πρόνοιάν μου καὶ θὰ γνωρίσουν ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, ὅταν θὰ εἶναι ἐνώπιον ὅλων ἐκτεθειμένοι εἰς διαρπαγήν, ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυον προηγουμένως. 54 A «Καὶ θὰ ἐγκαταλείψω τὸν ἀμπελῶνά μου καὶ δὲν θὰ κλαδευθῇ καὶ δὲν θὰ σκαφθῇ».[25] Πάλιν ἐπαναλαμβάνω ὅτι χρησιμοποιεῖ τὴν μεταφορὰν εἰς τὸν λόγον του. Ἐὰν ὅμως ἤθελε ἐξετάσει κάποιος μὲ περισσότερον ζῆλον τὸ νόημα, θὰ ἀνεκάλυπτε ὅτι ὁμιλεῖ διὰ τὴν φροντίδα τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἐντολῶν. Διότι δὲν θὰ ἀπολαύσουν τὰ ἴδια, τὰ ὁποῖα ἀπήλαυσαν καὶ προηγουμένως, δὲν θὰ ἔχουν οὔτε διδασκάλους, εὔτε ἄρχοντας, ἀκόμη οὔτε καὶ προφήτας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ μεριμνοῦν δι' αὐτούς. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ καλλιεργηταὶ τῆς

22. Ἠσ. 5, 4.
23. Ἠσ. 5, 5.
24. Ἠσ. 5, 5.
25. Ἠσ. 5, 6.

ἀμπέλου σκάπτουν, κλαδεύουν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπαναφέρουν τὰς ψυχὰς εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ἀπειλοῦν, φοβερίζουν, διδάσκουν, ψέγουν. Ἀλλὰ θὰ στερηθοῦν τὰς ὑπηρεσίας των καὶ θὰ μείνουν ἔρημοι, λέγει, ἀφοῦ θὰ ὁδηγηθοῦν ὡς ἐξόριστοι εἰς ξένην χώραν.

B «Αἱ ἄκανθοι θὰ φυτρώσουν ἐκεῖ τόσον πολλαὶ ὅπως φυτρώνουν εἰς ἕνα χερσότοπον. Ἀκόμη θὰ διατάξω τὰς νεφέλας νὰ μὴ βρέξουν ἐκεῖ».[26] Ἐδῶ ἐννοεῖ ἢ τὴν ἐρημίαν τῆς πόλεως ἢ τὴν ἐρημίαν αὐτῶν καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ καθενός. Μερικοὶ λέγουν ὅτι νεφέλαι εἶναι οἱ προφῆται, διότι οὗτοι δέχονται ἀπὸ ἐπάνω τὴν βροχὴν τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς μεταδίδουν εἰς τὸν λαόν. Ἀλλά, λέγει, ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ προφῆται δὲν θὰ πράξουν τὸ συνηθισμένον ἔργον των. Διότι, ἀκόμη καὶ ἂν ἔφευγον μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ ἕνας καὶ δύο προφῆται, τὸ πλῆθος τῶν προφητῶν τότε ἐσιώπα.

C «Ὁ ἀμπελὼν οὗτος τοῦ Κυρίου τοῦ Παντοκράτορος εἶναι ὁ ἰσραηλιτικὸς καὶ ὁ ἰουδαϊκὸς λαός, τὸ πολυαγαπημένον τοῦτο νεόφυτον κλῆμα. Ἐπερίμενα νὰ καρποφορήσῃ ὁ λαὸς οὗτος δικαίαν κρίσιν, παρήγαγεν ὅμως παρανομίαν καὶ ὄχι δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγήν».[27] Ἐπειδὴ ἐχρησιμοποίησε μὲ τὰ ὀνόματα πολὺ τὸ σχῆμα τῆς μεταφορᾶς, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ δηλαδὴ ἀμπελῶνα καὶ πύργον καὶ προλήνιον καὶ φραγμὸν καὶ σκαφὴν καὶ κλάδευμα ἀμπέλου, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του, σκεπτόμενος ἐπιπόλαια, ὅτι οἱ λόγοι ἀναφέρονται εἰς κάποιον ἀμπελῶνα, ξαφνικὰ πρὸς τὸ τέλος ἡρμήνευσε τὰ πάντα. «Ὁ ἀμπελὼν οὗτος τοῦ Κυρίου τοῦ Παντοκράτορος εἶναι ὁ ἰσραηλιτικὸς λαός». Ὁ λόγος μου, λέγει, δὲν ἀναφέρεται οὔτε εἰς φυτά, οὔτε εἰς φύσιν ἄψυχον, οὔτε εἰς λίθους καὶ τοίχους, ἀλλ' εἰς τὸν ἰδικόν μου λαόν. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε D «καὶ ὁ ἰουδαϊκὸς λαός, τὸ πολυαγαπημένον τοῦτο νεόφυτον κλῆμα». Προσέθεσε τοῦτο διὰ τὸν Ἰούδα, ἐπειδὴ ἦτο κατά τι ἀνωτέρα ἀπὸ τὰς ὑπολοίπους δέκα φυλάς. Καὶ ναὸς εὑρίσκετο ἐκεῖ πλησίον, καὶ ἡ ὑπόλοιπος λατρεία, καὶ περισσότερον ἤκμαζεν ἀπὸ τὰς ἄλλας φυλάς, καὶ βασιλικωτέρα καὶ ἰσχυροτέρα ἦτο ἡ φυλή. Τὸν ὠνόμασεν ἠγαπημένον, πάλιν διασύρων αὐτούς, διότι, ἂν καὶ ἔζησαν μὲ τοιοῦτον

26. Ἠσ. 5, 6.
27. Ἠσ. 5, 7.

σφοδρον ἐραστήν, ἔγιναν τοιοῦτοι. Τοιαύτη εἶναι ἡ συνήθεια ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν, νὰ μὴ ἀποκρύπτουν δηλαδὴ τὴν ὑπερβολικήν των ἀγάπην ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐγκλήματος. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖον μανθάνομεν καὶ κάτι ἄλλο πολὺ σημαντικόν. Ποιο εἶναι τοῦτο; Τὸ πότε καὶ τί ἀπὸ τὰς Γραφὰς πρέπει νὰ ἑρμηνεύωμεν ἀλληγορικά. Καὶ καθὼς δὲν εἴμεθα οἱ ἴδιοι γνῶσται τῶν νόμων τούτων, **E** ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, οὕτω καὶ μόνον οὕτω πρέπει νὰ χρησιμοποιῶμεν τὴν ἀλληγορίαν. Τὸ νόημα αὐτῶν ποὺ λέγω εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἀνέφερε τώρα ἡ Γραφὴ τὰς λέξεις ἀμπελών, φραγμός, προλήνιον. Δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἀκροατὴν νὰ συνδέσῃ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουν λεχθῆ, μὲ πράγματα καὶ πρόσωπα τῆς ἐπιθυμίας του, ἀλλὰ εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου ἡρμήνευσε αὐτὴ ἡ ἰδία τὸν ἑαυτόν της, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ὅτι «Ὁ ἀμπελὼν οὗτος τοῦ Κυρίου του Παντοκράτορος εἶναι ὁ Ισραηλιτικὸς λαός». 55 **A** Καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ πάλιν, ἂν καὶ ἀναφέρῃ ἀετὸν ὑπερμεγέθη καὶ μεγαλοπτέρυγον, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς τὸν Λίβανον καὶ ἀποκόπτει διὰ τοῦ ὄνυχος τὴν κορυφὴν τῆς κέδρου, δὲν ἐγκαταλείπει τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἀλληγορίας εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀκροατῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ἐξηγεῖ ποῖον καλεῖ ἀετὸν καὶ ποῖον κέδρον.[28] Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἡσαΐας πάλιν εἰς τὴν συνέχειαν τῶν προφητειῶν, ἂν καὶ ἀναφέρῃ ὅτι ὁ Θεὸς στρέφει κάποιον ὁρμητικὸν ποταμὸν κατὰ τῆς Ἰουδαίας, διὰ νὰ μὴ δοθῇ εὐκαιρία εἰς τὸν ἀκροατὴν νὰ συνδέσῃ ὑποκειμενικὰ τὸν προφητικὸν λόγον μὲ τὸ πρόσωπον ποὺ ἐπιθυμεῖ ἀνέφερε καὶ τον ἴδιον τὸν βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσε ποταμόν. Καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Γραφὴν διατηρεῖται αὐτὸς ὁ νόμος ὅταν δηλαδὴ χρησιμοποιῇ τὴν ἀλληγορίαν, εἶναι νόμος νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἀλληγορίας, **B** ὥστε νὰ μὴ πλανᾶται καὶ φέρεται παντοῦ ἄκριτα καὶ τυχαῖα ἡ ἀχαλίνωτος ἐπιθυμία αὐτῶν ποὺ προτιμοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἀλληγορικὴν ἑρμηνεία. Καὶ διατὶ ἀπορεῖς, ἐπειδὴ κάμνουν τοῦτο οἱ προφῆται; Ἀκόμη καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν Παροιμιῶν τηρεῖ αὐτὸν τὸν νόμον. Διότι, ἐνῷ εἶπε «Ἂς σὲ συναναστρέφεται μόνον ἡ ἀξιέραστος ἔλαφος καὶ τὸ χαριτωμένον πουλαράκι· ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατός σου ἂς εἶναι μόνον

28. Ἰεζ. 17, 3 ἑξ.

διὰ σέ»,[29] ἡρμήνευσε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἔλεγε. Ὁμιλεῖ περὶ νομίμου καὶ ἐλευθέρας γυναικὸς καὶ τοὺς ἀποτρέπει νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μὲ πόρνας καὶ ξένας. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οὗτος ὁ προφήτης ἀνέφερεν ἐδῶ τί εἶπεν ὅτι εἶναι ὁ ἀμπελών.

Μετὰ ταῦτα, ἐπειδὴ ἐμνημόνευσε τὰ παραπτώματά των, ἀνέφερε τὰς τιμωρίας. **C** Πρὸς τὸ τέλος πάλιν ἀπολογεῖται καὶ λέγει· «Ἐπερίμενα νὰ καρποφορήσῃ δικαίαν κρίσιν, παρήγαγεν ὅμως παρανομίαν καὶ ὄχι δικαιοσύνην, ἀλλὰ κραυγήν». Δικαίως, λέγει, ἀπαιτῶ τιμωρίαν. Διότι ἐπερίμενα «νὰ καρποφορήσῃ δικαίαν κρίσιν», δηλαδὴ δικαιοσύνην. Αὐτοὶ ὅμως ἐπέδειξαν τὰ ἀντίθετα, ἀνομίαν, ἀδικίαν, κραυγήν. Κραυγὴν ἐδῶ ὀνομάζει τὴν πλεονεξίαν, τὸν ἄδικον θυμόν, τὴν παράλογον ὀργήν, τὰς ἔριδας τὰς φιλονεικίας. «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πλησιάζουν τὴν οἰκίαν των εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄλλου καὶ τὸν ἀγρόν των εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ ἄλλου, διὰ νὰ καταπατήσουν τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ γείτονός των».[30] **D** Ἀφοῦ ἀνέφερεν, ὅτι «παρήγαγε κραυγήν», δηλαδὴ πλεονεξίαν, ἁρπαγάς, μνημονεύει καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀδικίας, ἡ ὁποία εἶναι πλήρης κακουργίας. Καὶ πάλιν ἀρχίζει τὸν λόγον μὲ θρήνους. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον δεικνύει τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φανερώνει ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἀπὸ ἀνίατον νόσον.

Αὐτὰ θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ νὰ ἀποτολμῶνται καὶ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κάμνουν κακὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου. Οὗτοι ἐπινοοῦν τὴν κοινὴν διαβίωσιν, ὄχι διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ζωήν των, ἀλλὰ διὰ νὰ σχεδιάσουν κακὸν ἐναντίον τοῦ πλησίον. Ὅπως ἀκριβῶς προχωρεῖ τὸ πῦρ εἰς περίπτωσιν πυρκαϊᾶς, ἔτσι καὶ αὐτοὶ διαρπάζουν ὅλους τοὺς γείτονας. «Μήπως θὰ μείνετε μόνοι σας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; Ταῦτα ἔφθασαν τώρα εἰς τὰ ὦτα τοῦ Κυρίου Παντοκράτορος».[31] **E** Δεικνύει, ὅτι μοχθοῦν μάταια καὶ χωρὶς κανένα ὄφελος. Ἐπειδὴ εἶναι σύνηθες νὰ μὴ ὁδηγοῦν τόσον αἱ κολάσεις καὶ αἱ τιμωρίαι τοὺς τοιούτους εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδόν, ὅσον τὸ νὰ συνειδητοποιήσουν, ὅτι δὲν θὰ ἀπολαύσουν τοὺς καρποὺς τῆς ἁρπαγῆς, προσθέτει αὐτὴν τὴν ἀπειλὴν κατ' αὐτῶν καὶ λέγει, ὅτι θὰ κουρασθοῦν καὶ θὰ ταλαιπωρηθοῦν καὶ θὰ

29. Παροιμ. 5, 18 ἑξ.
30. Ἠσ. 5, 8.
31. Ἠσ. 5, 8 - 9.

ἀπολαύσουν τὴν ἁμαρτίαν, ὅμως θὰ στερηθοῦν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ καρποῦ τῆς ἁρπαγῆς. **56 A** Διότι, λέγει, δὲν εὑρίσκει ἡσυχίαν ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς ἐξ αἰτίας τῶν αἰσχρῶν ἔργων ποὺ γίνονται. Τὸ «ἔφθασαν τώρα εἰς τὰ ὦτα» δὲν τὸ λέγει ἐπειδὴ δῆθεν ἔγιναν τότε γνωστὰ εἰς αὐτὸν τὰ γεγονότα, ἀλλ' ὡσὰν νὰ ὑπολείπεται νὰ ἀκολουθήση κατὰ πόδας ἡ τιμωρία καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἀνταπόδοσις. «Διότι, ἂν κατασκευασθοῦν πολλαί, μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὡραῖαι οἰκίαι, τελικῶς θὰ μείνουν ἔρημοι καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ κανεὶς νὰ κατοικῇ εἰς αὐτάς».[32] Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ πλεονεξία. Ὅταν προσθέτῃ περισσότερα εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν, τότε τοὺς ἀπομακρύνει καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἀγαθά των. Τοῦτο βεβαίως ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ λέγων, ὅτι, ὅταν κατασκευάσετε πολυτελεῖς καὶ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς καὶ κάμνετε δικά σας τὰ ἀγαθὰ ὅλων τῶν ὑπολοίπων, τότε θὰ ἀπομακρυνθῆτε καὶ ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Καὶ θὰ ἵστανται ὄρθιαι αἱ οἰκίαι ἀφ' ἑνὸς μὲν χωρὶς νὰ ἔχουν ἐνοίκους, **B** ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ ἐκπέμπουν καθαρωτέραν ἀπὸ κάθε σάλπιγγα φωνὴν ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὰς εἶχον ἁρπάσει παράνομα, ἀφοῦ ἡ εἰς τὸ ἔπακρον ἐρήμωσις θὰ ἐμφανίζεται ὡς κάποιο τρόπαιον.

«Ἀγρός, τὸν ὁποῖον ὤργωσαν δέκα ζεύγη βοῶν, θὰ καρποφορήσῃ καρπόν, τὸν ὁποῖον χωρεῖ μία μόνη ὑδρία· καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος σπείρει σπόρον ἓξ ἀρταβῶν, θὰ λάβῃ καρπὸν μόνον τριῶν μέτρων».[33] Ἀπὸ τὴν πόλιν μεταφέρει τὸν λόγον εἰς τὴν ἐρημίαν τῆς ὑπαίθρου χώρας, ὥστε νὰ καταταράξῃ ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τὸν ἀκροατήν. Διότι, λέγει, οὔτε αἱ οἰκίαι θὰ κρατήσουν τοὺς ἐνοίκους των, οὔτε ἡ γῆ θὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμίν της. Καὶ πράγματι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν παρήγαγε ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐξ αἰτίας τῆς ἁμαρτίας τοῦ Ἀδάμ.[34] Καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ ἐξ αἰτίας τῆς παρανομίας τοῦ Κάϊν ἔδιδε πολὺ μικροτέραν, **C** ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κόπους ἐκείνου καὶ τὴν ἱκανότητά της, παραγωγήν.[35] Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα δύναται κανεὶς νὰ ἴδῃ ὅτι τιμωρεῖται αὐτὴ ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ὅταν ἡ παρανομία καθιστᾷ ἀνικάνους τὴν παραγωγικὴν ἱκανότητα τῆς γῆς καὶ τοὺς μόχθους τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ καὶ φθαρτὴ ἡ γῆ δι' ἡμᾶς ἐδημιουργήθη καὶ ἄφθαρτος πάλιν δι' ἡμᾶς γίνεται; Διότι, ἐπειδὴ ἐδημιουργήθη καθ' ὁλοκληρίαν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν μας, καὶ ἡ τοιαύτη ἢ ἐκείνη κατάστασις ὑπάρξεώς της λαμβάνει πάλιν ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν.

32. Ἠσ. 5, 9.
33. Ἠσ. 5, 10. Διὰ τοῦ χωρίου τονίζεται ἡ ἀφορία τῆς γῆς.
34. Γεν. 3, 17 ἑξ.
35. Γεν. 4, 1 ἑξ.

Ἔτσι βεβαίως συνέβη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Νῶε. Ἐπειδὴ περιέπεσεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰς τὴν ἐσχάτην κακίαν, ἀνεμειγνύοντο ὅλα τὰ πράγματα, δηλαδὴ καὶ τὰ σπέρματα, καὶ τὰ φυτά, καὶ τὰ γένη τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ ἡ γῆ, καὶ ἡ θάλασσα, καὶ τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση, **D** καὶ οἱ λόφοι, καὶ αἱ πόλεις, καὶ τὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι, καὶ ὅλα ἄνευ ἐξαιρέσεων ἐκρύπτοντο τότε κάτω ἀπὸ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο πέλαγος.[36] Καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ δοθῇ πάλιν ὡς προῖκα εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἡ γῆ ἀποκατεστάθη εἰς τὴν φυσικὴν τάξιν της καὶ ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην ἀμορφιάν της.[37] Αὐτὴν τὴν ἀνατροπὴν τῶν νόμων τῆς φύσεως δύναται νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς νὰ γίνεται ἐν μέρει καὶ πρὸς τιμὴν τῶν ἀνθρώπων. Διότι καὶ ἡ θάλασσα ἐξηφανίσθη καὶ ἐκ νέου ἐφανερώθη,[38] καὶ ὁ ἥλιος μὲ τὴν σελήνην ἐχαλιναγωγήθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὴν φυσικήν των τροχιάν,[39] καὶ τὸ πῦρ ἔδειξεν τὰς ἰδιότητας τοῦ ὕδατος,[40] καὶ ἡ γῆ τὰς ἰδιότητας τῆς θαλάσσης, καὶ ἡ θάλασσα τὰς ἰδιότητας τῆς γῆς, **E** καὶ ὅλα, ἐν μιᾷ λέξει, μεταβάλλονται πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ ἐπειδὴ ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα πιὸ τιμημένος εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐπειδὴ ὅλα ἐδημιουργήθησαν πρὸς χάριν του, διὰ τοῦτο βεβαίως καὶ τώρα, ἐπειδὴ ὑπέπεσεν εἰς παράπτωμα ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, συγκρατεῖ ὁ Θεὸς τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ τῆς γῆς καὶ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς πόνους καὶ ἱδρῶτας δὲν ἐπιτρέπει νὰ δώσουν τὰ σπλάγχνα της τὴν συνηθισμένην παραγωγήν. Διὰ νὰ μάθουν ἀπὸ αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι, ὅτι οὔτε ἡ γεωργικὴ τέχνη, **57 A**

36. Γεν. 7, 1 ἑξ.
37. Γεν. 8, 1 ἑξ. Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ὑπεχώρησαν τὰ ὕδατα καὶ ἡ γῆ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν κατάστασίν της.
38. Γεν. 14, 15 ἑξ. Τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.
39. Ἰησ. Ναυῆ 10, 12 ἑξ.
40. Δαν. κεφ. 3.

οὔτε οἱ βόες καὶ τὸ ἄροτρον, οὔτε ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους, οὔτε κάτι ἄλλο σχετικὸν μὲ αὐτά, ἀλλ' ὁ Κύριος ὅλων αὐτῶν αὐτὸς εἶναι, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ γενναιόδωρον χεῖρα παρέχει τὰ πάντα, καὶ πάλιν, ὅταν θέλῃ, συγκρατεῖ τὰ πάντα. «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐγείρονται λίαν πρωῒ καὶ ἐπιζητοῦν τὰ οἰνοπνευματώδη ποτά, καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διασκεδάζουν ἀργὰ τὸ ἑσπέρας. Ὁ οἶνος θὰ τοὺς κατακαύσῃ. Διότι οἰνοποτοῦν μὲ τὴν συνοδείαν κιθάρας καὶ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν, παραβλέπουν ὅμως τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν κατανοοῦν τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του».[41] Ἀφοῦ ἔψεξε τὴν ὑπερβολικὴν πλεονεξίαν των, ἀναφέρει καὶ τὴν ρίζαν τοῦ κακοῦ. Αὐτὴ ἦτο ἡ μέθη, ἡ ὁποία γίνεται αἰτία ἀναριθμήτων κακῶν καὶ ἰδιαίτερα, ὅταν διαπράττεται μὲ τόσον ὑπερβολικὸν τρόπον.

B Παρατήρησε μὲ πόσην ἀκρίβειαν τοὺς περιπαίζει. Διότι λέγει, ὅτι καταδαπανᾶται ὁλόκληρος ἡ ἡμέρα εἰς αὐτό. Δὲν πράττουν τοῦτο, ὅταν πρέπει νὰ λάβουν τὸ μεσημβρινόν των φαγητόν, ἀλλὰ μεταβάλλουν ὅλον τὸν καιρὸν εἰς καιρὸν μέθης, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς πρώτας ὥρας τῆς ἡμέρας, ὅταν μάλιστα πρέπει αὐτοὶ νὰ προσέχουν, παραδίδουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸ «ἄκρατο κρασί» καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν των πλέον παραμένουν εἰς τὸ πάθος των μέχρι τὰς βραδυνὰς ὥρας. Ὅταν φθάσουν ἅπαξ εἰς τὸ σημεῖον νὰ καταποντισθοῦν εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀκρατείας καὶ χάσουν τὸν φυσικὸν ἔλεγχον τοῦ λογικοῦ καὶ παραδώσουν τὴν ψυχὴν αἰχμάλωτον εἰς τὴν πονηρὰν τυραννίαν τῆς μέθης, **C** τότε, ἀφοῦ καλυφθοῦν μὲ τὰ ὕδατα τῆς μέθης, παρασύρονται μὲ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον, ὅπως περιφέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἕρμα καὶ ἔχει χάσει τὸν κυβερνήτην καὶ τοὺς ναύτας καὶ παρασύρεται παντοῦ ἀπὸ τὴν ἄτακτον ὁρμὴν τῶν ὑδάτων. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐγείρονται λίαν πρωῒ καὶ ἐπιζητοῦν τὸ σίκερα».[42] Διότι δὲν ἀνεπλήρωνον τὴν ἀνάγκην, οὔτε εἶχον τὴν ὑπομονὴν νὰ ἀναπληρώσουν τὴν ἀνάγκην, ὅταν ἤρχετο ἡ ἐπιθυμία, ἀλλὰ ἔκαμνον μοναδικὸν ἔργον

41. Ἠσ. 5, 11 - 12.

42. Τὰ σίκερα εἶναι γλυκὺ μεθυστικὸν ποτόν, τὸ ὁποῖον παρασκευάζεται διὰ ζυμώσεως καὶ βρασμοῦ. Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴν shâkar.

καὶ ἀποκλειστικὴν ἐνασχόλησιν τοῦτο, δηλαδὴ τὸ συνεχὲς μέθυσμα. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπιζητοῦν τὸ σίκερα». Σίκερα καλεῖ ἐδῶ τὸν χυμὸν τῶν φοινίκων, τὸν ὁποῖον ἐπεξεργάζοντο συντρίβοντες καὶ θραύοντες τοὺς καρπούς, **D** ὥστε νὰ τὸν μεταβάλουν εἰς οἶνον. Ναρκωτικὸν ἦτο τὸ τοιοῦτον καὶ ἔφερε ταχέως τὴν μέθην. Ἀλλὰ δὲν ἔδιδον καμμίαν σημασίαν ἐκεῖνοι εἰς αὐτά, ἐπειδὴ ἐπεδίωκον πάντοτε τὴν ἡδονὴν καὶ συνέχιζον τὴν διασκέδασιν ἀργὰ τὸ ἑσπέρας. «Ὁ οἶνος θὰ τοὺς κατακαύσῃ». Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῆς μέθης. Ἐνῷ προχωρεῖ, αὐξάνεται καὶ κάμνει περισσότερον ἀνυπόφορον τὴν δίψαν. Μετὰ ταῦτα προσθέτει καὶ ἄλλο παράπτωμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον, καὶ λέγει· «Διότι οἰνοποιοῦν μὲ τὴν συνοδείαν κιθάρας καὶ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν».[43] Αὐτὴν τὴν συνήθειαν ψέγει καὶ ἄλλος προφήτης καὶ λέγει· «Σεῖς, οἱ ὁποῖοι πίνετε τὸν διϋλισμένον ἐκλεκτὸν οἶνον καὶ χρίεσθε μὲ τὰ καλύτερα μῦρα, **E** σεῖς, οἱ ὁποῖοι συνοδεύετε τὸν ἦχον τῶν μουσικῶν ὀργάνων σας μὲ κρότους χειρῶν. Διότι ἐνομίσατε, ὅτι ταῦτα εἶναι μόνιμα καὶ ὄχι παροδικὰ καὶ φευγαλέα».[44] Διότι τοῦτο εἶναι σημεῖον ὑπερβολικωτάτης ἀναισθησίας καὶ παραλελυμένης ψυχῆς, τὸ νὰ μετατρέπῃ δηλαδὴ κανεὶς τὴν οἰκίαν του εἰς θέατρον καὶ νὰ παραδίδουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τοιούτου εἴδους ᾄσματα. **58 A** Ὅ,τι κάμνει ἡ μέθη μὲ τὸ νὰ τυφλώνῃ τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἴδιο ἐπιτυγχάνει καὶ ἡ μουσικὴ μὲ τὸ νὰ μαλακώνῃ τὸ νευρῶδες τῆς διανοίας, νὰ κατασυντρίβῃ τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ὁδηγῇ εἰς μεγαλυτέρας ἀσελγείας.

«Παραβλέπουν ὅμως τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν κατανοοῦν τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του».[45] Ἐννοεῖ ἢ τὰ θαύματά του ἢ τὴν θέαν τῆς κτίσεως. Πῶς θὰ ἠδύναντο νὰ γίνουν θεαταὶ τῆς κτίσεως, ἀφοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔκαμνον τὴν ἡμέραν νύκτα, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς δὲν διέφερον καθόλου ἀπὸ τοὺς νεκρούς; Πῶς θὰ δυνηθοῦν νὰ ἴδουν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, τὸ φωτοβόλον κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ποικίλον ὅμιλον τῶν νυκτερινῶν ἄστρων καὶ τὴν ὑπόλοιπον εὐταξίαν καὶ διακονίαν

43. Ἠσ. 5, 12.
44. Ἀμὼς 6, 5 - 6.
45. Ἠσ. 5, 12.

τῶν δημιουργημάτων, ἀφοῦ εἶχον ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμούς; Δὲν ἐβλάβησαν λοιπὸν ὀλίγον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, **B** τὸ ὅτι ἀπῆλθον ἐκ τοῦ παρόντος βίου χωρὶς νὰ ἴδουν τὰ θαυμάσια τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς των ἦσαν βυθισμένοι εἰς τὸ σκότος τῆς μέθης. «Λοιπόν, ὁ λαός μου ὡδηγήθη εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὸν Κύριον».[46] Πάλιν ἀναφέρει τὰ μελλοντικὰ γεγονότα ὡς κάτι ποὺ ἔχει γίνει καὶ ἐπιφέρει τιμωρίαν εἰς αὐτὸ τὸ παράπτωμα. Βεβαίως καὶ ἡ ἰδία ἡ μέθη εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀντικαταστήσῃ κάθε ἄλλην τιμωρίαν, διότι προξενεῖ ταραχὴν εἰς τὴν ψυχήν, σκοτίζει πλήρως τὴν διάνοιαν, τὴν καθιστᾷ αἰχμάλωτον, καὶ τοὺς γεμίζει μὲ ἀμέτρητα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ νοσήματα. **C** Ἐγνώριζε τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ὅτι παραχωρεῖται εἰς τοὺς ἀνθρώπους πάθος ἀντὶ τιμωρίας. Διὰ τοῦτο λέγει· «Καὶ λαμβάνουν τὸν μισθόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἤξιζε διὰ τὴν πλάνην των, ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν των».[47] Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἀναισθησίας των, τὸ νὰ τιμωροῦνται καὶ νὰ μὴ ἀντιλαμβάνωνται τὸ νόσημα καὶ νὰ μὴ γνωρίζουν ὅτι νοσοῦν, ἐπιφέρει καὶ τὴν ἐξωτερικὴν τιμωρίαν καὶ λέγει· «Λοιπόν, ὁ λαός μου ὡδηγήθη εἰς τὴν ἐξορίαν, ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζον τὸν Κύριον. Καὶ πολλοὶ ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν».[48] Παρατήρησε, ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν ὑπάρχει πολλὴ νουθεσία καὶ ὅτι δὲν ἐπιφέρεται διὰ μιᾶς ἡ βαρυτάτη ποινή. **D** Διότι δὲν ἔφερεν ἀμέσως τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀλλὰ προηγουμένως ἐπροξένησε πεῖναν καὶ ἀνομβρίαν, μὲ τὸν σκοπόν, ἀφοῦ παραμείνουν εἰς τὴν πατρίδα, νὰ βελτιωθοῦν καὶ νὰ μὴ προσελκύσουν μὲ τὴν ἀθεράπευτον νόσον των τὸν στρατὸν τῶν βαρβάρων. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὑπεχώρησαν καὶ δὲν ἀπεκόμισαν κάποιαν ὠφέλειαν ἀπ' αὐτό, ἐπιφέρει τελικὰ εἰς αὐτοὺς τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν. Ἀλλὰ ὅμως ἐνώπιον ἐκείνων μεγαλοποιεῖ καὶ ἐξογκώνει μὲ λόγους τὴν ὀργὴν τῆς πείνας καὶ λέγει· «Ὁ ᾅδης ἐπλάτυνε τὴν ψυχήν του».[49] Δὲν χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν, ἐπειδὴ ἔχει ψυχὴν ὁ ᾅδης, ἀλλὰ προσωποποιεῖ τὴν ἀπειλήν, ἐπειδὴ θέλει νὰ κάμῃ ἐμ-

46. Ἡσ. 5, 13.
47. Ρωμ. 1, 27.
48. Ἡσ. 5, 13.
49. Ἡσ. 5, 14.

φατικώτερον τὸν λόγον καὶ νὰ ἐναποθέσῃ ἰσχυρὸν φόβον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιμένει καὶ λέγει· «Καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα του, ὥστε νὰ μὴ παύσῃ νὰ καταβροχθίζῃ».[50] **E** Ὁμιλεῖ ὡσὰν νὰ διηγῆται διὰ κάποιο θηρίον καὶ ὡσὰν νὰ πλησιάζῃ εἰς αὐτοὺς τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων. Καὶ τὸ χειρότερον βεβαίως εἰς τὴν εἰκόνα εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον ἤνοιξε τὸ στόμα του ὁ ᾅδης, ἀλλὰ καὶ τὸ διατηρεῖ συνέχεια ἀνοικτὸν καὶ δὲν χορταίνει μὲ αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ρίπτονται εἰς αὐτό.

«Καὶ θὰ κατέλθουν εἰς αὐτὸν οἱ ἔνδοξοι, οἱ μεγάλοι, οἱ πλούσιοι καὶ αἱ «πανοῦκλαι» τῆς πόλεως ταύτης».[51]
59 **A** Μετὰ ταῦτα, διὰ νὰ γνωρίσῃς, ὅτι δὲν ἦτο ἡ πεῖνα φυσικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ πληγή, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἀπόφασις, ἡ ὁποία μετεφέρθη ἀπὸ τὸν οὐρανόν, εἶπεν, ὅτι θὰ κατέβουν ἐκεῖ οὗτοι, δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ κατέχουν τιμητικὰς θέσεις καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐκεῖνοι ποὺ σκορπίζουν παντοῦ τὴν σύγχυσιν καὶ κάμνουν ἄνω κάτω τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἰουδαίων. Δίκαια τοὺς ἀποκαλεῖ μολυσματικὰς νόσους, διότι δὲν διατηροῦν μόνον εἰς τὸν ἑαυτόν των τὴν κακίαν, ἀλλὰ μεταδίδουν καὶ εἰς ἄλλους τὴν νόσον. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῆς μολυσματικῆς νόσου· εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ ἀπὸ ἕνα σῶμα, βῆμα πρὸς βῆμα προχωρεῖ νὰ βοσκήσῃ εἰς τὸ ὑπόλοιπον πλῆθος. «Καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀπολαμβάνει εἰς αὐτὴν ὑπερβολικὴν χαράν».[52] **B** Ἐκεῖνος ποὺ διάγει βίον πολυδάπανον, ἐκεῖνος ποὺ διασκεδάζει μὲ τοὺς χορούς, ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι θὰ ἔχῃ πάντοτε ἀμετάβλητα τὰ ἀγαθά, καὶ αὐτὸς θὰ πέσῃ μέσα εἰς τὸν ᾅδην καὶ θὰ συλληφθῇ.

«Καὶ θὰ ταπεινωθῇ ὁ κοινὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ ἐπίσημος ἀνὴρ θὰ ἐξευτελισθῇ. Οἱ ὑπερήφανοι ὀφθαλμοὶ θὰ ταπεινωθοῦν. Καὶ θὰ δοξασθῇ μόνον ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ ἐν κρίματι».[53] Παρατήρησε πάλιν τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν φέρει τὴν πανωλεθρίαν καὶ δὲν ἁρπάζει ἀπὸ τὸ μέσον αὐτῶν ὅλον τὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς ἐξορίαν, ἀλλὰ ἀφήνει μερικούς, ὥστε νὰ βελτιωθοῦν οὗτοι μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐξορίστων. Τοῦτο βε-

50. Ἡσ. 5, 14.
51. Ἡσ. 5, 14.
52. Τὸ χωρίον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄.
53. Ἡσ. 5, 16.

βαίως ὑπαινίσσεται, ὅταν λέγῃ, ὅτι «θὰ ταπεινωθοῦν», δηλαδὴ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ παραμείνουν, ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀφεθοῦν ὀπίσω. «Καὶ θὰ ὑψωθῇ ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ ἐν κρίματι καὶ ὁ ἅγιος Θεὸς θὰ δοξασθῇ ἐν τῇ δικαιοκρισίᾳ του ταύτῃ».[54] C Ἀναφέρει δύο ἀγαθά, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν φλεγμονὴν καὶ θὰ γίνουν καλύτεροι καὶ ὁ Θεὸς θὰ θαυμασθῇ ἀπὸ ὅλους. Διότι αὐτὸ σημαίνουν τὰ ρήματα «θὰ ὑψωθῇ καὶ θὰ δοξασθῇ». Θὰ ὑψωθῇ καὶ θὰ δοξασθῇ μὲ τὸν κολασμὸν αὐτόν, μὲ τὴν τιμωρίαν. Τί σημαίνει ὅμως τὸ «ἐν κρίματι»; Μὲ τὴν ἐκδίκησιν.

«Καὶ οἱ αἰχμάλωτοι Ἰουδαῖοι θὰ βοσκήσουν εἰς τὰς ξένας χώρας ὡς ταῦροι καὶ τὰ ἔρημα ἐδάφη τῶν ἐξορίστων θὰ βόσκωνται ἀπὸ τὰ πρόβατα».[55] Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὸ ὀλιγάριθμον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὑπελείφθησαν καὶ τὴν ἄκραν ἐρημίαν τῆς χώρας. «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σύρουν τὰς ἁμαρτίας των ὡς σχοινίον μακρὸν καὶ τὰς ἀνομίας των ὡς τὸν ἱμάντα τοῦ ζυγοῦ τῆς δαμάλεως. D Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι λέγουν ἐμπαικτικά: Ἂς ἔλθουν σύντομα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὁ Κύριος ἀπειλεῖ νὰ κάμῃ, διὰ νὰ ἴδωμεν. Καὶ ἂς πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπειλητική του τιμωρία, διὰ νὰ τὴν γνωρίσωμεν».[56] Ἐνῷ οἱ προφῆται ἐξετόξευον συνέχεια ἀπειλὰς καὶ προέλεγον τὰ τρομακτικὰ γεγονότα τοῦ μέλλοντος, οἱ ψευδοπροφῆται, ὁμιλοῦντες πρὸς τέρψιν τῶν ἀκροατῶν καὶ χαλαρώνοντες τὴν ἔντασιν τοῦ λαοῦ, ἰσχυρίζοντο ὅτι οἱ μὲν λόγοι τῶν προφητῶν εἶναι ψευδεῖς, οἱ δὲ ἰδικοί των ἀληθεῖς. Πολλοὶ βεβαίως, ἐπειδὴ ἐξηπατῶντο ἀπὸ αὐτούς, δὲν εἶχον ἐμπιστοσύνην ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ λόγια τῶν προφητῶν. Ἐκτὸς αὐτοῦ, ἀμφέβαλλον οὗτοι διὰ τὰς προφητείας, ἐπειδὴ αὗται δὲν ἐξεφωνοῦντο καὶ δὲν ἐπραγματοποιοῦντο ταυτόχρονα. Διότι ἡ οὐσία τῆς προφητείας εἶναι τὸ νὰ προλέγῃ πρὶν ἀπὸ πολὺν χρόνον τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Ἐπειδή, λοιπόν, ἀνέφερον μὲν οἱ προφῆται συνέχεια τὰς πείνας, τὰς μολυσματικὰς νόσους E καὶ τοὺς πολέμους, ὅμως δὲν ἔδεικνυον αὐτὰ εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐν τῷ μεταξὺ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ εἶχον ἐξαπατηθῆ ἀπὸ τοὺς ψευδο-

54. Ἡσ. 5, 16.
55. Ἡσ. 5, 17.
56. Ἡσ. 5, 18-19.

προφήτας, ἐπειδὴ ἐλάμβανον ὡς ἀφορμὴν διὰ τὴν ἀπιστίαν των αὐτὴν τὴν χρονοτριβήν, ἔλεγον: Ἂς πραγματοποιηθοῦν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα λέγονται. Ἂν λέγετε τὴν ἀλήθειαν, ἂς ἔλθουν αὐτὰ τὰ γεγονότα. Δείξατε εἰς ἡμᾶς εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ μὲ ἔργα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδή, λοιπόν, μετέβαλλον τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ εἰς ἀφορμὴν ἀπιστίας 60 A καὶ οὕτω προσέθετον εἰς τὰς ἁμαρτίας των καὶ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὸ ὅτι ἐγίνοντο ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας ὀκνηρότεροι, εὔλογα τοὺς θρηνολογεῖ ὁ προφήτης καὶ λέγει, ὅτι, «ὡς σχοινίον μακρόν», ἔτσι σύρετε ἐναντίον σας τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ αὐξάνετε τὴν πονηρίαν σας. Ἐπειδὴ βεβαίως δὲν πιστεύετε εἰς τοὺς ἀναφερομένους λόγους, ἀπομένει μόνον νὰ λάβετε σεῖς πεῖραν τῶν γεγονότων. Ὥστε σεῖς εἶσθε ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι σύρετε ἐναντίον σας τὰ κακά, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ λεγόμενα. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σύρουν τὰς ἁμαρτίας των», δηλαδὴ τὴν ἀνταμοιβὴν διὰ τὰ ἁμαρτήματά των. «Ὡς μακρὸν σχοινίον» σύρετε ἀπὸ μακράν, λέγει, τὴν ὡρισμένην διὰ τὰ ἁμαρτήματά σας τιμωρίαν B καὶ «ὡς τὸν ἱμάντα τοῦ ζυγοῦ τῆς δαμάλεως», ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸν ζυγόν. Μὲ αὐτὸ θέλει νὰ τονίσῃ τὴν ἔντασιν καὶ τὴν φροντίδα, μὲ τὴν ὁποίαν τὰς σύρουν. Ὅπως θὰ ἔσυρε κανεὶς κάτι μὲ ἀρκετὰ τεταμένον ἱμάντα, ἔτσι καὶ σεῖς μὲ τὴν ἀπιστίαν σας προσελκύετε ἐναντίον σας τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ ταῦτα ἀναφέρει καὶ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον προσελκύουν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Σύρουν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ «ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι λέγουν ἐμπαικτικά: Ἂς ἔλθουν σύντομα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπειλεῖ νὰ κάμῃ ὁ Κύριος, διὰ νὰ τὰ ἴδωμεν». Τοῦτο ψέγει καὶ ἄλλος προφήτης καὶ λέγει· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου. Καὶ τί θὰ εἶναι διὰ σᾶς ἡ ἡμέρα αὕτη; Καὶ αὕτη εἶναι σκότος καὶ ὄχι φῶς καὶ σκότος βαθὺ χωρὶς ἀντιφέγγισμα».[57] «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὸ φῶς ὡς σκότος καὶ τὸ σκότος ὡς φῶς. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὸ γλυκὺ ὡς πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν ὡς γλυκύ».[58] Πάλιν ὁμιλεῖ διὰ τὰ ἴδια ζητήματα. Ἐπειδὴ συμ-

57. Ἀμὼς 5, 18-20.
58. Ἡσ. 5, 20.

περιεφέροντο προσβλητικὰ εἰς τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ὠνόμαζον ἀπατεῶνας, ἀπέδιδον ὅμως τιμὰς εἰς τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ ἀντέστρεφον τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, τοὺς ταλανίζει διὰ τὴν διεφθαρμένην ἠθικὰ κρίσιν των. «Ἀλλοίμονον», λέγει, «εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι λέγουν τὸ κακὸν καλόν», δηλαδὴ τὴν ψευδοπροφητείαν, «καὶ τὸ καλὸν κακόν», δηλαδὴ τὴν προφητείαν. «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὸ φῶς ὡς σκότος καὶ τὸ σκότος ὡς φῶς. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὸ γλυκὺ ὡς πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν ὡς γλυκύ». Διότι, ἂν καὶ εἶναι ὀχληρὰ τὰ λόγια τῶν προφητῶν, τίποτε δὲν εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τοὺς προφήτας, **D** ἀφοῦ μὲ τὴν ἀπειλὴν τῶν λόγων ἀποτρέπουν τὴν πεῖραν τῶν γεγονότων. Ἂν καὶ εἶναι εὐχάριστοι οἱ λόγοι τῶν ψευδοπροφητῶν, τίποτε ὅμως δὲν εἶναι πικρότερον ἀπὸ αὐτούς, ἀφοῦ μὲ τὴν ἡδύτητα τῶν λόγων ἐπιφέρουν τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀπειλῆς.

Παρατήρησε τὴν σοφίαν τοῦ προφήτου, μὲ ποῖον τρόπον ἀντέστρεψε τὴν γνώμην των. Ἐπειδὴ εἰς μὲν τοὺς προφήτας δὲν ἔδιδαν προσοχήν, διότι δῆθεν ὡμιλοῦσαν πικρότατα, εἰς δὲ τοὺς ψευδοπροφήτας ἔδιδον προσοχήν, διότι δῆθεν ἦσαν φολοφρονέστατοι καὶ εἶχον πολλὴν γλυκύτητα, εἶπεν ὅτι τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ἀπ' ὅ,τι πιστεύουν. Ἄφθονον εἶναι τὸ μέλι τῶν προφητῶν καὶ μεγάλη ἡ πικρία τῶν ψευδοπροφητῶν. Κατ' αὐτὴν τὴν ἀναλογίαν πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ τὸν λόγον περὶ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους. Διότι οἱ μὲν ψευδοπροφῆται ὡδηγοῦσαν πρὸς τὴν πλάνην, **E** οἱ δὲ προφῆται «ἔπιαναν ἀπὸ τὸ χέρι» καὶ ὡδηγοῦσαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ οἱ μὲν πρῶτοι, ἀφοῦ ἔδεσαν τὰς χεῖρας εἰς μίαν καὶ μόνον νύκτα, τοὺς παρέδωσαν εἰς τὸ σκότος τῆς αἰχμαλωσίας, οἱ δὲ δεύτεροι ἔπραττον τὰ πάντα, διὰ νὰ τοὺς ὁδηγήσουν εἰς τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχον ἀντίθετον καὶ ἀνάρμοστον γνώμην δι' αὐτούς, πολὺ ὀρθὰ τοὺς διορθώνει καὶ λέγει· «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὸ φῶς ὡς σκότος καὶ τὸ σκότος ὡς φῶς». «Οὐαὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἰδικήν των μόνον γνώμην εἶναι συνετοὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ ἐνώπιον μόνον τῶν ὀφθαλμῶν των σοφοὶ εἰς τὰς σκέψεις».[59] 61 **A** Δὲν εἶναι μικρὸν ἐ-

59. Ἠσ. 5, 21.

λάττωμα καὶ τοῦτο, τὸ νὰ θεωρῇ δηλαδὴ κανεὶς τὸν ἑαυτόν του σοφὸν καὶ νὰ ἐπιτρέπῃ τὰ πάντα εἰς τοὺς λογισμούς του. Διότι ἀπὸ τοῦτο τὸ ἐλάττωμα πηγάζει ἐκεῖνο (ἐννοῶ βεβαίως τὸ νὰ λέγῃ κανεὶς τὸ κακὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν κακὸν κ.τ.λ.). Τοῦτο ἐπικρίνων καὶ ὁ Παῦλος εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας φιλοσόφους ἔλεγεν, ὅτι «ἐνῷ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι σοφοί, ἔγιναν μωροὶ καὶ ἀνόητοι».[60] Καὶ ὁ παροιμιώδης λόγος ἐπίσης λέγει· «Εἶδον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος μόνος του πιστεύει ὅτι εἶναι σοφός· ὁ ἄφρων ὅμως ἔχει περισσοτέρας ἐλπίδας διορθώσεως ἀπὸ αὐτόν».[61] Τοῦτο ψέγει καὶ ὁ Παῦλος πάλιν καὶ λέγει· «Μὴ σχηματίζετε διὰ τὸν ἑαυτόν σας τὸ φρόνημα, ὅτι εἶσθε συνετοί».[62] Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει· «Ἐὰν κανεὶς νομίζῃ, ὅτι εἶναι σοφὸς μεταξύ σας μὲ τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου, **B** ἂς γίνῃ μωρός, διὰ νὰ γίνῃ πραγματικὰ σοφός».[63] Ἂς μὴ ἔχῃ κανεὶς ἐμπιστοσύνην οὔτε εἰς τὴν σοφίαν του, λέγει, οὔτε εἰς τοὺς συλλογισμούς του, ἀλλ', ἀφοῦ τοὺς ἀποκοιμίσῃ, ἂς παραδίδῃ τὴν ψυχήν του εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὑπῆρχον ὡρισμένοι τοιοῦτοι, οἱ ὁποῖοι ἀφ' ἑνὸς μὲν περιφρονοῦσαν τοὺς προφήτας διότι δῆθεν ἦσαν ποιμένες καὶ αἰγοβοσκοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἤθελον νὰ γίνουν σοφοὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν τους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐγίνετο εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴ παραφροσύνης καὶ περιφρονήσεως τῶν λόγων τῶν προφητῶν, εὔλογα τοὺς θρηνολογεῖ καὶ λέγει· «Οὐαὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἰδικήν των μόνον γνώμην εἶναι συνετοὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ ἐνώπιον μόνον τῶν ὀφθαλμῶν των σοφοὶ εἰς τὰς σκέψεις». «Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἄρχοντάς σας, οἱ ὁποῖοι πίνουν τὸν οἶνον κατὰ κόρον, καὶ τοὺς ἐξουσιαστάς σας, οἱ ὁποῖοι κατασκευάζουν πρὸς πόσιν τὰ μεθυστικὰ ποτά».[64] **C** Μὴ ἀπορήσῃς, διότι ἐπαναλαμβάνει πάλιν τὰ ἴδια λόγια, ἂν καὶ πρὸ ὀλίγου ἀνέφερε τόσα πολλὰ ἐναντίον τῆς μέθης. Ἐπειδὴ ἦτο φοβερὰ ἡ πληγὴ καὶ δυσκολοθεράπευτος, διὰ τοῦτο ἔπρεπε συνέχεια νὰ τὴν καθαρίζῃ. Εἶναι τρομερὸν καὶ δυσκολοθεράπευτον νόσημα, ἐ-

60. Ρωμ. 1, 22.
61. Παρ. 26, 12.
62. Ρωμ. 12, 16.
63. Α' Κορ. 3, 18.
64. Ἠσ. 5, 22.

πειδὴ εἰς τοὺς πολλοὺς δὲν θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἁμάρτημα, ἂν καὶ εἶναι ἀπὸ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα τὸ φοβερώτερον καὶ γίνεται πηγὴ ἀναριθμήτων νοσημάτων. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἄρχοντάς σας, οἱ ὁποῖοι πίνουν τὸν οἶνον κατὰ κόρον, καὶ τοὺς ἐξουσιαστάς σας, οἱ ὁποῖοι κατασκευάζουν πρὸς πόσιν τὰ μεθυστικὰ ποτά». Διπλὸς εἶναι ὁ κρημνός, τὸ τυραννικὸν πάθος τῆς μέθης καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῆς ἐξουσίας. Εἰς ὅλους μὲν τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἀναγκαία ἡ λογική, ἰδιαίτερα ὅμως εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατέχουν ἀξιώματα καὶ ἐξουσίας, ὥστε νὰ μὴ κατακρημνισθοῦν ὅπως τὰ ὁρμητικὰ καὶ ἄτακτα ὕδατα, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἀξιώματος. «Ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξ αἰτίας τῶν δώρων κηρύττουν τὸν ἔνοχον ὡς ἀθῶον καὶ ἀφαιροῦν τὸ δίκαιον D τοῦ δικαίου ἀνθρώπου».[65] Πάλιν φέρεται διπλὸν τὸ ἔγκλημα, τὸ νὰ ἀφήνῃ κανεὶς ἐλεύθερον τὸν ὑπεύθυνον καὶ νὰ καταδικάζῃ τὸν ἀνεύθυνον. Καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου ἁμαρτήματος ρίζα εἶναι ἡ δωροδοκία. «Διὰ τοῦτο θὰ καοῦν οἱ ἀνωτέρω ὅπως καίεται ἡ καλαμιὰ ἀπὸ ἀνημμένον ἄνθρακα καὶ καταναλίσκεται ἀπὸ λαμπάδα πυρός».[66] Παρουσιάζει τὴν ταχύτητα καὶ τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπέλθῃ ἡ τιμωρία, δηλῶν μὲ τὴν εἰκόνα τὴν τελείαν καταστροφήν των.

E Διότι ὅλα αὐτὰ μᾶς τὰ ἐδήλωσαν ἡ φλόξ, οἱ ἄνθρακες, ἡ καλάμη καὶ τὰ ὑπόλοιπα. «Ἡ ρίζα των θὰ γίνῃ ὡς χνοῦς καὶ τὸ ἄνθος των θὰ διαλυθῇ καὶ θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἀέρα ὡς κονιορτός».[67] Τὰ σταθερὰ καὶ τὰ μόνιμα θὰ χαθοῦν, τὰ λαμπρὰ θὰ διασκορπισθοῦν καὶ τὰ φαιδρὰ θὰ ἐξαφανισθοῦν. «Θὰ πάθουν αὐτά, διότι δὲν ἠγάπησαν τὸν νόμον τοῦ Κυρίου Παντοκράτορος, ἀλλ' ἐξηρέθισαν τὸν Κύριον καὶ μετέβαλον τὸ λόγιον εἰς ἀπειλήν».[68] Λόγιον ὀνομάζει τὸν νόμον. «Καὶ ἐθύμωσε πολὺ ὁ Κύριος Παντοκράτωρ ἐναντίον τοῦ λαοῦ του καὶ ἔστρεψε κατ' αὐτῶν τὴν χεῖρά του καὶ τοὺς ἐκτύπησεν. 62 A Καὶ τὰ ὄρη ἐταράχθησαν καὶ τὰ πτώματα τῶν νεκρῶν ἐσάπησαν καὶ ἔγιναν ὡς κοπριὰ εἰς τὰς ὁδούς. Παρ' ὅλας τὰς τιμωρίας αὐτὰς δὲν ἐκόπασεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θε-

65. Ἡσ. 5, 23.
66. Ἡσ. 5, 24.
67. Ἡσ. 5, 24.
68. Ἡσ. 5, 24.

οῦ, ἀλλὰ ἀκόμη ἡ χείρ του εἶναι ὑψωμένη».[69] Ἐδῶ ὑπαινίσσεται φοβερὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος οὔτε τὰ σώματα δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ παραδοθοῦν πρὸς ταφήν, ὄχι διὰ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ νεκροί, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποκόπτουν οἱ ζωντανοὶ μὲ ἀφορμὴν τὰς ξένας συμφορὰς κάτι ἀπὸ τὴν ἰδικήν των κακίαν. Παρατήρησε μὲ ποῖον τρόπον ἔκαμνε φοβερώτερον τὸν λόγον. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι δὲν ἐτάφησαν, ἀλλὰ ὅτι οἱ νεκροὶ ἦσαν ριγμένοι εἰς τὸ ἔδαφος χειρότερα ἀπὸ τὴν κοπριάν, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς ζωντανοὺς φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπὸ ὅλα φρικτότερον καὶ φοβερώτερον καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν θάνατον.

B Καὶ τὸ χειρότερον βεβαίως ἦτο, ὅτι, ἂν καὶ συνέβησαν αὐτά, λέγει, δὲν ἔγιναν πιὸ δίκαιοι, ἀλλὰ παρέμενον εἰς τὸν ἴδιον τρόπον ζωῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐβελτιώθησαν καθόλου, ἐκτοξεύει πάλιν ἐναντίον των τὴν φοβερωτάτην ἐκείνην πληγήν, τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων. Διὰ τοῦτο προσθέτει καὶ λέγει· «Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Θεὸς θὰ ὑψώσῃ σημεῖον εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται μακράν».[70] Διὰ νὰ μὴ τοὺς ρίψῃ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν ὀκνηρίαν, λέγει, ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι εὔκολον εἰς τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ ἐναντίον των, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ὑψώνει τὸ συμπεφωνημένον σημεῖον καὶ προσκαλεῖ πρὸς παράταξιν τοὺς παρεσκευασμένους καὶ ἑτοίμους, τὸ ὁποῖον βεβαίως συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἐκπαιδευμένους ἵππους ποὺ συναγωνίζονται εἰς τὰς ἱπποδρομίας. Διότι καὶ συγχρόνως ὑψώνεται τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως καὶ ἐκεῖνοι ἀμέσως ἀναπηδοῦν ἀπὸ τὰς βαλβίδας καὶ τρέχουν. Δύο λοιπὸν πράγματα ὑπαινίσσεται ἐδῶ ὁ προφήτης, ὅτι καὶ εὔκολον εἶναι νὰ ἔλθουν αὐτοί, ἀφοῦ τοὺς προσκαλεῖ ὁ Θεός, καὶ ὅτι θὰ ἤρχοντο πρὸ πολλοῦ, ἐὰν δὲν τοὺς συγκρατοῦσε ἡ μεγάλη μακροθυμία τοῦ Θεοῦ.

Μετὰ ταῦτα μὲ τὴν ἐπεξήγησιν ἀποδεικνύει μεγαλυτέραν τὴν εὐκολίαν τῆς ἀφίξεως τῶν βαρβάρων λέγων· «Καὶ θὰ σφυρίξῃ εἰς τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς τὸ ἄκρον τῆς γῆς, διὰ νὰ προσέλθουν».[71] Μὴ ἀπορήσῃς βεβαίως, ἐπειδή, ἂν καὶ ὁμιλῇ περὶ τοῦ Θεοῦ, χρησιμοποιεῖ τόσον χονδροειδεστάτας λέξεις. Διότι συν-

69. Ἡσ. 5, 25.
70. Ἡσ. 5, 26.
71. Ἡσ. 5, 26.

τάσσει τὸν λόγον ἀνάλογα πρὸς τὴν μωρίαν τῶν ἀκροατῶν, ἐπιθυμῶν νὰ δείξῃ μὲ ὅλα αὐτὰ ἕνα πρᾶγμα, ὅτι καὶ εὔκολον εἶναι τοῦτο εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ ἔλθουν. Διὰ τοῦτο προσέθεσε καὶ εἶπε· D «Καὶ νά! ἔρχονται ἐκεῖνοι ταχύτατα. Ἔρχονται μὲ τόσην ὁρμήν, ὥστε οὔτε θὰ πεινάσουν, οὔτε θὰ κουρασθοῦν, οὔτε θὰ νυστάζουν».[72] Ταῦτα ἔχουν λεχθῆ μὲ κάποιαν ὑπερβολήν. Διότι πῶς ἦτο δυνατὸν μήτε νὰ πεινοῦν μήτε νὰ κοιμῶνται, ἀφοῦ ἦσαν ἄνθρωποι καὶ ἔλαβον τὴν κοινὴν φυσικὴν κληρονομίαν; Ἀλλὰ δεικνύει μὲ ὅλα αὐτὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἐκστρατείας, τὴν εὐκολίαν, τὴν ταχύτητα, ὅπως εἶπον προηγουμένως. «Οὔτε θὰ λύσουν τὰς ζώνας των ἀπὸ τὴν ὀσφύν των, οὔτε θὰ κοποῦν οἱ ἱμάντες τῶν ὑποδημάτων των. Αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν αἱ αἰχμαὶ τῶν βελῶν εἶναι ὀξεῖαι, τὰ τόξα των τεταμένα, ἕτοιμα, οἱ πόδες τῶν ἵππων των στερεοί, ἰσχυροὶ ὡς οἱ βράχοι, οἱ τροχοὶ τῶν πολεμικῶν ἁρμάτων ἐπέρχονται ὡς ἡ καταιγίς. Ὁρμοῦν εἰς τὴν μάχην ὡς οἱ λέοντες καὶ ἐμφανίζονται ὡς σκύμνοι λεόντων κατὰ τὴν δύναμιν. E Ὁ ἐχθρὸς οὗτος ὡς θηρίον θὰ συλλάβῃ τὴν λείαν του καὶ θὰ βρυχηθῆ ἐπάνω εἰς αὐτὴν καὶ θὰ τὴν μεταφέρῃ εἰς τὸ κρυσφήγετόν του καὶ οὐδεὶς θὰ δυνηθῆ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ στόμα του. Καὶ θὰ κραυγάσῃ κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν δι᾽ αὐτοὺς ἰσχυρά, ὅπως ἡ θάλασσα ποὺ ταράσσεται ἀπὸ τὰ κύματα. Καὶ θὰ στρέφουν τὰ βλέμματά των ἄνω πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ κάτω πρὸς τὴν γῆν πρὸς ἀναζήτησιν βοηθείας. Καὶ ἰδοὺ σκότος φοβερόν, σκότος ἀδιεξόδου εἰς τὴν ἀμηχανίαν των».[73] Μὲ ὅλα αὐτὰ ἐξώγκωσε τὸν λόγον καὶ ηὔξησε τὸν φόβον, μὲ τὸ νὰ διηγῆται ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον διὰ τὸ καθένα. 63 A διὰ τὴν ἀπόφασιν, διὰ τὴν δύναμιν, διὰ τὰ ὅπλα, διὰ τοὺς ἵππους, διὰ τὰ ἅρματα, ὥστε μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων νὰ αὐξήσῃ τὴν ἀγωνίαν καὶ μὲ τὴν σαφήνειαν τῶν εἰκόνων νὰ φέρῃ τὰ γεγονότα κοντά των. Διὰ τοῦτο καὶ συγκρίνει τοὺς ἐχθροὺς μὲ λέοντας. Καὶ δὲν διέκοψεν εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὸ παράδειγμα, ἀλλὰ ἀπομιμεῖται τὴν φωνὴν καὶ τὴν ὁρμὴν τοῦ θηρίου καὶ ἐπιμένει εἰς τὴν μεταφορὰν καὶ ποικίλλει ἀρκετὰ τὸν λόγον. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ φέρει τὸν λόγον εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων, ὅτι θὰ εἶναι τόσον μεγά-

72. Ἡσ. 5, 26 - 27.
73. Ἡσ. 5, 27 - 30.

λος ὁ θόρυβος, τόσον μεγάλη ἡ ταραχή, ὅση θὰ συνέβαινεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία μαίνεται καὶ ὑψώνει ἀπειλητικὰ κύματα.

Καὶ μετέρχεται τὰ πάντα, διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον, B ὥστε νὰ μὴ χρειασθῆ νὰ δοκιμάσουν αὐτὰ εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ τὸ χειρότερον βεβαίως εἶναι, ὅτι δὲν θὰ σπεύσῃ κανεὶς πρὸς βοήθειάν των, λέγει, οὔτε ἀπὸ τὴν γῆν, οὔτε ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ ἀπογυμνωμένοι καὶ ἀπὸ τὴν οὐράνιον συμμαχίαν καὶ ἀπὸ τὴν γηΐνην βοήθειαν θὰ παραδοθοῦν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Σκότος ἐδῶ ἐννοεῖ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παράγεται δι᾽ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν συμφοράν, ὄχι διότι ἐξηφανίσθησαν αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ διότι ἐξ αἰτίας τῆς ψυχικῆς διαθέσεώς των οἱ ἀσθενεῖς βλέπουν «μέρα μεσημέρι» ἀντὶ φωτὸς σκότος. Τοῦτο βεβαίως συμβαίνει συνήθως εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν καὶ στενοχωροῦνται. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τὸ σκότος δὲν ἦτο δημιούργημα τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ τῆς διαθέσεώς των, προσέθεσε· «σκότος φοβερὸν εἰς τὴν ἀμηχανίαν των».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ'*

C «Κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ὀζίου»[1].

Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, τὰς μὲν ἄλλας χρονικὰς περιόδους χαρακτηρίζει ὁ προφήτης ἀπὸ περιστατικὰ τῆς ζωῆς τῶν βασιλέων, ἐνῷ τὴν παροῦσαν περίοδον τὴν χαρακτηρίζει ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως; Πραγματικά, δὲν εἶπεν, κατὰ τὰς ἡμέρας ποὺ ἔζη ὁ Ὀζίας, οὔτε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ὀζίου, ἀλλ' εἶπεν, κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Τί θέλει, λοιπὸν νὰ δείξῃ μὲ αὐτό; D Δὲν τὸ κάνει ἄσκοπα, οὔτε τυχαῖα, ἀλλὰ κάτι τὸ ἀπόρρητον ὑπαινίσσεται ἐν προκειμένῳ. Ποῖον εἶναι,

* Τὸ καὶ ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ὑπέροχον κεφάλαιον τοῦτο τοῦ Ἡσαΐου περιέχει τὸ ὅραμα, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἐκλήθη οὗτος εἰς τὸ προφητικὸν ἀξίωμα κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ὀζίου (περὶ τὸ 738), καθὼς συνέβη καὶ μὲ ἄλλους προφήτας, ὅπως εἶναι ὁ Μωϋσῆς (Ἐξόδ. 3 ἑξ.), ὁ Ἱερεμίας (Κεφ. 1) καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ (Κεφ. 1). Ἑπομένως τὸ ὅραμα αὐτὸ σχετίζεται πρὸς τὴν ὅλην προφητικὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἡσαΐου καὶ διαλαμβάνει τὸ σωτηριῶδες διὰ τὸν ἰουδαϊκὸν λαὸν σχέδιον τοῦ Θεοῦ. Διατί ὅμως δὲν ἐτέθη εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἡσαΐου, ὅπως ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰ οἰκεῖα προφητικὰ βιβλία αἱ κλήσεις τῶν προφητῶν Ἱερεμίου καὶ Ἰεζεκιήλ, Ἡ αἰτία δὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ καθορισθῇ. Πιθανὸν νὰ συνέβη αὐτό, διότι τὸ περιεχόμενον τοῦ πρώτου κεφαλαίου ἐθεωρήθη ὡς καλλιτέρα εἰσαγωγὴ τοῦ ὅλου βιβλίου, ἢ τοῦ πρώτου μέρους αὐτοῦ (κεφ. 1 - 36).

Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ φαντασιοπληξίας, οὔτε περὶ ἐξωτερικοῦ ὁράματος, ἀλλὰ περὶ ἐσωτερικοῦ πραγματικοῦ ὁράματος. Δηλαδή, ὁ προφήτης Ἡσαΐας εἶδε πραγματικὰ καὶ ἤκουσεν ὅσα περιγράφει ἐν προκειμένῳ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶδε καὶ ἤκουσεν αὐτὰ διὰ τῶν ψυχικῶν, ὅπως ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, αἰσθητηρίων, καθ' ὃν χρόνον προσηύχετο ἴσως εἰς τὸν ναὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ λαοῦ. Παρὰ τὸν ὑπερκόσμιον χαρακτῆρα τοῦ ὁράματος, αἱ εἰκόνες εἶναι εἰλημμέναι ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος.

Τὸ κεφάλαιον διακρίνεται εἰς τὰ ἑξῆς μέρη:

1) Στίχοι 1 - 4. Τὸ ὅραμα.
2) Στίχοι 5 - 7. Ὁ ἁγιασμὸς τοῦ προφήτου.
3) Στίχοι 8 - 13. Κλῆσις καὶ ἀποστολὴ τοῦ προφήτου.

1. Ἡσ. 6, 1. Πρβλ. περὶ τοῦ Ὀζίου τὰς ἓξ ὁμιλίας τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν Ὀζίαν, εἰς τὸν 94ον τόμον τῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ πατρὸς τῆς παρούσης σειρᾶς καὶ τὴν ἐκεῖ εἰσαγωγήν.

ὅμως, αὐτό; Ὁ Ὀζίας, λοιπόν, αὐτός, κατεχόμενος ἀπὸ μέθην διὰ τὰς ἐπιτυχίας του καὶ ὑπερηφανευόμενος διὰ τὴν εὐημερίαν του, ἔδωσεν εἰς τὸν ἑαυτόν του μεγαλυτέραν ἀξίαν ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἤξιζεν.[2] Καὶ ἐπειδὴ ἦτο βασιλεὺς ἐνόμισεν ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκτελῇ καὶ τὸ ἱερατικὸν ἔργον καὶ δι' αὐτὸ εἰσέβαλεν εἰς τὸν ναόν, εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων,[3] καὶ ἐνῷ ὁ ἱερεὺς τὸν ἠμπόδιζε καὶ τοῦ ἀπηγόρευε τὴν εἴσοδον αὐτήν, αὐτὸς ἐπέμενεν εἰς τὴν μανίαν του καὶ δὲν ὑπεχώρει, χωρὶς νὰ προσέχῃ καθόλου τοὺς λόγους τοῦ ἱερέως. Ἕνεκα τῆς ἀνευλαβείας του αὐτῆς ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωσε λέπραν εἰς τὸ μέτωπον. Ἐπειδή, δηλαδή, ἠθέλησε νὰ ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν τιμὴν καὶ δικαιοδοσίαν ἀπὸ αὐτὴν ποὺ εἶχεν, ἔχασε καὶ τὸ ἀξίωμα ποὺ κατεῖχεν. E Πραγματικά, ὄχι μόνον δὲν ἀπέκτησε τὴν ἱερατικὴν δικαιοδοσίαν, ἀλλ', ἐπειδὴ κατέστη ἀκάθαρτος,[4] ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ ἔζη κρυμμένος εἰς κάποιο ἀπόμακρον σπίτι, μὴ ὑποφέρων τὴν ἐντροπήν.

Μὰ καὶ ὁ λαὸς ἀπήλαυσε μαζὶ μὲ τὸν βασιλέα τὴν ὀργὴν αὐτὴν τοῦ Κυρίου, διότι περιεφρόνησε τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἐπροστάτευσε τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης, ὅταν αὐτὸ καθυβρίζετο. Κατὰ ποῖον τρόπον, λοιπόν, ὑπέστη καὶ ὁ λαὸς τὴν ὀργήν; Μὲ τὸ νὰ ἀνασταλῇ ἡ προφητικὴ δρᾶσις. Διότι, ἐπειδὴ εἶχεν ὀργισθῆ ἐναντίον των ὁ Θεός, δὲν τοὺς ἔδωσε καμμίαν προφητείαν διὰ κανένα ζήτημα. 64 A Ἀλλὰ δὲν ἐπέβαλεν αὐτὴν τὴν τιμωρίαν αἰωνίως, ἀλλ' ὥρισε τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἴσην μὲ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Πραγματικά, συγχρόνως μὲ τὸν θάνατον ἐκείνου, ἔπαυσε καὶ ὁ Θεὸς τὴν ὀργήν του καὶ ἤνοιξε πάλιν τὰς θύρας τῆς προφητείας.

Αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὑπονοῶν, λοιπόν, ὁ Προφήτης, μᾶς ὑπενθύμισε τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως, μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ὀ-

2. Πρβλ. Β' Παραλ. 26, 16 καὶ Δ' Βασιλ. 15, ἔνθα οὗτος ἀναφέρεται ὡς Ἀζαρίας.

3. Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἀπετέλουν τὸ ἔσχατον τοῦ ναοῦ τμῆμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσήρχετο μόνον ὁ ἀρχιερεὺς μίαν φορὰν τοῦ χρόνου κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἐξιλασμοῦ, διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν ἐξιλαστήριον θυσίαν. Πρβλ. καὶ Ἑβρ. 9 ἑξ. Ἐκεῖ ἐφυλάσσετο ἡ κιβωτὸς τῆς Διαθήκης.

4. Ὡς γνωστὸν οἱ κατεχόμενοι ὑπὸ λέπρας ἐθεωροῦντο ἀκάθαρτοι καὶ μολυσμένοι καὶ ἔζων μακρὰν τῶν πόλεων εἰς μέρη ἔρημα καὶ ἀπόμερα.

ζίου εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον».[5] Μολονότι, βέβαια, ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι· «Κανεὶς δὲν ἔχει ἴδει ποτὲ τὸν Θεόν. Ὁ Υἱός, ποὺ μόνον αὐτὸς ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς καὶ εἶναι εἰς τὸν κόλπον του ἀχώριστος πάντοτε ἀπὸ αὐτόν, ἐκεῖνος μᾶς ἐξήγησε καὶ μᾶς ἐγνώρισε τὸν Θεόν».[6] **B** Καὶ εἰς ἄλλον σημεῖον λέγει πάλιν· «Οὔτε ἔχει ἴδει καὶ ἄλλος κανένας τὸν Πατέρα, ἐκτὸς μόνον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ἀπεστάλη, ἀλλὰ καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Θεόν. Αὐτὸς μόνον ἔχει ἴδει τὸν πατερα».[7] Καὶ εἰς τὸν Μωϋσῆ λέγει ὁ ἴδιος ὁ Θεός· «Κανένας δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπόν μου καὶ νὰ ζήσῃ ὕστερα».[8] Τότε, διατί λέγει ὁ προφήτης Ἠσαΐας ὅτι εἶδε τὸν Κύριον; «Εἶδα τὸν Κύριον», λέγει. Δὲν ὁμιλεῖ, βέβαια, ἀντίθετα πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ συμφωνεῖ ἀπόλυτα πρὸς αὐτόν. Διότι ὁ μὲν Χριστὸς ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ τελείαν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν κανένας δὲν ἔχει ἴδει, διότι κανένας δὲν εἶδε γυμνὴν τὴν θεότητα καὶ ὁλόκληρον τὴν οὐσίαν, ἐκτὸς τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ. Ἐνῷ ὁ προφήτης ἀναγγέλλει τὸ πῶς ἠδυνήθη αὐτὸς νὰ ἴδῃ τὸν Θεόν. Πραγματικά, δὲν ἠμπόρεσεν ὁ προφήτης νὰ ἴδῃ τὸν Θεὸν ὅπως ἀκριβῶς εἶναι, ἀλλὰ τὸν βλέπει ὑπὸ ὡρισμένην μορφήν, καὶ ἀφοῦ κατέβηκε τόσον, **C** ὅσον ἐπετρέπετο νὰ ἀναβῇ ἡ ἀσθένεια τοῦ προφήτου. Τὸ ὅτι, βέβαια, δὲν εἶδε γυμνὴν τὴν θεότητα, οὔτε αὐτός, οὔτε κανένας ἄλλος ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια αὐτῶν. Πραγματικά, «εἶδα τὸν Κύριον καθήμενον», λέγει. Ὁ Θεός, ὅμως, δὲν κάθεται, διότι ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι ἰδιαίτερον γνώρισμα τῶν σωματικῶν ὄντων. Καὶ δὲν τὸν εἶδεν ἁπλῶς «καθήμενον», ἀλλὰ τὸν εἶδεν «καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ».[9] Ὁ Θεός, βέβαια, δὲν περικλείεται οὔτε χωρεῖ πουθενά. Διότι πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν αὐτὸ διὰ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πανταχοῦ παρὼν καὶ γεμίζει τὰ πάντα μὲ τὴν παρουσίαν του καὶ «κρατεῖ εἰς τὸ χέρι του τὰ πέρατα τῆς γῆς»;[10] Συνεπῶς, εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ βλε-

5. Ἠσ. 6, 1.
6. Ἰωάν. 1, 18.
7. Ἰωάν. 6, 46.
8. Ἐξόδ. 33, 20.
9. Ἠσ. 6, 1. Παρόμοιον ὅραμα τοῦ Κυρίου, ὡς βασιλέως καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, εἶδε καὶ ὁ προφήτης Μιχαίας, (διάφορος τοῦ συγγραφέως προφήτου Μιχαίου), ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀχαὰβ (Γ' Βασιλ. 22, 19).
10. Ψαλμ. 94, 4.

πόμενον ἦτο μία μορφὴ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ἄλλος προφήτης, ὑποδηλῶν κάτι ἀνάλογον, ἔλεγεν, ὁμιλῶν ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ· «Ἐγὼ πολλαπλασίασα τὰ ὁράματα»,[11] δηλαδή, ἐνεφανίσθην κατὰ διαφόρους τρόπους εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

D Ἐάν, ὅμως, ἐφαίνετο γυμνὴ ἡ ἰδία ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, τότε δὲν θὰ ἀπεκαλύπτετο κατὰ διαφορετικοὺς τρόπους. Ἀλλ', ἐπειδὴ ἡ ἐμφάνισίς του ἦτο ἀποτέλεσμα συγκαταβάσεως καὶ ἄλλοτε μὲν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἄλλοτε δὲ μὲ τὸν ἄλλον ἐφανέρωνε τὸν ἑαυτόν του εἰς τοὺς προφήτας, προσαρμόζων καταλλήλως τὰς ἐμφανίσεις του εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν περιστάσεων, δι' αὐτὸ λέγει· «Ἐπολλαπλασίασα τὰ ὁράματα καὶ ἐνεφανίσθην διαφορετικὰ εἰς κάθε προφήτην».[12] Δὲν ἐφανερώθηκα, λέγει, ὅπως ἀκριβῶς ἤμουν, ἀλλὰ ἔγινα ὅμοιος μὲ ἐκεῖνο, ποὺ ἠμποροῦσαν νὰ ἴδουν ὅσοι μὲ ἔβλεπαν. Δι' αὐτό, λοιπόν, βλέπεις αὐτὸν ἄλλοτε νὰ κάθεται, ἄλλοτε νὰ εἶναι ὡπλισμένος, ἄλλοτε νὰ ἔχῃ λευκὰ μαλλιά, ἄλλοτε νὰ ἐμφανίζεται μέσα εἰς τὴν φωτιὰ ἢ τὸν ἀέρα, ἄλλοτε νὰ φαίνωνται τὰ νῶτα αὐτοῦ, **E** ἄλλοτε νὰ φέρεται ἐπὶ τῶν χερουβεὶμ καὶ νὰ παρομοιάζεται κατὰ τὴν ὄψιν πρὸς τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν πλέον λαμπρῶν μετάλλων. Διὰ ποῖον λόγον λοιπόν, ἄλλοτε μὲν ἐμφανίζεται ὡπλισμένος καὶ αἱματωμένος, ἄλλοτε δὲ φαίνεται μέσα εἰς τὴν φωτιά, ἄλλοτε πάλιν δεικνύει μόνον τὰ νῶτά του, ἄλλοτε εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλοτε ἐπάνω εἰς θρόνον καὶ ἄλλοτε φέρεται ἐπὶ τῶν Χερουβείμ, δὲν θὰ τὸ ἐξετάσω εἰς τὴν παροῦσαν ὁμιλίαν, διὰ νὰ μὴ καταλάβῃ τὸ δευτερεῦον αὐτὸ θέμα τὴν θέσιν τῆς κυρίας ἀπασχολήσεώς μας. Τώρα ἐπιβάλλεται νὰ σᾶς ὁμιλήσω διὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν. **65 A** Διατί, λοιπόν, ἔτσι ἐμφανίζεται τώρα ὁ Θεός, δηλαδή, καθήμενος εἰς θρόνον καὶ περιβαλλόμενος ἀπὸ τὰ Σεραφείμ; Μά, μιμεῖται τὴν συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδή, ἀκριβῶς ἀπευθύνεται καὶ πρὸς ἀνθρώπους. Ἐπειδή, δηλαδή, σκοπεύει νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν ἀπόφασίν του διὰ σημαντικὰ πράγματα καὶ διὰ τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον καὶ διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ λαμβάνει δύο ἀποφάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία φέρει τὴν

11. Ὠσ. 12, 10.
12. Ὠσ. 12, 10.

τιμωρίαν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ἡ δὲ ἄλλη εὐεργετεῖ τὴν οἰκουμένην καὶ ὑπόσχεται μεγάλας ἐλπίδας καὶ τιμὰς ἀθανάτους. Εἶναι δὲ συνήθεια εἰς τοὺς δικαστάς, ὅταν λαμβάνουν παρομοίας ἀποφάσεις, νὰ μὴ τὸ κάνουν εἰς τὰ κρυφά, ἀλλὰ προβαίνουν εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν καθήμενοι εἰς ὑψηλὸν βῆμα, **B** παρισταμένων πολλῶν μαρτύρων καὶ ἔχοντες ἀνασύρει τὰ παραπετάσματα, ποὺ τοὺς ἀποκρύπτουν, δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, μιμούμενος αὐτούς, περιστοιχίζεται ἀπὸ τὰ Σεραφείμ, κάθεται εἰς ὑψηλὸν θρόνον καὶ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἐκδίδει τὴν ἀπόφασίν του.

Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς, ὅτι ἡ ἐμφάνισις αὐτὴ τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποτελεῖ ἁπλῆν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ὅτι ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ παρουσιάζεται τοιουτοτρόπως, θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάλογον περίπτωσιν ἄλλου προφήτου. Πραγματικά, καὶ εἰς τὸν προφήτην Δανιήλ, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ πρόκειται νὰ ἐκδώσῃ ὁ Θεὸς κάποιαν μεγάλην ἀπόφασιν ἀναφερομένην, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν Ἰουδαίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰ ἀγαθά, ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δοθοῦν εἰς τὴν οἰκουμένην, φαίνεται καὶ ἐκεῖ λαμπρὸς καὶ ἔνδοξος, **C** παρίστανται πολλοὶ ἄγγελοι καὶ αἱ τάξεις τῶν ἀρχαγγέλων, συγκάθεται καὶ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀνοίγονται βιβλία, τρέχουν ποτάμια πύρινα καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως δίδεται ἡ εἰκὼν τοῦ δικαστηρίου.[13] Εἶναι, βέβαια, ὅμοια αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀναγράφονται εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ἂν καὶ ὁ Δανιὴλ τὰ ἐκθέτει λεπτομερέστερα, ἐπειδὴ εἶναι πλησιέστερον πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡ προφητεία φθάνει μέχρις αὐτῶν τῶν θυρῶν.

Ἀλλ', ἀφοῦ ἀφήσω αὐτοὶ νὰ τὰ συγκεντρώσουν καὶ νὰ τὰ συγκρίνουν οἱ φιλόπονοι καὶ νὰ εὕρουν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν δύο προφητειῶν σχέσιν, ὅπως εἴπα, ἂς ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν παροῦσαν προφητείαν, προσπαθοῦντες νὰ ἐξηγήσωμεν κάθε μίαν λέξιν αὐτῆς κατὰ τὸ δυνατόν. **D** Διότι ἔτσι θὰ καταστοῦν πιὸ σαφῆ τὰ λεγόμενα καὶ εἰς ἐμένα καὶ εἰς ἐσᾶς.

Τί λέγει, λοιπόν; «Εἶδα τὸν Κύριον καθήμενον». Τὸ νὰ κάθεται εἰς τὸν θρόνον συμβολίζει πάντοτε τὸ δικαστήριον, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Δαυΐδ· «Ἐκάθισες ἐπάνω εἰς τὸν θρόνον σύ, ποὺ ἀπονέμεις τὸ δίκαιον».[14] Καὶ ὁ Δανιὴλ λέγει· «Ἐτοποθετήθησαν θρόνοι καὶ ἐκάθισε τὸ δικαστήριον».[15] Ἐνῷ τὸ νὰ κάθεται ἁπλῶς συμβολίζει κάτι ἄλλο, κατὰ τὸν προφήτην. Ποῖον εἶναι δὲ αὐτό; Συμβολίζει τὴν σταθερότητα, τὴν μονιμότητα, τὴν καλὴν στήριξιν, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀτελεύτητον, τὴν αἰώνιον ζωήν. Δι' αὐτὸ λέγει· Σὺ παραμένεις εἰς τὸν αἰῶνα, ἐνῷ ἡμεῖς χανόμεθα αἰωνίως.[16] **E** Σὺ λέγει, παραμένεις, ὑπάρχεις, ζῇς, πάντοτε εἶσαι ὁ ἴδιος. Τὸ ὅτι, λοιπόν, δὲν ἔκανε λόγον διὰ θρόνον, τὸ ἀπέδειξεν ἡ ἀντιδιαστολὴ πρὸς ἡμᾶς. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι ἡμεῖς ἱστάμεθα, ἀλλ' εἶπεν ἡμεῖς χανόμεθα. Τὸ νὰ κάθεται, ὅμως, ἐπάνω εἰς θρόνον συμβολίζει τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἡσαΐας βλέπει ἔτσι τὸν Θεόν, «νὰ κάθεται ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου».[17] Ἀλλ' ἄλλο σημαίνει τὸ «ὑψηλοῦ» καὶ ἄλλο τὸ «ἐπηρμένου». Πραγματικά, ὁ θρόνος ἦτο ὑψηλός, δηλαδή, μεγάλος καὶ κατελάμβανε μεγάλην ἔκτασιν. Ἦτο δὲ καὶ ἐπηρμένος, δηλαδή, ἐφαίνετο εἰς ὕψος ἀπερίγραπτον καὶ ἦτο μετέωρος.

66 **A** «Καὶ ὁ οἶκος ἐγέμιζεν ἀπὸ τὴν θείαν λάμψιν τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ τοῦ καθημένου εἰς αὐτόν».[18] Ποῖος οἶκος; Πές μου, Μά, ὁ ναός.[19] Ἐπειδή, βέβαια, ἀπὸ ἐκεῖ εἶχε προέλθει ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, εἶναι φυσικὸν ἐκεῖ νὰ κάθεται καὶ νὰ παρουσιάζεται εἰς τὴν θαυμασίαν αὐτὴν ὅρασιν. «Δόξαν» δὲ ἐν προκειμένῳ ὀνομάζει τὴν λαμπρότητα τὸ ἀπρόσιτον φῶς, τὸ ὁποῖον, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ ἐξηγήσῃ μὲ λόγια, τὸ ὠνόμασε «δόξαν», καὶ μάλιστα ὄχι ἁπλῶς «δόξαν» ἀλλὰ δόξαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ γύρω ἀπὸ τὸν θρόνον αὐτὸν ἵσταντο[20] Σερα-

---

13. Πρβλ. Δαν. 7 ἑξ.

14. Ψαλμ. 9, 5.
15. Δαν. 7, 9 - 10.
16. Ἄγνωστον πόθεν ἀρύεται τοὺς ἀνωτέρω λόγους ὁ Χρυσόστομος, διότι δὲν ἀπαντοῦν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Δανιήλ.
17. Ἡσ. 6, 1.
18. Ἡσ. 6, 1.
19. Βέβαια, ἐδῶ πρόκειται διὰ τὸν ἐπουράνιον ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ παρακάτω ὁμιλεῖ διὰ Σεραφείμ, τὰ ὁποῖα ἐκύκλουν τὸν θρόνον. Ἐπειδὴ ὅμως κάνει λόγον καὶ διὰ τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ναοῦ, διὰ τὸν καπνὸν καὶ διὰ τὸ θυσιαστήριον, τύπος δὲ τοῦ οὐρανίου ναοῦ εἶναι, ὡς γνωστόν, ὁ ἐπίγειος ναός, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ὅραμα τοῦτο ἔλαβε χώραν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος, ὅταν ὁ προφήτης προσηύχετο.
20. Τὸ ρῆμα ἵστασθαι δὲν ἔχει ἐδῶ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς ἀκινησίας, ἀλλὰ φανερώνει τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Δηλαδή, ὑπῆρχαν στηριζόμενα εἰς τὰς πτέρυγάς των, αἰωρούμενα μὲ ἡσυχίαν.

φείμ».[21] Ποῖα ὀνομάζει Σεραφείμ; Ἐννοεῖ ἀσωμάτους δυνάμεις τῶν οὐρανίων ὄντων, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν μακαριότητα τῶν ὁποίων δυνάμεθα καὶ ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν των νὰ ἀντιληφθῶμεν, διότι εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑβραίων ἡ λέξις Σεραφεὶμ ἐξηγεῖται φλογερὰ στόματα. Τί διδασκόμεθα, λοιπόν, ἀπὸ αὐτό; **B** Τὸ καθαρὸν τῆς οὐσίας των, τὸ ἄγρυπνον, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προσοχήν, τὴν γοργότητα, τὴν δραστηριότητα, τὸ ἀκηλίδωτον. Ὁμοιοτρόπως, καὶ ὁ προφήτης Δαυίδ, ἐπιθυμῶν νὰ μᾶς δείξῃ τὴν εὐκολίαν τῆς διακονίας, τὴν ταχύτητα τῆς ὑπηρεσίας καὶ τὴν μεγάλην δραστηριότητα τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων, λέγει· «Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος κάνει τοὺς ἀγγέλους του ταχεῖς καὶ λεπτοὺς σὰν τοὺς ἀνέμους, καὶ τοὺς λειτουργούς, ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν, λαμπροὺς καὶ δραστικοὺς σὰν τὴν φλόγα τοῦ πυρός»,[22] ἀποδεικνύων μὲ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τὴν ταχύτητα, τὴν ἐλαφρότητα καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀγγέλων. Παρόμοιαι εἶναι καὶ αἱ δυνάμεις αὐταί, ἔχουσαι ὡς μόνιμον ἔργον των νὰ ὑμνοῦν τὸν Κύριον μὲ καθαρὰ στόματα, νὰ δοξάζουν αὐτόν, νὰ τελοῦν τὴν ἀδιάκοπον λειτουργίαν. Ἀποδεικνύει δὲ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν τὸ γεγονὸς ὅτι εὑρίσκονται κοντὰ εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ. Ὅπως, δηλαδή, ἐπὶ τῶν ἐπιγείων βασιλέων ἐκεῖνοι, **C** ποὺ κατέχουν τὰ μεγαλύτερα ἀξιώματα, ἵστανται κοντὰ εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον, ἔτσι, λοιπόν, καὶ αἱ δυνάμεις αὐταί, λόγῳ τῆς μεγάλης των ἀρετῆς περικυκλώνουν τὸν οὐράνιον θρόνον, ἀπολαμβάνουν συνεχῶς τὴν ἀνέκφραστον μακαριότητα καὶ χαίρονται μὲ τὴν μακαρίαν συμμετοχὴν εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτήν.

«Ἓξ πτέρυγας εἶχεν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν (τῶν Σεραφείμ). Διὰ τῶν δύο πτερύγων ἐκάλυπτον[23] τὸ πρόσωπον αὐτῶν, διὰ τῶν ἄλλων δύο ἐσκέπαζον τοὺς πόδας των καὶ διὰ τῶν ἄλλων δύο ἐπετοῦσαν.[24] Ἕκαστον ἐξ αὐτῶν μὲ

21. Σεραφείμ. Νοοῦνται ὡς γνωστὰ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς προφητείας οὐράνια, ἀλλὰ διάφορα τῶν Χερουβείμ, πάντως ὅμως πραγματικὰ ὄντα. Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τὸ ἑβραϊκὸν ρῆμα **saraph** = καίω. Ἐδῶ πρόκειται διὰ προσωπικὰ ὄντα, ἀφοῦ παρίστανται μὲ χεῖρας, πόδας καὶ ἐκδηλώνουν φόβον Θεοῦ.
22. Ψαλμ. 103, 4.
23. Ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καλύπτουν τὸ πρόσωπον αὐτῶν διὰ νὰ μὴ βλέπουν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ.
24. Ἡ λέξις δηλοῖ τὴν ἑτοιμότητα αὐτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

φωνὴν μεγάλην ἔλεγε πρὸς τὸ ἄλλο.[25] Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος[26] εἶναι ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ ἡ γῆ ὅλη εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν δόξαν[27] του».[28] Τί θέλει νὰ μᾶς δείξῃ μὲ τὰς πτέρυγας αὐτὰς καὶ τί ὑπαινίσσεται μὲ αὐτάς; **D** Διότι, ἀσφαλῶς, δὲν ὑπάρχουν πτερὰ εἰς τὰς ἀσωμάτους ἐκείνας δυνάμεις. Ἀλλὰ καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ προφήτης μᾶς φανερώνει ἀνέκφραστα πράγματα μὲ τὴν χρησιμοποίησιν πλέον αἰσθητῶν καὶ ἀντιληπτῶν σχημάτων καὶ λέξεων, ἀφ' ἑνὸς μὲν συγκαταβαίνων πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν τότε ἀκροατῶν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διδάσκων ἡμᾶς μὲ ἀκρίβειαν νοήματα ποὺ ὑπερβαίνουν κάθε ἀνθρωπίνην διάνοιαν, διὰ τῆς συγκαταβάσεως αὐτῆς.

Τί σημαίνουν, λοιπόν, αἱ πτέρυγες; Τὸ οὐράνιον καὶ τὸ μετάρσιον αὐτῶν τῶν δυνάμεων. Ἔτσι, καὶ ὁ Γαβριὴλ πετῶν φαίνεται νὰ καταβαίνῃ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ καταλάβῃς τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ἐλαφρότητα αὐτοῦ. Καὶ κατέχεσαι ἀπὸ θαυμασμόν, ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖ αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις διὰ τὰς λειτουργικὰς δυνάμεις, **E** ὅταν, βέβαια, καὶ δι' αὐτὸν τὸν Θεὸν τοῦ σύμπαντος δὲν ἀπέφυγε νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν τὴν συγκατάβασιν; Πραγματικά, ὅταν ἤθελε νὰ δείξῃ ἢ τὸ ἀσώματον ἢ τὴν ταχύτητα τῆς πανταχοῦ παρουσίας του, λέγει ὁ Δαυίδ· «Ὁ περιπατῶν ἐπάνω εἰς τὰς πτέρυγας τῶν ἀνέμων»,[29] μολονότι βέβαια, οὔτε οἱ ἄνεμοι ἔχουν πτέρυγας, **67 A** οὔτε ὁ Θεὸς βαδίζει ἐπάνω εἰς τὰς πτέρυγας. Διότι πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ περιπατῇ αὐτὸς-ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρών; Μά, ὅπως εἶπα παραπάνω, συγκαταβαίνει εἰς τὴν ἀδυνα-

25. Πρόκειται περὶ δύο Σεραφεὶμ ἢ δύο χορῶν ἐκ πολλῶν Σεραφείμ; Μᾶλλον πρόκειται περὶ δύο χορῶν ἢ περισσοτέρων Σεραφείμ, χωρὶς νὰ ἀπαρτίζουν χορούς, ἀφ' ὅσον λέγει ὅτι ἵσταντο κυκλικῶς πέριξ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον ἀντιφωνικῶς.
26. Ὁ πλέον οὐσιώδης χαρακτὴρ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ τῆς ἁγιότητος, καθ' ὅσον εἶναι ἀναμάρτητος καὶ ὑπέρκειται παντὸς γηΐνου καὶ ἐγκοσμίου. Ἡ τριπλῆ ἀναφώνησις τοῦ «Ἅγιος» γίνεται χάριν ἐμφάσεως πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπολύτου. Ὁλόκληρον τὸ βιβλίον τοῦ Ἠσαΐου πληροῦται ὑπὸ τῆς ἁγιότητος τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὀνομάζει αὐτὸν 29 φορὰς «Ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ». Ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο μίαν ἔμμεσον ὑπόδειξιν πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, διὰ νὰ καταστοῦν καὶ αὐτοὶ ἅγιοι, ἀποβάλλοντες πᾶσαν ῥυπαρότητα. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἐκκλησιαστικὴ θεολογία εἶδεν εἰς τὴν ἐπανάληψιν αὐτήν, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ τριαδικὸν τοῦ Θεοῦ.
27. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ ἁγιότης τοῦ Θεοῦ ἐξωτερικεύεται ὡς δόξα, θεία λάμψις, πληροῦσα τὴν γῆν ὁλόκληρον.
28. Ἡσ. 6, 2-3.
29. Ψαλμ. 103, 3.

μίαν τῶν ἀκροατῶν καὶ ἀπὸ τὰ δυνάμενα νὰ κατανοηθοῦν ἀνυψώνει τὸν νοῦν αὐτῶν εἰς τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας. Καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ ὁ Δαυῒδ νὰ δείξῃ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀσφάλειαν ποὺ προσφέρει αὐτή, χρησιμοποιεῖ τὰς ἰδίας λέξεις, ὁμιλῶν ὡς ἑξῆς· «Θὰ μὲ σκεπάσῃς μὲ τὰ προστατευτικά πτερά σου».[30] Ἐδῶ, ὅμως, μὲ τὰς πτέρυγας αὐτὰς δὲν ἐννοεῖ μόνον τὸ μετέωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο φρικιαστικόν. **B** Ἀποδεικνύει, δηλαδή, ὅτι ἂν καὶ ἡ ὅρασις αὐτὴ ἦτο μία συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ, ὅπως πραγματικὰ ἦτο, ἐν τούτοις οὔτε αἱ οὐράνιαι δυνάμεις ἠμποροῦσαν νὰ ἀντικρύσουν τὴν ἀποκάλυψιν αὐτὴν τῆς θείας λαμπρότητος. Διότι τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκάλυπταν τοὺς πόδας καὶ τὰ νῶτά των, ἀποδεικνύει ὄντα ποὺ τὰ εἶχε κυριεύσει ἡ κατάπληξις, ποὺ ἔτρεμαν τὴν λαμπρότητα, ποὺ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ὑπομείνουν τὴν ἀκτινοβολίαν, ἡ ὁποία ἐξήρχετο ἀπὸ τὸν θρόνον ἐκεῖνον. Δι' αὐτὸ μὲ τὴν προβολὴν τῶν πτερύγων ἐσκέπαζαν τὰ πρόσωπά των, σὰν μὲ κάποιο προστατευτικὸν τεῖχος. Καὶ αὐτὸ ποὺ συνήθως παθαίνομεν ἡμεῖς, ἢ ὅταν οἱ κεραυνοὶ αὐλακώνουν τὸν οὐρανὸν ἢ ὅταν φαίνωνται αἱ ἀστραπαί, δηλαδή, πίπτομεν πρὸς τὴν γῆν, αὐτὸ ἀκριβῶς ἔπαθαν καὶ αἱ δυνάμεις αὐταί. **C** Ἐάν, λοιπόν, τὰ Σεραφείμ, αἱ μεγάλαι καὶ ἀξιοθαύμαστοι ἐκεῖναι δυνάμεις, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀντικρύσουν χωρὶς φόβον τὸν καθήμενον Θεόν, καὶ μάλιστα καθήμενον εἰς τὸν θρόνον του, ἀλλ' ἐκάλυπτον καὶ τὸ πρόσωπόν των καὶ τὰ πόδιά των, ποῖος λόγος θὰ ἠμπορέσῃ νὰ περιγράψῃ τὴν μανίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἴδουν τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν καθαρὰ καὶ περιεργάζονται τὴν ἀμόλυντον ἐκείνην θείαν οὐσίαν;

«Διὰ τῶν ἄλλων δύο ἵπταντο, καὶ ἔκραζον δυνατά». Τί σημαίνει, ὅμως, τὸ «ἐπέταντο»[31] καὶ τί θέλει νὰ δηλώσῃ μὲ τὴν λέξιν αὐτήν; Ὅτι διαρκῶς εὑρίσκονται γύρω ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται καθόλου ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ἔχουν ὡς ἔργον ἀποκλειστικὸν νὰ ψάλλουν συνεχῶς εἰς τὸν Θεὸν **D** καὶ νὰ δοξολογοῦν αὐτὸν παντοτεινά. Πραγματικά, δὲν εἶπεν ἐκέκραξαν, ἀλλὰ «ἐκέκραγον», δηλαδή, διαρκῶς κάνουν τὸ ἔργον αὐτό.

«Τὸ ἕνα (ἔλεγεν) πρὸς τὸ ἄλλο· Ἅγιος, Ἅγιος,

30. Ψαλμ. 16, 8.
31. Λέξις τοῦ κειμένου.

Ἅγιος». Αἱ λέξεις αὐταὶ φανερώνουν τὴν ἁρμονικήν των συμφωνίαν καὶ τὴν δοξολογίαν ποὺ ἐγίνετο μὲ μεγάλην ὁμόνοιαν. Ὁ ὕμνος αὐτὸς δὲν εἶναι μόνον μία δοξολογία, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ προφητείαν διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ δοθοῦν εἰς τὴν οἰκουμένην καὶ ἀκόμη εἶναι ἔκφρασις ἀκριβὴς τῶν δογματικῶν ἀληθειῶν. Διὰ ποίαν αἰτίαν, λοιπόν, δὲν εἶπαν μίαν φορὰν τὴν λέξιν «Ἅγιος» καὶ ἔπειτα νὰ παύσουν, οὔτε δύο φοράς, καὶ μετὰ νὰ σταματήσουν, ἀλλὰ προσέθεσαν τὴν λέξιν καὶ διὰ τρίτην φοράν; Δὲν εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι ἔκαναν αὐτό, ἐπειδὴ μὲ τὸν ὕμνον αὐτὸν ἐδοξολόγουν τὴν Τριαδικὴν Θεότητα; **E** Δι' αὐτό, ἀκριβῶς, ὁ μὲν Ἰωάννης λέγει ὅτι αὐτὸ ἐλέχθη διὰ τὸν Υἱόν, ὁ δὲ Λουκᾶς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐνῷ ὁ προφήτης διὰ τὸν Πατέρα. Καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ὕμνου μᾶς ἀποδεικνύει τὴν ἰδίαν ἔννοιαν. Διότι μετὰ τὴν δοξολογίαν προσέθεσαν· «Ἡ γῆ ὁλόκληρος εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν δόξαν αὐτοῦ». Συνεπῶς, ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ γνώρισμα μιᾶς προφητείας καθαρᾶς, ἐκεῖνο συμβαίνει καὶ ἐδῶ, δηλαδή, προαναγγέλλουν τὴν μελλοντικὴν γνῶσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ οἰκουμένη ἐγέμισεν ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Διότι παλαιότερα, βέβαια, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐλέγοντο αὐτά, ὄχι μόνον τὸ ὑπόλοιπον τμῆμα τῆς οἰκουμένης, **68 A** μὰ καὶ αὐτὴ ἡ χώρα τῶν Ἰουδαίων ἦτο γεμάτη ἀσέβειαν καὶ κανένας πουθενὰ δὲν ἐδόξαζε τὸν Θεόν. Καὶ μάρτυς αὐτῆς τῆς καταστάσεως εἶναι ὁ ἴδιος ὁ προφήτης Ἠσαΐας, ὅταν λέγει· «Ἐξ αἰτίας σας τὸ ὄνομα ἐμοῦ, τοῦ Θεοῦ σας, βλασφημεῖται μεταξὺ τῶν ἐθνῶν».[32]

Πότε, λοιπόν, ἐγέμισεν ἡ γῆ ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ; Ἀσφαλῶς, ὅταν ὁ ὕμνος αὐτὸς κατῆλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντες ἄνθρωποι ἀπετέλεσαν ἕνα χορὸν μὲ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, ἔψαλλον τὴν ἰδίαν μελῳδίαν καὶ ἀνέπεμπον κοινὴν δοξολογίαν. Ἐάν, ὅμως, ὁ Ἰουδαῖος ἀσεβῆ καὶ ἀπιστῇ πρὸς αὐτά, ἂς μᾶς ἀποδείξῃ πότε ἄλλοτε ὁλόκληρος ἡ γῆ ἐγέμισεν ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία προῆλθεν ἀπὸ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ; **B** Ἀλλὰ δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ ἀποδείξῃ, ἔστω καὶ ἂν φέρεται μὲ ἀναισχυντίαν χιλίας φοράς.

«Καὶ ἐσηκώθη τὸ ὑπὲρ τὴν θύραν γεῖσον ἀπὸ

32. Ἠσ. 52, 5.
33. Σύμφωνα μὲ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον πρόκειται διὰ τὰς βάσεις τῶν κατωφλίων.

τὴν δυνατὴν φωνήν των».[34] Εἶδες πόσον εὐκολονόητος εἶναι ἡ προφητεία καὶ πῶς τὰ γεγονότα διαδέχονται τὸ ἕνα τὸ ἄλλο κατὰ τρόπον φυσικόν; Ὕστερα, δηλαδή, ἀπὸ τὸν ἀγγελικὸν αὐτὸν ὕμνον καὶ τὴν πλήρωσιν τῆς γῆς ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἔπαυσαν πλέον νὰ ἰσχύουν οἱ νόμοι τῶν Ἰουδαίων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐδήλωσε διὰ τῆς ἐπάρσεως τοῦ ὑπὲρ τὴν θύραν γείσου. Πραγματικά, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ ναοῦ. Ὅταν, ὅμως, καταστραφῇ ὁ ναός, καταλύεται καὶ ὅλη ἡ μὲ αὐτὸν συνδεδεμένη λατρεία. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη κατήργησε τὴν ἰσχὺν τῆς Παλαιᾶς, λέγει, ὅτι «ἀπὸ τὴν δυνατὴν φωνήν των ἐσηκώθη τὸ ὑπὲρ τὴν θύραν γεῖσον», C δηλαδή, διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς δοξολογίας αὐτῆς, διὰ τῆς ἀκτινοβολίας τῆς χάριτος καὶ διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς θείας δόξης εἰς κάθε σημεῖον τῆς οἰκουμένης, ἐτέθησαν εἰς τὸ περιθώριον τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἡ ὁποία εἶναι σκιὰ πρὸ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀκτινοβολίας τῆς Καινῆς.

«Καὶ ὅλος ὁ ναὸς ἐγέμισεν ἀπὸ καπνόν».[35] Καὶ αὐτό, νομίζω, εἶναι σημεῖον τῆς καταλήψεως τοῦ ναοῦ, τῆς φωτιᾶς ποὺ ἔθεσεν εἰς αὐτὸν ὁ βάρβαρος καὶ τῆς ὁλοκληρωτικῆς καταστροφῆς αὐτοῦ δι' ἐμπρησμοῦ.[36]

«Τότε εἶπα· Ὢ ταλαίπωρος ἐγώ.[37] Ἐχάθηκα.[38] Διότι εἶμαι ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος μὲ ἀκάθαρτα χείλη καὶ κατοικῶ μεταξὺ λαοῦ ποὺ ἔχει ἐπίσης ἀκάθαρτα χείλη, καὶ

34. Ἡσ. 6, 4. Ἀπὸ τὴν βροντώδη φωνήν, δηλαδή, ἐσείσθη ὅλον τὸ οἰκοδόμημα.
35. Ἡσ. 6, 4.
36. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος ὑπέστη πολλὰς καταστροφὰς παρὰ διαφόρων ἐπιδρομέων. Ὁλοκληρωτική, ὅμως, ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ κατὰ τὸ 587 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος καὶ ἡ κατὰ τὸ 70 μ.Χ. ἐπισυμβᾶσα τοιαύτη ὑπὸ τοῦ Τίτου.
37. Σύμφωνα μὲ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (Ἐξόδ. 33, 20) ὅποιος θὰ ἴδῃ τὸν Κύριον δὲν πρόκειται νὰ ζήσῃ. Δι' αὐτὸ ὁ Ἡσαΐας ταλανίζει τὸν ἑαυτόν του, διότι, ἐνῷ εἶναι ἁμαρτωλός, εἶδε τὸν Κύριον καὶ θὰ ἀποθάνῃ.
38. Ταῦτα λέγει ὁ προφήτης ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν ἰδικῶν του ἁμαρτιῶν καὶ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ ἀνάμεσα εἰς τὸν ὁποῖον κατοικεῖ, καὶ ἀκόμη διότι εἶδεν τὸν Θεὸν μὲ τὰ ἴδια τὰ μάτια του καὶ κυρίως διότι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἑνώσῃ τὴν ὑμνῳδίαν του μετὰ τῆς τῶν ἀγγέλων, διότι ἔχει χείλη ἀκάθαρτα. Μὰ μὲ ἀκάθαρτα χείλη δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ οὔτε τὸ προφητικόν του ἔργον. Δι' αὐτὸ φοβεῖται μήπως ἀποθάνῃ εὑρισκόμενος εἰς τοιαύτην κατάστασιν.

ὅμως εἶδαν τὰ μάτια μου τὸν Κύριον τῶν δυνάμεων».[39] Κατέπληξεν ἡ ὅρασις τὸν προφήτην, τὸν ἀνεστάτωσε, τὸν ἔρριψεν εἰς μεγάλον φόβον, D τὸν παρώθησε πρὸς ἐξομολόγησιν, τὸν ἔκανε νὰ ἀντιληφθῇ καλλίτερα τὴν εὐτέλειαν τῆς ἰδικῆς του ὑπάρξεως. Πραγματικά, αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ὅλοι οἱ ἅγιοι ἄνθρωποι. Ὅταν, δηλαδή, τοὺς δοθῇ μεγαλυτέρα τιμή, τότε ταπεινώνουν περισσότερον τὸν ἑαυτόν τους. Ἔτσι, καὶ ὁ Ἀβραάμ, ὅταν συνωμίλει μὲ τὸν Θεόν, ὠνόμαζε τὸν ἑαυτόν του χῶμα καὶ στάκτην.[40] Ἐπίσης καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἠξιώθη νὰ ἴδῃ τὸ ὅραμα ἐκεῖνο τοῦ Χριστοῦ,[41] ὠνόμασε τὸν ἑαυτόν του «ἔκτρωμα».[42] Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ταλανίζει ἐν προκειμένῳ τὸν ἑαυτόν του, ἀφορμώμενος κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην του φύσιν καὶ λέγει· «Ὢ ταλαίπωρος ἐγώ. Ἐχάθηκα, διότι εἶμαι ἄνθρωπος», καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀποβλέπων εἰς τὴν ψυχικήν του κατάστασιν λέγει· «καὶ ἔχω ἀκάθαρτα χείλη». Ὠνόμασεν ἀκάθαρτα τὰ χείλη του, ὅπως ἐγὼ νομίζω, E συγκρίνων αὐτὰ πρὸς τὰ φλογερὰ στόματα τῶν καθαρῶν ἐκείνων δυνάμεων καὶ πρὸς τὴν τελείαν ἐκείνην λειτουργίαν. Μά, οὔτε ἐσταμάτησε μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξομολογεῖται ἐξ ὀνόματος ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ καὶ προσθέτει τὰ ἀκόλουθα· «Καὶ κατοικῶ μεταξὺ λαοῦ ποὺ ἔχει ἐπίσης ἀκάθαρτα χείλη».

Καὶ διατί ἐδῶ κατηγορεῖ τὰ χείλη; Ἐννοεῖ τὴν ἔλλειψιν παρρησίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Πραγματικά, καὶ οἱ τρεῖς παῖδες τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἔλεγαν, ὅταν εὑρίσκοντο εἰς τὴν κάμινον· «Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀνοίξωμεν τὸ στόμα μας».[43] Καὶ τώρα, ἐπειδὴ ἦτο ἡ ὥρα τῆς ὑμνῳδίας καὶ τῆς δοξολογίας, 69 A καὶ ἔβλεπε τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις νὰ ἐκτελοῦν τὸ ἔργον αὐτό, πολὺ φυσικὰ στρέφει τὸν λόγον πρὸς τὰ χείλη, τὰ ὁποῖα κυρίως ἐκαλοῦντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν.[44] Ὥστε τὰ ἰδικά του χείλη ὠνόμασεν ἀκάθαρτα ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, ἀλλὰ τὰ χείλη τοῦ λαοῦ δὲν τὰ ὠνόμασε μὲ τὴν σημασίαν αὐτήν, μὰ

39. Ἡσ. 6, 5.
40. Πρβλ. Γεν. 18, 27.
41. Πρβλ. Α' Κορινθ. 15, 8.
42. «Ἔκτρωμα». Βρέφος προώρως γεννώμενον, ἐξάμβλωμα, χρησιμοποιούμενον μεταφορικῶς πρὸς δήλωσιν ἐσχάτης ταπεινώσεως καὶ ἀπραξίας.
43. Δαν. 3, 9 (προσευχὴ τοῦ Ἀζαρίου).
44. Δηλαδή, τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ μαζὶ μὲ τὰ Σεραφείμ.

τὰ ἐκάλεσεν ἀκάθαρτα, ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἦτο βυθισμένος εἰς τὴν ἁμαρτίαν.

«Καί, ὅμως, εἶδαν τὰ μάτιά μου τὸν βασιλέα Κύριον». Δι' αὐτὸ στενάζω καὶ θρηνῶ, λέγει, διότι, ἂν καὶ εἶμαι ἀνάξιος καὶ ἁμαρτωλός, ἐν τούτοις κατέστην ἄξιος τοιαύτης τιμῆς, ποὺ εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἀξίας μου καὶ ἐξύψωσε τὴν ὑπόστασίν μου. Ὅταν, ὅμως, λέγῃ «Εἶδον», νὰ μὴ σκέπτεσαι τὴν ἀκριβῆ ὅρασιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν θέαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὸς ἠδύνατο.

Καὶ πρόσεξε πόσον μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἐξομολογήσεως. **B** Κατηγόρησε τὸν ἑαυτόν του διὰ τὰς ἁμαρτίας του καὶ ἀμέσως ἐκκαθαρίσθη.[45] Πραγματικά, ὅταν εἶπε τὰς παραπάνω λέξεις, «Τότε ἀπεστάλη πρὸς ἐμὲ ἓν τῶν Σεραφείμ», λέγει, «τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄνθρακα ἀναμμένον, ποὺ ἔλαβε μὲ τὴν λαβίδα ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον.[46] Τὸν ἄνθρακα αὐτὸν ἤγγισεν εἰς τὰ χείλη μου[47] καὶ εἶπεν· Ἰδού, ἤγγισε τοῦτο τὰ χείλη σου καὶ ἀφήρεσε τὰς ἀνομίας σου καὶ ἐκαθάρισε τὰς ἁμαρτίας σου».[48] Μερικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ λεγόμενα ἐδῶ ἀποτελοῦν σύμβολα τῶν μελλοντικῶν μυστηρίων, δηλαδή, τὸ θυσιαστήριον, τὸ πῦρ ποὺ ὑπάρχει ἐπάνω εἰς αὐτό, ἡ δύναμις ποὺ ὑπηρετεῖται, ἡ προσφορὰ εἰς τὸ στόμα, ἡ κάθαρσις τῶν ἁμαρτιῶν, (εἶναι σύμβολα τῆς θείας Εὐχαριστίας),[49] ἐγώ, ὅμως, μένω ἀκόμη εἰς τὸ περιστατικὸν τῆς διηγήσεως τοῦ ὁράματος τοῦ προφήτου καὶ σᾶς ἐξηγῶ διατὶ συνέβη αὐτό.

C Πρόκειται νὰ ἀποσταλῇ πρὸς τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν διὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ μερικὰ πράγματα φοβερὰ καὶ ἀνυπόφορα. Ἀποστέλλονται, λοιπόν, τὰ Σεραφεὶμ διὰ νὰ τοῦ ἐμπνεύσουν θεῖον φόβον καὶ παρρησίαν. Καὶ διὰ νὰ

45. Δηλαδή, ἡ ταπεινὴ ἐξομολόγησις ἐπέτυχε τὴν τελείαν καὶ πλήρη συγγνώμην τοῦ προφήτου.
46. Ἀπὸ τὸ οὐράνιον θυσιαστήριον, τοῦ ὁποίου σύμβολον ἦτο τὸ θυσιαστήριον τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος.
47. Ἐπειδὴ αὐτὰ ἦσαν ἀκάθαρτα, ὅπως ὁ ἴδιος ὡμολόγησεν, καὶ ἀκόμη διότι θὰ ἐχρησίμευον διὰ τὸ προφητικὸν ἔργον. Ἡ προφητικὴ κλῆσις τοῦ Ἠσαΐου συνίσταται εἰς τὸν ἐξαγνισμὸν αὐτοῦ διὰ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν χειλέων του, ὅπως ἔγινε καὶ εἰς τὸν Ἱερεμίαν (1, 9).
48. Ἠσ. 6, 6-7. Εἰς τὰ λεγόμενα ἐδῶ περὶ ἄνθρακος ἐνεῖδον μερικοὶ πατέρες καὶ ὑμνογράφοι τὸν Χριστὸν ἢ τὴν θείαν εὐχαριστίαν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καθαρτικὴν δύναμιν τοῦ πυρὸς πρβλ. Ἠσ. 1, 25-26, Ἀριθ. 31, 23, Μαλ. 3, 2.
49. Πρβλ. σημείωσιν 48 τῆς παρούσης.

μὴ προβάλῃ ὡς δικαιολογίαν διὰ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ προφητικοῦ ἔργου, ὅπως ἔκανεν ὁ Μωϋσῆς, ὅταν ἔλεγεν ὅτι ἔχει ἀδύνατον φωνήν,[50] καὶ ὁ Ἱερεμίας, ὅτι εἶναι πολὺ νέος,[51] λέγων ὅτι ἔχει ἀκάθαρτα χείλη, ἔρχονται τὰ Σεραφεὶμ καὶ τοῦ καθαρίζουν τὰ ἁμαρτήματά του, ὄχι διὰ τῆς ἰδικῆς των δυνάμεως, (διότι αὐτὸ εἶναι δικαιοδοσία τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος), ἀλλὰ κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἄνθρακος. Πραγματικά, δὲν εἶπεν ὁ ἄγγελος, νά, ἐγὼ σὲ καθαρίζω ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας σου, ἀλλ' εἶπεν· «Ἰδού, αὐτὸ θὰ ἀφαιρέσῃ τὰς ἀνομίας σου **D** καὶ θὰ καθαρίσῃ τὰς ἁμαρτίας σου», ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ διαταγὴ αὐτοῦ ποὺ μὲ ἀπέστειλεν.

Διὰ ποῖον λόγον, ὅμως, ὁ ἄγγελος ἔπιασε τὸν ἄνθρακα μὲ τὴν λαβίδα; Δὲν ἐπρόκειτο, βέβαια, νὰ καῇ ἡ ἀσώματος δύναμις ἀπὸ τοὺς ἄνθρακας. Τότε, διατὶ ἔγιναν αὐτά; Μά, ἕνεκα τῆς μεγάλης συγκαταβάσεως. Καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς παίρνει τὸν ἄνθρακα ἀπὸ τὸ θυσιαστήριον τοῦ ναοῦ,[52] ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον προσεφέροντο αἱ θυσίαι καὶ ἐγίνοντο οἱ καθαρμοὶ τῶν ἁμαρτημάτων. Μήπως, πάλιν, ἀπορῇς, διατὶ δὲν ἐκάη τὸ στόμα τοῦ προφήτου; Ἀσφαλῶς, ἐπειδὴ δὲν ἦτο αἰσθητὸν πῦρ τὸ φαινόμενον. **E** Ἐξ ἄλλου, ὅταν ὁ Θεὸς πραγματοποιῇ κάτι, νὰ μὴ τὸ πολυεξετάζῃς, οὔτε νὰ τὸ περιεργάζεσαι, ἀφοῦ ἡ ἀναμμένη καὶ ὑλικὴ φωτιά, ὅταν ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, δὲν ἔδειξε τὴν καταστροφικήν της ἰδιότητα. Ἐάν, λοιπόν, ἐκεῖ, ποὺ ὑπῆρχαν κληματίδες καὶ πίσσα ὡς καύσιμος ὕλη, ἡ φλόγα ἐλησμόνησε τὴν ἀποστολήν της, διατὶ παραξενεύεσαι, ἐὰν τώρα εἰς ἕνα τόσον παράδοξον γεγονὸς τὸν ἐκαθάρισε, χωρὶς καθόλου νὰ τὸν καύσῃ τὸ πῦρ;

«Κατόπιν ἤκουσα[53] τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἠρώτα.[54] Ποῖον νὰ ἀποστείλω, διὰ νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν λα-

50. Πρβλ. Ἐξόδ. 4, 10.
51. Ἱερ. 1, 6.
52. Πρβλ. σημείωσιν 46 τῆς παρούσης.
53. Μετὰ τὴν κάθαρσιν ἀκούει πλέον ὁ Ἠσαΐας τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου.
54. Ὁ ἐρωτηματικὸς τρόπος τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἑνὸς μέν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ φωνὴ δὲν ἀπευθύνεται προσωπικῶς εἰς τὸν προφήτην, ἀποδεικνύουν τὴν ἐλευθέραν ἔμμεσον πρότασιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἠσαΐαν διὰ τὴν προφητικήν του ἐκλογήν. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐρώτησις ἀποδεικνύει καὶ τὴν δυσκολίαν τοῦ ἔργου.

όν μου τοῦτον;».[55] Βλέπεις πόσα ἐπέτυχε τὸ ὅραμα, πόσα κατώρθωσεν ὁ φόβος; 70 A Βέβαια, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Μωϋσέως κάτι ἀνάλογον ἔγινεν. Διότι, μολονότι δὲν ἐνεφανίσθησαν τότε τὰ Σεραφείμ, οὔτε ὁ Θεὸς νὰ κάθεται εἰς τὸν θρόνον του, ἀλλ' ὅμως ἕνα ἄλλο παράδοξον θέαμα ἐδείχθη τότε εἰς τὸν προφήτην καὶ μάλιστα θέαμα αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ὥστε κανένας δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ παρατηρήση. Πραγματικά, «ἡ βάτος ἐφλέγετο», λέγει, «ἀλλὰ δὲν ἐκαίετο».[56] Καὶ ὅμως, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὴν θερμὴν παρώθησιν ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὁ μέγας Μωϋσῆς ἀρνεῖται, προφασίζεται καὶ ἐπινοεῖ ἀναριθμήτους δικαιολογίας διὰ νὰ μὴ ἀναλάβη τὸ ἔργον καὶ λέγει· «Ἔχω ἀδύνατον φωνὴν καὶ εἶμαι βραδύγλωσσος» καὶ δι' αὐτὸ «νὰ ἐπιλέξης ἄλλον, τὸν ὁποῖον θὰ ἀποστείλης».[57] Καὶ ὁ Ἱερεμίας προβάλλει σὰν δικαιολογίαν τὴν νεαράν του ἡλικίαν.[58] Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, μετὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, χρονοτριβεῖ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας γύρω ἀπὸ τὸν ποταμόν, ἀρνούμενος καὶ διστάζων ν' ἀναλάβη τὴν προφητικήν του ἀποστολήν. B Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ παρέθεσε τὴν παραβολὴν ἐκείνην, λέγων· «Σὲ ἔχω τοποθετήσει φρουρὸν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας»,[59] καὶ ὅτι «θὰ ζητήσω τὴν ζωήν των ἀπὸ σένα».[60] Ἐπίσης, ὁ Ἰωνᾶς ὄχι μόνον παρῃτήθη ἀπὸ τὸ προφητικὸν ἔργον, ἀλλὰ καὶ ἐδραπέτευσεν.[61] Τί λοιπόν; Ὁ Ἠσαΐας εἶναι πιὸ τολμηρὸς ἀπὸ ὅλους, καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν μέγαν Μωϋσῆν; Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ὑποστηρίξη αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Τότε διατί ὁ Μωϋσῆς, ἂν καὶ διετάσσετο, ἠρνεῖτο, ἐνῷ ὁ Ἠσαΐας ἔσπευσε, χωρὶς νὰ διαταχθῆ κατ' εὐθεῖαν; Πραγματικά, δὲν τοῦ εἶπεν ὁ Θεὸς πήγαινε. Ἀλλά, ἐνῷ ὁ Θεὸς ἔλεγεν «ποῖον νὰ ἀποστείλω;», ἀμέσως ἥρπασε τοὺς λόγους αὐτοὺς σὰν ἐντολήν, ποὺ ἀπηυθύνετο πρὸς αὐτόν. Μερικοί, λοιπόν, ὑποστηρίζουν, ὅτι ἐπειδὴ ἡμάρτησε, μὲ τὸ νὰ μὴ ἐλέγξη τὸν βασιλέα Ὀζίαν, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ εἰσέλθη εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ, C καὶ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δικαιολογηθῆ διὰ τὴν ἁμαρτίαν του αὐτήν, δι' αὐτὸ δεικνύει

55. Ἠσ. 6, 8.
56. Ἐξόδ. 3, 2.
57. Ἐξόδ. 4, 10 καὶ 13.
58. Πρβλ. Ἱερ. 1, 6.
59. Ἰεζ. 3, 17.
60. Ἰεζ. 3, 18.
61. Ἰων. 1, 3.

τόσην προθυμίαν εἰς τὴν συνέχειαν καὶ ὑπακούει ἀμέσως, ὥστε νὰ ἐξευμενίση τὸν Θεόν. Δι' αὐτό, ἀκριβῶς, ἔλεγεν ὅτι ἔχει ἀκάθαρτα χείλη, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ ὁμιλῇ. Μά, δὲν θὰ παραδεχθῶ τοὺς λέγοντας αὐτά, διότι πιὸ ἀξιόπιστος ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὸν Ἠσαΐαν θαρραλέον καὶ λέγει· «Ὁ Ἠσαΐας δὲ ἐν μέσῳ τῶν Ἰσραηλιτῶν λαμβάνει τὴν τόλμην καὶ λέγει ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ».[62] Δι' αὐτό, βέβαια, δὲν ἀπέθανεν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον, ἀλλ', ὅπως λέγεται, ὑπέστη μαρτυρικὴν τιμωρίαν,[63] D ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ὑπέφεραν τὸν ἔλεγχόν του.

Ἐκτὸς αὐτῶν, πουθενὰ δὲν ἀναφέρει ἡ Ἁγία Γραφὴ ὅτι παρευρίσκετο, ὅταν ἐγίνοντο τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸν Ὀζίαν περιστατικὰ καὶ ὅτι, μολονότι ἦτο παρών, ἐσιώπα, ἀλλὰ αὐτὰ τὰ ἐπινοοῦν ἀφ' ἑαυτῶν καὶ αὐθαίρετα, ὅσοι ὑποστηρίζουν τὰς ἀπόψεις αὐτάς. Τί ἠμποροῦμεν, λοιπόν, νὰ εἴπωμεν; Μά, ὅτι δὲν εὑρίσκοντο ὑπὸ τὰς ἰδίας συνθήκας ὁ Ἠσαΐας καὶ ὁ Μωϋσῆς. Πραγματικά, ὁ Μωϋσῆς ἀπεστέλλετο εἰς ξένην καὶ βάρβαρον χώραν καὶ πρὸς βασιλέα μαινόμενον καὶ λυσσῶντα, διὰ νὰ ἀσκήση τὸ προφητικόν του ἔργον. Ἐνῷ ὁ Ἠσαΐας θὰ ἀπηυθύνετο πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του, οἱ ὁποῖοι πολλάκις εἶχον ἀκούσει προφητικὸν κήρυγμα καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἶχον διαπαιδαγωγηθῆ μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ. Συνεπῶς, δὲν ἐχρειάζετο ἡ ἰδία γενναιότης διὰ νὰ ὑπακούση κανεὶς εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς περιπτώσεις.

E Ἄλλοι, ὅμως, ὑποστηρίζουν ὅτι καὶ κάποια ἄλλη αἰτία τοῦ ἐπροκάλεσε τὴν προθυμίαν αὐτήν. Ἐπειδή, δηλαδή, ἐξωμολογήθη καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ τὸν λαὸν καὶ εἶδε τὰ Σεραφεὶμ νὰ ἀποστέλλωνται καὶ νὰ καθαρίζουν τὰ χείλη του, ἤλπισεν ὅτι τὸ ἴδιον θὰ γίνῃ καὶ εἰς τὸν λαὸν καὶ ὅτι αὐτὸ θὰ μεταβῆ νὰ ἀναγγείλη εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας, δι' αὐτὸ καὶ μὲ προθυμίαν ἥρπασε τὴν εὐκαιρίαν, ποὺ τοῦ ἔδιδεν ὁ Θεός. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἦσαν φιλόθεοι οἱ ἅγιοι, 71 A καθ' ὅμοιον τρόπον ἦσαν καὶ πιὸ εὐσπλαγχνικοὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἐπειδή, λοιπόν, ἤλπισεν ὅτι θὰ ἐξαγγείλη κάποιαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, δι' αὐτὸ ἔσπευσεν ἀ-

62. Ρωμ. 10, 20.
63. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐπριονίσθη, ὀλίγον μετὰ τὸ 700 π.Χ.

μέσως καὶ λέγει· «Ἰδού. Ἐγὼ εἶμαι πρόθυμος. Ἀπόστειλόν με».[64] Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ψυχή του ἦτο τολμηρὴ ἐνώπιον τῶν κινδύνων. Καὶ τὴν γενναιότητά του αὐτὴν ἀποδεικνύει ὁλόκληρον τὸ βιβλίον του.

Ὅταν, λοιπόν, ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὸ ἔργον τοῦ προφήτου, καὶ δὲν ἠμποροῦσε πλέον νὰ ἀρνηθῇ, τότε ἀκούει καὶ τὰ λυπηρὰ πράγματα. Διότι καὶ ὁ Θεὸς τὸν μετεχειρίσθη κατὰ τρόπον σοφόν. Πραγματικά, δὲν τοῦ εἶπεν ἐξ ἀρχῆς πήγαινε καὶ κήρυξε τὰ ἑξῆς. Ἀλλὰ κατὰ πρῶτον ἄφησε μετέωρον τὴν ἐντολὴν καὶ ἀκαθόριστον τὸν τρόπον τῆς ἀποστολῆς. **B** Ἀφοῦ ὑπήκουσεν, ὅμως, μὲ εὐκολίαν, τοῦ λέγει καὶ τὰ δεινὰ ποὺ θὰ εὕρουν τοὺς Ἰουδαίους. Ποῖα εἶναι αὐτά; «Πήγαινε», λέγει, «νὰ εἴπῃς εἰς τὸν λαὸν αὐτόν. Κατ' ἐπανάληψιν θὰ ἀκούσετε λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ τίποτε δὲν θὰ ἐννοήσετε. Γεγονότα ἀναντίρρητα θὰ ἴδετε, ἀλλὰ τίποτε δὲν θὰ προσέξετε.[65] Αὐτὸ ἔγινε, διότι ἐπωρώθη, ἐσκληρύνθη[66] ἡ καρδία τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ ἔτσι ἐφάνησαν βαρέα τὰ λόγια αὐτὰ εἰς τὴν ἀκοήν του. Ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς των, διὰ νὰ μὴ ἴδουν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν των τὰ πράγματα, νὰ μὴ ἀκούσουν τὰ λόγια μου διὰ τῶν ὤτων των καὶ ἐννοήσουν,[67] ὥστε νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς ἐμὲ καὶ ἐγὼ νὰ θεραπεύσω αὐτούς».[68]

64. Ἠσ. 6, 8.

65. Μολονότι θὰ ἀκούουν συνεχῶς τὸν προφητικὸν λόγον, ἐν τούτοις δὲν θὰ ὑπακούουν εἰς αὐτόν. Ἐδῶ προεξαγγέλλεται ἡ ἀποτυχία τοῦ ἔργου τοῦ Ἠσαΐου. Ὡς αἰτία δὲ τῆς μὴ κατανοήσεως, τῆς τυφλώσεως καὶ τῆς πωρώσεως δηλοῦται ἡ ἔλλειψις ἐσωτερικῆς δεκτικότητος. Πρόκειται, δηλαδή, περὶ ἐθελοτυφλώσεως καὶ ἐθελοκωφώσεως τοῦ λαοῦ.

66. Δι' ὅσων λέγονται ἐν προκειμένῳ αἰτιολογεῖται ἡ ἀποτυχία τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἠσαΐου. Τὸ περιεχόμενον τοῦ στίχου αὐτοῦ (10) εἶναι ψυχολογικώτατον, διότι πραγματικὰ παρατηρεῖται πολλὰς φοράς, ὅτι ἀγνώμονες ἄνθρωποι εὐεργετούμενοι πωροῦνται καὶ σκληρύνονται καὶ καθίστανται πλέον ἀγνώμονες, ἄλλοι δὲ φωτιζόμενοι δι' ἀφθονωτέρου πνευματικοῦ φωτὸς τυφλοῦνται ἀκόμη περισσότερον.

67. Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ προφήτου ἐξεπληρώθησαν καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βλέπε Ματθ. 8, 10 - 17 καὶ Μάρκ. 4, 10 - 12.

68. Ἠσ. 6, 9 - 10. Διὰ τῶν δύο αὐτῶν στίχων δηλοῦται ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἁμαρτάνουν ἐπειδὴ τὸ θέλει ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκ κακῆς χρήσεως τῆς θελήσεώς των. Οἱ Σημιτικοὶ λαοὶ δὲν ἐγνώριζον τὴν λεπτὴν διάκρισιν, τὴν ὁποίαν κάνομεν ἡμεῖς περὶ δύο θελημάτων τοῦ Θεοῦ, τῆς θελήσεως, δηλαδή, δι' ἧς θέλει τὸ καλὸν καὶ τῆς παραχωρήσεως, δι' ἧς ἐπιτρέπει τὸ κακόν. Αὐτοὶ ἀπέδιδον καλὸν καὶ κακὸν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐννοήσουν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ κάτι ἀπὸ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ.

Οἱ λόγοι αὐτοί, νομίζω, ὅτι δὲν χρειάζονται καθόλου ἑρμηνείαν, ἐφ' ὅσον ἐπρόφθασαν καὶ ἡρμήνευσαν αὐτοὺς ἐκεῖνοι ποὺ μὲ ἀκρίβειαν τοὺς ἐγνώριζαν, **C** δηλαδή, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Ἰωάννης, ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς,[69] ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος λεπτομερῶς ἐγνώριζε καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα. Πραγματικά, ὁ Παῦλος, ἀπευθυνόμενος εἰς τὴν Ρώμην πρὸς τοὺς προσελθόντας μὲν ἀρχικῶς εἰς τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν, ἀλλ' ἀπομακρυνθέντας ἐν συνεχείᾳ καὶ μὴ ἀνεχομένους νὰ ἀκούουν τοὺς λόγους του, ἔλεγεν· «Καλὰ εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι θὰ ἀκούσετε μὲ τὴν ἀκοήν σας τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ δὲν θὰ τὴν καταλάβετε».[70] Ὁ δὲ υἱὸς τῆς βροντῆς, ἐπειδὴ ἔβλεπον τὰ θαύματα καὶ δὲν ἐπίστευαν καὶ ἤκουον τὰς δογματικὰς ἀληθείας καὶ δὲν τὰς ἐπρόσεχον, (πραγματικά, ἀνέστησεν ὁ Χριστὸς τὸν Λάζαρον καὶ ἐπεχείρουν νὰ τὸν φονεύσουν, ἐξέβαλλεν τοὺς δαίμονας καὶ τὸν ὠνόμαζον δαιμονισμένον, **D** ὡδήγει πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Πατέρα καὶ τὸν ἐθεώρουν πλάνον καὶ παρεδέχοντο τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις), μνημονεύει τὴν προφητείαν αὐτὴν λέγων· «Σωστὰ εἶπεν ὁ Ἠσαΐας ὁ προφήτης, ὅτι κατ' ἐπανάληψιν θὰ ἀκούσετε λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ τίποτε δὲν θὰ ἐννοήσετε, θὰ ἴδητε γεγονότα ἀναντίρρητα, ἀλλὰ τίποτε δὲν θὰ προσέξετε».[71]

Ἐπειδή, δηλαδή, εἶχον τυφλωθῆ τὰ ἐσωτερικὰ μάτια τῆς ψυχῆς, δὲν τοὺς ἔδιδον καμμίαν ὠφέλειαν τὰ ἐξωτερικὰ μάτια, ἀφοῦ τὸ κριτήριον τῆς διανοίας των εἶχε διαφθαρῆ. Δι' αὐτό, ἐνῷ ἔβλεπον, δὲν ἐννοοῦσαν, καί, ἐνῷ ἤκουον, δὲν ἀντελαμβάνοντο. Καὶ προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς καταστάσεως αὐτῆς, λέγων, ὅτι συνέβαινον αὐτὰ ὄχι ἐπειδὴ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα εἶχον ἀχρηστευθῆ, οὔτε ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ ἱκανότης νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἀκούουν εἶχεν ὑποστῆ βλάβην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ καρδία των εἶχε διαφθαρῆ. **E** «Τοῦτο ἔγινεν, ἐπειδὴ ἐσκληρύνθη, ἐπωρώθη ἡ καρδία τοῦ λαοῦ αὐτοῦ», λέγει. Ἡ σκλήρυνσις, ἡ πώρωσις τῆς διανοίας προέρχεται ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐπιγείων πραγμάτων. Καὶ ὁ Παῦλος, ἐξηγῶν τὴν παχύτητα[72] αὐτὴν τῆς δια-

69. Πρβλ. Μάρκ. 3, 17.

70. Πράξ. 28, 25 - 26.

71. Τὸ χωρίον δὲν ὑπάρχει παρ' Ἰωάννῃ.

72. Ὁ Χρυσόστομος χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «παχύτητα» ἐκ τοῦ ρήματος τοῦ Ἠσαΐου (6, 10) «ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία...».

νοίας, ἔλεγεν· «Δὲν ἠμπόρεσα νὰ σᾶς ὁμιλήσω ὅπως θὰ ὡμίλουν πρὸς χριστιανοὺς πνευματικοὺς καὶ προοδευμένους, διότι δὲν εἴχατε ἀκόμη ἀρκετὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἀλλ' οὔτε καὶ τώρα ἔχετε ἀρκετὴν δύναμιν».[73] Προσθέτει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν, λέγων· «Διότι σᾶς ἐρωτῶ· ἐφ' ὅσον μεταξύ σας ὑπάρχουν φιλονικίαι, φθόνος καὶ διαιρέσεις δὲν εἶσθε ἄνθρωποι κυριευμένοι ἀπὸ σαρκικὰ ἐλατήρια καὶ πάθη;».[74]

Ἀφοῦ, λοιπόν, καὶ ἐκεῖνοι ἐφθείροντο ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ τὴν ζηλοτυπίαν καὶ ἐπολιορκοῦντο ἀπὸ ἀναρίθμητα ἄλλα πάθη, κατέστησαν σκληρὸν καὶ πωρωμένον τὸ μάτι τῆς διανοίας των καὶ δὲν ἠμποροῦσαν πλέον νὰ βλέπουν καθαρά. 72 A Δι' αὐτὸ καὶ ἐσχημάτιζον διαφορετικὰς εἰκόνας καὶ ἰδέας διὰ τὰ βλεπόμενα, καὶ μάλιστα ἀντιθέτους τῆς πραγματικῆς των ὑποστάσεως. Συνεπῶς, ἐπειδὴ ὁ προφήτης ἔβλεπεν ὅλα αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν, ἐτόνισεν ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ νοσήματος.

Σύ, ὅμως, πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, ὅτι ἐνῷ ἦσαν δύο προφητεῖαι, τὴν μὲν ἀναφερομένην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ ἀγαθά, ποὺ θὰ δοθοῦν εἰς τὴν οἰκουμένην, τὴν ἐδέχθησαν τὰ Σεραφείμ, ὅταν ἔλεγον «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶναι ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ καὶ ἡ γῆ ὅλη εἶναι πλήρης τῆς θείας δόξης αὐτοῦ», ἐνῷ τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν ὑποδούλωσιν καὶ τὰς τιμωρίας τῶν Ἰουδαίων τὴν ἄφησαν εἰς τὸν προφήτην, διὰ νὰ ἀντιληφθῇς καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἐκκλησίας.

«Καὶ ἠρώτησα τὸν Κύριον. Μέχρι πότε, Κύριε, θὰ συνεχισθῇ ἡ ὀργή σου κατ' αὐτῶν;» Βλέπεις ὅτι δὲν ἐξητάσαμεν τυχαῖα B καὶ ἄσκοπα τὴν ὑπακοὴν τοῦ προφήτου εἰς τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔγινε μὲ τόσην μεγάλην προθυμίαν; Ὅταν, λοιπόν, ἤκουσεν ἀντίθετα ἀπὸ ὅσα ἤλπισε, δηλαδή, ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν ὁλοκληρωτικήν, ἐρωτᾷ διὰ νὰ μάθῃ τοὐλάχιστον τὸ μέγεθος καὶ τὴν διάρκειαν τῆς τιμωρίας. Διότι δὲν εἶχε τὴν τόλμην νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπαλλαγήν των ἀπὸ τὴν ὀργήν του, ἐπειδὴ προέφθασεν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ ἔδειξεν ὅτι αἱ ἁμαρτίαι των ἦσαν ἀσυγχώρητοι, διότι τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν δὲν προήρχοντο ἀπὸ ἐ-

73. Α' Κορινθ. 3, 1-2.
74. Α' Κορινθ. 3, 3.

πιπολαιότητα, οὔτε ἀπὸ γνώμην ποὺ παρεσύρετο, ἀλλὰ ἦσαν ἀποτέλεσμα ψυχῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἔργον τὴν παρακοήν, καὶ προϊόντα φιλονίκου διανοίας, C σὰν νὰ ἀνθίσταντο εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ προθυμίαν. Ὅθεν, ὑπονοῶν αὐτὸ ἔλεγεν· «Διὰ νὰ μὴ ἴδουν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν των τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐννοήσουν, ὥστε νὰ ἐπιστρέψουν πρὸς ἐμὲ καὶ ἐγὼ νὰ θεραπεύσω αὐτούς». Δηλαδή, σὰν νὰ ἐφοβοῦντο, λέγει, μήπως μάθουν κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, ἔτσι μὲ τόσην μεγάλην φροντίδα διέφθειραν τὴν διάνοιάν των.

Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, καὶ ἡ κατηγορία ἦτο βαρυτάτη καὶ ἡ τιμωρία ἀναπόφευκτος, ἐκεῖνο ποὺ ὑπελείπετο, αὐτὸ ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ. Ἀλλὰ ἐνῷ ἐρωτᾷ διὰ νὰ πληροφορηθῇ, συγχρόνως ὑποβάλλει καὶ τὴν παράκλησίν του. Ἐπειδή, ὅμως, δὲν ἐτολμοῦσε νὰ παρακαλέσῃ καθαρὰ περὶ αὐτοῦ, δι' αὐτὸ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς μαθήσεως ἐφευρίσκει τὴν ἐρώτησιν καὶ λέγει· D «Μέχρι πότε,[75] Κύριε, θὰ συνεχισθῇ ἡ ὀργή σου κατ' αὐτῶν; Ὁ Κύριος ἀπήντησε. Μέχρις ὅτου[76] αἱ πόλεις μείνουν ἔρημοι δι' ἔλλειψιν ἀνθρώπων καὶ ἡ ὕπαιθρος χώρα ἐρημωθῇ καὶ αὐτή. Μετὰ ταῦτα θὰ ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ οἱ ἐναπομείναντες θὰ πληθυνθοῦν. Καὶ τώρα ἀκόμη μὲ τὴν τόσην ὀργὴν ὁ Κύριος θὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν χώραν τὸ ἓν δέκατον.[77] Τοῦτο θὰ ὑποστῇ τὴν τιμωρίαν[78] του ἐπὶ τόπου, ὅπως ἡ τερέβινθος καὶ τὸ βαλανίδιον, ὅταν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν θήκην του.[79] Ἅγιον σπέρ-

75. Ὁ προφήτης δὲν δύναται νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ κατὰ τοῦ λαοῦ θὰ ὑπάρχῃ συνεχῶς. Δι' αὐτὸ ἐρωτᾷ διὰ τὸ πόσον θὰ διαρκέσῃ αὐτὴ καὶ διατυπώνει τὴν ἐπιθυμίαν συντμήσεως τοῦ χρόνου.

76. Ὁ Θεός, ὅμως, δὲν μεταπείθεται καὶ προλέγει τὴν ἐρήμωσιν τῆς χώρας. Διὰ τοῦ χρησιμοποιουμένου «ἕως» θέτει χρονικὸν ὅριον καὶ ἀποκλείει τὴν ἀπεριόριστον διάρκειαν τῆς ὀργῆς του.

77. Τὸ ὑπόλοιπον, τὸ «λεῖμμα» τοῦ Ἰσραήλ, τὸ ὁποῖον θα σωθῇ ἀπὸ τὴν Βαβυλώνιον καταστροφήν, ὀνομάζεται ἐδῶ «ἐπιδέκατον», δηλαδή, τὸ ἓν δέκατον, ἕνα μέρος αὐτοῦ.

78. Μά, καὶ τὸ ὑπόλοιπον αὐτὸ θὰ ὑποστῇ δοκιμασίας. Ἴσως ἐδῶ πρέπει νὰ ἐννοηθοῦν οἱ διωγμοὶ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὴν Βαβυλώνιον αἰχμαλωσίαν καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, ἰδίᾳ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς γενόμενοι τοιοῦτοι.

79. Τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον εἶναι σαφέστερον ἐν προκειμένῳ καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅπως ἀπὸ τὴν τερέβινθον καὶ τὴν βάλανον, ὅταν καταπέσουν μένει κάποιος κορμός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον φυτρώνει νέον δένδρον», ἔτσι θὰ συμβῇ καὶ εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, δηλαδή, ὅσον καὶ ἂν τιμωρηθῇ, θὰ μείνῃ κάποιο ὑπόλοιπον ἀπὸ αὐτόν, τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον θὰ ἴδῃ τὴν Μεσσιακὴν Σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ θὰ χρησιμεύσῃ σὰν φυτώριον αὐτῆς.

μα εἶναι ὁ κορμός των».[80]

Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὴν προφητείαν, στρέφει καὶ πάλιν τὸν λόγον πρὸς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ προλέγει τὴν ἅλωσιν τῶν δέκα φυλῶν[81] **E** καὶ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰς δύο φυλὰς[82] κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐκείνην. Ἐν συνεχείᾳ ἔρχεται εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τῶν δύο αὐτῶν φυλῶν,[83] ἐπειδὴ δὲν ἐχρησιμοποίησαν καθόλου καλὰ τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τέλος ἔρχεται εἰς τὴν εὐημερίαν ποὺ θὰ ἔλθῃ εἰς αὐτοὺς μὲ βάσιν τὸ ὑπόλοιπον ποὺ θὰ σωθῇ.[84] Πραγματικά, ὅταν λέγῃ, «μέχρις ὅτου αἱ πόλεις μείνουν ἔρημοι δι' ἔλλειψιν κατοίκων», ὑπαινίσσεται τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν δέκα φυλῶν. 73 **A** Ὅλοι τότε, βέβαια, ἠφανίσθησαν ἀμέσως καὶ μὲ μεγάλην ὁρμὴν συνελήφθησαν καὶ ὡδηγήθησαν ὅλοι εἰς τὴν ξένην χώραν, ὥστε καὶ αἱ πόλεις ὅλαι νὰ μείνουν χωρὶς κατοίκους καὶ ἡ γῆ ἔρημος ἀπὸ τοὺς καλλιεργητάς της, πρὸς ὠφέλειαν ἐκείνων ποὺ θὰ ἐσώζοντο. Ὅταν, λοιπόν, λέγῃ, «μέχρις ὅτου αἱ πόλεις μείνουν ἔρημοι δι' ἔλλειψιν κατοίκων καὶ οἱ οἶκοι μείνουν ἔρημοι δι' ἔλλειψιν ἀνθρώπων», τότε προλέγει καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὅταν, ὅμως, λέγῃ, ὅτι «ὕστερα ἀπ' αὐτὰ θὰ ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἐξορίας», ἢ ἐννοεῖ τὴν καθολικὴν ὅλων εὐτυχίαν ἢ τὴν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν δέκα φυλῶν εὐημερίαν τῶν δύο ἄλλων φυλῶν. **B** Διότι, ὅταν ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ Σενναχηρὶμ[85] καὶ τὸν

βαρβαρικὸν στρατὸν καὶ ἐκέρδισαν τὴν παράδοξον νίκην, πάλιν ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἦσαν εὐτυχεῖς, ἐπειδὴ κανένας πόλεμος δὲν τοὺς ἐτάρασσεν. Ὅταν λέγῃ, λοιπόν, ὁ προφήτης «μακρυνεῖ»,[86] ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἐννοεῖ ἢ τὸ μῆκος τῶν ἐτῶν. Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει διὰ τὰς δύο φυλὰς προσέθεσε, ὅτι «ἐπάνω εἰς τὴν χώραν θὰ ἀφήσῃ τὸ ἕνα δέκατον», ὀνομάζων «ἐπιδέκατον»,[87] τὸ ὑπὲρ τοῦ δέκα, τὸ περισσὸν τοῦ δέκα, ποὺ εἶναι αἱ δύο φυλαί.[88] Τὴν ἰδίαν ἔκφρασιν χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ Παῦλος, **C** ὅταν λέγῃ «ἐνεφανίσθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς»,[89] δηλαδή, εἰς περισσοτέρους ἀπὸ πεντακοσίους.

«Καὶ αὐτὸ τὸ ὑπόλοιπον θὰ ὑποστῇ τὴν τιμωρίαν ἐπὶ τόπου, ὅπως ἡ τερέβινθος». Πρόκειται διὰ τὰς δύο φυλάς. «Καὶ ὅπως τὸ βαλανίδιον, ὅταν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν θήκην του». Ὅπως, δηλαδή, ὁ καρπὸς ἐκεῖνος εἶναι ἄσχημος, ὅταν πέσῃ ἀπὸ τὴν θήκην του, ἔτσι καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι καταγέλαστοι καὶ ἐπονείδιστοι, ὅταν θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν των καὶ γυμνωθοῦν ὅλοι τους ἀπὸ τὴν δόξαν ἐκείνην.

«Ἅγιον σπέρμα εἶναι ὁ κορμός των».[90] Βέβαια, δὲν θὰ εἶναι ἀθεράπευτα τὰ κακά, λέγει, οὔτε αἰώνια, ἀλλὰ τὸ σπέρμα αὐτῆς θὰ εἶναι ἅγιον καὶ «στήλωμα»,[91] δηλαδή, βέβαιον, σταθερόν, ἀκίνητον, ἀναμένον τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Θὰ ἐκπέσουν μὲν ἀπὸ τὴν εὐημερίαν των, **D** ἀλλὰ οἱ ἴδιοι δὲν θὰ ὑποστοῦν ὁλοκληρωτικὴν καταστροφήν, μὰ θὰ παραμείνουν καὶ θὰ διατηρηθοῦν, μέχρις ὅτου νὰ ἐπανακτήσουν τὴν προηγουμένην πολιτείαν καὶ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν παλαιάν των ἁγιωσύνην.

---

80. Ἠσ. 6, 11-13. Ἡ τελευταία φράσις «Ἅγιον σπέρμα εἶναι ὁ κορμός των», δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο'. Αὐτὴ προστίθεται εἰς πολλοὺς κώδικας ἀπὸ τοῦ Θεοδοτίωνος καὶ δι' αὐτῆς ἐκφράζεται σαφέστερον ἡ παρήγορος καὶ οἰκεία εἰς τὸν προφήτην ἰδέα περὶ ἐπιβιώσεως ἁγίου ὑπολοίπου.

81. Ἐνταῦθα πρόκειται διὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 722 ἅλωσιν τῆς Σαμαρείας (πρωτευούσης τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ) ὑπὸ τοῦ Σαργὼν Β' (722-705) βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων. Οὕτω κατελύθη τὸ βασίλειον αὐτὸ καὶ μεγάλο μέρος τοῦ ἰσραηλιτικοῦ πληθυσμοῦ ἤχθη αἰχμάλωτον εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἐνῷ ξένοι ἄποικοι, ἐλθόντες ἀπὸ Ἀνατολῶν, ἐγκαθίστανται εἰς τὴν ἐρημωθεῖσαν χώραν, φέροντες ἴδιον πολιτισμὸν καὶ λατρείαν. Πρβλ. Δ' Βασιλ. 17 ἑξ.

82. Ἐννοεῖ τὰς φυλὰς τοῦ Ἰούδα καὶ Βενιαμείν, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐσώθη κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀσσυρίων.

83. Πρόκειται διὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν Βαβυλώνιον αἰχμαλωσίαν (586-538).

84. Πρβλ. σημειώσεις 79 καὶ 80 τῆς παρούσης.

85. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σαργὼν Β'. Ἐπολιόρκησεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὸ 701 π.Χ., ἀλλ' ὁ στρατός του ὑπέστη ἐπιδημικὴν πανωλεθρίαν ἀπὸ τὴν θείαν δύναμιν. Πρβλ. Δ' Βασιλ. 19 ἑξ. καὶ Ἠσ. 37.

86. Λέξις τοῦ κειμένου, Ἠσ. 6, 12.

87. Λέξις τοῦ κειμένου, Ἠσ. 6, 13.

88. Πρβλ. καὶ σημείωσιν 77 τῆς παρούσης.

89. Α' Κορινθ. 15, 6.

90. Πρβλ. σημείωσιν 80 τῆς παρούσης.

91. Λέξις τοῦ κειμένου τῆς προφητείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'*

«Κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Ἄχαζ[1] τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωάθαμ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀζίου τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα».[1α]

E Ἐκεῖνο ποὺ πολλὰς φορὰς εἶπα, τὸ ἴδιον καὶ τώρα θὰ ἐπαναλάβω, ὅτι, δηλαδή, κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν δὲν ἐλέγοντο αἱ προφητεῖαι μὲ σκοπὸν νὰ πληροφορηθοῦν ἁπλῶς οἱ Ἰουδαῖοι τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ ἐλάμβανον χώραν διὰ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν γνῶσιν αὐτὴν καὶ νὰ καταστοῦν σωφρονέστεροι ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς καὶ νὰ δείξουν μεγαλυτέραν προθυμίαν περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀρετῆς ἐκ τῆς ὑποσχέσεως τῶν ἀγαθῶν, διδασκόμενοι καὶ ἀπὸ τὰς δύο περιπτώσεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν φροντίδα αὐτοῦ διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Πραγματικά, δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν προελέγοντο τὰ μέλλοντα καί, ἀκόμη, διὰ νὰ μὴ νο-

* Μὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀρχίζει ἡ δευτέρα ὁμὰς τῶν λόγων τοῦ προφήτου, ἡ ὁποία διαλαμβάνει τὰ κεφάλαια 6-12, κέντρον τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν αἱ προφητεῖαι περὶ τοῦ Μεσσίου, δι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἑρμηνευτὰς ὀνομάζονται «βιβλίον τοῦ Ἐμμανουήλ». Βασικὸς πυρὴν τοῦ τμήματος τούτου εἶναι τὸ κήρυγμα τοῦ προφήτου περὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι εἰς τὰς ξένας συμμαχίας. Ἔχομεν ἐν προκειμένῳ τὴν σύγκρουσιν μεταξὺ τῆς τακτικῆς τοῦ Ἡσαΐου νὰ ἐμπιστεύωνται οἱ Ἰουδαῖοι τὰ πάντα εἰς τὸν Θεὸν καὶ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ βασιλέως Ἄχαζ νὰ προτιμήσῃ τὴν συμμαχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων (7, 1-13). Ὁ Θεὸς θὰ προστατεύσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς Αὐτὸν καὶ θὰ τιμωρήσῃ κάθε συνθήκην μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων διὰ τῆς ἐλεύσεως ξένων ἐπιδρομέων καὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας.

Εἰδικώτερον τὸ ἑρμηνευόμενον κατωτέρω 7ον κεφάλαιον δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τὰ ἑξῆς μέρη:

1) Στίχοι 1-9. Τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον τῆς προφητείας.
2) Στίχοι 10-17. Τὸ σημεῖον τοῦ Ἐμμανουήλ.
3) Στίχοι 18-25. Ἡ ἐπικειμένη καταστροφή.

1. Ἄχαζ: Βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα (736-716), γνωστὸς διὰ τὴν ροπήν του πρὸς τὴν εἰδωλολατρίαν. Τὰ σχετιζόμενα μὲ αὐτὸν γεγονότα ἐκτίθενται ἐν Δ' Βασιλ. 16 καὶ Β' Παραλ. 28, καθὼς καὶ ἐν τῷ ὑπὸ μετάφρασιν 7ῳ κεφ. τοῦ Ἡσαΐου.

1α. Ἡσ. 7, 1.

μίσουν ὅτι ἄσκοπα καὶ τυχαῖα συμβαίνουν τὰ γεγονότα, σὰν ἀποτέλεσμα κάποιας φυσικῆς τάξεως ἢ φορᾶς τῶν πραγμάτων, 74 A ἀλλὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι σύμφωνα μὲ τὴν οὐράνιον τάξιν καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ γίνονται καὶ τὰ δύο αὐτά. Ἡ ἀντίληψις τῆς σχέσεως αὐτῆς τῶν γεγονότων ὠφέλει πάρα πολὺ αὐτοὺς εἰς τὸν τομέα τῆς θεογνωσίας.

Ἐπειδή, ὅμως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ παραπάνω ἐπρόφθασα καὶ εἶπα, τὸ περιεχόμενον τῆς προφητείας δὲν ἀπεδεικνύετο συγχρόνως μὲ τὴν διατύπωσιν αὐτῆς, ἀλλὰ τὰ μὲν λόγια ἐλέγοντο τότε, ἐνῷ τὰ δι' αὐτῶν προφητευόμενα γεγονότα ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθοῦν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ ἔτη καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς αὐτῶν ἀπέθνῃσκον πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐξακριβώσουν τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, κύτταξε τί κάνει καὶ τί χρησιμοποιεῖ ὁ Θεός. Συνδέει, δηλαδή, μίαν προφητείαν πρὸς ἄλλας προφητείας, ἐκείνας, ποὺ πρόκειται νὰ πραγματοποιηθοῦν ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον, πρὸς ἐκείνην, ποὺ θὰ γίνῃ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον, καὶ διὰ μέσου ἐκείνης, ποὺ ἐπηλήθευσεν εἰς τὴν ἐποχήν των, παρέχει μεγάλην καὶ βεβαίαν ἀπόδειξιν δι' ἐκεῖνα, B τὰ ὁποῖα θὰ συμβοῦν μετὰ τὴν παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν.

Εἰς τὰ Εὐαγγέλια καὶ κατ' ἄλλον τρόπον προσφέρει μεθοδικὰ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ὠφελείας, μὲ τὸ νὰ συνάπτῃ τὰ θαύματα πρὸς τὰς προφητείας καὶ νὰ βεβαιώνῃ τὸ ἕνα διὰ τοῦ ἄλλου. Δηλαδή, ἐννοῶ τὸ ἑξῆς· ἐπλησίασε τὸν Ἰησοῦν ὁ λεπρὸς καὶ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τὴν λέπραν[2] καὶ πάλιν, ὕστερα ἀπ' αὐτόν, ὁ δοῦλος τοῦ ἑκατοντάρχου ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἀσθένειαν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ περιστατικὰ ἦσαν μεγάλα θαύματα. Μά, ὁ Χριστὸς δὲν ἐστάθη εἰς τὰ θαύματα αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ προφητείαν. Ὅταν, λοιπόν, ὁ ἑκατόνταρχος ἔδειξε τὴν ἀξιοθαύμαστον καὶ μεγάλην του ἐκείνην πίστιν, C διὰ τῆς ὁποίας ἀπήλλαξε τὸν δοῦλόν του ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, συνέχισεν ὁ Χριστὸς λέγων· «Πολλοὶ θὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν καὶ θὰ καθήσουν εἰς τὸ τραπέζι μαζὶ μὲ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, ἐνῷ τὰ παιδιὰ τῆς βασιλείας

2. Πρβλ. Ματθ. 8, 1-4.

θὰ ριφθοῦν ἔξω».[3] Ἔλεγε δὲ αὐτὰ προαναγγέλλων καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἰουδαίων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τώρα πλέον ἀπεδείχθη διὰ τῶν γεγονότων καὶ εἶναι εἰς ὅλους πιὸ φανερὸν καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἀλλὰ τότε ἦτο ἀκόμη ἄδηλον καὶ δὲν τὸ παρεδέχοντο εὔκολα οἱ ἄπισται. Δι' αὐτό, ἀκριβῶς, θαῦμα προηγήθη τοῦ τότε συμβάντος, τὸ ὁποῖον ἔδιδεν ἐκ τῶν προτέρων μεγάλην πίστιν δι' ἐκεῖνο ποὺ θὰ συνέβαινεν ὕστερα ἀπ' αὐτό. Ὅπως ἀκριβῶς, βέβαια, καὶ ἡ προφητεία αὐτή, ἐπαληθευομένη τώρα ἐκ τῶν γεγονότων, D προσφέρει μεγάλην βεβαιότητα καὶ ἀξιοπιστίαν εἰς τὸ θαῦμα, τὸ ὁποῖον συνέβη τότε. Διότι τί ἠμπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ ἄπιστος; Μήπως, ὅτι δὲν ἐκαθαρίσθη ὁ λεπρός; Ἂς ἴδῃ τὴν ἐπαλήθευσιν τῆς προφητείας καὶ δι' αὐτῆς ἂς πιστεύῃ καὶ εἰς τὸ θαῦμα. Ἐξ ἄλλου, τί ἠμποροῦσαν νὰ εἴπουν οἱ τότε Ἰουδαῖοι; Μήπως, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθινὰ ὅσα προλέγει; Ἂς ἔβλεπαν τὸν λεπρὸν νὰ καθαρίζεται καί, ἀπὸ ὅσα συνέβησαν εἰς αὐτόν, ἂς μὴ ἠπίστουν διὰ τὰ μελλοντικὰ γεγονότα, ἔχοντες μεγίστην ἐγγύησιν ἐκεῖνοι μὲν τὸ θαῦμα διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προφητείας, οἱ δὲ σύγχρονοί μας τὴν προφητείαν διὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ θαύματος.

Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον ἡ προφητεία στηρίζει τὸ θαῦμα καὶ ἀντιθέτως; E Τὸ ἴδιον ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ κανεὶς νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Πραγματικά, ὅταν ὁ Ἱεροβοάμ[4] κατελήφθη ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην μανίαν καὶ ἔστησε χρυσᾶ ὁμοιώματα μόσχων, ἀφοῦ ἦλθεν ὁ προφήτης,[5] ἀφ' ἑνὸς μὲν προεῖπε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀμέσως ἔκαμε καὶ θαῦμα.[6] Διὰ νὰ μὴ ἀπιστῇ, λοιπόν, κανένας δι' ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν ὕστερα ἀπὸ τριακόσια ἔτη, καὶ τὸν βωμὸν κατεκρήμνισε καὶ τὰς θυσίας διεσκόρπισε καὶ τὸ χέρι τοῦ βασιλέως ἐξήρανε, 75 A δίδων σαφῆ ἀπόδειξιν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θὰ συνέβαινον ὕστερα ἀπὸ πολὺν χρόνον, μὲ ὅσα ἐγίνοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των. Πολλὰ παρόμοια περιστατικὰ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἴδῃ κανένας νὰ γίνωνται καὶ εἰς τὴν Καινὴν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἀφοῦ ὁ Θεὸς μὲ διαφόρους τρόπους ἐξοικονομεῖ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν σωτηρίαν μας γεγονότα.

Τὸ ἴδιον, λοιπόν, συνέβη καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν καὶ μάλιστα μὲ μεγαλυτέραν σαφήνειαν, διότι δὲν ἔγινε μόνον θαῦμα, ἀλλὰ συνεδύασε συγχρόνως καὶ τὴν προφητείαν καὶ τὸ θαῦμα. Μά, διὰ νὰ καταστοῦν σαφέστερα τὰ λεγόμενα, ἂς ἐξετάσωμεν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἰδίαν τὴν ἱστορίαν αὐτήν· «Κατὰ τὰς ἡμέρας[7] τοῦ Ἄχαζ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωάθαμ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀζίου τοῦ βασιλέως τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, ἀνέβησαν ὁ Ρασείν, ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας, B καὶ ὁ Φακεέ, ὁ υἱὸς τοῦ Ρομελίου, βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον της, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσουν αὐτήν. Καὶ ἀνηγγέλθη εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον τοῦ Δαυΐδ,[8] ὅτι ἡ Συρία[9] συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ[10] ἐναντίον του».[11] Ὅσα λέγονται ἐδῶ ἀ-

3. Ματθ. 8, 11.

4. Ἱεροβοὰμ πρόκειται διὰ τὸν Ἱεροβοὰμ τὸν Α', ὅστις ἐχρημάτισε πρῶτος βασιλεὺς τοῦ βορείου βασιλείου (986-911 π.Χ.). Ἦτο υἱὸς τοῦ ἐξ Ἐφραὶμ καταγομένου Ναβάτ, ἀξιωματούχου τοῦ Σολομῶντος. Ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ Σολομῶντος καὶ ἀποτυχών, κατέφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπόθεν ἐπιστρέφει μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (Γ' Βασιλ. 11, 26 ἑξ.), καὶ ἀναγορεύεται βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ (Γ' Βασιλ. 11, 20 καὶ 12, 25). Ὁ Ἱεροβοὰμ ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς πίστεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ εἰσήγαγε τὴν λατρείαν τοῦ χρυσοῦ μόσχου. Οἱ προφῆται ἀντέδρασαν εἰς τὴν θρησκευτικὴν πολιτικὴν αὐτοῦ.

5. Μᾶλλον εἶναι ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς κατὰ τοῦ Ἱεροβοὰμ σημειωθείσης διὰ τὰς θρησκευτικάς του ἰδέας ἀντιδράσεως ὑπὸ τῶν προφητῶν, προφήτης Ἀχιά, ὁ ὁποῖος προεῖπε καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ οἴκου τοῦ Ἱεροβοὰμ (Γ' Βασιλ. 12, 24 ἑξ.).

6. Πρβλ. Γ' Βασιλ. 13 ἑξ.

7. Ἀσφαλῶς, ὁ Ἄχαζ θὰ εὑρίσκετο εἰς τὸ ἀρχικὸν στάδιον τῆς βασιλείας του καὶ στερούμενος πείρας ἀπετέλει εὐάλωτον στόχον διὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Δαμασκοῦ.

8. Ἐνταῦθα νοεῖται ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῶν ἀπογόνων τοῦ Δαυΐδ, ἐκ τῆς ὁποίας προήρχετο ὁ Ἄχαζ. Ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Δαυΐδ τονίζει τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεξεν ἡ δυναστεία αὐτοῦ κατὰ τὸν πόλεμον αὐτόν.

9. Τὸ κείμενον τῆς Π. Διαθήκης ἔχει «Ἀράμ» καὶ ὑπ' αὐτὸ νοεῖται τὸ ἀραμαϊκὸν ἢ συριακὸν κράτος τῆς Δαμασκοῦ ἢ τὰ ἀραμαϊκὰ στρατεύματα.

10. Καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ Π. Διαθήκη ἔχει τὴν λέξιν «Ἐφραΐμ», διότι ἔτσι ὀνομάζεται πολλὰς φορὰς ἐν αὐτῇ τὸ βόρειον βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς κυριαρχούσης ἐν αὐτῷ φυλῆς τοῦ Ἐφραΐμ.

11. Ἡσ. 7, 1-2. Ἐδῶ πρόκειται διὰ τὴν συμμαχικὴν κατὰ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα ἐκστρατείαν τοῦ Ρασσὼν ἢ Ρασείν, βασιλέως τοῦ ἀραμαϊκοῦ βασιλείου τῆς Δαμασκοῦ, καὶ Φακεέ, τοῦ βασιλέως τοῦ βορειοϊσραηλιτικοῦ βασιλείου, ἐξ αἰτίας τῆς ἀρνήσεως τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας Ἄχαζ, ὅπως συμμετάσχῃ εἰς τὴν συμμαχίαν, ἡ ὁποία ἐστρέφετο κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Τιγλὰθ-Πιλεσὰρ (Δ' Βασιλ. 16, 37). Σκοπὸς τῶν εἰσβαλόντων ἦτο νὰ ἐκθρονίσουν τὸν Ἄχαζ καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσουν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον κάποιο ἄσημον πρόσωπον, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατάλληλον ὄργανον τῶν σκοπῶν των. Ἀπέτυχον, ὅμως, εἰς τὴν προσπάθειάν των αὐτήν, διότι ὁ Ἄχαζ προσεταιρίσθη τὸν προαναφερθέντα Ἀσσύριον βασιλέα, ὁ ὁποῖος κα-

ποτελοῦν ἱστορίαν καὶ ἀφήγησιν πραγματικῶν γεγονότων. Ἀλλὰ ὅποιος ἔχει μυαλὸ καὶ παρατηρεῖ μὲ ὀξύτητα θὰ ἀποκομίσῃ καὶ ἀπὸ αὐτὰ μεγάλο κέρδος, ὅταν πληροφορηθῇ τὴν μεγάλην σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μεγάλην φροντίδα αὐτοῦ διὰ τοὺς Ἰουδαίους. Πραγματικά, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀπεσόβησε τὸν πόλεμον, οὔτε, πάλιν, ἐπέτρεψε, μὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ πολέμου, νὰ κυριευθῇ ἡ πόλις, ἀλλ' ἐπέτρεψε μὲν νὰ δοκιμάσουν τὴν ἀπειλὴν διὰ τῶν λόγων χωρίς, ὅμως, νὰ λάβουν πεῖραν τῆς καταστροφῆς, καὶ ἔτσι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀφύπνισεν ἐκείνους καὶ τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν, C ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔδειξε τὴν ἰδικήν του δύναμιν, ὅτι, δηλαδή, ἠμπορεῖ, καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ κίνδυνοι κορυφωθοῦν, νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ, σὰν νὰ μὴ ἤρχισαν ποτέ, καὶ νὰ διατηρήσῃ σώους ἐκείνους ποὺ ἠπειλήθησαν ἀπ' αὐτούς. Αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδωμεν τὸν Θεὸν νὰ τὸ κάνῃ εἰς πολλὰς περιπτώσεις. Ὅπως ἐπὶ παραδείγματι συνέβη εἰς τὴν κάμινον τῆς Βαβυλῶνος, εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων καὶ εἰς ἀναρίθμητα ἄλλα περιστατικά. Διότι ἦλθον καὶ ἐν προκειμένῳ οἱ ἐχθροί, ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν, ἤγγισαν τὰ τείχη αὐτῆς, ἐφόβησαν τοὺς κατοίκους της, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχον τίποτε περισσότερον.

Καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν παρανομίαν τῶν δέκα φυλῶν,[12] διότι ὄχι μόνον προετίμησαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν των, D ἀλλὰ διότι συνεμάχησαν πρὸς ἀλλοφύλους καὶ ἀλλογενεῖς καὶ αὐτοί, ποὺ δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔρχωνται καθόλου εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτούς, προσεκάλουν εἰς συμμαχίαν καὶ τὰς δύο ἄλλας φυλὰς[13] καὶ τοὺς ἀπέκλειον καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπεπειρῶντο νὰ κυριεύσουν. Πραγματικά, τὸν Ρασεὶν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀλλόφυλος, τὸν ἐξήγειρον κατὰ τῆς μητροπόλεως.[14] Καὶ αἱ συνθῆκαι τῆς διεξαγωγῆς τῆς μάχης ἦσαν ἄνισοι. Διότι οἱ ἐπιτιθέμενοι εἶχον ἄπειρον πλῆθος στρατεύματος καὶ συμμετέσχον εἰς τὴν ἐκστρατείαν πόλεις, ἔθνη καὶ λαοί. Ἀντίθετα, οἱ ἀμυνόμενοι δὲν εἶχον τίποτε ἀπὸ

τέλαβε τὴν Δαμασκόν, ἐφόνευσε τὸν Ρασεὶν καὶ ᾐχμαλώτισε τοὺς κατοίκους αὐτῆς (Δ' Βασιλ. 16, 9).

12. Αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸ βόρειον βασίλειον ἢ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ.

13. Δηλαδή, τὸ νότιον βασίλειον ἢ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα.

14. Τῆς Ἱερουσαλήμ.

αὐτά, παρὰ μία πόλις μόνον ἦτο, ἡ μητρόπολις, ὥστε νὰ ἀποδειχθῇ πλουσιοπάροχα ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ. Διότι, χωρὶς νὰ λάβῃ κανένας ὅπλα, οὔτε νὰ ἐξέλθῃ διὰ νὰ παραταχθῇ πρὸς μάχην, E ἀπετύγχανον αὐτοὶ εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ πραγματοποιήσουν τὰ πονηρά των σχέδια. «Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν», λέγει, «νὰ κυριεύσουν αὐτήν». Καὶ ὅμως τί τοὺς ἠμπόδιζεν; Τίποτε ἄλλο, βέβαια, παρὰ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον τοὺς ἀπεμάκρυνε χωρὶς νὰ φαίνεται.

Παρὰ ταῦτα, ὅπως εἶπα παραπάνω, ὁ Θεὸς ἀπέκρουσε μὲν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ δὲν ἐξηφάνισεν ἀμέσως τὸν φόβον. Διότι «ἀνηγγέλθη εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον τοῦ Δαυΐδ, ὅτι ἡ Συρία συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ ἐναντίον των. Καὶ ἐταράχθη ἡ καρδία του καὶ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ του».[15] Ὅταν ὁ Θεὸς σκοπεύῃ νὰ πράξῃ κάτι τὸ παράδοξον, δὲν πραγματοποιεῖ ἀμέσως τὸ θαῦμα, 76 A ἀλλά, προηγουμένως, ἀφήνει νὰ συναισθανθοῦν τοὺς κινδύνους ἐκεῖνοι, ποὺ πρόκειται νὰ ἴδουν τὸ θαῦμα, ὥστε νὰ μὴ δείξουν καμμίαν ἀγνωμοσύνην, ὅταν θὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ δεινά. Ἐπειδή, δηλαδή, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοτε ἀπὸ ἀλαζονείαν καὶ ἄλλοτε ἀπὸ ἀδιαφορίαν, λησμονοῦν τὰ δεινά, ὁσάκις ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτά, ἤ, καὶ ὅταν δὲν τὰ λησμονοῦν, θέλουν νὰ ἀποδίδουν εἰς τὴν ἰδικήν των δύναμιν τὰ κατορθώματα, ὁ Θεός, ἀφοῦ ἀφήσῃ κατὰ πρῶτον νὰ νοιώσουν ὑπερβολικὸν φόβον ἀπὸ τοὺς κινδύνους, τοὺς ἀπαλλάσσει ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἐνοχλοῦντας. Αὐτὸ ἔκανε, λοιπόν, καὶ ἐδῶ. Τοὺς ἄφησε, δηλαδή, νὰ ταραχθῇ ἡ καρδία των, τοὺς ἄφησε νὰ δοκιμάσουν μεγάλην ἀγωνίαν B καὶ τότε ἔδωσε τὴν λύσιν. Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ εἰς τὸν μεγάλον Δαυΐδ. Ὅταν, λοιπόν, ἐσκόπευε νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν μάχην καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο τρόπαιον διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, δὲν τὸ ἔκανεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, ἀλλά, ἀφοῦ τοὺς ἄφησεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας νὰ ὑποστοῦν τὸν φόβον, ὅταν πλέον ἀπεγοητεύθησαν διὰ τὴν σωτηρίαν των καί, ἐνῷ ὁ βάρβαρος τοὺς ὠνείδιζε σκληρά, οὔτε καὶ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἐτόλμησε κανένας νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐχθρόν, τότε λοιπόν, τότε μόνον, ἀφοῦ ὡμολόγησαν τὴν ἧτταν των καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ ἀδυνα-

15. Ἠσ. 7, 2.

μία των, ὡδήγησε τὸ παιδὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐπέτυχε τὴν παράδοξον ἐκείνην νίκην.[16] C Ἐάν, ὅμως, ὕστερα ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴν πασιφανῆ ἀπόδειξιν τῆς ἀδυναμίας των, ὁ σωθεὶς βασιλεύς, κυριευθεὶς ἀπὸ φθόνον καὶ ζηλοτυπίαν, ἐσκέπτετο κακὸν ἐναντίον τοῦ Δαυΐδ, κατεχόμενος ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸ πάθος του, καὶ ἔδειξεν ἀγνωμοσύνην πρὸς τὸν εὐεργέτην του, τί δὲν θὰ ἔκανεν, ἐὰν δὲν εἶχε δώσει τόσον μεγάλην ἀπόδειξιν καὶ τῆς ἰδικῆς του ἀνανδρίας καὶ τῶν στρατιωτῶν του ὅλων;

Καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις δύνασαι νὰ ἴδῃς τὸν Θεὸν νὰ ἐνεργῇ ὁμοιοτρόπως. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκανε καὶ ἐν προκειμένῳ. Ἐπειδή, δηλαδή, σκοπεύει νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τοὺς κινδύνους, τοὺς ἀφήνει, προηγουμένως, νὰ αἰσθανθοῦν τὰ δεινὰ ποὺ τοὺς ἀπειλοῦν. Πραγματικά, «ἐταράχθη», λέγει, «ἡ καρδία του καὶ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ του, D ὅπως τὰ δένδρα τοῦ δάσους, ὅταν ταράσσωνται ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνέμους».[17] Καὶ αὐτὸ ἐξ ἄλλου εἶναι γνώρισμα τῆς προφητείας, τὸ νὰ φανερώνῃ, δηλαδή, τὰς ἀποκρύφους αὐτῶν σκέψεις καὶ συναισθήματα. Διότι μᾶς ἐξηγεῖ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς ἑκάστου καὶ διὰ νὰ εἶναι πιὸ σαφὴς προσθέτει καὶ τὴν εἰκόνα ἐκ τῆς φύσεως, ὥστε νὰ δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀγωνίας των. Ἐταράχθη, λέγει, ἡ καρδία αὐτῶν, ἐταπεινώθη τὸ φρόνημά των, ἀπεγοητεύθησαν διὰ τὴν σωτηρίαν των, ἐπίστευον ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος των, δὲν ἐπερίμεναν τίποτε καλόν, ὁ καθένας εἶχε προδοθῆ ἀπὸ τὰς ἰδικάς του σκέψεις.

Τί ἔκανεν, ὅμως, ὁ Θεός; Προλέγει τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ τότε τὴν πραγματοποιεῖ, διὰ νὰ μὴ ἀποδώσουν εἰς κανένα ἄλλον τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, καὶ ἀποστέλλει τὸν προφήτην προλέγοντα τὰ μέλλοντα: E «Διότι ὁ Κύριος», λέγει, «εἶπεν εἰς τὸν Ἡσαΐαν[18] ἔξελθε[19] σὺ καὶ

16. Πρβλ. Α΄ Βασιλ. 17 ἑξ.

17. Ἠσ. 7, 2. Πολὺ παραστατικὴ ἡ εἰκὼν ἐν προκειμένῳ. Ἡ αἰτία δὲ τοῦ γενικοῦ τρόμου ἦτο ἡ φυσικὴ ἀδυναμία τῶν Ἰουδαίων νὰ ἀντιμετωπίσουν δεκαπλάσιον περίπου ἐχθρὸν καὶ ἀκόμη ἡ πικρὰ πεῖρα τοῦ Ἄχαζ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἡττηθῆ καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς ἐν λόγῳ ἐπιδρομεῖς καὶ τοὺς Ἰδουμαίους (Β΄ Παραλ. 28, 5 - 8).

18. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ὁ βασιλεύς, εὑρισκόμενος πρὸ τοῦ μεγίστου αὐτοῦ κινδύνου, εἶχεν ἀνάγκην παρηγορίας καὶ συμβουλίου αὐθεντικοῦ καὶ δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸν τὸν προφήτην Ἡσαΐαν.

19. Ἀνησυχῶν ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς πολιορκίας εἶχεν ἐξέλθει πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν τειχῶν τοῦ ὑδραγωγείου. Ἐκεῖ μετέβη πρὸς συνάντησίν του ὁ προφήτης.

ὁ ἐναπομείνας υἱός σου Ἰασούβ[20] πρὸς συνάντησιν τοῦ βασιλέως Ἄχαζ πλησίον τῆς δεξαμενῆς,[21] ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ὁδοῦ, ποὺ φέρει εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ λευκαντοῦ. Θὰ εἴπῃς πρὸς τὸν Ἄχαζ· Πρόσεχε καὶ ἡσύχασε,[22] μὴ φοβεῖσαι, οὔτε καθόλου νὰ ἀνησυχῇς ἀπὸ τοὺς δύο δαυλοὺς τοὺς ἐσβεσμένους καὶ καπνίζοντας,[23] διότι ὅταν ἡ ἐναντίον σας ὀργή μου συντελεσθῇ[24] διὰ τῆς τιμωρίας σας, πάλιν θὰ σᾶς θεραπεύσω».[25]

Τί σημαίνει «ἔξελθε πρὸς συνάντησιν»; Ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν δὲν ἡσύχαζεν ὁ βασιλεύς, 77 A οὔτε ἠδύνατο νὰ παραμένῃ εἰς τὰ ἀνάκτορά του, ἀλλ' ὅπως συνηθίζεται εἰς τοὺς ὑφισταμένους πολιορκίαν, συνεχῶς ἐξήρχετο, ἐξετάζων τὰ τείχη, πλησιάζων εἰς τὰς πύλας, παρατηρῶν καὶ περιεργαζόμενος τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο οἱ ἐχθροί. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ἔξελθε πρὸς συνάντησιν».

Τί σημαίνει, πάλιν, «σὺ καὶ ὁ ἐναπομείνας υἱός σου Ἰασούβ»;[26] Τὸ Ἰασοὺβ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει τὸν τρόπον τῆς ζωῆς καὶ τὴν διαγωγήν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰεσσαί, ὅταν ἔστελλε τὸν Δαυΐδ, ἔλεγε νὰ λάβῃς τὸ «Ἰασοὺβ» αὐτῶν, δηλαδή, θὰ μοῦ γνωρίσῃς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των καὶ τὰς πράξεις των.[27] B Συνεπῶς, μοῦ φαίνεται, ὅτι καὶ ἐδῶ ὁ προφήτης παίρνει ἐντολὴν νὰ πα-

20. Εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τὸ ὄνομα εἶναι Σεαργιασοὺβ καὶ σημαίνει «τὸ ὑπόλοιπον θὰ ἐπιστρέψῃ». Ὅθεν, οὗτος ἀπετέλει ἕνα ζωντανὸν σύμβολον τῆς τύχης τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου τοῦ ἰδίου ἦτο συμβολικὸν (Κύριος σωτηρία). Τὸ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ τοῦ προφήτου συμβολιζόμενον ἦτο συγχρόνως τρομερὸν καὶ παρήγορον, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐφανέρωνεν ὅτι θὰ καταστραφῇ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι θὰ σωθῇ ἕνα μικρὸν μέρος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν Κύριον.

21. Πρόκειται περὶ δεξαμενῆς εὑρισκομένης κατὰ τὴν μᾶλλον πιθανὴν ἄποψιν πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς σημερινῆς πόλεως καὶ μάλιστα ἔξω τῶν τειχῶν βορείως τῆς πύλης τῆς Δαμασκοῦ. Ὁπωσδήποτε, ἐξ αὐτῆς ὑδρεύετο τὸ ἐκεῖ πλησίον εὑρισκόμενον λευκαντήριον τοῦ γναφέως, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἔφερε καὶ ἡ ὁδός.

22. Ὁ προφήτης συνιστᾷ εἰς τὸν βασιλέα προσοχὴν καὶ σύνεσιν. Βλέπε Α΄ Βασιλ. 16, 7 ἑξ.

23. Πλαστικὴ εἰκών, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται τὸ ἀκίνδυνον τῶν δύο συμμάχων Φακεὲ καὶ Ρασείν.

24. Ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ τιμωρία του δὲν θὰ εἶναι ἐξοντωτική, ἀλλ' ἔχει παιδαγωγικὸν χαρακτῆρα.

25. Ἠσ. 7, 3 - 4.

26. Πρβλ. καὶ σημείωσιν 20 τῆς παρούσης.

27. Πρβλ. Α΄ Βασιλ. 17 ἑξ.

ραλάβῃ μαζί του πλῆθος, ὥστε, ὅταν συμβοῦν τὰ γεγονότα, νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ φερθῇ μὲ ἀγνωμοσύνην ὁ βασιλεύς, διότι τάχα δὲν ἤκουσε κανένα ἀπὸ αὐτὰ ὑπὸ τοῦ προφήτου. Ὅ,τι λέγει, λοιπόν, ἔχει τὴν ἀκόλουθον σημασίαν. Νὰ ἐξέλθῃς πρὸς συνάντησιν τοῦ βασιλέως σὺ καὶ οἱ συναναστρεφόμενοι μαζί, ὅσοι ἔχουν ἀπομείνει ἀπὸ τὸν λαόν. Νὰ μὴ παραξενεύσαι δέ, ἐπειδὴ ὀνομάζει τὸν λαὸν υἱόν του, διότι καὶ παρακάτω λέγει· «Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, τὰ ὁποῖα μοῦ ἔδωσεν ὁ Θεός».[28] Πραγματικά, οἱ ἅγιοι κατεῖχον τὴν θέσιν τῶν πατέρων, διότι μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν φροντίδα των διὰ τὸν λαὸν ἐκεῖνον ἐπεσκίαζαν τοὺς φυσικοὺς πατέρας. Λέγει δὲ τοὺς ἐναπομείναντας ἀπὸ τὸν λαόν, διότι πολλοὶ εἶχον αἰχμαλωτισθῇ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

«Εἰς τὴν ὁδόν, ποὺ φέρει εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ λευκαντοῦ». C Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ μοῦ φαίνεται, ὅτι δημιουργοῦν μεγάλην ἀπορίαν, ἐὰν βέβαια οἱ ἀποκλεισμένοι καὶ οἱ πολιορκούμενοι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν τὴν τόλμην οὔτε ἀπὸ τὰ τείχη νὰ παρατηρήσουν τὸν ἐχθρόν, ἠδύνατο νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰς πύλας. Διότι ἡ ὁδὸς αὐτὴ φαίνεται σήμερα νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη. Ποία εἶναι, λοιπόν, ἡ λύσις τῆς ἀπορίας αὐτῆς; Μά, ὅτι παλαιότερα ὑπῆρχε καὶ ἄλλο τεῖχος, διότι ἡ πόλις περιεβάλλετο ἀπὸ δύο τείχη. Καὶ αὐτὸ ἠμποροῦν νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν ὅσοι προσέχουν καὶ ἀπὸ ἄλλον προφήτην.

Ἀφοῦ ἐξῆλθε, λοιπόν, ὁ προφήτης στηρίζει τὸ φρόνημα αὐτῶν ποὺ εἶχε καταπέσει καὶ τοὺς προτρέπει νὰ ἔχουν θάρρος διὰ τὰ μελλοντικὰ γεγονότα. Πραγματικά· ἡσύχασε, λέγει, καὶ μὴ φοβεῖσαι. Ἀποκαλεῖ δὲ τοὺς βασιλέας δαυλοὺς ξύλων, ἀποδεικνύων ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν σφοδρότητα αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν θὰ καταινικηθοῦν αὐτοί. D Καὶ μάλιστα δι' αὐτὸ προσέθεσε τὸ «καπνιζόντων», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐπλησίαζον νὰ σβήσουν.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀποκαλύπτων ὅτι ἡ ἔφοδος αὐτῶν δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως ἐκείνων, ἀλλὰ προήρχετο ἀπὸ τὴν παραχώρησιν αὐτοῦ, λέγει· «Διότι ὅταν ἡ ἐναντίον σας ὀργή μου συντελεσθῇ διὰ τῆς τιμωρίας σας, πάλιν θὰ σᾶς θεραπεύσω. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ρασεὶν, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀραμαίων, καὶ ὁ Φακεέ, ὁ υἱὸς τοῦ Ρομελίου,

28. Ἠσ. 8, 18.

ἐσκέφθησαν ὀλέθρια πράγματα ἐναντίον σου, λέγοντες· θὰ ἀναβῶμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ μόνον διὰ τῆς ἀπειλῆς μας ἐναντίον των θὰ τρομοκρατήσωμεν αὐτούς, θὰ τοὺς παρασύρωμεν πρὸς τὸ μέρος μας καὶ θὰ ἐγκαταστήσωμεν βασιλέα αὐτῶν τὸν υἱὸν τοῦ Ταβεήλ.[29] Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Παντοκράτωρ. 78 A Δὲν θὰ ἐπιτύχῃ, οὔτε θὰ ἐκπληρωθῇ[30] τὸ σχέδιόν των αὐτό, διότι πρωτεύουσα τοῦ Ἀραμαϊκοῦ κράτους θὰ εἶναι ἡ Δαμασκὸς καὶ ὁ Ρασεὶν θὰ εἶναι ὁ βασιλεὺς τῆς Δαμασκοῦ.[31] Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ ἑξήκοντα πέντε ἀκόμη ἔτη καὶ ὕστερα ὁ Ἐφραὶμ ἐρημώνεται, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ πλέον λαός.[32] Μέχρι τότε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου αὐτοῦ θὰ εἶναι ἡ Σαμάρεια καὶ βασιλεὺς τῆς Σαμαρείας θὰ εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ρομελίου. Ἐὰν δὲν πιστεύσετε[33] εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, οὐδέποτε θὰ ἐννοήσητε εἰς ποίαν θέσιν εὑρίσκεσθε».[34]

Καὶ πάλιν ὁ προφήτης δίδει μεγάλην ἀπόδειξιν τῆς προφητείας. Ἐπειδή, δηλαδή, ὁ φόβος τοὺς κατετάραξε καὶ τὰ δεινὰ ἦσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των, ἐνῷ τὰ καλὰ ἀπετέλουν ἀντικείμενον τῆς ἐλπίδος καὶ ὑπερέβαινον κάθε προσδοκίαν καί, ἀκόμη, δὲν εἶχον μεγάλην πίστιν οἱ ἀκροαταί του, κύτταξε τί κάνει. B Δίδει μεγίστην ἀπόδειξιν τῶν ὅσων πρόκειται νὰ συμβοῦν, μὲ τὸ νὰ ἀποκαλύψῃ τὰς σκέψεις τῶν εἰσβολέων βασιλέων. Πραγματι-

29. Αὐτός, ὡς δημιούργημα τῶν ἐπιδρομέων, θὰ ἐχρησίμευεν ὡς πειθήνιον ὄργανον αὐτῶν.

30. Μὲ τὰς δύο ἀρνήσεις αὐτὰς δηλοῦται τὸ κατηγορηματικὸν τῆς δηλώσεως τοῦ προφήτου καὶ ἡ ἀπόλυτος βεβαιότης αὐτοῦ ὅτι δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀπειλὴ τῶν ἐχθρῶν.

31. Διὰ τῶν λόγων τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ κυριαρχήσουν ἐπὶ τοῦ λαοῦ του, οὔτε οἱ ἐθνικοὶ τῆς Δαμασκοῦ, οὔτε οἱ ἐξ Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν μιγάδες Σαμαρεῖται. Ὁ καθένας θὰ παραμείνῃ εἰς τὰ πλαίσια τῆς δικαιοδοσίας του.

32. Ἀπὸ πολλοὺς θεωροῦνται ὡς προσθήκη παρεισφρύσασα εἰς τὸ κείμενον οἱ λόγοι αὐτοί, διότι ἡ κατάληψις τῆς Σαμαρείας δὲν ἔγινε μετὰ 65 ἔτη. Ἐὰν ὅμως θεωρήσωμεν ὅτι ὁ Ἠσαΐας δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ ἔπαυσε νὰ εἶναι βασίλειον, ἀλλ' ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπαυσε νὰ εἶναι τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ λαός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς πιθανοὺς ὑπολογισμοὺς συνέβη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀσαραδδὼν καὶ τοῦ Ἀσσουρμπανιπάλ, ὅτε περὶ τὸ 670 ἐξωντοῦτο τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας διὰ τοῦ ἐποικισμοῦ ξένων λαῶν.

33. Ἡ πίστις τίθεται ὡς ζήτημα ἱστορικῆς ὑπάρξεώς των. Εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ Ἄχαζ, ὅπως ζητήσῃ ἀνθρωπίνην βοήθειαν, ὁ Ἠσαΐας ἀντιτάσσει τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν.

34. Ἠσ. 7, 4-9.

κά, ἐκθέτει τὸ σχέδιον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐξεστράτευσαν αὐτοὶ ἐναντίον τῆς πόλεως καὶ ἀκόμη λέγει τί συνεζήτησαν μεταξύ των καὶ ποίαν συμφωνίαν ἔκαναν καὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ πρόκειται διὰ προδοσίαν, (διότι μόνον διὰ τῆς ἀπειλῆς μας ἐναντίον αὐτῶν, λέγει, θὰ τοὺς παρασύρωμεν πρὸς τὸ μέρος μας) ἢ ὅτι ἦσαν σὰν μεθυσμένοι ἀπὸ τὸν μεγάλον των ἐγωϊσμὸν καὶ ἐνόμιζαν ὅτι δὲν ἐχρειάζοντο οὔτε ὅπλα, οὔτε στρατόπεδον οὔτε ἐπίθεσιν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν. Διότι εἶναι ἀρκετόν, λέγει, νὰ ἐμφανισθῶμεν μόνον καὶ νὰ συναμιλήσωμεν μαζί των καὶ ἀφοῦ τοὺς αἰχμαλωτίσωμεν νὰ ἀπέλθωμεν. **C** Ἐν συνεχείᾳ, αὐτὸ ποὺ παθαίνουν οἱ ἀλαζόνες ἔπαθαν καὶ αὐτοί, δηλαδή, κυριευθέντες ἀπὸ τὴν ἐλπίδα περὶ εὐκόλου πολέμου, σκέπτονται διὰ τὸν βασιλέα, σὰν νὰ εἶχε πέσει πλέον ἡ πόλις, καὶ ἀποφασίζουν ποῖον πρέπει νὰ τοποθετήσουν εἰς τὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ σχέδια αὐτῶν αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἦσαν, λέγει. Μά, ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἦτο ἀνατρεπτικὴ ὅλων αὐτῶν. Δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν· «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος» καὶ δὲν ἔπαυσεν, ἀλλὰ προσέθεσε «ὁ Παντοκράτωρ». Διότι ὅταν σκοπεύῃ νὰ ἀνακοινώσῃ κάτι σπουδαῖον ἐνθυμεῖται τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὴν οὐράνιον βασιλείαν καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον ἐκείνην ἐξουσίαν. Τί λέγει, λοιπόν, ὁ Θεός; «Δὲν θὰ ἐπιτύχῃ, οὔτε θὰ ἐκπληρωθῇ τὸ σχέδιον αὐτό, διότι πρωτεύουσα τοῦ Ἀραμαϊκοῦ κράτους θὰ εἶναι ἡ Δαμασκός». **D** Τὸ κράτος αὐτοῦ, λέγει, καὶ ἡ ἐξουσία του θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ δὲν θὰ ἐπεκταθῇ πάρα πέρα. «Καὶ ὁ Ρασεὶν θὰ εἶναι ὁ βασιλεὺς τῆς Δαμασκοῦ». Ὁ ἄρχων τῆς Δαμασκοῦ, λέγει, καὶ ὁ Κύριος αὐτῆς θὰ εἶναι ὁ Ρασείν. Δηλαδή, θὰ παραμείνῃ εἰς τὰ ὅρια τοῦ κράτους του καὶ δὲν θὰ ἀποκτήσῃ μεγαλυτέραν δύναμιν.

«Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ ἑξήκοντα πέντε ἀκόμη ἔτη καὶ ὕστερα ὁ Ἐφραὶμ ἐρημώνεται, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ πλέον λαός». Μεγίστη ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τῶν προφητῶν εἶναι, ὅτι προλέγουν καὶ τοὺς καιρούς, παρέχοντες τὴν εὐχέρειαν, εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν, νὰ ἐξετάζουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν δύναμιν τῆς προφητείας. **E** Τώρα βέβαια, λέγει, θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀλλ' ὕστερα ἀπὸ ἑξήκοντα πέντε ἔτη θὰ καταστραφῇ ὁλόκληρον τὸ ἔθνος καὶ οἱ ἐχθροί, ἀφοῦ τοὺς συλλάβουν, θὰ τοὺς ἀπελάσουν ἀπὸ τὴν χώραν ὅλους. Τώρα, ὅμως, πρὶν νὰ συμβῇ ἡ ἅλωσις ἐκείνη, λέγει, δὲν θὰ πάρουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὰ ἰδικά των. Διὰ νὰ μὴ λέγῃ ὁ βασιλεὺς καθ' ἑαυτόν, ὅταν ἀκούσῃ ὅτι ὕστερα ἀπὸ ἑξήκοντα πέντε ἔτη θὰ καταστραφοῦν οἱ Ἰσραηλῖται, τί λοιπόν; Ἐὰν τώρα μᾶς ὑποδουλώσουν καὶ τότε θὰ χαθοῦν, ποία ἡ ὠφέλεια δι' ἡμᾶς; Ἔχε θάρρος, λέγει ὁ προφήτης, καὶ διὰ τὸν παρόντα κίνδυνον. Τότε, βέβαια, θὰ ὑποδουλωθοῦν ὁλοκληρωτικά, 79 **A** ἀλλὰ καὶ τώρα δὲν θὰ πάρουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὰ ἰδικά των. Ἀλλὰ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἐφραίμ, δηλαδή, τῶν δέκα φυλῶν τοῦ βορείου βασιλείου, θὰ εἶναι ἡ Σαμάρεια. Διότι ἐκεῖ εἶναι τὸ βασίλειον αὐτῶν καὶ δὲν θὰ ἐπεκταθῇ πάρα πέρα. Καὶ βασιλεὺς τῆς Σαμαρείας θὰ εἶναι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε διὰ τὴν Δαμασκόν, τὸ ἴδιον λέγει καὶ ἐδῶ, δηλῶν ὅτι τίποτε περισσότερον δὲν θὰ λάβουν, παρὰ αὐτά, τὰ ὁποῖα τώρα κατέχουν.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ εἶπε πράγματα ὑπερβαίνοντα τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ ἀνώτερα τῆς λογικῆς ἀκολουθίας καὶ ὅ,τι ἐλέγετο ἀπετέλει προφητείαν, πολὺ φυσικὰ προσέθεσεν· «Ἐὰν δὲν πιστεύσητε εἰς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, οὐδέποτε θὰ ἐννοήσετε εἰς ποίαν θέσιν εὑρίσκεσθε». **B** Νὰ μὴ ἐξετάζετε, λέγει, πῶς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον θὰ γίνουν αὐτά. Διότι ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ τὰ πραγματοποιεῖ καὶ μόνον πίστις σοῦ χρειάζεται καὶ θὰ ἀντιληφθῇς τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργοῦντος Θεοῦ καὶ ἔτσι θὰ ἔχῃς τελείαν ἀπόδειξιν διὰ τὰ λεχθέντα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης Δαυῒδ ἔλεγεν· «Ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ὡμίλησα».[35] Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, φυσικά, ἀναφερόμενος εἰς τὴν φράσιν αὐτὴν τὴν ἐπεξέτεινεν ἀκόμη περισσότερον, λέγων· «Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ ἴδιον πνεῦμα τῆς πίστεως σύμφωνα πρὸς ὅ,τι εἶναι γραμμένον, ἐπίστευσα καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, διὰ τοῦτο καὶ ὁμιλοῦμεν».[36] Ἐάν, λοιπόν, τὰ παλαιὰ γεγονότα,[37] τὰ ὁποῖα ἀπέχουν ἀπὸ τὰ γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης τόσον, ὅσον ἀπέχει ἡ γῆ ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ἀπήτουν πίστιν, **C** πολὺ περισσότερον ἀπαιτεῖ πίστιν ἡ γνῶσις τῶν

35. Ψαλμ. 115, 10.
36. Β' Κορινθ. 4, 13.
37. Τὰ διαλαμβανόμενα εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

τόσον ὑψηλῶν αὐτῶν δογμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν συνέλαβε ποτὲ καμμία ἀνθρωπίνη διάνοια. Αὐτό, ἀκριβῶς, τονίζων καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ νοῦς ἀνθρώπου δὲν συνέλαβε, τὰ ὁποῖα ἑτοίμασεν ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν».[38]

«Καὶ ὁ Κύριος συνέχισε λέγων[39] πρὸς τὸν Ἄχαζ τὰ ἑξῆς· Ζήτησε κάποιο θαῦμα[40] νὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου[41] εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ εἰς τὴν γῆν.[42] Ἀλλ' ὁ Ἄχαζ ἀπεκρίθη· Δὲν θὰ ζητήσω τὸ θαῦμα αὐτό, διὰ νὰ μὴ θέσω εἰς πειρασμὸν τὸν Κύριον.[43] Τότε εἶπεν ὁ Ἠσαΐας· Ἀκούσατε, λοιπόν, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Δαυΐδ.[44] Μικρὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ καταπονῆτε ἀνθρώπους;[45] Καὶ πῶς στενοχωρεῖτε τὸν Κύριον;[46] Διὰ

38. Α' Κορινθ. 2, 9.

39. Ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ διὰ μέσου τοῦ προφήτου, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει ὡς διερμηνεὺς αὐτοῦ. Ὁ βασιλεὺς μετὰ τὰ καθησυχαστικὰ λόγια τοῦ προφήτου σιωπᾷ, καὶ ἐκεῖνος, ἐκλαμβάνων τὴν σιωπὴν ὡς ἔνδειξιν δυσπιστίας, προσπαθεῖ νὰ διευκολύνῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ καὶ τὸν προτρέπει νὰ ζητήσῃ κάποιο σημεῖον εἴτε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἴτε ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν γῆν.

40. Τὸ κείμενον τῆς Π. Δ. ἔχει «σημεῖον», τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ἔκτακτον γεγονός, θαῦμα, πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ πιστοποίησιν τῆς δοθείσης ἐπαγγελίας καὶ δοκιμασίαν τῆς πίστεως τοῦ ἀσεβοῦς βασιλέως.

41. Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ὑπενθυμίζεται ἡ στενὴ σχέσις Θεοῦ καὶ Ἰσραὴλ καὶ καταβάλλεται προσπάθεια ἀναζωπυρήσεως τῆς πίστεως τοῦ Ἄχαζ.

42. Θαῦμα, εἴτε εἰς τὸν οὐρανὸν εἴτε εἰς τὴν γῆν εἴτε εἰς τὸν Ἅδην.

43. Ὁ Ἄχαζ κατεχόμενος ὑπὸ κοσμικῶν καὶ ὑλιστικῶν φρονημάτων ἀρνεῖται νὰ ζητήσῃ τὸ θαῦμα, ὑποκρινόμενος ὅτι δι' αὐτοῦ θὰ «ἐξεπείραζε» τὸν Κύριον, ὅπερ ἀπηγορεύετο (Δευτ. 6, 16). Ἡ ἀξίωσις ὅμως τοῦ προφήτου δὲν ἀπετέλει δοκιμασίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῆς πίστεως τοῦ βασιλέως. Πραγματικά, ἐὰν ὁ Ἄχαζ εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀμφέβαλλε μόνον διὰ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν λόγων τοῦ προφήτου, θὰ ἐδέχετο τὴν πρότασιν αὐτοῦ καὶ θὰ ἐζήτει σημεῖον. Αὐτός, ὅμως, ἀντὶ τῆς θεοκρατικῆς πολιτικῆς, προετίμησε νὰ ἀσκήσῃ πολιτικὴν συμμαχίας μετὰ τοῦ Ἀσσυρίου μονάρχου (Β' Παραλ. 28, 20) καὶ ἀρνεῖται τὴν ἄνωθεν ἐνίσχυσιν.

44. Ἀποτυχὼν καὶ πάλιν ὁ προφήτης εἰς τὴν προσπάθειάν του ὅπως συνετίσῃ τὸν Ἄχαζ μὲ ἔκδηλον ἀγανάκτησιν στρέφεται πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τοῦ Δαυΐδ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον δοθῇ αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τοῦ ὁποίου ἠπειλεῖτο πλέον ἡ ὑπόστασις.

45. Δὲν σᾶς εἶναι ἀρκετὸν ὅτι καταπονεῖτε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ, τοὺς προφήτας;

46. Ἡ ἀπόκρουσις τῆς προτάσεως τοῦ προφήτου ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀποτελεῖ περιφρόνησιν πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν.

τοῦτο θὰ σᾶς δώσῃ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θαῦμα.[47] D Ἰδού,[48] ἡ παρθένος θὰ συλλάβῃ καὶ θὰ γεννήσῃ υἱὸν καὶ θὰ κληθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ».[49]

Μεγάλη εἶναι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τοῦ βασιλέως. Διότι ἔπρεπεν, ἀφοῦ ἤκουσε τὸν προφήτην, νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃ καθόλου διὰ τὰ λεχθέντα. Ἐάν, ὅμως, διετήρει ἀμφιβολίας, ἔπρεπε νὰ πιστεύσῃ λαμβάνων τὸ θαῦμα, ὅπως ἔκαναν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Πραγματικά, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι φιλάνθρωπος, δὲν ἠρνήθη οὔτε αὐτὸ νὰ προσφέρῃ πολλὰς φορὰς εἰς τοὺς ἀγροίκους, εἰς τοὺς συρομένους εἰς τὸ χῶμα καὶ τοὺς προσκεκολλημμένους εἰς τὴν γῆν, ὅπως ἔκανε καὶ εἰς τὸν Γεδεών.[50] Ἐπειδή, λοιπόν, ὁ Ἄχαζ ἦτο ἀσεβέστε-

47. Μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Ἄχαζ ὅπως ζητήσῃ σημεῖον, δίδει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ἀζητήτως. Τὸ σημεῖον πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὰς κρισίμους περιστάσεις καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς ἱστορικῆς στιγμῆς. Ὁ κίνδυνος, δηλαδή, ἠπείλει νὰ ἀφανίσῃ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα καὶ ἔτσι νὰ ἀχρηστευθοῦν αἱ προφητεῖαι περὶ τῆς αἰωνιότητος τῆς βασιλείας τοῦ Δαυΐδ διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ καταγομένου Μεσσίου. Συνεπῶς, τὸ σημεῖον ἔπρεπε νὰ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε νὰ βεβαιωθοῦν οἱ σύγχρονοι τοῦ προφήτου δι' αὐτοῦ, ὅτι αἱ προφητεῖαι δὲν θὰ καταργηθοῦν, διότι τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα, παρὰ τὰς κρισίμους στιγμὰς ποὺ διέρχεται, θὰ διατηρηθῇ μέχρι τοῦ Μεσσίου, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ διαιωνισθῇ. Αὐτὴ εἶναι ἡ σημασία καὶ τὸ βάθος τοῦ σημείου.

48. Ἐδῶ ἔχομεν μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας μεσσιακὰς προφητείας. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀρνηταὶ προσεπάθησαν νὰ τὴν διαβάλουν. Τὰ περισσότερον πολεμηθέντα σημεῖα τοῦ χωρίου εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ «παρθένος», ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ «Ἐμμανουήλ». Ἡ «παρθένος» εἶναι μετάφρασις τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως «alma» ἀπὸ τοὺς Ο', οἱ ὁποῖοι ἐξέλαβαν τὸ χωρίον μὲ χριστολογικὴν ἔννοιαν. Λίαν ἐνωρίς, ὅμως, ἤρχισεν ἡ διαστροφὴ τοῦ χωρίου ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους κυρίως, οἱ ὁποῖοι ἀπέδιδον τὸ «alma» διὰ τοῦ «νεᾶνις». Τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἠκολούθησαν καὶ οἱ ὀρθολογίζοντες ἑρμηνευταὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, οἱ ὁποῖοι διατυπώνουν τὴν γνώμην ὅτι ἐν προκειμένῳ πρόκειται ἢ περὶ νεαρᾶς τινος συζύγου τοῦ Ἄχαζ ἢ περὶ τῆς συζύγου τοῦ προφήτου, ἢ περὶ γυναικὸς εὑρισκομένης ἐκεῖ πλησίον, ὅταν ὡμίλει ὁ προφήτης, ἢ περὶ τῆς πιστῆς κοινότητος τῆς Σιὼν ἢ τέλος περὶ τῶν ἐγκύων τότε γυναικῶν. Αἱ γνῶμαι αὗται στεροῦνται σοβαρότητος καὶ δὲν δίδουν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα πῶς θὰ ἦτο «σημεῖον εἰς ὕψος καὶ βάθος» ἕνα συνηθισμένον γεγονός.

Ποία εἶναι, λοιπόν, αὐτή, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος «alma», μήτηρ τοῦ Ἐμμανουήλ; Διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ πρέπει νὰ διακριβώσωμεν τὸ πρόσωπον τοῦ Ἐμμανουήλ. Οἱ Ο' εἰς τὸ «παιδίον» ἐνεῖδον ὑπερφυσικὰς ἰδιότητας, ἡ δὲ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐπίστευσεν ἀπ' ἀρχῆς ὅτι εἰς τὸ παρὸν χωρίον πρόκειται περὶ τῆς ἐκ Πνεύματος ἁγίου γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας (πρβλ. Λουκ. 1, 35. Ματθ. 1, 18 ἑξ.). Συνεπῶς ἡ «alma», ἡ μήτηρ τοῦ Ἐμμανουήλ, εἶναι ἡ μήτηρ τοῦ Μεσσίου.

49. Ἡσ. 7, 10-14.

50. Πρβλ. Κριτ. 6, 16-23 καὶ 6, 36-40.

ρος ὅλων καὶ ἀγροῖκος, κύτταξε ποῦ φθάνει πάλιν ὁ Θεός, E ὁ ἴδιος, δηλαδή, τὸν προσελκύει καὶ τὸν προτρέπει νὰ ζητήση σημεῖον. Μολονότι, βέβαια, δὲν ἦτο μικρὸν θαῦμα αὐτό, τὸ νὰ ἐλέγξη τὰς ἀποκρύφους αὐτοῦ σκέψεις, νὰ φανερώση ὅλην τὴν διάθεσίν του καὶ νὰ ἀποκαλύψη τὴν ὑποκρισίαν του. Διότι, ὅταν ὁ προφήτης τοῦ εἶπεν· «Ζήτησε κάποιο θαῦμα», ἐκεῖνος, ὑποκρινόμενος τὸν πολὺ πιστόν, ἔλεγεν· «Δὲν θὰ ζητήσω τὸ θαῦμα αὐτό, διὰ νὰ μὴ θέσω εἰς πειρασμὸν τὸν Κύριον», κύτταξε μὲ πόσην ἀγανάκτησιν ἐπιφέρει τὸν χωρισμὸν ὁ προφήτης, 80
A κατηγορῶν αὐτὸν βαρύτερα, εὐλόγως, μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ὑποκρισίας. Δι' αὐτό, ἀκριβῶς, ἐκεῖνον δὲν τὸν κρίνει ἄξιον οὔτε νὰ τοῦ ἀπαντήση, ἀλλὰ στρέφεται πρὸς τὸν λαὸν καὶ λέγει· «Ἀκούσατε, λοιπόν, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Δαυῒδ. Μικρὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ καταπονῆτε ἀνθρώπους; Καὶ πῶς στενοχωρεῖτε τὸν Κύριον»; Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι ἀσαφῆ, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀναπτύξω τὴν φράσιν μὲ ἀκρίβειαν. Αὐτὰ ποὺ λέγει, λοιπόν, σημαίνουν τὸ ἑξῆς·[51] Μήπως τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι ἰδικά μου; Μήπως εἶναι ἰδική μου ἡ ἀπόφασις; Ἐὰν δὲ τὸ νὰ ἀπιστῇ κανεὶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς λόγον καὶ αἰτίαν εἶναι βαρὺ καὶ ἄξιον μεγάλης κατηγορίας, πολὺ περισσότερον εἶναι βαρὺ ὅταν πρόκειται δι' ἀπιστίαν πρὸς τὸν Θεόν. B Διότι ἡ φράσις «παρέχετε ἀγῶνα» εἰς τὸν Κύριον, δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἀπιστίαν. Αὐτὸ λοιπόν, λέγει, μήπως εἶναι μικρὸν ἔγκλημα; Μήπως εἶναι ἁπλῆ ἡ κατηγορία διὰ τὴν ἀπιστίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Ἐὰν δὲ αὐτὴ εἶναι βαρεῖα, πολὺ βαρυτέρα θὰ εἶναι ἡ ἀπιστία πρὸς τὸν Θεόν.

Αὐτὰ τὰ ἔλεγε διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν ὅλοι ὅτι ὁ προφήτης δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐξαπατηθῇ οὔτε νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ ἀπεφάσιζεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποκρύφων σκέψεων τοῦ Ἄχαζ. Τὸ ἴδιον, ἐξ ἄλλου, ἔκανε καὶ ὁ Χριστὸς πολλὰς φορὰς ὅπως διηγοῦνται τὰ εὐαγγέλια. Προτοῦ, δηλαδή, νὰ δώση ἀπόδειξιν τῆς θείας δυνάμεώς του διὰ τῶν θαυμάτων, C ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὴν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἰουδαίων ἐνεδρεύουσαν κακίαν καὶ αὐτὸ δὲν ἦτο μικρὸν θαῦμα. Ὅπως ἔκανε εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς θεραπείας τοῦ παραλύτου. Διότι, ὅταν εἶπεν εἰς αὐτόν· «Ἔχε θάρρος,

51. Πρβλ. σημειώσεις 45 καὶ 46 τῆς παρούσης.

παιδί μου. Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι σου»,[52] ἐκεῖνοι ἔλεγον· «Βλασφημεῖ»,[53] λέγει, τότε πρὶν νὰ στερεώση τὰ μέλη τοῦ παραλύτου· «Διατί σκέπτεσθε πονηρὰ μέσα εἰς τὴν καρδίαν σας»;[54] Ἔτσι, ἔδιδε μεγίστην ἀπόδειξιν τῆς θεότητός του μὲ τὸ νὰ γνωρίζη καὶ νὰ ἀποκαλύπτη τὰς ἀποκρύφους σκέψεις τῆς διανοίας. Πραγματικά, ἡ Γραφὴ λέγει ὅτι· «Σύ, Κύριε, ἀποκλειστικὰ γνωρίζεις τὸ βάθος τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων».[55] Καὶ ὁ Δαυῒδ πάλιν λέγει· «Ὁ Θεὸς ἐξετάζει καρδίας καὶ νεφρούς».[56] D Αὐτὴν τὴν ἱκανότητα τῆς γνώσεως ἔδιδε πολλὰς φορὰς ὁ Κύριος καὶ εἰς τοὺς προφήτας, ὥστε οἱ ἀκροαταὶ νὰ διδάσκωνται, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ λεγόμενα δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ προέρχονται ἄνωθεν καὶ ὅτι ἡ ἀπόφασις καθ' ὁλοκληρίαν κατήρχετο ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας, ἀφοῦ μὲ μεγάλην πραότητα ὡμίλησε πρὸς τὸν βασιλέα, τὸν ἀπήλλαξε ἀπὸ τοὺς φόβους, τοῦ ἔδωσε θάρρος διὰ τοὺς παρόντας κινδύνους, τοῦ προσέφερεν ἀποδείξεις δι' αὐτά, μὲ τὸ νὰ ἀποκαλύψη τὰ σχέδια τῶν ἐπιτεθέντων βασιλέων, νὰ ἐλέγξη τὴν προδοσίαν, νὰ προείπη τὴν καθολικὴν καὶ γενικὴν ὑποταγὴν τοῦ βορείου βασιλείου καὶ νὰ προσθέση καὶ τὸν χρόνον αὐτῆς, δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτά, ἀλλὰ προχωρεῖ περαιτέρω καὶ δὲν περιμένει νὰ ζητήση ὁ βασιλεὺς σημεῖον ἀποδεικτικὸν αὐτῶν, E μά, ἐπειδὴ αὐτὸς λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς του ἀπιστίας δὲν ἤθελε σημεῖον, τὸν προτρέπει πρὸς τοῦτο. Καὶ ὄχι μόνον τὸν προτρέπει, ἀλλὰ τοῦ δίδει καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐκλογῆς τοῦ σημείου. Πραγματικὰ δὲν καθορίζει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ σημεῖον, ἀλλὰ τοῦ λέγει νὰ ζητήση σημεῖον ὅπου θέλει. Πλούσιος ὁ Κύριος, ἰσχυροτάτη ἡ δύναμίς του, ἀπερίγραπτος ἡ ἐξουσία του. Ἐὰν θελήσης θαῦμα ἀπὸ τὸν οὐρανόν, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιον πρὸς τοῦτο. Ἂν ἀπὸ τὴν γῆν, πάλιν δὲν ὑπάρχει κανένα κώλυμα. Διότι αὐτὸ σημαίνουν τὰ λόγια τοῦ προφήτου «εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος».[57]

Ἐπειδή, ὅμως, οὔτε τοιουτοτρόπως δὲν ἔπεισεν τὸν

52. Ματθ. 9, 2.
53. Ματθ. 9, 3.
54. Ματθ. 9, 4.
55. Γ' Βασιλ. 8, 39.
56. Ψαλμ. 7, 10.
57. Ἠσ. 7, 11.

βασιλέα ὁ προφήτης, δὲν ἐσιώπησεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, 81 A ἀλλά, ἀφοῦ τὸν ἤλεγξε, καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ ἀκούοντος καὶ διὰ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν ἐξηπατήθη οὔτε παρεσύρθη ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Ἄχαζ, ἀποκαλύπτει ἀπόρρητον προφητείαν, ἡ ὁποία θὰ ἐγίνετο διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης καὶ τὴν διόρθωσιν ὅλων τῶν πραγμάτων. Καὶ λέγει, ὅτι τὸ θαῦμα δὲν θὰ ἐδίδετο πλέον διὰ τὸν Ἄχαζ, ἀλλὰ δι' ὅλον τὸν Ἰουδαϊκὸν λαόν. Βέβαια, κατ' ἀρχὰς ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα μόνον, ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνος ἀπέδειξεν ἀνάξιον τὸν ἑαυτόν του, ὁμιλεῖ πρὸς τὸ σύνολον τοῦ λαοῦ. Πραγματικά, δι' αὐτὸ λέγει, ὅτι «θὰ δώσῃ ὁ Κύριος ὁ ἴδιος θαῦμα», ὄχι εἰς ἐσέ, ἀλλὰ «εἰς ἐσᾶς».[58] B «Εἰς ἐσᾶς». Εἰς ποίους; Εἰς τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Δαυΐδ. Διότι, πραγματικά, ἀπὸ αὐτὸν ἐβλάστησε τὸ θαῦμα.

Ποῖον εἶναι, ὅμως τὸ θαῦμα; «Ἰδού, ἡ παρθένος θὰ συλλάβῃ καὶ θὰ γεννήσῃ υἱὸν καὶ θὰ κληθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ».[59] Πρέπει νὰ παρατηρηθῇ, ὅπως καὶ παραπάνω εἶπα, ὅτι τὸ θαῦμα δὲν δίδεται πλέον εἰς τὸν Ἄχαζ. Ἀκόμη, ὅτι δὲν εἶναι εἰκασία, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ προφήτης ἐνεκάλεσε καὶ κατηγόρησε, ὅταν λέγῃ «Μικρὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ καταπονῆτε ἀνθρώπους;» καὶ προσέθεσε· «Διὰ τοῦτο θὰ σᾶς δώσῃ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θαῦμα. Ἰδού, ἡ παρθένος θὰ συλλάβῃ». Ἐάν, βέβαια, δὲν ἦτο παρθένος, δὲν θὰ ἦτο καὶ θαῦμα. Διότι τὸ θαῦμα πρέπει νὰ ξεπερνᾷ τὴν καθιερωμένην τάξιν, νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς φυσικῆς συνηθείας καὶ νὰ εἶναι νέον καὶ παράδοξον, C ὥστε νὰ προκαλῇ ἐντύπωσιν εἰς τὸν καθένα, ποὺ τὸ βλέπει καὶ τὸ ἀκούει. Διότι δι' αὐτὸ ἀκριβῶς λέγεται καὶ θαῦμα, ἐπειδὴ προξενεῖ ἐντύπωσιν καὶ ἐπισημαίνεται ἀπὸ ὅλους. Δὲν θὰ ἦτο, ὅμως, ἐντυπωσιακόν, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ καλυφθῇ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητά του πρὸς τὰ ἄλλα πράγματα. Συνεπῶς, ἐὰν ὁ λόγος ἀνεφέρετο εἰς γυναῖκα, ἡ ὁποία φυσιολογικῶς ἐγέννα, διὰ ποίαν αἰτίαν ὀνομάζει θαῦμα κάτι ποὺ κάθε ἡμέραν γίνεται; Ἐξ ἄλλου, δι' αὐτὸ ἀρχίζων δὲν εἶπεν ἰδοὺ παρθένος, ἀλλὰ «ἰδοὺ ἡ παρθένος», ὑποδηλῶν μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου ὅτι αὐτὴ ἦτο ἐπίσημος καὶ μοναδικὴ

58. Ἠσ. 7, 14.
59. Ἠσ. 7, 14.

παρθένος. D Ὅτι δὲ αὐτὸ ἀποδεικνύει ἡ προσθήκη τοῦ ἄρθρου, εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ μάθωμεν καὶ ἀπὸ τὰ εὐαγγέλια. Ὅταν, λοιπόν, οἱ Ἰουδαῖοι ἔστειλαν ἀνθρώπους των πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ ἠρώτων «Ποῖος εἶσαι;»[60] δὲν ἔλεγαν, σὺ εἶσαι Χριστός, ἀλλ' ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Χριστός. Οὔτε ἔλεγαν· Σὺ εἶσαι προφήτης, ἀλλ' ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ προφήτης.[61] Κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἰδιότητας ἦτο κάτι τὸ ἐξαιρετικόν. Ὅθεν, καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀρχίζων τὸ Εὐαγγέλιόν του, δὲν ἔλεγε εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχε Λόγος, ἀλλὰ «εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦτο πρὸς τὸν Θεόν».[62] Ἔτσι, λοιπόν, καὶ ἐδῶ δὲν εἶπεν ἰδοὺ παρθένος, ἀλλὰ «ἰδοὺ ἡ Παρθένος». Καὶ τὸ «ἰδοὺ» λέγεται μετὰ βεβαιότητος, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὸν προφήτην ταιριάζει. Πραγματικά, τὰ συμβαίνοντα προήρχοντο ἀπὸ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος τὰ ἔβλεπε σχεδὸν καὶ τὰ συνελάμβανε διὰ τῆς φαντασίας του καὶ εἶχε μεγάλην βεβαιότητα διὰ τὰ λεγόμενα. E Διότι οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκείνου ἔβλεπαν καλλίτερα ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας τὰ ἀόρατα. Βέβαια, εἶναι φυσικὸν νὰ σφάλλῃ ἡ αἴσθησις, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος χωρὶς σφάλμα ἔδιδε τὴν ἀπόφασιν.

Καὶ διατί, ἀπορεῖ κάποιος, δὲν προσέθεσεν ὅτι ἡ γέννησις θὰ προήρχετο ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Μά, τὰ λεγόμενα ἀπετέλουν προφητείαν καὶ ἔπρεπε νὰ λεχθοῦν συνεσκιασμένα, ὅπως πολλὰς φορὰς εἶπα, ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαριστίας τῶν ἀκροατῶν, 82 A ὥστε νὰ μὴ καύσουν ὅλα τὰ βιβλία, ὅταν θὰ ἐμάθαιναν τὰ πάντα. Πραγματικά, ἀφοῦ δὲν ἐλογάριασαν τοὺς προφήτας, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἐπρόσεχαν τὰ βιβλία. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι εἰκασία αὐτὸ ποὺ λέγω, νά, ὅτι κάποιος ἄλλος βασιλεὺς[63] ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ προφήτου Ἱερεμίου ἐπῆρε τὰ βιβλία, τὰ ἔσχισε καὶ τὰ ἔκαυσεν.[64] Εἶδες ἀνυπόφορον μανίαν; Εἶδες ὀργὴν χωρὶς λογικήν; Δὲν τοῦ ἦτο ἀρκετὸν τὸ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὰ βιβλία, ἀλλὰ τὰ ἔκαυσεν ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ ἀλόγιστον πάθος

60. Ἰωάν. 1, 20.
61. Ἰωάν. 1, 25.
62. Ἰωάν. 1, 1.
63. Πρόκειται διὰ τὸν βασιλέα τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα Ἰωακεὶμ (609 - 598 π.Χ.), ὁ ὁποῖος δὲν ἐπολιτεύθη σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ ἐτήρησε κακὴν στάσιν ἔναντι τοῦ προφήτου Ἱερεμίου (Πρβλ. Ἱερ. 43 ἑξ.).
64. Πρβλ. Ἱερ. 43, 21 ἑξ.

του. Καὶ ὅμως, μολονότι ὡμίλησε μὲ ἀσάφειαν ὁ προφήτης Ἠσαΐας, **B** ἐν τούτοις τὰ πάντα ὑπέδειξεν. Πραγματικά, ἐφ' ὅσον παραμένῃ παρθένος, πῶς ἀλλοιῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ γεννήσῃ, παρὰ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Διότι κανένας δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ὑπερβῇ τὴν φυσικὴν τάξιν, παρὰ μόνον ὁ δημιουργὸς τῆς φύσεως. Ὥστε, ὅταν εἶπεν ὅτι θὰ γεννήσῃ ἡ παρθένος, τὸ πᾶν ἐφανέρωσεν.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀνέφερε τὴν γέννησιν, λέγει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γεννωμένου, ὄχι τὸ αὐτὸ πού ἔλαβεν, ἀλλὰ ἐκεῖνο που τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τὰ γεγονότα. Ὅπως, δηλαδή, ὀνομάζει τὴν Ἱερουσαλὴμ πόλιν δικαιοσύνης,[65] μολονότι, βέβαια, πουθενὰ δὲν ὠνομάσθη πόλις δικαιοσύνης, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα εἶχε λάβει τὴν ὀνομασίαν αὐτήν, ἐπειδὴ μετεβλήθη πολὺ πρὸς τὸ καλλίτερον **C** καὶ ὑπερησπίσθη τὴν δικαιοσύνην, (διότι καὶ ὅταν τὴν ὀνομάζῃ πόρνην,[66] θέτει τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ τὴν κακίαν αὐτῆς καὶ ὄχι διότι κάποτε ἡ πόλις ὠνομάσθη τοιουτοτρόπως. Ὅμοια καὶ ἐν συνεχείᾳ δίδει εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἀρετήν της). Συνεπῶς, τὸ ἴδιον πρέπει νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τὸν Χριστόν, ὅτι, δηλαδή, ἔθεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῶν γεγονότων ὁρμώμενος. Πραγματικά, τότε ὁ Θεὸς κυρίως ἦτο μαζί μας, ὅταν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν γῆν, συνανεστράφη μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπέδειξε τὸ μεγάλο του ἐνδιαφέρον δι' ἡμᾶς. Διότι δὲν ἦτο πλέον μαζί μας οὔτε ἄγγελος, οὔτε ἀρχάγγελος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατῆλθε καὶ ἀνέλαβε ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας, **D** συναμιλῶν μὲ τὰς πόρνας, συντρώγων μὲ τοὺς τελώνας, εἰσερχόμενος εἰς τὰ σπίτια τῶν ἁμαρτωλῶν, δίδων παρρησίαν εἰς τοὺς λῃστάς, προσελκύων τοὺς μάγους, ἐξαγνίζων καὶ διορθώνων τὰ πάντα, συνενώνων μὲ τὸν ἑαυτόν του τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ὅλα αὐτά, λοιπόν, προλέγει ὁ προφήτης, ἀναφέρων συγχρόνως καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὴν ἀνέκφραστον καὶ ἀνυπολόγιστον ὠφέλειαν, ἡ ὁποία θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰς ὠδῖνας αὐτάς. Διότι, ὅταν ὁ Θεὸς εὑρίσκεται μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τότε δὲν πρέπει πλέον νὰ φοβοῦνται τίποτε, οὔτε νὰ τρέμουν, ἀλλὰ νὰ ἔχουν θάρρος δι' ὅλα. Ὅπως καὶ ἔγινε, βέβαια. Διότι τὰ παλαιὰ καὶ ἀμετακίνητα ἐκεῖνα κακὰ συνεχωρήθησαν, ἡ ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπόφασις κατηργεῖτο, ἐκόπτοντο τὰ νεῦρα τῆς ἁμαρτίας, κατελύετο τὸ κράτος τοῦ διαβόλου, **E** ὁ παράδεισος, πού ἦτο κλειστὸς δι' ὅλους, ἠνοίγετο κατὰ πρῶτον εἰς τὸν φονέα καὶ τὸν λῃστήν, ἡπλοῦντο αἱ οὐράνιαι ἁψῖδες, οἱ ἄγγελοι ἀνεμιγνύοντο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀνυψοῦτο πρὸς τὸν βασιλικὸν θρόνον, ἠχρηστεύετο ἡ φυλακὴ τοῦ Ἅδου καὶ ὁ θάνατος ἀπέμεινε πλέον μία ἁπλῆ λέξις, χωρὶς πραγματικὸν περιεχόμενον. Ἐπίσης ἐσχηματίσθησαν χοροὶ μαρτύρων καὶ ἐνεφανίσθησαν γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἐθρυμμάτισαν τὸ κεντρὶ τοῦ Ἅδου.

83 **A** Αὐτά, λοιπόν, προβλέπων ὁ προφήτης ἐσκίρτα καὶ ἐχόρευε καὶ διὰ μέσου μιᾶς λέξεως μᾶς ὑπεδείκνυεν αὐτά, μὲ τὸ νὰ προφητεύσῃ τὴν γέννησιν τοῦ Ἐμμανουήλ. «Βούτυρον καὶ μέλι φάγεται,[67] πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἢ προελέσθαι πονηρὰ ἐκλέξεται τὸ ἀγαθόν.[68] Διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθόν, ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν».[69]

Ἐπειδὴ τὸ γεννώμενον παιδίον δὲν ἦτο οὔτε ἁπλὸς ἄνθρωπος οὔτε Θεὸς μόνον, ἀλλ' ἦτο Θεὸς ἐν μορφῇ ἀνθρώπου, δι' αὐτό, εὐλόγως, ὁ προφήτης ποικίλλει τὸν λόγον, λέγων ἄλλοτε μὲν τοῦτο, ἄλλοτε δὲ ἐκεῖνο, προσθέτων καὶ τὰ παράδοξα, **B** χωρὶς νὰ ἀφήνῃ νὰ μὴ γίνῃ πιστευτὴ ἡ θεία οἰκονομία, λόγῳ τοῦ μεγέθους τοῦ θαύματος. Πραγματικά, ἀφοῦ εἶπεν ὅτι θὰ γεννήσῃ ἡ παρθένος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπερέβαινε τὴν φυσικὴν τάξιν, καὶ ὅτι τὸ παιδίον θὰ ὠνομάζετο Ἐμμανουήλ, πού καὶ αὐτὸ ἦτο ἀνώτερον τῆς προσδοκίας, διὰ νὰ μὴ πάθῃ κανείς, ὅταν ἀκούσῃ τὸ ὄνομα Ἐμμανουήλ, ὅ,τι ἔπαθε ὁ

---

65. Πρβλ. Ἠσ. 1, 26.
66. Ἠσ. 1, 21.

67. Μὲ τὸ βούτυρον καὶ τὸ μέλι δίδεται ἡ τυπικὴ λαϊκὴ τροφὴ τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, ἡ ὁποία πολλὰς φορὰς εἰς τὴν Π. Διαθήκην παρίσταται ὡς «γῆ ῥέουσα μέλι καὶ γάλα» (Ἔξοδ. 3, 8· Ἰώβ 20, 17 κλπ.). Συνεπῶς, ἡ τροφὴ αὐτὴ παρίσταται πλουσία παρόντος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς ἐπαγγελίας. Κατ' ἄλλην, ὅμως, γνώμην ὑπὸ τὸ «βούτυρον καὶ μέλι» νοεῖται ἡ παραδείσιος μεσσιακὴ τροφή. Ἄλλοι πάλιν ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ στοιχεῖα αὐτὰ συμβολίζουν τὴν πνευματικὴν τροφήν, τὴν ὁποίαν προσφέρει ὁ Ἐμμανουήλ, τὴν ὀρθὴν κρίσιν τὴν διὰ τῶν χειλέων ἐξερχομένην. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δίδει ἄλλην ἔννοιαν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν μετάφρασιν.
68. Συνεχίζεται ἡ περιγραφὴ τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄφρονα Ἄχαζ θὰ εἶναι εἰς θέσιν καὶ πρόθυμος νὰ προτιμᾷ τοῦ κακοῦ τὸ ἀγαθόν.
69. Ἠσ. 7, 15 - 16.
70. Μαρκίων ὁ γνωστὸς αἱρετικὸς ἐκ τῆς Σινώπης τοῦ Πόντου, ἀπα-

Μαρκίων[70] καὶ περιπέση εἰς τὴν πλάνην τοῦ Οὐαλεντίνου,[71] χάριν τῆς οἰκονομίας, ἀμέσως προσέθεσε σαφεστάτην ἀπόδειξιν τῆς θείας συγκαταβάσεως, πιστοποιῶν ταύτην ἀπὸ τὴν τροφήν.[72] Διότι τί λέγει; «Βούτυρον καὶ μέλι θὰ τρώγῃ». Τὸ γνώρισμα αὐτὸ ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν θείαν φύσιν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν ἔπλασεν ἁπλῶς ἕναν ἄνθρωπον καὶ δὲν εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὡς εἰς κατοικητήριον, ἀλλὰ ἠνέχθη καὶ τὴν κύησιν, καὶ μάλιστα κύησιν διαρκείας ἐννέα μηνῶν, **C** καὶ ὑπέστη τὰς ὠδικίας καὶ τὰ σπάργανα καὶ ἔλαβε τροφὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπὶ τῆς γῆς γεννήσεώς του, ὥστε δι' ὅλων αὐτῶν νὰ κλείσῃ τὰ στόματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν θείαν οἰκονομίαν. Αὐτά, λοιπόν, προβλέπων ἀπὸ παλαιὰ ὁ προφήτης δὲν ἀναφέρει μόνον τὰς ὠδῖνας καὶ τὸν θαυμαστὸν τρόπον τῆς γεννήσεως τοῦ Ἐμμανουήλ, ἀλλὰ ἀναφέρει καὶ τὴν τροφὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν, ὅταν ἀκόμη θὰ εἶναι εἰς τὰ σπάργανα, ἡ ὁποία δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὴν τροφὴν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἔχει τίποτε τὸ παράδοξον ἐν προκειμένῳ. Δηλαδή, οὔτε καθ' ὁλοκληρίαν διέφερεν αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε πάλιν εἶχε τὰ πάντα κοινὰ μὲ αὐτούς. Διότι τὸ νὰ γεννηθῇ ἀπὸ γυναῖκα εἶναι κοινὸν σημεῖον, **D** ἀλλὰ τὸ νὰ γεννηθῇ ἀπὸ παρθένον εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ ὅ,τι συμβαίει εἰς ἡμᾶς. Ἐπίσης, τὸ νὰ τραφῇ σύμφωνα μὲ τὸν καθιερωμένον νόμον τῆς φύσεως εἶναι κοινὸν καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς πρὸς ὅ,τι συμβαίνει εἰς τοὺς πολλούς, ἀλλὰ τὸ νὰ καταστῇ ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὴν πονηρίαν καὶ νὰ μὴ λάβῃ καθόλου πεῖραν τοῦ κακοῦ, αὐτὸ εἶναι νέον καὶ παράδοξον καὶ ἀποτελεῖ γνώρισμα μόνον αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς προσέθεσεν ὁ προφήτης καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Δηλαδή, δὲν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν κακίαν, ἀφοῦ ἔλαβε πεῖραν αὐτῆς, λέγει, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ προοίμιον ἔδειξε κάθε εἶδος ἀρετῆς. Αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος τὸ ἔλεγε· «Ποῖος ἀπὸ ἐσᾶς ἠμπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξῃ δι' ἁμαρτίαν;»[73]

δὸς τοῦ Γνωστικισμοῦ. Ὁ Μαρκίων, ἐν σχέσει μὲ τὸ ὑπὸ ἑρμηνείαν χωρίον, ἐδέχετο ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἐγεννήθη, ἀλλὰ παρουσιάσθη ἐνήλικος μετὰ φαινομενικοῦ σώματος ἐπὶ τῆς γῆς.

71. Οὐαλεντῖνος ἢ Βαλεντῖνος· αἱρεσιάρχης ἐξ Αἰγύπτου καταγόμενος, ἕνας ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους Γνωστικούς.

72. Δηλαδή, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ἐμμανουὴλ θὰ ἔτρωγεν, ὡς ἄνθρωπος.

73. Ἰωάν. 8, 46.

Καὶ πάλιν· «Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου καὶ δὲν ἔχει ἐπάνω μου καμμίαν δύναμιν».[74]

E Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης προχωρῶν λέγει, ὅτι (ὁ Μεσσίας) «δὲν διέπραξε καμμίαν ἁμαρτίαν, οὔτε ἠκούσθη δόλος ἐξερχόμενος ἐκ τῶν χειλέων του».[75] Τὸ ἴδιον, λοιπόν, λέγει καὶ ἐδῶ, ὅτι προτοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ δύναται νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ νὰ προτιμᾷ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν, ἀπὸ τὴν ἀπειρόκακον ἐκείνην ἡλικίαν, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν θὰ δείξῃ τὴν ἀρετήν του καὶ δὲν θὰ ἔχῃ τίποτε τὸ κοινὸν πρὸς τὴν κακίαν. Πραγματικά, «προτοῦ νὰ μάθῃ τὸ παιδίον νὰ διακρίνῃ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν, **84 A** θὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ θὰ προτιμᾷ τὸ καλόν». Καὶ πάλιν μὲ τὰς ἰδίας λέξεις τὸ ἴδιον νόημα ὑπαινίσσεται καὶ ἐπιμένει εἰς τὸν λόγον αὐτόν. Ἐπειδή, δηλαδή, ἦτο πάρα πολὺ ὑψηλὸν τὸ λεχθέν, τὸ πιστοποιεῖ μὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἀφηγήσεώς του. Αὐτό, λοιπόν, ποὺ ἐδήλωσεν ἀνωτέρω, ὅταν εἶπεν, ὅτι «προτοῦ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ δύναται νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ νὰ προτιμᾷ τὸ καλόν»,[76] τὸ ἴδιον καὶ παρακάτω ἐφανέρωσεν, ὅταν εἶπε «προτοῦ νὰ μάθῃ τὸ παιδίον», καὶ ἐπεξηγεῖ, πάλιν τὸ λεγόμενον, λέγων «νὰ διακρίνῃ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν, θὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ θὰ προτιμᾷ τὸ καλόν».[77] Αὐτὸ τὸ ἐξαιρετικὸν φαινόμενον ἦτο γνώρισμα αὐτοῦ μοναδικόν. Ὅθεν, καὶ ὁ Παῦλος ἀναφέρει συνεχῶς αὐτὸ **B** καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅταν τὸν ἀντίκρυσεν, τὸ ἴδιον διεκήρυξε, λέγων· «Νά, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου».[78] Αὐτός, ὅμως, ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτίαν τῶν ἄλλων, εἶναι φυσικὸν νὰ εἶναι πολὺ περισσότερον ἀναμάρτητος. Καὶ ὁ Παῦλος, ὅπως προανέφερα, τὸ ἴδιον συνεχῶς ἐκήρυσσεν. Ἐπειδή, λοιπόν, ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ (ὁ Μεσσίας), διὰ νὰ μὴν νομίσῃ κανένας ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ὅτι τιμωρεῖται διὰ τὰς ἰδικάς του ἁμαρτίας, διαρκῶς τονίζει τὸ ἀναμάρτητον αὐτοῦ, ὥστε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτο λυτήριον τῆς ἰδικῆς μας ἁμαρτίας. Διὸ καὶ ἔλεγε· «Ὁ Χριστός, ἀφοῦ ἀνεστή-

74. Ἰωάν. 14, 30.
75. Ἠσ. 53, 9.
76. Ἠσ. 7, 15.
77. Ἠσ. 7, 16.
78. Ἰωάν. 1, 29.

θῃ ἐκ νεκρῶν, δὲν θὰ ἀποθάνῃ πλέον. Διότι τὸν θάνατον ποὺ ὑπέστη, τὸν ὑπέστη ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν».[79] Οὔτε ἐκεῖνον τὸν θάνατον, λέγει, τὸν ὑπέστη ὡς ὑπεύθυνος ἐξ αἰτίας ἁμαρτίας προσωπικῆς του, ἀλλὰ χάριν τῆς κοινῆς ἁμαρτίας ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀνθρώπων. **C** Ἐάν, λοιπόν, τοῦ ἀρχικοῦ θανάτου σύμφωνα μὲ αὐτὰ δὲν ἦτο ὑπεύθυνος, ἀπεδείχθη, συνεπῶς, εἰς ἱκανοποιητικὸν βαθμόν, ὅτι δὲν θὰ ἀποθάνῃ πλέον.

«Καὶ ἡ χώρα, διὰ τὴν ὁποίαν φοβεῖσαι, θὰ ἐγκαταλειφθῇ ἀπὸ τοὺς δύο βασιλεῖς».[80] Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνεχῶς κάνει ὁ προφήτης, τὸ ἴδιον καὶ ἐδῶ πράττει. Δηλαδή, μετὰ τὴν προφητείαν φέρει τὸν λόγον εἰς τὴν ἱστορίαν. Αὐτὸ ἀπεδείξαμεν καθαρὰ ὅτι ἔπραξε καὶ ὅταν ὡμίλει διὰ τὰ Σεραφείμ, τὸ ἴδιον, λοιπόν, ἔκανε καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν. Πραγματικά, ἀφοῦ ἐξέθεσε τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα θὰ δοθοῦν εἰς τὴν οἰκουμένην (διὰ τοῦ Ἐμμανουήλ), στρέφει πλέον τὸν λόγον πρὸς τὸν βασιλέα. Δι᾽ αὐτὸ καὶ προσέθεσεν· «Θὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ χώρα». **D** Τί σημαίνει «θὰ ἐγκαταλειφθῇ»; Θὰ παραμείνῃ, δηλαδή, ἀνέπαφος, θὰ εἶναι ἐλευθέρα, δὲν θὰ πάθῃ τίποτε τὸ δυσάρεστον, δὲν θὰ ὑποστῇ τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας τοῦ πολέμου. «Καὶ ἡ χώρα, διὰ τὴν ὁποίαν φοβεῖσαι, θὰ ἐγκαταλειφθῇ», ἡ χώρα, διὰ τὴν ὁποίαν σὲ κατέχει ὁ φόβος, διὰ τὴν ὁποίαν τρέμεις, «ἀπὸ τοὺς δύο βασιλεῖς», δηλαδὴ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Δαμασκοῦ (Ρασεὶν) καὶ ἀπὸ τὸν βασιλέα τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ (Φακεέ).

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ καταστῇ ὁ Ἄχαζ πιὸ ράθυμος διὰ τῆς προφητείας τῶν ἀγαθῶν, οὔτε νὰ ἀδιαφορήσῃ ἐξ αἰτίας τῆς εἰρήνης, τοῦ ἐνδυναμώνει πάλιν τὴν ψυχήν του, ὅταν λέγῃ· «Ἀλλ᾽ ὁ Κύριος θὰ ἐπιφέρῃ ἐναντίον σου καὶ ἐναντίον τοῦ λαοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ οἴκου τοῦ πα-

---

79. Ρωμ. 6, 9 - 10.

80. Ἠσ. 7, 16.— Τὸ νόημα τοῦ στίχου 16 ἔχει ὡς ἑξῆς· Ὅλα τὰ φοβερὰ θὰ πραγματοποιηθοῦν εἰς τὸ ἐγγύτερον μέλλον, διότι προτοῦ τὸ παιδίον, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην τάξιν, διακρίνῃ καλὸν καὶ ἀγαθὸν — ἀλλὰ ὁ Ἐμμανουὴλ ὡς θεῖον ὂν ἐκ βρέφους θὰ ἀπομακρύνεται τοῦ κακοῦ καὶ θὰ ἀκολουθῇ τὸ καλὸν — δηλαδή, ἐντὸς τριῶν ἐτῶν θὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ χώρα σου, διὰ τὴν ὁποίαν φοβεῖσαι, ὅτι θὰ καταστραφῇ τελείως ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς βασιλεῖς Φακεε καὶ Ρασεΐν, διότι ὁ Θεγλὰθ — Φελασὰρ θὰ κυριεύσῃ τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Σαμάρειαν.

Βέβαια, ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτὴ ἐκ τοῦ κινδύνου εἶναι τύπος τῆς λυτρώσεως τοῦ κόσμου διὰ τοῦ Ἐμμανουήλ.

τρός σου ἡμέρας κακάς,[81] αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἔλθει ἀφ᾽ ὅτου ὁ Ἐφραὶμ ἀπέστη ἀπὸ τὸν Ἰούδα,[82] δηλαδή, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων».[83] **E** Βέβαια, διὰ τῶν λόγων αὐτῶν ὑπονοεῖ τὴν ἐπίθεσιν τῶν βαρβάρων, διὰ τῆς ὁποίας κατέστρεψαν ἐκ θεμελίων τὴν πόλιν καί, ἀφοῦ τοὺς ἠχμαλώτισαν, ἔφυγαν. Καὶ τὰ προλέγει αὐτά, ὄχι διὰ νὰ συμβοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὸν κίνδυνον ἀφοῦ γίνουν πιὸ συνετοὶ διὰ τοῦ φόβου. Ἐπειδή, ὅμως, οὔτε μὲ τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐδόθησαν χωρὶς νὰ τὰ ἀξίζουν, δὲν ἔγιναν καλλίτεροι, (τὸ ὅτι δὲ ἀπήλαυσαν τὰ ἀγαθὰ παρ᾽ ἀξίαν τὸ ἀπέδειξεν ἡ γνώμη τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ὑπερβολική του ἀπιστία), οὔτε μετεβλήθησαν μὲ τὴν ἀπειλὴν τῶν δεινῶν, 85 **A** ἀλλὰ πρὸς τὸ καθένα φάρμακον, ποὺ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ὠφέλειάν των, ἀντεστάθησαν μὲ σκληρότητα, ἐπιφέρει, πλέον, βαθυτέραν τομήν, ἀποκόπτων τὸ σαπισμένον μέρος καὶ ἀφανίζων τοὺς ἀσθενοῦντας ἀθεράπευτα.

Τί σημαίνει δὲ ἡ φράσις· «Ἀφ᾽ ὅτου ὁ Ἐφραὶμ ἀπέστη ἀπὸ τὸν Ἰούδα, δηλαδή, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων»; Ἐπετέθησαν οἱ βάρβαροι μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τοὺς αἰχμαλωτίσουν ὅλους. Ἀλλά, ἀφοῦ ἄφησαν τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα καὶ τὰς δύο φυλάς, ἐστράφησαν ἐναντίον τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ. Ὅ,τι λέγει, λοιπόν, ἔχει τὴν ἑξῆς σημασίαν· ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ δέκα φυλαὶ θὰ προσελκύσουν πρὸς τὸ μέρος των τὸ στράτευμα τῶν βαρβάρων, ἀπομακρυνθέντες ἀπὸ κοντά σας, ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς των ἁμαρτίας καὶ προκαλέσαντες αὐτοὺς ἐναντίον των ἀπήχθησαν ὡς αἰχμάλωτοι, **B** ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πρέπει νὰ τρομάζετε καὶ νὰ φοβῆσθε πλέον. Διότι προχωροῦντες θὰ φθάσουν καὶ εἰς ἐσᾶς, ἐὰν δὲν ἀλλάξετε διαγωγήν. Καὶ λέγει, ὅτι ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ τοὺς δώσῃ κακὰ ὁ Θεός. Βέβαια, δὲν ὑπετάγησαν μαζὶ μὲ τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, μεταξὺ τῶν δύο γεγονό-

---

81. Νὰ μὴ πάρετε θάρρος μὲ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτήν, δεδομένου ὅτι καὶ ἐναντίον σας θὰ ἐπέλθουν μεγάλα δεινά.

82. Πρόκειται διὰ τὴν μεγάλην ἐθνικὴν συμφορὰν τῆς ἀποσχίσεως τοῦ βορείου βασιλείου (Ἐφραΐμ) ἀπὸ τὸ νότιον βασίλειον (Ἰούδα), περὶ τὸ 930.

83. Ἠσ. 7, 17 Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Σαμαρείας οἱ Ἀσσύριοι ὑπέβαλον εἰς βαρεῖαν φορολογίαν τὸν Ἄχαζ καὶ κατέστρεψαν τὴν χώραν. Τὸ ἔτος 701 εἰσβάλλουν ἐκ νέου καὶ τὸ 586 ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὁ ὁποῖος ἐν Δ' Βασιλ. 23, 29 χαρακτηρίζεται ὡς «βασιλεὺς Ἀσσυρίων», καταστρέφει τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁποία εἰρωνεία. Ὁ προστάτης θὰ γίνῃ ὁ καταστροφεύς.

των ἐμεσολάβησαν ὀλίγα ἔτη.[84]

Συνεπῶς, ὅ,τι λέγει ἐδῶ ἔχει τὴν ἀκόλουθον ἔννοιαν. Ὅτι τὴν ἀπόφασιν τὴν εἶχε λάβει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ἀλλὰ ἐπερίμενε καὶ ἐμακροθύμει, μολονότι τὰ ἁμαρτήματά των ἀπὸ τότε ἦσαν ἄξια τιμωρίας. Αὐτὸ συνηθίζει νὰ κάνῃ εἰς πολλὰς περιπτώσεις, δηλαδή, ἐνῷ φθάνει ἡ καθωρισμένη ἡμέρα, ἀναβάλλει καὶ καθυστερεῖ τὴν τιμωρίαν. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι μέγιστον δεῖγμα τῆς φιλανθρωπίας του καὶ σαφεστάτη ἀπόδειξις τῆς ἀχαριστίας ἐκείνων, C ποὺ δὲν θέλουν νὰ χρησιμοποιήσουν ἐπωφελῶς τὴν μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, λέγει καὶ ἐδῶ, ὅτι, δηλαδή, ἡ ἀπειλὴ ὑπῆρχεν ἀπὸ τότε, ἀπὸ τότε εἶχε ληφθῆ ἡ ἀπόφασις, ἀπὸ τότε ἐπήρχετο ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ἀφοῦ φέρῃ τὴν τιμωρίαν πολὺ πλησίον των, νὰ τοὺς παρακινήσῃ εἰς μετάνοιαν, νὰ τοὺς καταστήσῃ καλλιτέρους καὶ νὰ τοὺς κάνῃ νὰ ἀγωνιοῦν μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ βορείου βασιλείου καὶ ὄχι νὰ τοὺς κυριεύσῃ μεγάλη ἀδιαφορία, ἐπειδὴ ἠχμαλωτίσθησαν ἐκεῖνοι καὶ οἱ ἴδιοι διέφυγον τὸν κίνδυνον.

«Καὶ[85] κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην[86] ὁ Κύριος θὰ σφυρίξῃ[87] καλῶν τὰς μυίας[88], αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου Νείλου».[89]

Βλέπεις ὅτι δὲν ἔλεγα ἄσκοπα, ὅτι, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ αὐξήσῃ τὸν φόβον αὐτῶν, ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐπισείει τὴν ἀπειλήν. Πραγματικά, ἡ συνέχεια αὐτὸ ἀποδεικνύει, D διότι μὲ ὅσα λέγει τοὺς φοβίζει περισσότερον καὶ τοὺς ἀποκαλύπτει τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολὺ φοβερὰ εἰς αὐτούς, τοὺς φανερώνει τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν θὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν, γεγονὸς τὸ ὁποῖον τοὺς προεκάλεσε μεγάλην σύγχυσιν, ἀποδεικνύων, ἔτσι τὸ πλῆθος τῶν στρατευμάτων, τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων τοὺς κατετάραξε τὸ μυαλό. Ὅλα δὲ αὐτὰ μὲ τὰ ἀκόλουθα τὰ

84. Ἀπὸ τοῦ 723 - 586.
85. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀναπτύσσεται εἰκονικῶς κατ' ἀρχὰς καὶ κυριολεκτικῶς ἐν συνεχείᾳ ἡ εἰς τὸν στίχον 17 διατυπωθεῖσα ἀπειλή.
86. Ἀκαθόριστος χρονικὴ περίοδος. Ὁπωσδήποτε ἀναφέρεται εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἰουδαία, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, ἔγινεν ἐπανειλημμένως πεδίον συγκρούσεων Αἰγυπτίων καὶ Ἀσσυρίων.
87. Διὰ τῆς παντοδυναμίας του ὁ Κύριος θὰ προκαλέσῃ (εἰς τὴν πραγματικότητα θὰ ἐπιτρέψῃ) τὰς κατὰ τῆς Ἰουδαίας ἐπιδρομὰς τῶν φοβερῶν ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους παραβάλλει πρὸς μυίας.
88. Ἐννοεῖ τοὺς Αἰγυπτίους.
89. Ἡσ. 7, 18.

ἐδήλωσεν. Κύτταξε, λοιπόν. «Καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην», λέγει, «ὁ Κύριος θὰ σφυρίξῃ προσκαλῶν τὰς μυίας». Ἐδῶ μυίας ὠνόμασε τοὺς Αἰγυπτίους διὰ τὴν ἀναίδειαν καὶ τὴν ἀναισχυντίαν των καί, ἀκόμη, διότι συνεχῶς τοὺς ἐπετίθεντο, μολονότι διαρκῶς ἀπεκρούοντο, χωρὶς νὰ τοὺς ἀφήνουν καθόλου νὰ ἀναπνέουν, E ἀλλὰ τοὺς παρεῖχον ἀναριθμήτους ἐνοχλήσεις πάντοτε, καθήμενοι συνεχῶς εἰς τὰς συμφορὰς των, ὅπως αἱ μυῖαι εἰς τὰς πληγάς. Αὐτούς, λοιπόν, θὰ φέρῃ ὁ Θεός, λέγει ὁ προφήτης. Δὲν εἶπεν, ὅμως, ὅτι θὰ τοὺς αὐξήσῃ ἀλλὰ ὅτι «θὰ σφυρίξῃ», δεικνύων τὴν εὐκολίαν τῆς ἐφόδου, τὸ ἀκαταμάχητον τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἀρκεῖ μόνον νὰ κάνῃ ἕνα ἁπλὸ νεῦμα καὶ ὅλα τὸν ἀκολουθοῦν. Καὶ πολὺ φυσικὰ ἀρχίζει μὲ τοὺς Αἰγυπτίους τὴν ἀπειλὴν κατὰ πρῶτον, 89 A διότι αὐτοὺς τοὺς ἐγνώριζαν πλέον.

«Καὶ[90] τὰς μελίσσας[91] τὰς εὑρισκομένας εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀσσυρίων».[92] Ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος,[93] ὅπως λέγουν, δὲν γράφουν μελίσσας, ἀλλὰ σφῆκας. Ἐπειδή, βέβαια, δὲν ἐγνώριζαν καλὰ τοὺς Ἀσσυρίους, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐντόμου αὐτοῦ τοὺς ἔρριψεν εἰς μεγάλην ἀγωνίαν, ἀποκαλύπτων διὰ τοῦ ζώου αὐτοῦ τὴν ὁρμητικότητα, τὴν σκληρότητα, τὴν ἀνθεκτικότητα, τὴν κρισιμότητα τῶν τραυμάτων, τὴν ταχύτητα τῆς ἐμφανίσεως καὶ τὴν δυσκολίαν προφυλάξεως ἀπὸ αὐτούς.

«Αὐτοὶ[94] θὰ ἔλθουν ὅλοι καὶ θὰ εἰσδύσουν εἰς τὰς φάραγγας τῆς χώρας σας, εἰς τὰς ὀπὰς τῶν βράχων, εἰς τὰ σπήλαια καὶ γενικῶς εἰς κάθε ρωγμὴν καὶ εἰς κάθε δένδρον».[95]

B Ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν ἀγριότητα τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν ταχύτητα τῆς ἐκστρατείας, γνωστοποιεῖ, πλέον, καὶ τὸ

90. Ἐννοεῖται ἐν προκειμένῳ τὸ πρῶτον μέρος τοῦ στίχου 18, ὅτι «...ὁ Κύριος θὰ σφυρίξῃ προσκαλῶν τὰς μυίας, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου Νείλου, καὶ τὰς μελίσσας τὰς εὑρισκομένας εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀσσυρίων».
91. Πρὸς μελίσσας παραβάλλει τοὺς Ἀσσυρίους.
92. Ἡσ. 7, 18.
93. Μᾶλλον ἐννοεῖ κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν συριακὴν καὶ ἑβραϊκὴν γλῶσσαν.
94. Εἰς τὸν παρόντα στίχον ἐξακολουθεῖ ἡ ἀνωτέρω παραστατικωτάτη εἰκών, πρὸς τὴν ὁποίαν προσαρμόζονται οἱ τόποι τῆς ἀνέτου διαμονῆς τῶν ἐπιδρομέων. Ἡ περιγραφὴ εἶναι ὡραιοτάτη. Ὅπως αἱ μέλισσαι ἔρχονται καὶ εἰσέρχονται παντοῦ, ἔτσι καὶ οἱ ἐχθροὶ θὰ εἰσδύσουν εἰς κάθε γωνίαν τῆς χώρας.
95. Ἡσ. 7, 19.

πλῆθος αὐτῶν. Καὶ δὲν εἶπεν ὅτι θὰ στρατοπεδεύσουν, ἀλλ' ὅτι «ἀναπαύσονται»,[96] σὰν νὰ μὴ ἔφθαναν εἰς ἐχθρικὴν χώραν, ἀλλὰ σὰν νὰ ἀνεπαύοντο εἰς τὴν ἰδικήν των, χωρὶς νὰ χρειάζωνται ἀγῶνα καὶ κόπον, ἀλλὰ σὰν νὰ ἐβάδιζαν ἐπὶ βεβαίαν νίκην καὶ ἑτοίμην λείαν. Δι' αὐτὸ λέγει· «Θὰ ἔλθουν καὶ θὰ ἀναπαυθοῦν», ὅπως κάνουν οἱ νικηταί, ποὺ ἔστησαν τρόπαιον τῆς νίκης των καὶ ἀναπαύονται ὕστερα ἀπὸ τὸν πολὺν κόπον καὶ τὰς σφαγάς. Καὶ δὲν θὰ ἀναπαυθοῦν εἰς τὰς πεδιάδας μόνον, ἀλλ', ἐπειδὴ τὸ πλῆθος αὐτῶν ἦτο ἀνυπολόγιστον, ἡ χώρα δὲν ἐπήρκει διὰ νὰ χωρέσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, καὶ αἱ φάραγγες καὶ τὰ σπήλαια, καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση C καὶ τὰ πάντα θὰ καλυφθοῦν ἀπὸ τὰ σώματα τῶν βαρβάρων. Βέβαια, καὶ ἐὰν ἀκόμη οἱ ἐχθροὶ δὲν ἦσαν ὁρμητικοὶ καὶ τόσον εὐκίνητοι, πάλιν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ προκαλέσῃ κατάπληξιν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ὅταν ὅμως ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο, δηλαδή, καὶ τόσον μεγάλο πλῆθος καὶ τόσον πολὺ δύναμις, καὶ τὸ χειρότερον ὅλων, αὐτὰ κατευθύνονται ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, τότε πλέον ποία ἐλπὶς σωτηρίας ὑπάρχει;

Τὸ εἰς «κάθε ρωγμὴν καὶ εἰς κάθε δένδρον», λέγεται μὲ κάποιαν ὑπερβολήν. Διότι δὲν ἐπρόκειτο, βέβαια, νὰ ἀναπαυθοῦν εἰς τὰ δένδρα, ἀλλ', ὅπως εἶπα, συγχρόνως καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν ὑπέδειξε καὶ συνέχισε τὴν μεταφορικὴν εἰκόνα ἀπὸ τοὺς σφῆκας.[97]

«Κατ' ἐκείνην[98] τὴν ἡμέραν θὰ ξυρίσῃ[99] ὁ Κύριος μὲ τὸ ξυράφι τὸ ἠκονισμένον».[100] D Ἀφοῦ ηὔξησε τὸν φόβον των διὰ τῆς ἀναφορᾶς τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, τὸν

96. Λέξις τοῦ κειμένου τῆς Π. Δ.
97. Πρβλ. σημείωσιν 93 τῆς παρούσης.
98. Εἰς τὸν στίχον τοῦτον εἰσάγεται ἄλλη λίαν παραστατικὴ εἰκών, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων παραβάλλεται πρὸς ξυράφι μεγάλο καὶ ἠκονισμένον, διὰ τοῦ ὁποίου ὡς ὀργάνου τῆς θείας ὀργῆς τιμωρεῖ ὁ Θεὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν λαόν.
99. Ὁ Νόμος ἀπηγόρευε τὴν ξύρισιν (Β´ Βασιλ. 10, 5). Αὐτὴ συμβολίζει ἐπὶ πλέον καὶ τὴν πλήρη καταστροφὴν καὶ τὴν ἀτίμωσιν.
100. Ἡσ. 7, 20. Οἱ Ο´ ἔχουν τὴν λέξιν «μεμεθυσμένῳ», ὁπότε σημαίνει τὸ ξυράφιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔχῃ τόσην δύναμιν καὶ ὁρμήν, ὅσην ἔχει ὁ μεθυσμένος ἄνθρωπος. Ὑπάρχει, ὅμως, καὶ ἡ γραφὴ «μεμισθωμένῳ». Καὶ ὑπὸ ταύτην πάλιν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ὁρμήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐνεργοῦν οἱ πληρωνόμενοι διὰ χρημάτων. Ἐπίσης, ἴσως νὰ ὑπαινίσσεται καὶ τὴν διὰ βαρέος φόρου ἐξαγορασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἄχαζ βοήθειαν τοῦ Τιγλὰθ-Πιλεσὰρ (Δ´ Βασιλ. 16, 7), χωρὶς νὰ ἀποκλείεται ἡ μίσθωσις ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ.

ἐπιτείνει καὶ πάλιν, ὁδηγῶν τὸν λόγον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ δεικνύων ὅτι ὄχι μερικοὶ βάρβαροι Αἰγύπτιοι καὶ Πέρσαι, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ πολεμεῖ τοὺς Ἰουδαίους. Ξυράφι δὲ ὀνομάζει τὴν ἀφόρητον ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν κανένας δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀντισταθῇ, καὶ ἡ ὁποία ἔρχεται καὶ καταστρέφει μὲ εὐκολίαν. Ὅπως, δηλαδή, αἱ τρίχες τοῦ σώματος δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπομείνουν τὴν δύναμιν τοῦ ξυραφιοῦ, ἀλλὰ ὑποχωροῦν ἀμέσως καὶ ὑποκύπτουν, ἔτσι, ἀκριβῶς, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν θὰ ἠμπορέσουν ποτὲ νὰ ὑπομείνουν τὴν θεήλατον ὀργήν, λέγει ὁ προφήτης. E Ὥστε, τὸ ξυράφι τὸ ἠκονισμένον μᾶς ὑποδεικνύει τὴν ἀκμάζουσαν, τὴν ὁλοκληρωμένην ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν εἰλημμένην ἀπόφασιν αὐτοῦ.

Μὲ τὴν φράσιν δὲ «πέραν τοῦ ποταμοῦ, μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων»[101] ἐννοεῖ τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Εὐφράτου χώραν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἰουδαία καὶ ἡ Παλαιστίνη ὅλη καθὼς ἐρχόμεθα ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Περσῶν. 87 A Ὅλα αὐτά, λέγει, θὰ τὰ ἀφανίσει ὁλοκληρωτικά. Κεφαλὴν δὲ καὶ τρίχας καὶ πώγωνα καὶ πόδας[102] ὀνομάζει ὁλόκληρον τὴν χώραν, παραβάλλων αὐτὴν πρὸς σῶμα, συμπεριλαμβάνων εἰς τὸν λόγον του ὅλην τὴν χώραν των, ὅπως ἔλεγε καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου του· «Ὁλόκληρος ἡ κεφαλή σας εἶναι περιαλγὴς καὶ ἡ καρδία σας κατώδυνος καὶ γενικῶς ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς σας δὲν ὑπάρχει κάποιο ὑγιὲς μέρος»,[103] χωρὶς νὰ ὁμιλῇ δι' ἕνα ἄνθρωπον, ἀλλὰ παρομοιάζει τὴν χώραν ὁλόκληρον πρὸς ἕνα ἀνθρώπινον σῶμα. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, λέγει καὶ ἐδῶ, ὅτι δηλαδή, ὅλη ἡ χώρα θὰ ὑποστῇ φοβερὰν τιμωρίαν. Καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ξυράφι ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ σώματος τὸ ἀπέδειξεν, ἀποκαλύπτων ὅτι χειρότερα ἀπὸ κάθε ξυράφι ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ληφθεῖσα ἀπόφασις θὰ καταστρέψῃ τοὺς ἀνθρώπους B καὶ ὅ,τι ὑπάρχει ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀφήσῃ γυμνὴν καὶ ἔρημον.

Ἐν συνεχείᾳ μὲ ἄλλην εἰκόνα ὑποδεικνύει τὴν ἐρήμωσιν αὐτὴν τῆς γῆς. Πράττει δὲ αὐτό, διὰ νὰ παραμένῃ διαρκὴς ὁ φόβος δι' ὅλων αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἐλαττοῦται μὲ τὸ μῆκος τοῦ λόγου ἡ ἀγωνία. Καὶ δίδει μὲ τὴν ἐντύ-

101. Ἡσ. 7, 20.
102. Πρβλ. Ἡσ. 7, 20.
103. Ἡσ. 1, 5 - 6.

πωσιν εἰς ὅσους δὲν προσέχουν ὅτι μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὑπόσχεται κάποια ἀγαθά, ἐνῷ ὅσοι ἐξετάζουν μὲ ἀκρίβειαν τὰ λεγόμενα γνωρίζουν καλὰ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀπόδειξις μεγάλης ἐρημίας. Τί λέγει, λοιπόν; «Κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν θὰ τρέφῃ κάποιος μόνον μίαν νεαρὰν ἀγελάδα καὶ ἕνα ζεῦγος προβάτων. Καὶ θὰ συμβῇ ἕνεκεν τῆς ἀφθονίας τοῦ γάλακτος, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποδώσουν, νὰ τρώγουν βούτυρον. C Ναί, βούτυρον καὶ μέλι θὰ τρώγουν ὅσοι θὰ ἀπομείνουν εἰς τὴν χώραν».[104] Οἱ λόγοι αὐτοί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ἀποδεικνύουν μεγάλην ἐρήμωσιν. Διότι ἡ γῆ, ἡ ὁποία παρῆγε σιτηρὰ καὶ κριθάρι, ὅταν ἐρημωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, θὰ βλαστάνῃ πλουσίαν βοσκὴν διὰ τὰ πρόβατα, καὶ μάλιστα τόσον πλουσίαν, ὥστε διὰ τὴν ἀφθονίαν ἑνὸς παρομοίου τραπεζιοῦ νὰ εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν παροχὴν τοῦ ἀπαιτουμένου γάλακτος εἰς τὸν ἰδιοκτήτην των δύο πρόβατα καὶ μία ἀγελάδα. Συνεπῶς, ἡ ἀφθονία τῆς τροφῆς τῶν ἀλόγων ζώων εἶναι μεγίστη ἀπόδειξις τῆς ἐλλείψεως ἀνθρώπων. Μά, καὶ τὸ μέλι τὸ ἴδιον φανερώνει. Διότι αἱ μέλισσαι συνήθως ἐγκαθίστανται εἰς τὰ ἔρημα μέρη, ὅπου πολλὴν τροφὴν εὑρίσκουν καὶ κανένας δὲν τὰς ἐνοχλεῖ.

Καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὅτι ὑπαινίσσεται τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐρήμωσιν, D ἄκουσε τὰ ἀκόλουθα ποὺ τὸ φανερώνουν. «Κατὰ[105] τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ συμβῇ· κάθε τόπος, ὅπου θὰ ὑπάρχουν χίλια κλήματα[106] ἀξίας χιλίων σίκλων,[107] θὰ γίνῃ χέρσος καὶ ἄκανθαι θὰ φυτρώσουν ἐκεῖ. Μὲ βέλη καὶ τόξα[108] θὰ εἰσέρχεται ὁ καθένας ἐκεῖ, διότι γεμάτη ἀκάνθας καὶ τριβόλους θὰ εἶναι ὅλη ἡ χώρα».[109] Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις μεγάλης δυστυχίας, ὅτι,

104. Ἠσ. 7, 21-22. Διὰ νέας εἰκόνος περιγράφεται ἡ κατάστασις τῆς χώρας, τῆς ὁποίας ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐρήμωσις θὰ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ὅσοι θὰ ἀπομείνουν θὰ τρέφονται μόνον ἀπὸ τὴν οἰκιακὴν κτηνοτροφίαν, περιοριζομένην εἰς μίαν ἀγελάδα καὶ δύο πρόβατα.

105. Διὰ παραδειγμάτων δίδεται καὶ πάλιν ἡ φοβερὰ ἐρήμωσις τῆς χώρας.

106. Τόση θὰ εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς χώρας, ὥστε ἀμπελὼν ποὺ εἶχε χίλια κλήματα θὰ μεταβληθῇ εἰς χέρσον καὶ πλήρη ἀκανθῶν τόπον, ὥστε νὰ εἶναι κατάλληλος διὰ κυνήγι.

107. Σίκλος ἢ σίγλος· βάρος καὶ νόμισμα μεταφραζόμενον διὰ τοῦ δίδραχμον ἀπὸ τοὺς Ο'. Ὁ Ἰώσηπος τοῦ δίδει ἀξίαν τεσσάρων δραχμῶν.

108. Πρόκειται δι' ὅπλα κυνηγῶν, χωρὶς νὰ ἀποκλείωνται καὶ οἱ ἐχθροί.

109. Ἠσ. 7, 23-24.

δηλαδή, ὄχι μόνον τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ εὔφορος καὶ μὲ ἐπιμέλειαν καλλιεργουμένη γῆ θὰ φυτρώνῃ ἀκάνθας. Διότι δὲν ἔθεσεν ἄσκοπα τὴν ἀξίαν τῶν ἀμπελώνων, ἀλλὰ τὸ ἔκανε διὰ νὰ δείξῃ τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν μεγάλην φροντίδα τῶν γεωργῶν. Καί, ὅμως, ἐκεῖνα τὰ ἐδάφη, ποὺ τόσην ἄφθονον παραγωγὴν προσέφερον καὶ τὰ περιποιοῦντο τὰ χέρια τῶν γεωργῶν, θὰ τὰ μεταβάλῃ εἰς τόσην ἐρήμωσιν, ὥστε νὰ φυτρώνουν εἰς αὐτὰ ἄκανθαι ἀντὶ ἀμπελώνων, E θὰ προξενοῦν δὲ τόσον μεγάλον φόβον εἰς τοὺς εἰσερχομένους εἰς αὐτά, ὥστε νὰ μὴ τολμᾷ κανένας νὰ εἰσέλθῃ γυμνὸς καὶ ἄοπλος.[110] Τὸ λέγει δὲ αὐτό, τονίζων τὴν ἐρήμωσιν τοῦ χώρου καὶ τὴν μετατροπὴν αὐτοῦ εἰς τόπον κατοικίας τῶν θηρίων.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ἐτάραξε τὴν διάνοιάν των καὶ τοὺς ἐδοκίμασε πολὺ μὲ τὸν φόβον, τοὺς ἀνακουφίζει καὶ πάλιν ὀλίγον, μὲ τὴν ἀναφορὰν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἀλλαγὴν πρὸς τὸ καλλίτερον, ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη νὰ μάθουν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. 88 A Ἀλλὰ εἰς μὲν τὰ δεινὰ ἐπιμένει πολύ, ἐνῷ τὰ ἀγαθά, μόλις τὰ ἀνέφερεν, ἔπαυσεν. Διατί, λοιπόν; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν ἐκείνην ἀπὸ τὸ φάρμακον τῆς ἐπιτιμήσεως κυρίως εἶχαν ἀνάγκην. Δι' αὐτό, βέβαια, ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε τοῦτο μὲ ἀφθονίαν, διὰ νὰ τοὺς ἀφήσῃ ὀλίγον νὰ ἀναπνεύσουν καὶ ἔτσι πάλιν νὰ τοὺς προτρέψῃ πρὸς τὴν ἀρετήν, ἀναμιγνύει καὶ τὰ ἀγαθά, ὅταν λέγῃ· «Κάθε ὄρος δυνάμενον νὰ καλλιεργηθῇ, θὰ καλλιεργῆται».[111] Ὅπως, δηλαδή, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὔφορος γῆ θὰ μεταβληθῇ εἰς ἔρημον, ἔτσι καὶ κατὰ τὴν συμφιλίωσίν των πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἄγονος περιοχὴ θὰ καταστῇ σὰν τὴν πλουσίαν, καλλιεργουμένη μὲ τὸ ἄροτρον καὶ σπειρομένη. B Ὅταν θὰ γίνουν αὐτά, τότε θὰ προκύψουν καὶ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτά, δηλαδή, ἡ εἰρήνη, ἡ ἐλευθερία, τὸ θάρρος καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ φόβος, ὅπως προηγουμένως. «Διότι ἐκεῖ» λέγει, «δὲν θὰ ὑπάρχῃ φόβος, ἀλλά, ἐπειδὴ δὲν θὰ γίνουν χέρσοι τόποι πλήρεις ἀκανθῶν, πρόβατα θὰ βόσκουν καὶ βόες θὰ καταπατοῦν αὐτήν».[112]

110. Πρβλ. σημειώσεις 106 καὶ 108 τῆς παρούσης.

111. Ἠσ. 7, 25.

112. Ἠσ. 7, 25. Ὁ στίχος 25 τυγχάνει δυσνόητος καὶ ἀσαφής, διὸ καὶ πολλὰς ὑφίσταται διορθώσεις καὶ ἑρμηνείας. Πάντως, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, πρόκειται περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς γαλήνης καὶ τῆς εἰρήνης εἰς

Καὶ διὰ τῶν λέξεων αὐτῶν ὑπαινίσσεται τὴν ἀφθονίαν, ὅπως λέγει καὶ παρακάτω· «Εὐτυχὴς θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ θὰ σπείρῃ εἰς κάθε μέρος ποὺ διαρρέεται ὑπὸ ὕδατος, ὅπου ἠμπορεῖ νὰ πατήσῃ ὁ βοῦς καὶ ὁ ὄνος (διὰ νὰ ἀροτριάσῃ)».[113] Ὅπως, δηλαδή, ὅταν θέλῃ νὰ παραστήσῃ τὴν ἐρήμωσιν ἀναφέρει σειρῆνας[114] καὶ ὀνοκενταύρους,[115] κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅταν θέλῃ νὰ περιγράψῃ τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας, ἐμφανίζει παντοῦ τὰ ἐξημερωμένα καὶ ὑπάκουα ζῷα, C τὰ ὁποῖα μᾶς βοηθοῦν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν, ὑπονοῶν ἀπὸ αὐτὰ καὶ διὰ μέσου αὐτῶν τὴν γεωργίαν καὶ τὰς ἄλλας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσφέρουν αὐτά.

τὴν χώραν. Ἄλλοι, ὅμως, δίδουν τελείως διαφορετικὴν ἔννοιαν εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ συνεχίζεται ἡ εἰκὼν τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς ἡ εἰς τοὺς προηγουμένους στίχους δοθεῖσα.

113. Ἠσ. 32, 20.

114. Πρβλ. Ἠσ. 13, 21. Σειρῆνες εἶναι μυθικὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς γλυκείας των φωνῆς ἐγοήτευον τοὺς παραπλέοντας τὰ παράλια τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐφόνευον αὐτούς. Ἐν προκειμένῳ, ὅμως, εἶναι μᾶλλον μικρὰ ᾠδικὰ πτηνά, γλαῦκες ἢ ἄλλα παρόμοια μελαγχολικὰ πτηνά.

115. Πρβλ. Ἠσ. 13, 22. Ὀνοκένταυροι εἶναι εἶδος πιθήκου χωρὶς οὐρᾶς. Ἴσως, ὅμως, νὰ ἐννοῇ καὶ δαίμονας κατοικοῦντας εἰς τὴν ἔρημον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'*

«Ὁ Κύριος εἶπε πρὸς ἐμέ·[1] Λάβε μαζί σου πίνακα μέγαν καὶ καινουργῆ καὶ χάραξε ἐπ' αὐτοῦ μὲ γράμματα κατανοητὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους[2] τὰ ἑξῆς: Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ εἶναι «τοῦ ποιοῦντος ταχεῖαν καὶ πλήρη λαφυραγώγησιν».[3] Ὁ καιρὸς τῆς διαρπαγῆς αὐτῆς ἔχει φθάσει πλέον.[4] Ὡς μάρτυρας τῆς προφητείας αὐτῆς φέρε δύο ἀξιοπίστους ἀνθρώπους.[5] Τὸν ἱερέα Οὐρίαν[6] καὶ τὸν Ζαχαρίαν[7] τὸν υἱὸν τοῦ Βαραχίου.

Τότε ἐπλησίασα τὴν σύζυγόν μου καὶ συνέλαβε καὶ ἐγέννησεν υἱόν. D Καὶ ὁ Κύριος εἶπε πρὸς ἐμέ· Νὰ ὀ-

---

* Ἐκ τοῦ κεφαλαίου τούτου μόνον οἱ στίχοι 1 - 10 ἔχουν ἑρμηνευθῆ ἀπὸ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον. Τὸ τμῆμα τοῦτο δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τὰ ἀκόλουθα μέρη:

α) Στίχοι 1 - 4. Ἡ τιμωρία τῶν συμμάχων.

β) Στίχοι 5 - 8. Ἡ προσωρινὴ τιμωρία τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τοῦ Σενναχηρείμ.

γ) Στίχοι 9 - 10. Παραμυθία πρὸς τοὺς πιστούς.

1. Ὀλίγον χρόνον ὕστερα ἀπὸ τὴν προφητείαν περὶ τοῦ Ἐμμανουήλ.

2. Δηλαδή, γραφὴ κατανοητὴ καὶ εὐλῆπτος ἀπὸ ὅλους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «θείαν» ἢ ἱερογλυφικὴν γραφήν, ἡ ὁποία μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς ἦτο προσιτή.

3. Πρόκειται περὶ συμβολικοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον εὑρίσκεται εἰς πτῶσιν δοτικήν. Συνεπῶς, ἀφιεροῦται εἰς αὐτόν. Προφανῶς αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, ὁ ὁποῖος μέλλει νὰ καταστρέψῃ τὰ βασίλεια τῆς Δαμασκοῦ καὶ Σαμαρείας, ἤτοι τὰ βασίλεια τῶν δύο βασιλέων Ῥασὶν καὶ Φακεέ.

4. Ὁ προφήτης βλέπει ὡς παροῦσαν τὴν λίαν προσεχῆ ἐμφάνισιν τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων κατὰ τῶν δύο ἀποστατῶν βασιλέων.

5. Αὐτοὶ πρόκειται νὰ πιστοποιήσουν ἐν καιρῷ τὴν προαναγγελίαν τῶν συμβησομένων, δηλαδή, θὰ βεβαιώσουν τὴν θείαν αὐθεντίαν τῆς προφητείας. Σύμφωνα μὲ τὸ Δευτ. 17, 6 καὶ 19, 15 οἱ μάρτυρες πρέπει νὰ εἶναι δύο.

6. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Οὐρίας εἶναι ὁ τότε ἀρχιερεύς, πρόσωπον τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ βασιλέως (πρβλ. Δ' Βασιλ. 16, 10 ἑξ.).

7. Δὲν δύναται, παρὰ τὸ πλῆθος τῶν διατυπωθεισῶν εἰκασιῶν, νὰ διακριβωθῇ ἡ ταυτότης τοῦ Ζαχαρίου τούτου. Πιθανῶς νὰ εἶναι πενθερὸς τοῦ Ἄχαζ (Β' Παραλ. 29, 1). Ὁπωσδήποτε καὶ οἱ δύο μάρτυρες ἦσαν πρόσωπα ἀξιόπιστα, διότι, ἐκτὸς τῆς ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεώς των, δὲν συνεδέοντο μὲ τὸν προφήτην.

νομάσης αὐτὸν «Ταχέως λαφυραγώγησον, πλήρως λεηλάτησον»,[8] διότι[9] προτοῦ νὰ μάθη τὸ παιδὶ νὰ προφέρη τὴν λέξιν πατέρα ἢ μητέρα, θὰ κυριεύση[10] ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων[11] τὸν στρατὸν τῆς Δαμασκοῦ καὶ θὰ λεηλατήση τὴν Σαμάρειαν».[12]

Αἱ δύο αὐταὶ ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου λαμβανόμεναι κατὰ λέξιν φαίνεται ὅτι συγκρούονται καὶ ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸ μεταξύ των. E Ἐάν, ὅμως, ἐξετάση κανεὶς μὲ ἀκρίβειαν τὴν δύναμιν τῶν νοημάτων, τότε θὰ ἴδη τὴν μεγάλην συγγένειαν αὐτῶν καὶ ὅτι ἐξυπηρετοῦν τὸν ἴδιον σκοπόν.

Ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπω κατὰ πρῶτον διὰ ποῖον λόγον εἰσήχθη εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ἡ προφητεία. Ἐπιβάλλεται, λοιπόν, νὰ ἐξηγήσω διατί εἰσήχθη ἡ προφητεία. Ὁ Θεὸς συνηθίζει νὰ καθυστερῆ καὶ νὰ βραδύνη εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅπως, πάλιν, εἶναι ταχὺς καὶ γρήγορος εἰς τὸ νὰ εὐεργετῆ τοὺς ἐναρέτους. Τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ τιμωρίαι δὲν ἀκολουθοῦν ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν τῶν πλημμελημάτων 39 A κάνει τοὺς πλέον ραθύμους νὰ ἐπαναπαύωνται. Διὰ νὰ ἠμπορῆ, ὅμως, ὁ Θεὸς νὰ ἐπιδεικνύη τὴν μακροθυμίαν του, χωρὶς δι' αὐτῆς νὰ καθίστανται πιὸ ἀδιάφοροι ἐκεῖνοι, δημιουργεῖ τὴν ἐκ τῆς προφητείας ἀπορρέουσαν θεραπείαν, παιδεύων τοὺς ἁμαρτάνοντας ἀκόμη ὄχι διὰ τῆς πείρας τῶν τιμωριῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς προγνώσεως, ὅτι, ἐὰν μὲν ὑπακούοντες εἰς τὰς ἀπειλὰς γίνουν καλλίτεροι, τότε θὰ ἀποφύγουν τὴν ἔμπρακτον τιμωρίαν, ἐνῷ, ἐὰν ἐπιμείνουν εἰς τὴν ἀναισθησίαν των, τότε πλέον θὰ τοὺς δώση καὶ τὴν τιμωρίαν. Αὐτὸ ἀντιληφθεὶς ὁ διάβολος καὶ ἐννοήσας τὴν μεγάλην ὠφέλειαν αὐτοῦ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπέστειλε τοὺς ψευδοπροφήτας, οἱ ὁποῖοι ἀντέλεγον εἰς

8. Τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου εἶναι συμβολικὸν καὶ δι' αὐτοῦ αἰσθητοποιεῖται καὶ καθίσταται ἀναμφισβήτητος ἡ προφητικὴ ἀπειλὴ κατὰ τῶν Ρασὶν καὶ Φακεέ.

9. Εἰς τὸν παρόντα στίχον ἑρμηνεύεται τὸ ὄνομα τοῦ στ. 1, ὡς ἐκφράζον τὴν διὰ μέσου τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων ἐπερχομένην τιμωρίαν τῶν βασιλείων Δαμασκοῦ καὶ Σαμαρείας.

10. Φαινομενικῶς ἀναφέρεται εἰς τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου, ἐνῷ πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους, ὁ βασιλεὺς τῶν ὁποίων Τιγλὰθ-Πιλεσὰρ κατέστρεψε τὴν μὲν Δαμασκὸν τὸ 732, τὴν δὲ Σαμάρειαν τὸ 722.

11. Ἐνώπιον αὐτοῦ συνεσωρεύθησαν τὰ λάφυρα τῶν καταχτηθεισῶν χωρῶν.

12. Ἡσ. 8, 1-4.

τοὺς προφήτας, ὅταν αὐτοὶ προεφήτευον πεῖναν, ἀσθενείας, πολέμους, B ἐπιδρομὰς βαρβάρων, μὲ τὸ νὰ ὑπόσχωνται ἀγαθά. Ὅπως, δηλαδή, ὁ Θεὸς ἤθελε διὰ τοῦ φόβου τῶν λέξεων νὰ ἀπομακρύνη τὴν γνωριμίαν τῆς τιμωρίας, ἔτσι καὶ ὁ διάβολος εἰργάζετο κατὰ τρόπον ἀντίθετον, διαλύων καὶ καθιστῶν ἀδιαφόρους τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ εὐχάριστα λόγια καὶ τοὺς ὑποχρεώνει νὰ ὑποστοῦν ἔμπρακτον τιμωρίαν. Ἐν συνεχείᾳ, ἐπειδὴ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐπίστευαν εἰς τοὺς ψευδοπροφήτας καὶ δὲν ἠσχολοῦντο καθόλου μὲ τὴν ἀρετήν, ἀλλά, ἐπιμένοντες εἰς τὰς ἁμαρτίας των, προεκάλουν καὶ τὴν τιμωρίαν των, ἐνῷ ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῶν γεγονότων ἀπεδεικνύετο ἡ ἀλήθεια τῶν προφητειῶν C καὶ ἀπεκαλύπτετο τὸ ψεῦδος τῶν ψευδοπροφητῶν, κατασκευάζει πάλιν ἄλλην παγίδα διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν συλλαμβανομένων. Ἔπειθε, δηλαδή, τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι εὔπιστοι, ὅτι, δῆθεν, τὰ συμβαίνοντα δεινὰ προήρχοντο ἀπὸ τὴν ὀργὴν τῶν δαιμόνων, ἐπειδὴ τοὺς παρημέλουν καὶ τοὺς κατεφρόνουν. Ἀφανίζων, ὅμως, ὁ Θεὸς τὸ δόλωμα αὐτό, πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν προλέγει τὰ κακὰ ποὺ πρόκειται νὰ τοὺς συμβοῦν ἢ μᾶλλον νὰ τοὺς καταλάβουν, ὥστε νὰ μὴ ἠμποροῦν οἱ ἐξαπατῶντες τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀποδίδουν εἰς τὴν ὀργὴν τῶν δαιμόνων τὰ συμβαίνοντα. Καὶ διὰ νὰ ἴδης ὅτι δὲν λέγω αὐτὰ κάνων εἰκασίας, ἄκουσε τὸν Ἡσαΐαν, ποὺ λέγει· Γνωρίζω ὅτι εἶσαι σκληρὸς καὶ ὁ τράχηλός σου εἶναι ἄκαμπτος ὡς ἔχων νεῦρα σιδήρου D καὶ τὸ μέτωπόν σου εἶναι ἀπὸ χαλκόν. Δι' αὐτὸ ἐκ τῶν προτέρων ἀνήγγειλα εἰς σὲ τὴν προφητείαν αὐτήν, διὰ νὰ μὴ εἴπης ὅτι τὰ εἴδωλα τὸ ἔκαναν αὐτὸ καὶ τὰ γλυπτὰ καὶ χωνευτὰ ἀγάλματα τὸ ἔπραξαν. Οὔτε ἐγνώριζες αὐτὰ οὔτε εἶχες ἀκούσει περὶ αὐτῶν.[13]·

Ἐπειδή, λοιπόν, ὅπως εἶπα, καὶ ὅπως ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡσαΐου ἠμπορεῖτε νὰ διαπιστώσετε, ἀπέδιδαν τὰ δεινὰ εἰς τοὺς δαίμονας, ἔρχεται ἡ προφητεία, ἡ ὁποία ἀφανίζει αὐτὴν τὴν ἀπάτην, προεξαγγέλλουσα αὐτὰ πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Μά, ἐπειδὴ καὶ παρὰ ταῦτα, ἦτο φυσικὸν αὐτοί, φερόμενοι μὲ ἀγνωμοσύνην, νὰ λέγουν δὲν τὰ προείπατε, δὲν τὰ ἠκούσαμεν ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ τώρα τὰ δημιουργεῖτε μετὰ τὴν ἔκβασιν τῶν γεγονότων, διότι δὲν ἐγνωρίζατε τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν. Ἀπὸ ποῦ

13. Πρβλ. Ἡσ. 48, 4, 5, 8.

λοιπὸν ἀποδεικνύεται αὐτό, ὅτι, δηλαδή, ἔχουν λεχθῆ; **E** Κύτταξε κατὰ ποῖον τρόπον προετοιμάζει ἀναπόφευκτον ἔλεγχον αὐτῶν καὶ ράπτει τελείως τὰ ἀναίσχυντα στόματα.

Πραγματικά, δὲν ἀφήνει μόνον νὰ λεχθοῦν, ἀλλὰ δίδει ἐντολὴν νὰ γραφοῦν τὰ λεγόμενα εἰς τὸ χαρτὶ καὶ ὄχι ἁπλῶς νὰ γραφοῦν, διὰ νὰ μὴ ἠμποροῦν αὐτοὶ νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι τὰ ἔπλασε μετά, ἀλλὰ καλεῖ καὶ μάρτυρας τῶν γραπτῶν ἄνδρας ἀξιοπίστους καὶ ἐκ τοῦ ἀξιώματός των καὶ ἐκ τοῦ χαρακτῆρός των.[14] «Ὡς μάρτυρας τῆς προφητείας αὐτῆς», λέγει, «φέρε δύο ἀξιοπίστους ἀνθρώπους· τὸν Οὐρίαν (τὸν Ἱερέα)[15] καὶ τὸν Ζαχαρίαν», ὥστε ὅταν πραγματοποιηθῇ ἡ προφητεία καὶ ὑποστηρίζουν, **90 A** ὅτι δὲν ἐλέχθησαν αὐτὰ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἀφοῦ ἀνοιχθῇ τὸ βιβλίον καὶ ἐμφανισθοῦν οἱ παρόντες κατὰ τὴν πρόρρησιν μάρτυρες ἀποστομώσουν τοὺς ἀναισχυντοῦντας. Διὰ τοῦτο λέγει· Λάβε καινουργῆ τόμον χάρτου, διὰ νὰ μὴ παλιώσῃ καὶ καταστραφῇ, ἀλλὰ νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ νὰ κατηγορῇ αὐτοὺς μὲ τὸ περιεχόμενόν του. «Καὶ χάραξε μὲ ἀνθρωπίνην γραφίδα»,[16] δηλαδὴ κάλαμον, ὅσα πρόκειται νὰ συμβοῦν. Ποῖα εἶναι τὰ μελλοντικὰ γεγονότα; Πόλεμος, νίκη τῶν βαρβάρων, διανομὴ λαφύρων, διαρπαγὴ λείας. Ὅλα αὐτά, λοιπόν, λέγει, νὰ τὰ γράψῃς διὰ τὸν «ποιοῦντα ταχεῖαν καὶ πλήρη λαφυραγώγησιν. Ὁ καιρὸς τῆς διαρπαγῆς αὐτῆς ἔχει φθάσει πλέον». Τί σημαίνει «ἔχει φθάσει ὁ καιρὸς τῆς διαρπαγῆς»; **B** Δύο πράγματα φανερώνει αὐτὴ ἡ φράσις· Ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν τότε ἀπῄτει τὴν καταδίκην καὶ ἡ τιμωρία ἦτο πλησίον των, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἀνέβαλλε, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς κάνει καλλιτέρους μὲ τὴν μακροθυμίαν του καὶ νὰ ἀποφύγουν, ἔτσι, τὴν τιμωρίαν καὶ ἀκόμη ὅτι ἦτο εὔκολον εἰς αὐτὸν καὶ ἁπλὸ νὰ νεύσῃ μόνον καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ πάντα, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐπειδὴ ἐγίνετο λόγος διὰ βαρβάρους ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των, νὰ μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι τὸ μῆκος τοῦ δρόμου καὶ τὸ πλῆθος τοῦ στρατεύματος προκαλεῖ καμμίαν βραδυ-

14. Πρβλ. σημειώσεις 5, 6 καὶ 7 τῆς παρούσης.
15. Δὲν ὑπάρχει ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἰς τὸ κείμενον τῆς Π. Δ., ἀλλὰ προστίθεται ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον.
16. Πρβλ. σημείωσιν 2 τῆς παρούσης.

πορίαν, ὅπως συνήθως γίνεται φυσικὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. **C** Πραγματικά, διὰ τὸν Θεὸν ἦτο πλησίον αὐτός, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο μακράν. Διότι τόσον εὔκολον καὶ ἁπλὸν ἦτο διὰ τὸν Θεὸν εἰς μίαν στιγμὴν τοῦ χρόνου καὶ αὐτομάτως ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς γῆς νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ ἀμέσως καὶ νὰ τοὺς φέρῃ πλησίον, ἔστω καὶ ἂν ἦσαν πολυάριθμοι.

«Ὡς μάρτυρας τῆς προφητείας αὐτῆς φέρε δύο ἀξιοπίστους ἀνθρώπους· Τὸν Οὐρίαν (τὸν Ἱερέα) καὶ τὸν Ζαχαρίαν τὸν υἱὸν τοῦ Βαραχίου». Μάρτυρας ποίου πράγματος; Ἀσφαλῶς, τοῦ χρόνου (κατὰ τὸν ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἡ προφητεία). Ὥστε, ὅταν θὰ συκοφαντῆται τὸ βιβλίον, οἱ ζῶντες ἄνθρωποι, ποὺ ἦσαν παρόντες, ὅταν ἐγράφετο καὶ γνωρίζουν καλὰ τὸν χρόνον ποὺ ἐλέγοντο αὐτά, νὰ ἠμπορέσουν νὰ ἀποστομώσουν τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ ἀναισχυντοῦν.

Μὲ τὸ ἴδιον θέμα συνδέεται καὶ τὸ ἑπόμενον τμῆμα τῆς προφητείας, τὸ ὁποῖον καὶ σαφέστερα ἐλέγχει αὐτήν. Πῶς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον; **D** Ἂς ἀκούσωμεν τὰ ἴδια τὰ λόγια. «Ἐπλησίασε», λέγει, «πρὸς τὴν προφῆτιν». Τὴν σύζυγόν του ὠνόμασε τοιουτοτρόπως, ἴσως διότι καὶ αὐτὴ εἶχε τὸ χάρισμα τῆς προφητείας. Διότι τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ ἐδίδοντο καὶ εἰς τὰς γυναῖκας. Πραγματικά, τὰ ἀνθρώπινα φῦλα δὲν εἶναι χωρισμένα, ὅπως εἰς τὰς βιοτικὰς ἀνάγκας, ὅπου ἄλλαι εἶναι αἱ ἀσχολίαι τῶν ἀνδρῶν καὶ ἄλλαι τῶν γυναικῶν, χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ τὰ ἀνταλλάξουν μεταξύ των. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ὅμως, καὶ εἰς τὰ πνευματικὰ ζητήματα, ἀλλ' ἐδῶ ὑπάρχουν ἰσότιμοι ἀγῶνες καὶ κοινοὶ στέφανοι. Καὶ αὐτὸ δύναται νὰ τὸ ἴδῃ κανεὶς καθαρὰ **E** καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην νὰ συμβαίνῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἐν γένει. Πρὸς αὐτήν, λοιπόν, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν διὰ νομίμου γάμου καὶ τὴν κατέστησεν ἔγκυον. Καὶ ὅταν ἐγεννήθη τὸ παιδίον, ἔδωσεν εἰς αὐτὸ ὄνομα ἄγνωστον καὶ παράδοξον, τὸ ὁποῖον διελάμβανε τὴν ἱστορίαν τῶν μελλοντικῶν γεγονότων. Διότι τί λέγει; «Νὰ ὀνομάσῃς αὐτὸ ταχέως λαφυραγώγησον, πλήρως λεηλάτησον». Ὥστε, καὶ ἂν διατυπωθοῦν ἀμφιβολίαι διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου, τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου, ποὺ περιέχει τὴν διήγησιν τῶν μελλοντικῶν συμβάντων, **91 A** καὶ ἐδόθη πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν γεγονότων

καί, ἀκόμη, ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς ἀπὸ ἄλλους, θὰ σφαλίσῃ τὰ στόματα καὶ αὐτῶν ποὺ θὰ ἀποπειραθοῦν μὲ μανίαν νὰ ἐκφράσουν ἀναισχυντίας. Πραγματικά, διὰ τὸ ὅτι ὁ προφήτης δὲν ἔπλασεν αὐτὰ μετὰ τὴν πραγματοποίησιν, ἀλλὰ τὰ προεῖδεν διὰ τῆς ἄνωθεν βοηθείας, θὰ ἠδύνατο νὰ πεισθοῦν καὶ ὅσοι μὲ μεγάλον ζῆλον προσεπάθουν νὰ δείξουν τὴν ἀγνωμοσύνην των, οἱ ὁποῖοι καὶ πρὸ τῆς ἐπαληθεύσεως τῶν γεγονότων ἔβλεπον τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου, ποὺ διεκήρυσσε τὰς μελλοντικὰς συμφοράς.

Δι' αὐτοῦ, βέβαια, ἑρμηνεύει τὴν δύναμιν τῆς προφητείας καὶ καθορίζει μὲ ἀκρίβειαν τὸν χρόνον, ὁμιλῶν ὡς ἑξῆς· «Διότι προτοῦ νὰ μάθῃ τὸ παιδὶ νὰ προφέρῃ τὴν λέξιν πατέρα ἢ μητέρα, **B** θὰ κυριεύσῃ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων τὸν στρατὸν τῆς Δαμασκοῦ καὶ θὰ λεηλατήσῃ τὴν Σαμάρειαν». Ὅσα λέγει ἔχουν τὴν ἀκόλουθον σημασίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν, λέγει, τῆς νηπιακῆς ἡλικίας, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἠμπορῇ ἀκόμη νὰ ὁμιλῇ τὸ παιδί, θὰ σημειωθῇ ἡ νίκη καὶ τὰ τρόπαια, ὄχι, βέβαια, ὅτι τὸ παιδὶ θὰ ἠμπορέσῃ νὰ παραταχθῇ διὰ μάχην καὶ νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλ' ὅτι ἡ ἡλικία ἐκείνη, δηλαδή, ὁ χρόνος ποὺ ἀδυνατεῖ τὸ παιδὶ νὰ ὁμιλῇ παραδίδει τὰ πάντα εἰς τοὺς ἐχθρούς.

«Καὶ[17] ὁ Κύριος ὡμίλησε καὶ πάλιν πρὸς ἐμὲ λέγων· Ἐπειδὴ ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς δὲν εὐαρεστεῖται μὲ τὰ ἤρεμα ρέοντα ὕδατα τῆς πηγῆς Σιλωάμ,[18] ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ ὡς βασιλέα του τὸν Ρασεὶν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ρομελίου,[19] **C** διὰ τοῦτο ἰδοὺ ὁ Κύριος θὰ ἐπιφέρῃ ἐναντίον του τὰ ὁρμητικὰ καὶ ἄφθονα ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου, δηλαδή, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων».[20]

17. Τὸ νόημα τῶν στίχων αὐτῶν ἔχει ὡς ἑξῆς: Οἱ Ἰουδαῖοι περιεφρόνησαν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προσφερομένην βοήθειαν, ἡ ὁποία παραβάλλεται πρὸς τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς Σιλωάμ, καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ ἀπελπισίας ἐκ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ρασεὶν καὶ Φακεέ. Δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς θὰ ἀποστείλῃ τοὺς Ἀσσυρίους, τὴν συμμαχίαν τῶν ὁποίων ἐπεζήτησαν, παρομοιαζομένους πρὸς τὰ ὁρμητικὰ καὶ θορυβώδη ρεύματα τοῦ Εὐφράτου.

18. Ἡ θέσις τῆς πηγῆς ταύτης δὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ καθορισθῇ σήμερον.

19. Εἰς τὴν Ἰερουσαλὴμ ὑπῆρχεν ἡ κομματικὴ παράταξις τοῦ βασιλέως, ἡ ὁποία ἔκλινε πρὸς τὴν φιλοασσυριακὴν πολιτικήν, ὑπῆρχεν, ἐπίσης, ἡ θεοκρατικὴ κίνησις τοῦ Ἠσαΐου καὶ φαίνεται ὅτι διεμορφώθη καὶ τρίτον κόμμα ὑπὲρ τῶν κατακτητῶν Ρασεὶν καὶ Φακεέ, καὶ αὐτὸ ἀντιθεοκρατικόν.

20. Ἡσ. 8, 5-7.

Ὅπως συνηθίζει ὁ Θεὸς νὰ μὴ προλέγῃ μόνον τὰς τιμωρίας, ἀλλὰ νὰ καθαρίζῃ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν, ὥστε καὶ τοιουτοτρόπως νὰ συνετίσῃ τοὺς ἀκροατάς, τὸ ἴδιον πράττει καὶ ἐν προκειμένῳ. Ἀφοῦ, δηλαδή, προεῖπεν τὴν ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων ἐρήμωσιν τῆς χώρας, τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, προλέγων καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῶν βαρβάρων, ἀναφέρει καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου. Καὶ ποία εἶναι αὐτή; Μά, ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν κατοίκων τῆς Ἱερουσαλήμ. Διότι, ἐνῷ ἔχουν βασιλέα, λέγει, ἐπιεική, πρᾶον καὶ ἥμερον, ἀπεσκίρτησαν καὶ ἐπεθύμησαν τοὺς τυράννους καὶ ἔσπευσαν οἰκειοθελῶς νὰ προσχωρήσουν εἰς τὴν ξένην δύναμιν, **D** μὴ ἀνεχόμενοι τὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων, δι' αὐτὸ μὲ μεγάλην ἀφθονίαν θὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν των, μὲ τὸ νὰ φέρω κάποιον βάρβαρον καὶ ἀγροῖκον ἄνθρωπον ἐναντίον των. Χρησιμοποιεῖ, βέβαια, μεταφορικῶς τὰς λέξεις, ἀποκαλύπτων ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἦθος τοῦ τοπικοῦ βασιλέως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν δύναμιν τοῦ βαρβάρου. Χρησιμοποιεῖ δὲ τὴν μεταφορὰν διὰ νὰ καθιστᾷ τὸν λόγον περισσότερον ἀντιληπτὸν καὶ ἐντυπωσιακόν, ὅπως ἐξέθεσα καὶ ἄλλοτε.[21] Δι' αὐτὸ λέγει, «ἐπειδὴ δὲν εὐαρεστοῦνται μὲ τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς Σιλωάμ». Δὲν ὁμιλεῖ, βέβαια, διὰ τὰ ὕδατα, ἀλλά, ἐπειδὴ ἡ πηγὴ τρέχει μὲ ἠρεμίαν καὶ χωρὶς θόρυβον, παρομοιάζει τὸν ἥσυχον καὶ ἐπιεικῆ χαρακτῆρα τοῦ τότε βασιλέως πρὸς τὴν ἤρεμον ροὴν τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς, καὶ ὀνομάζει αὐτὸν Σιλωὰμ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιεικίας καὶ ἠρεμίας του. **E** Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποτελεῖ μεγάλην κατηγορίαν πρὸς τοὺς ἀρχομένους, διότι, ἂν καὶ δὲν εἶχον βαρὺν ζυγὸν ἐξουσίας, ἐν τούτοις ἐπεδίωκον πολιτειακὰς μεταβολὰς καὶ παρέδιδον τοὺς ἑαυτούς των εἰς ξένους βασιλεῖς. Ἀφοῦ, λοιπόν, δὲν θέλουν, λέγει, τὸν ἥμερον καὶ τὸν ἐπιεικῆ, ἀλλὰ ἐπιθυμοῦν τὸν Ρασεὶν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ραμελίου, δι' αὐτό, λέγει, φέρω τὸν βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος, τὴν ὁρμητικότητα τῶν στρατευμάτων τοῦ ὁποίου ὀνομάζει ἄφθονον ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἰσχυρὸν ρεῦμα αὐτοῦ.[22]

Ἐν συνεχείᾳ ἐπεξηγῶν τὴν μεταφορὰν λέγει· «Δη-

21. Πρβλ. σημείωσιν 17 τῆς παρούσης.

22. Πρβλ. σημείωσιν 19 τῆς παρούσης. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ περιεχομένου τῆς σημειώσεως ταύτης καὶ τῶν ὅσων λέγει ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος δύναται κανεὶς νὰ ἐμβαθύνῃ ἔτι περισσότερον εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου τούτου.

λαδή, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων». Βλέπεις ὅτι ἀποδεικνύεται ἀδιασπάρακτος ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου εἶπα, ὅτι, δηλαδή, ἡ Γραφὴ μὲ τὰς μεταφορικὰς ἐκφράσεις συνηθίζει νὰ ἑρμηνεύῃ τὸν ἑαυτόν της; Αὐτό, λοιπόν, ἔκανε καὶ ἐδῶ. Ἀφοῦ, δηλαδή, εἶπε «ποταμόν», δὲν ἐστάθη εἰς τὴν μεταφορὰν μόνον, 92 **A** ἀλλὰ ἐδήλωσε καὶ ποῖον ὀνομάζει ποταμόν· «Δηλαδὴ τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων μὲ τὸν στρατόν του καὶ τὴν ὑπόλοιπον δύναμίν του. Οὗτοι θὰ εἰσέλθουν εἰς κάθε φάραγγα τῆς χώρας σας, θὰ ἀναβοῦν εἰς κάθε τεῖχός σας καὶ θὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὴν χώραν σας τὴν Ἰουδαίαν κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ δυνηθῇ νὰ ἐγείρῃ κεφαλὴν[23] καὶ κάθε δυνάμενον νὰ φέρῃ κάτι εἰς πέρας. Τόσον πολὺ θὰ εἶναι τὸ στράτευμά του, ὥστε θὰ γεμίσῃ ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας σου».[24] Ὑποδεικνύων ὅτι ὅσα λέγει θὰ πραγματοποιηθοῦν ὄχι μὲ δύναμιν ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ μὲ τὴν ὀργὴν ποὺ κατευθύνει ὁ Θεός, δὲν περιγράφει αὐτὸν σὰν ἀντίπαλον ποὺ παρατάσσεται διὰ νὰ δώσῃ μάχην, ἀλλὰ σὰν ἄνθρωπον ποὺ βαδίζει εἰς ἑτοίμην λείαν. **B** Πραγματικά, δὲν θὰ σταθῇ, λέγει, καὶ δὲν θὰ λάβῃ θέσιν μάχης, ἀλλὰ μὲ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν του θὰ σκεπάσῃ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ πολὺ εὔκολα θὰ ἐπικρατήσῃ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὀργὴν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει μεγάλη φιλανθρωπία. Διότι δὲν τοὺς ἀπειλεῖ μὲ ὁλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τῆς πόλεώς των, ἀλλὰ τοὺς προλέγει κάποιαν αἰχμαλωσίαν καὶ ἀπαγωγήν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ καταστήσῃ περισσότερον σώφρονας τοὺς ὑπολοίπους μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν αἰχμαλωτισθέντων. «Θὰ ἀφαιρέσουν», λέγει, «ἀπὸ τὴν χώραν σας τὴν Ἰουδαίαν κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ δυνηθῇ νὰ ἐγείρῃ κεφαλήν». Ἐννοεῖ ὅτι θὰ καταστήσῃ δούλους τοὺς ἄρχοντας, τοὺς αἰτίους τῶν ἀναστατώσεων, τοὺς ἐκμεταλλευτὰς τοῦ λαοῦ, **C** ὥστε ἔτσι νὰ ἀναπνεύσῃ ὀλίγον καὶ ὁ λαὸς καὶ ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν αἰχμαλωτισθέντων, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ μὲ τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας νὰ γίνουν πιὸ ἐνάρετοι. Δι᾽ αὐτὸ λέγει· «Τὸν δυνάμενον νὰ φέρῃ κάτι εἰς πέρας», δηλαδή, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ἱκανὸν νὰ ἀναπτύξῃ δραστηριότητα, τὸν ἔχοντα τὴν δύναμιν νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ,τιδήποτε.

23. Δηλαδή, νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους.
24. Ἠσ. 8, 7-8.

Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀπαγωγῆς θὰ σᾶς προκαλέσῃ μεγάλον τρόμον ὁ βάρβαρος, λέγει, μὲ μόνην τὴν ἐμφάνισίν του, ἀφοῦ θὰ γεμίσῃ μὲ τὰ βαρβαρικά του στρατεύματα ὅλην τὴν χώραν σας. Δι᾽ αὐτὸ προσέθεσε· «Τόσον πολὺ θὰ εἶναι τὸ στράτευμά του, ὥστε θὰ γεμίσῃ ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς χώρας σας. Ἐν τούτοις ὅμως, ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί μας. Λάβατε γνῶσιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ὅλα τὰ εἰδωλολατρικὰ ἔθνη[25] καὶ ταπεινώθητε. **D** Ἀκούσατε τοῦτο ὅλα τὰ ἔθνη ἕως τὰ ἄκρα τῆς γῆς. Ὅσην δύναμιν καὶ ἂν ἔχετε θὰ ὑποκύψετε. Ἐὰν πάλιν ἀποκτήσετε δύναμιν, τελικῶς θὰ ὑποκύψετε. Ὁποιανδήποτε ἀπόφασιν θὰ σκεφθῆτε καὶ θὰ ἀποφασίσετε[26] ἐναντίον μας, θὰ τὴν ματαιώσῃ ὁ Κύριος καὶ κάθε λόγον, τὸν ὁποῖον θὰ ἐκστομίσετε ἐναντίον μας, δὲν θὰ ἐκπληρωθῇ, διότι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας».[27]

Ἐγὼ νομίζω ὅτι μὲ τὰ παραπάνω λόγια προλέγει τὴν νίκην τοῦ Ἐζεκίου καὶ τὸ λαμπρὸν τρόπαιον καὶ τῆς νίκης αὐτῆς τὴν αἰτίαν. Διότι ἂν καὶ ἐκεῖνοι διαθέτουν πολλὰ ὅπλα, λέγει, καὶ ἄπειρα στρατεύματα καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι γνῶσται τῆς πολεμικῆς τέχνης, ὅμως ὁ πιὸ ἰσχυρὸς σύμμαχος εἶναι μαζί μας, δηλαδὴ ὁ Θεός. Πραγματικά, ἦλθεν ὁ βάρβαρος, ὅπως ἠπείλησε προηγουμένως, καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις, ἔφυγεν. Ὅταν, ὅμως, ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου, ἔπαθε τὰ ἀντίθετα. **E** Καὶ αὐτά, λοιπόν, προλέγει ὁ προφήτης καὶ ἀποκαλύπτει τὸν αἴτιον τῆς νίκης καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀπευθύνει τὸν λόγον. Νὰ μὴ πάρετε, λέγει, θάρρος ἀπὸ τὴν ἀρχικήν σας νίκην, διότι εἰς τὴν τωρινήν σας ἔφοδον ἔχομεν τὸν μέγιστον σύμμαχον. Μάθετε, συνεπῶς, αὐτὸ καὶ ἀπομακρυνθῆτε, διότι ἐπιχειρεῖτε τὰ ἀδύνατα.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀποκαλύπτων τὸν αἴτιον τῆς νίκης καὶ ὅτι ἡ φήμη θὰ φθάσῃ εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς

25. Μὲ τὸν ὅρον «ἔθνη» ἐννοεῖ κατὰ πρῶτον λόγον τοὺς Ἀσσυρίους καὶ ἔπειτα τὰ ἄλλα ἔθνη. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθνη ἐν ὄψει τῆς αἰωνίου βασιλείας τοῦ Μεσσίου θὰ ἔλθουν καὶ θὰ παρέλθουν. Ὁ Μεσσίας ὅμως θὰ μείνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας.
26. Κάθε ἀπόφασις τῶν ἐχθρῶν κατὰ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους θὰ ἀποβῇ ματαία. Πρβλ. Ἠσ. 7, 5-7.
27. Ἠσ. 8, 8-10. Πλήρης ἐλπίδος ὁ προφήτης μὲ τὴν ὑπόμνησιν τοῦ Ἐμμανουὴλ ὄχι μόνον ἐκσπᾷ εἰς κραυγὴν ἀγαλλιάσεως, ἀλλὰ ἀπειλεῖ τὰ ἔθνη, τῶν ἐναντίον τῶν ὁποίων θρίαμβον προεξαγγέλλει κατὰ τρόπον ποὺ ἐνθυμίζει τοὺς ψαλμοὺς 2 καὶ 46.

διαδίδουσα τὰ κατορθώματά του, λέγει· 93 Α «Ἀκούσατε τοῦτο ὅλα τὰ ἔθνη ἕως τὰ ἄκρα τῆς γῆς». Διότι δὲν ἔμεινε κανένας ἀπληροφόρητος διὰ τὰ συμβαίνοντα τότε εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Δι' αὐτὸ λέγει· «Ἀκούσατε τοῦτο ὅλα τὰ ἔθνη ἕως τὰ ἄκρα τῆς γῆς καὶ ὅσην δύναμιν καὶ ἂν ἔχετε θὰ ὑποκύψετε». Πραγματικά, ὁ βάρβαρος τότε εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δόξαν διὰ τὴν δύναμίν του. Ἰσχυροὺς δὲ ἐδῶ δὲν ὀνομάζει μόνον τοὺς ἔχοντας μεγάλην σωματικὴν ρώμην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξακουστοὺς διὰ τὸν πλοῦτόν των καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς δόξης των. «Ἐὰν πάλιν ἀποκτήσετε κάποιαν δύναμιν, τελικῶς θὰ ὑποκύψετε. Ὁποιανδήποτε ἀπόφασιν θὰ σκεφθῆτε καὶ θὰ ἀποφασίσετε ἐναντίον μας, θὰ τὴν ματαιώσῃ ὁ Κύριος καὶ κάθε λόγον, τὸν ὁποῖον θὰ ἐκστομίσετε ἐναντίον μας, δὲν θὰ ἐκπληρωθῇ, διότι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας».

Β Ἐπειδὴ ἔκαναν πονηρὰς σκέψεις καὶ εἶχον τὴν ἐλπίδα ὅτι τὴν πόλιν αὐτὴν θὰ καταστρέψουν ἐκ θεμελίων καὶ ἔτσι θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα των, ὁ προφήτης ἀποκαλύπτει τὰ σχέδιά των καὶ τοὺς λέγει ὅτι ὅλα θὰ μείνουν λόγια.

Κατόπιν, ἐπειδὴ ὡμίλησε διὰ πράγματα ποὺ ἦσαν ἀνώτερα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, διὰ νὰ κάνῃ ἀξιόπιστον τὸν λόγον του, ἀνατρέχει συνεχῶς εἰς τὸ ἀξίωμα ἐκείνου ποὺ θὰ πραγματοποιήσῃ αὐτά, λέγων· «Διότι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας» καὶ διότι Αὐτὸς θὰ ματαιώσῃ ὅλας τὰς μηχανορραφίας σας. Διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 62

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΦ. ΗΣΑΪΑΝ Γ'—Η'

Κείμενον: B. de Montfaucon
Sancti J. Chrysostomi opera omnia,
VI, Parisiis 1835 σελ. 37 — 108 (PG 56, σελ. 39 — 94)